

«Жастар» ғылыми-зерттеу орталығы

«Атырау облысы жастарының әлеуметтік ахуалы»

**Социологиялық зерттеу нәтижелері бойынша
аналитикалық баяндама**

Астана, 2018

Атырау облысы жастарының әлеуметтік жай-күйі Астана:
«Жастар» ҒЗО, 2018. – 123 бет

© «Жастар» ғылыми-зерттеу орталығы, 2018

АННОТАЦИЯ

«Атырау облысы жастарының әлеуметтік ахуалы» атты әлеуметтік зерттеулерінің нәтижелері бойынша аналитикалық баяндама екі әдісті – жаппай әлеуметтанулық және эксперттік сұрау – қолданумен жүргізілген социологиялық зерттеу нәтижелеріне сүйеніп әзірленді.

Аналитикалық баяндама екі тараудан тұрады. Бірінші тарау 14-28 жас аралығындағы жастарды жаппай социологиялық сұрау деректерін талдауға арналған. Респонденттер саны 1000 адамды құрады. Сауалнамаға алынған тұрғындар қаланың әкімшілік-аумақтық орналасу, жасы мен жынысы сияқты негізгі параметрлер бойынша таныстырылады. Социологиялық сауалнама жастардың тұрғылықты жерінде (үй шаруашылықтары және оқу орны бойынша) жүргізілді.

Екінші тарауда жастармен жұмыс жасау саласындағы эксперттік сауалнама нәтижелері келтірілген. Сауалнамаға жастар ресурстық орталықтарындағы жастармен жұмыс бойынша мамандар, білім беру мекемелері мен кәсіпорындардағы өзін-өзі басқару, жастар үкіметтік емес ұйымдарының, жұмыспен қамту орталықтарының, «Нұр Отан» партиясының «Жас Отан» жастар қанатының облыстық филиалы қызметкерлері, білім беру мекемелерінің әкімшілік қызметкерлері, психологтар, әлеуметтік педагогтар тарапынан 12 адам қатысты.

МАЗМҰНЫ

1 ТАРАУ ЖАППАЙ БҰҚАРАЛЫҚ СҰРАУ	6
1 Бөлім. Зерттеудің әдіснамасы	6
2 Бөлім. Атырау облысы жастарының әлеуметтік жай-күйі және қаладағы/ауылдағы жағдайды бағалау	9
2.1 Жастар санасындағы басым құндылықтар.....	9
2.2 Жастардың елді-мекеннің дамуына және негізгі қызметтердің жұмысына қанағаттануы	11
2.3 Актуальные проблемы молодежи Атырауской области.....	15
2.3.1 Атырау облысы жастарының өзекті мәселелері.....	17
2.3.2 Жастар ортасындағы баспана мәселесі.....	21
Қорытындылар	23
3 Бөлім. Жастардың әлеуметтік белсенділігі	26
3.1 Қала жастарының патриоттық деңгейі және жастардың осы түсінікке интерпретациясы	26
3.2 Атырау облысы жастарының мемлекеттік жастар саясатының жүзеге асырылуына қанағаттану дәрежесі және жастармен жұмыс жасайтын ұйымдар туралы ақпараттандырылу деңгейі	28
3.3 Жастардың өз елін/қаласын/ауылын дамытуға қатысуының мүмкін формалары	32
3.4 Жастар ортасындағы наразылық әлеуеті.....	34
3.5 «Рухани жаңғыру» қоғамның санасын жетілдірудің мемлекеттік бағдарламасы туралы жастардың ақпараттандырылуы.....	38
Қорытындылар	41
4 Бөлім. Атырау облысы жастарының дінге деген қарым-қатынасы	44
4.1 Жастардың индивидуалды діншілдік ерекшеліктері	44
4.2 Атырау облысы жастарының діни әдебиетке және оны сатып алу көздеріне қарым-қатынасы	46
Қорытындылар	48
5 Бөлім. Атырау облысы жастарының девиантты мінез-құлық формалары	49
5.1 Жастар ортасындағы физикалық күш көрсету мәселесі.....	49
5.2 Жастардың шылым шегуге және алкогольизмге қарым-қатынасы ...	51
5.3 Атырау облысындағы жастардың арасында есірткінің таралу мәселесі	53
5.4 Атырау облысы жастарының экстремистік ұйымдардың әрекетінен қауіп-қатерлерді сезінуі.....	55

Қорытындылар	57
ҚОРЫТЫНДЫ.....	59
ҚОСЫМША.....	64
2 ТАРАУ. ЭКСПЕРТТІК СҰРАУ	87
1 Бөлім. Зерттеудің әдіснамасы.....	87
2 бөлім. Жұмыспен қамту саласындағы жастардың мәселелері	88
2.1 Жастардың еңбек нарығындағы артықшылықтары мен шектеулері	88
2.2 Жастардың жұмыс іздеудегі негізгі стратегиялары	90
2.3 Жастардың еңбек нарығындағы мәселелері	92
2.4 Жұмыссыздық қауіп-қатеріне көп мөлшерде ұшыраған жастардың санаттары	94
2.5 Жастар арасында кәсіптік бағдарлау жүйесінің тиімділігін бағалау.....	97
3 Бөлім. Жастардың азаматтық белсенділігі	102
3.1 Жастардың мемлекеттік жастар саясаты туралы хабарлар болу деңгейі	102
3.2 Жастардың жастар ұйымдарының қызметіне қатысу деңгейі	103
3.3 Жастардың жастар ұйымдарына қатысу мотивациясы	105
3.4 Жастардың азаматтық белсенділік мәселелері	106
3.5 Азаматтық белсенділік саласында жастардың қатысу механизмдері	106
4 Бөлім. Жастар арасындағы тәуекелдер мен қауіп-қатерлер.....	109
4.1 Тәуекелдер мен қауіп-қатерлері бар жастардың өмірлік әрекетінің салалары.....	109
4.2 Жастар арасында алкогольизм және нашақорлық мәселесінің ауқымы	110
4.3 Жастар арасында суицид мәселесінің өзектілігі	113
4.4 Жастар арасындағы агрессия деңгейі және жастар қылмыстарының ерекшеліктері	115
4.5 Жастар арасындағы радикалды көңіл-күйдің даму себептері	115
4.6 Жастар арасындағы наразылық белсенділігінің деңгейі	115
ҚОРЫТЫНДЫ.....	117
ҚОСЫМША.....	120

1 ТАРАУ ЖАППАЙ БҰҚАРАЛЫҚ СҰРАУ

1 Бөлім. Зерттеудің әдіснамасы

Жастар көптеген қоғамдық-саяси процестердің қозғаушы күші болып табылады және халықтың ең мобильді, белсенді бөлігі бола отырып, аймақтың дамуына елеулі үлес қоса алады. Жастардың әлеуетін іске асыру үшін қолайлы жағдайлардың болмауы жастар қылмысының, наразылық белсенділігінің өсуінен көрініс табатын деструктивті салдары болуы мүмкін.

2018 жылғы 1 қаңтардағы жағдай бойынша Атырау облысының жалпы халық санындағы жастардың үлесі 21,82 % құрады. Осылайша, облыстың әрбір бесінші тұрғыны – 14 пен 28 жас аралығындағы адам. Жастар ортасындағы жағдайды диагностикалау және мониторинг жасау проблемалық мәселелерді ертерек анықтауға көмектеседі, жастардың кері байланысы үшін арна болып табылады, нәтижесінде, тиімді басқару шешімдерін қабылдауға мүмкіндік береді. Осы тұрғыда, сандық және сапалы зерттеу әдістерін қолдану арқылы жүзеге асатын жастар ортасындағы жағдайды талдаудың кешенді әдістерінің маңыздылығын атап өту керек.

Бұл социологиялық зерттеулердің *объектісі* – Атырау облысының жастары (14-28 жастағы тұрғындар).

Зерттеу *пәні* – Атырау облысы жастарының әлеуметтік жай-күйі.

Социологиялық зерттеудің *мақсаты* – Атырау облысы жастарының әлеуметтік жай-күйін, оның негізгі мәселелері мен тәуекелдерін зерттеу.

Социологиялық зерттеудің *міндеттері*:

- 1) жастардың әлеуметтік әл-ауқатын талдау;
- 2) Атырау облысы жастарының негізгі мәселелерін анықтау;
- 3) жастардың аймақтағы жалпы әлеуметтік-экономикалық, әлеуметтік-саяси жағдайын бағалауы;
- 4) жастардың жұмыспен қамту саласындағы мәселелерін талдау;
- 5) жастар жұмыссыздығының себептерін анықтау;
- 6) облыс жастарының әлеуметтік белсенділік деңгейін зерттеу;
- 7) Қазақстандағы бағдарламалық құжаттар туралы жастардың хабардарлық деңгейін анықтау;
- 8) жастардың мемлекеттік жастар саясатына қанағаттану деңгейін өлшеу;
- 9) жастар ұйымдарының қызметіне қатысатын жастардың үлесін анықтау;
- 10) жастар үшін әртүрлі ресурстардың (әлеуметтік, спорттық, мәдени инфраструктура және т.б.) қолжетімділігін анықтау;

- 11) жастардың діншілдік деңгейін анықтау және оларға әсер ететін факторларды анықтау;
- 12) Атырау облысы жастарының ортасында девиантты мінез-құлық формаларын талдау;
- 13) 14-28 жас аралығындағы жастардың жалпы санындағы NEET үлесін анықтау (NEET - ағылшынша, not in Education, Employment or Training).

Зерттеу болжамы

Атырау облысы жастарының әлеуметтік мінез-құлықтық бағыт-бағдарларын қоса алғандағы әлеуметтік жай-күйі жастардың әлеуметтік-экономикалық жағдайына тікелей байланысты. Бұл өз кезегінде жұмыспен қамту және баспана мәселелерінің өзекті болып қалуына байланысты. Жастар тұратын қала мен ауылдық жерлер әлеуметтік инфрақұрылымның даму деңгейімен (жастар үшін демалыс орындары, спорттық кешендер, кинотеатрлар, кітапханалар және т.б.) ерекшеленеді, олар жастардың дамуына түрлі жағдайларды ұсынады. Бұл жастардың әлеуметтік белсенділігінің деңгейі мен қоғамдық маңызы бар қызмет түрлеріне қатысу деңгейіне ықпал етеді.

Жүргізілген *жаппай сауалнама* жастардың әртүрлі өмірлік әрекеттеріне қатысты пікірлеріне жаппай (жалпылама) деректер береді. Іріктемелі жиынтықты қалыптастырудың ғылыми әдістерін қолдану арқылы қамтамасыз етілетін сауалнаманың репрезентативтілігі респонденттерден аймақтағы барлық жастардан алынған пікірлер мен бағалауды экстраполяциялауға (таратуға) мүмкіндік береді. Іріктеу қателігі 3,5 % аспауы керек. Жобаның географиясы – Атырау қаласы және Атырау облысының 3 ауданы.

Жаппай сұраудың (сауалнама) инструментарийі блоктарға бөлінген:

1. жастардың әлеуметтік жай-күйін қаладағы/ауылдағы жағдайды бағалау
2. жастардың жұмыспен қамту және тұрғын үй саласындағы мәселелері
3. жастардың әлеуметтік белсенділігі
4. жастардың дінге қарым-қатынасы
5. жастардың девиантты мінез-құлқы

Іріктемелі жиынтық

Жаппай сұрау

«Бетпе-бет сұхбат» әдісімен жаппай сұраудың іріктемелі жиынтығы Атырау облысының 14-28 жас аралығындағы 1000 тұрғынын қамтиды. Іріктемені есептеу социологиялық зерттеу кезінде Атырау облысының статистика департаментінің деректері бойынша жүргізілген. Іріктемелі жиынтықты (квота) қалыптастыру критерийлері ретінде келесілер есептеледі:

– Әкімшілік-аумақтық (Атырау қ. және Атырау облысының 3 ауданы);

– Жынысы бойынша (ер/әйел);

– Жас ерекшеліктері бойынша (14-18 жас, 19-23 жас, 24-28 жас).

Іріктемелі жиынтықтың құрылымы оның негізгі сипаттамалары бойынша жалпы құрылымға сәйкес келеді.

Социологиялық сауалнама жүргізу орны – тұрғылықты жері бойынша 500 адам, оқу орындарында (мектептерде, колледждерде және университеттерде) 500 адам.

2 Бөлім. Атырау облысы жастарының әлеуметтік жай-күйі және қаладағы/ауылдағы жағдайды бағалау

Әлеуметтік жай-күй индивидтердің қоршаған айналасындағы әлеуметтік шынайылықты және өздерінің жағдайын эмоционалды-бағалаушы қарым-қатынасы. Әлеуметтік топтар мен қауымдастық деңгейінде бұл түсінік әлеуметтік көңіл-күйді және қоғамның тұрақтылығы/тұрақсыздығының дәрежесін көрсетеді. Әлеуметтік жай-күйдің тұжырымдамасы өмірге қанағаттану деңгейін, өзекті мәселелердің болуын, осы мәселелерді шешудің жолдарын, сондай-ақ адам/топтың қоршаған шынайылықты бағалауын қамтиды.

Социологиялық зерттеу шеңберінде Атырау облысы жастарының әлеуметтік жай-күйі олардың санасындағы басым құндылықтар, түрлі қызметтердің жұмысына қанағаттану деңгейі, жастардың өміріндегі басты мәселелер, жастар арасындағы негізгі – тұрғын үй және жұмыспен қамту – мәселелердің шешілуі бойынша жастардың көзқарасы сияқты көрсеткіштер арқылы зерттелді.

2.1 Жастар санасындағы басым құндылықтар

Құндылықтар – индивид, әлеуметтік топ, қоғам сақтауға ұмтылатын және имеденуге күшін салатын материалдық немесе идеалды құбылыс.

Ерте жаста қалыптасқан құндылық бағдарлар жеке тұлғаның белсенді ұстанымын, өзін-өзі анықтауы мен дүниетанымын қалыптастыруына негіз болады. Осы себептен жастардың құндылықтарын зерттеу ерекше маңызды. Бүгінде, экономикалық және саяси тұрақсыздық кезеңінде жастардың тұлғалық құндылықтарының иерархиясына үнемі мониторинг жүргізу қажет, өйткені қоғамның болашақ дамуы соған тәуелді болып келеді.

Атырау облысындағы заманауи жастардың құндылықтар жүйесін анықтау мақсатында респонденттерден жастар үшін өмірдегі ең маңызды нәрселерді атау ұсынылды. Сауалнама барысында респонденттерге 13 жауап нұсқасы ұсынылды. Ұсынылған құндылықтардың тізімі көңілінен шықпаған жағдайда, оларға өз жауаптарын жазу мүмкіндігі берілді. Сонымен бірге, әрбір респондентке үш нұсқаға дейін таңдау мүмкіндігі ұсынылды.

Алынған нәтижелерге сәйкес, аймақтағы жастардың құндылық жүйесіндегі сөзсіз бірінші орын отбасына тиесілі. Жастардың басым көпшілігі (85,9 %) отбасылық институтты өмірлік басым құндылық ретінде қарастырады.

Жас ерекшеліктеріне сәйкес корреляциялық талдау көрсеткендей, респонденттің жасы ұлғайған сайын, отбасының құндылығы арта түседі.

Мәселен, 14-18 жас аралығындағы жастардың 80,6 % өмірлік маңызы бар құндылық ретінде отбасын таңдаса, 19-23 жас аралығындағы топта – 83,8 %, 24-28 жас аралығында – 90 % таңдаған. Отбасының құндылығы, негізінен, мәңгілік құндылықтардың (шынайы) бірі болып табылады, сондықтан бүгінгі жастардың отбасылық қарым-қатынастарды алдыңғы қатарға қойғаны кейбір сарапшылардың қазіргі заманғы жастарға жоғалған ұрпақ ретінде сынауын жоққа шығаруға мүмкіндік береді.

Жастардың өмірлік құндылықтары жүйесінде екінші орында – денсаулық (78,3 %). Жас ерекшеліктері бойынша респонденттердің жасы ұлғайған сайын денсаулық құндылығының арту үрдісі байқалады. Респонденттің жасы ұлғайған сайын денсаулықтың басым құндылық (14-18 жас – 64,6 %, 19-23 жаста – 80 %, 24-28 жаста – 86,2 %) болуы жиірек кездеседі.

Облыс жастарының құндылық иерархиясында үшінші орынға «махаббат» ие, мұнымен респонденттердің 21,2 % келіседі.

Респонденттердің 19,6 % үшін өмірдегі маңызды нәрсе – материалдық әл-ауқат, яғни, «мұқтаждықты көрмеу». Титулды этникалық топтың өкілдері арасында материалдық әл-ауқаттың құндылығы басқа этникалық топтардың өкілдеріне қарағанда төмен. Осылайша, жас қазақтар арасында бұл көрсеткіш 18,8 %, жас орыстар арасында – 33,3 %, басқа этникалық топтар арасында – 28,6 % құрайды.

Атырау облысы жастарының өмірлік құндылықтар жүйесіндегі бесінші және алтыншы орында оқуға, білімге (18,5 %) деген ұмтылыс және достық (16,8 %).

Зерттеу нәтижесі жастардың санасында діни, рухани тазалық пен мансап құндылықтарының салыстырмалы түрде төмен екенін көрсетеді. Мәселен, атап айтқанда, респонденттердің тек 6,3 % мансапты өмірдегі басты басымдық деп санайды, 7,3 % дінді, 8,1 % жан тыныштығын таңдайды. Ұлты қазақ жастар арасында (5,9 %) жас орыстар (10,3 %) мен басқа этникалық топтарға (19 %) қарағанда мансаптың маңыздылығы төмен болып келеді.

Перифериялық немесе маңызы төмен құндылықтарға «билік» (1,4 %), «қоғамдық тану, атақ-даңқ, бедел» (2 %) және «кез-келген рахат алу, көңілді көтеру мүмкіндігі» (3,4 %) жатады. Мұндай құндылықтардың үлесі 6,8 % аспайды (1-кесте).

Егер құндылықтар жүйесін жастардың тұрғылықты жеріне қарай талдасақ, онда қалалық жастар үшін өмірдегі ең маңыздысы материалдық тұрғыдан қамтылған өмір, махаббат, мансап, қызықты жұмыс, кәсіп екендігі анықталады. Сонымен бірге, қалалық азаматтар ауыл тұрғындарына қарағанда, жан тыныштығы мен дін туралы жиі айтады. Ауылдық жастар болса, ең алдымен денсаулықты, отбасын және білімге, оқуға құштарлық сияқты құндылықтарды сөз етеді.

Респонденттердің жынысы бойынша деректерді талдау жас ерлер мен әйелдердің құндылық бағдарлары арасындағы үлкен айырмашылықтың жоқтығын көрсетті. Алайда, салыстырмалы тұрғыда, қызықты жағдай мансап пен материалдық қамтамасыз етілген өмірдің құндылығы қыздарға қарағанда ұлдар арасында жоғары. Осылайша, «қаржылық тұрғыдан қамтылған өмір» деген жауап жас ерлердің 20,4 % және жас әйелдердің 18,8 % таңдады; «мансап, қоғамда жоғары мәртебе» деген жауапты ер респонденттердің 7,8 % және әйел респонденттердің 4,9 % таңдады. Бұдан басқа, талдау көрсеткендей, достар мен сенім, дін құндылығы, жас жігіттер арасында жас қыздарға қарағанда жоғары.

Респонденттердің материалдық жағдайының қарай деректерді талдау респонденттердің әл-ауқатының өсуіне байланысты оқудың, білімнің құндылығы төмендеуін аңғартады. Осылайша, материалдық жағдайын «ақша азық-түлік үшін жеткілікті, бірақ киім сатып алу қиын» деп анықтаған жастар арасында білімді маңызды құндылық деп есептейтін респонденттердің үлесі 5,4 % құрайды, ал толық жетістіктегі жастардың арасында білімді басты құндылық деп таңдаған респонденттердің үлесі 22,3 % құрайды.

1-кесте.

Сұрақ бойынша жауаптар: «Сіз үшін өмірдегі ең басты құндылық не?», %

	%
Отбасы	85,9
Денсаулық	78,3
Махаббат	21,2
Материалды қамтылған өмір	19,6
Оқу, білім	18,5
Достық	16,8
Қызық жұмыс, мамандық	14
Жан тыныштығы	8,1
Сенім, дін	7,3
Мансап, қоғамдағы жоғары мәртебе	6,3
Рахат алу, көңіл көтеру мүмкіндігі	3,4
Қоғамдық мойындау, атақ-даңқ, мәртебе	2
Билік	1,4
Басқасы	1,1

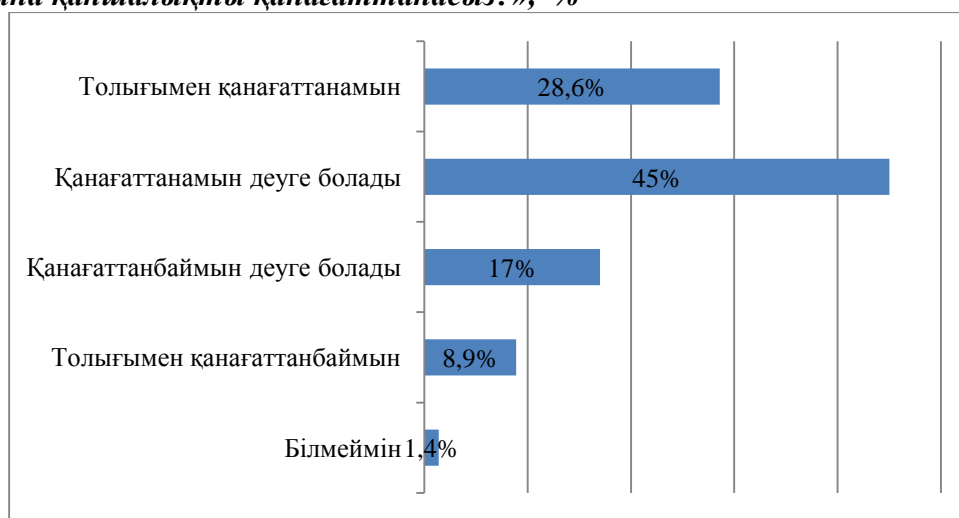
2.2 Жастардың елді-мекеннің дамуына және негізгі қызметтердің жұмысына қанағаттануы

Осы зерттеудің шеңберінде «өмір сапасы» ұғымына келесі элементтер кіреді: респондент тұратын елді-мекеннің дамуына қанағаттануы, жастарды жұмыспен және тұрғын үймен қамту мәселелерін қоса алғандағы, өзекті мәселелер.

Осы зерттеудегі жастардың «өмір сапасының» маңызды индикаторы болып респонденттердің тұрғылықты ауданының даму қарқынына қанағаттануы болып табылады. Социологиялық зерттеуге сәйкес, Атырау облысының жас тұрғындарының 45 % өз елді-мекенінің даму қарқынына қанағаттанады деуге болады. Тағы 28,6 % өздерінің тұрғылықты жерінің дамуына толығымен қанағаттанады. Осылайша, жалпы есеппен Атырау облысы жастарының 73,6 % өздерінің тұрғылықты жерінің дамуына қанағаттанатыны анықталды (1-диаграмма).

1-диаграмма.

Сұрақ бойынша жауаптар: «Сіз өз қалаңыздың/ауылыңыздың дамып жатқанына қанағаттанасыз?», %

Елді-мекеннің даму қарқынымен қанағаттанбау облыстың әрбір төртінші тұрғынына тән – 25,9 %. Олардың арасында қаржылық жағдайын «ақша азық-түлік үшін жеткілікті, бірақ киім сатып алу қиын» және «әрдайым жеткілікті емес» деп анықтайтын респонденттердің үлесі, тиісінше, 45,9 % және 44,4 %.

Елді-мекеннің дамуына қанағаттану дәрежесі белгілі бір этникалық топқа тиесілігіне қарай өзгереді. Алынған нәтижелерге сәйкес, бұл көрсеткіш орыс (56,4 %) және басқа да этникалық топтармен (57,1 %) салыстырғанда қазақ (73,7 %) ұлт өкілдерінің арасында жоғары.

Сонымен қатар респонденттердің жас шамасы бойынша корреляциялық талдау жас өте келе елді-мекеннің дамуына қанағаттану дәрежесі артатынын көрсетті. Осылайша, 14-18 жастағы жастар арасында қаланың/ауылдың дамуына қанағаттану көрсеткіші 62,7 %, 19-23 жас аралығында – 69,7 %, 24-28 жас аралығында – 80 % құрады.

Тұрғылықты жері бойынша ауыл жастары қалада тұратын жастарға қарағанда (31,6 %), елді-мекендердің дамуына жоғары қанағаттану («қанағаттанамын деуге болады» және «қанағаттанбаймын

деуге болады» деген жауап нұсқаларының жиынтық көрсеткіші 12,7 %) деңгейін көрсетеді. Әлбетте, бұл елді-мекеннің дамуына қатысты ауыл жастарының қала тұрғындарына қарағанда төмен талаптарымен түсіндіріледі.

Сауалнамаға негізделген деректерді талдау көрсеткендей, білім беру ұйымдарында сауалнамаға қатысқан жастарға (сәйкесінше 80,2 % және 65,2 %) қарағанда, үй шаруашылықтарында сұралған жастар елді-мекеннің дамуымен қанағаттану мәселесінде оң көзқарас білдірді. Бұл сұраққа респонденттердің 1,4 % жауап беруге қиналды.

Жастардың әлеуметтік жай-күйін зерттеу, басқалармен қатар, респонденттер тұратын қаланың/ауылдың негізгі қызметтерінің жұмысына қатысты бағалауды анықтауды қамтиды. Социологиялық сауалнама барысында Атырау облысының жас тұрғындары жұмыстарына қанағаттанатын және жұмысы қанағаттанарлықсыз деп санайтын қызметтерді атап өтті.

Жастар көбінесе сауда-саттық орталықтарының, дүкендердің (31,7 %), қосымша білімді қоса алғандағы білім берудің (26,6 %), жол құрылысы мен жергілікті жолдарды қамтамасыз ету (25,1 %), медициналық қызмет көрсетуді қоса алғандағы, денсаулық сақтау (24,3 %) және спорттық нысандар (21,9 %) секілді қоғамдық өмірдің салаларымен қанағаттанған. Бұдан басқа, әрбір бесінші респондент өңірдегі шағын және орта бизнесті қолдаумен және қоғамдық тамақтандыруды ұйымдастыру қызметіне қанағаттанатынын атап өтті (2-кесте).

2-кесте.

Сұрақ бойынша жауаптар: «Айтыңызшы, Сіздің қалаңыздың/ауылыңыздың ЕН КӨП қанағаттанарлық деп санайтын қызмет түрін белгілеңіз», %

	%
Сауда орталықтары, дүкендер	31,7
Қосымша білімді қоса алғандағы білім беру	26,6
Жол құрылысы, және жергілікті жолдарды қамтамасыз ету	25,1
Денсаулық сақтау, медициналық қызмет көрсету	24,3
Спорттық нысандар	21,9
Қоғамдық тамақтануды ұйымдастыру	18,3
Шағын және орта бизнесті қолдау	18
Абаттандыру және көгалдандыру	16,7
Саябақ, бақша жұмысын ұйымдастыру	14,7
Жастардың бос уақытын өткізуді ұйымдастыру	14,6
Автобустардың сапасын, аялдамаларды, автобустардың кестесін қоса алғандағы қоғамдық көлік	12
Тұрмыстық қызметтер	9,3
Қоғамдық қауіпсіздік	8,6
Тұрғын-үй коммуналдық шаруашылықтың жұмысы	4,5

Басқасы	0,9
Білмеймін	2,8

Сауалнаманың келесі сұрағына жауап бере отырып: *«Сіздің қалаңыздың / ауылыңыздың ЕҢ АЗ қанағаттанарлық деп санайтын қызмет түрін белгілеңіз?»*, респонденттер бұрынғы сұрақтағы секілді денсаулық сақтау және жол құрылысы сияқты салаларды атап өтті.

Дегенмен, салыстырмалы талдауды қолдана отырып, жастардың осы қызметтердің жұмысына қанағаттанбағанын айта аламыз. Осылайша, жастардың қанағаттану деңгейі «денсаулық сақтау, медициналық қызмет көрсету» (40,3 %), «жол құрылысы және жергілікті жолдарды қамтамасыз ету» (37,1 %), «абаттандыру және көгалдандыру» (29,4 %), «қоғамдық көлік» (29,3 %) және «жастар үшін мәдениет, бос уақытты өткізу» (24,7 %) сияқты әлеуметтік салаларға қатысты (3-кесте).

Респонденттердің тұрғылықты жері бойынша алынған деректерді талдау ауыл жастарының қалада тұратын жастарға қарағанда, медициналық қызмет көрсетуге, бос уақытты өткізуге және шағын және орта бизнесті қолдауға үлкен дәрежеде қанағаттанатынын көрсетті. Алайда, жас ауыл тұрғындары өздерінің елді-мекендерін абаттандыру және көгалдандыру жұмыстарына, жергілікті жолдарды қамтамасыз етуге, қоғамдық қауіпсіздіктің деңгейіне және саябақтар мен бақшалардың жұмысын ұйымдастыруға аз қанағаттанатынын білдірген.

3-кесте.

Сұрақ бойынша жауаптар: «Сіздің қалаңыздың/ауылыңыздың ЕҢ АЗ қанағаттанарлық деп санайтын қызмет түрін белгілеңіз?», %

	%
Денсаулық сақтау, медициналық қызмет көрсету	40,3
Жол құрылысы, және жергілікті жолдарды қамтамасыз ету	37,1
Абаттандыру және көгалдандыру	29,4
Автобустардың сапасын, аялдамаларды, автобустардың кестесін қоса алғандағы қоғамдық көлік	29,3
Жастардың мәдениет, бос уақытын өткізуді ұйымдастыру	24,7
Саябақ, бақша жұмысын ұйымдастыру	17,5
Тұрмыстық қызметтер	12,6
Спорттық нысандар	11,4
Торговые центры, магазины	10
Образование, включая курсы дополнительного образования	9,5
Қоғамдық қауіпсіздік	9,2
Тұрғын-үй коммуналдық шаруашылықтың жұмысы	7,3
Шағын және орта бизнесті қолдау	5,3
Қоғамдық тамақтануды ұйымдастыру	5,2
Басқасы	1,2
Білмеймін	2,7

2.3 Атырау облысы жастарының өзекті мәселелері

Атырау облысындағы жастардың өзекті мәселелерінің рейтингі көрсетіп отырғандай, үш негізгі – жұмыссыздық (37,2 %), төмен табыс (32,7 %) және жоғары білімнің жоғары құны (32,1 %) – әлеуметтік-экономикалық мәселе. Сонымен бірге респонденттердің тұрғылықты жері бойынша деректерді талдау бұл мәселенің ауылдық жерлерде тұратын жастардың жауаптарында жиі кездесетінін көрсетті. Осылайша, «білімнің жоғары құны» деген жауапты ауыл тұрғындарының 39,3 % және қала тұрғындарының 29 % таңдады. Нақты мәселе ретінде төмен табысты, тиісінше, ауыл мен қала тұрғындарының 45,7 % және 27,1 % көрсетті. Атырау облысының әрбір екінші ауылдық және әрбір үшінші қала тұрғыны жұмыссыздық мәселесі туралы айтты.

Өзектілігі бойынша төртінші орында – азық-түлік және халық тұтынатын тауарларға бағаның өсу мәселесі (23,7 %). Аймақтық негіздегі деректерді корреляциялық талдау қалалық және ауылдық тұрғындарда бұл мәселені қабылдаудағы айырмашылықтардың жоқтығын көрсетеді.

Өзектілігі бойынша бесінші позицияда – облыстағы жастардың экологиялық ахуалға алаңдаушылығы (17,8 %). Дегенмен, қалалық жастар экологиялық мәселеге жиірек алаңдайды (22,3 % қарсы 7,3 %) (4-кесте).

4-кесте.

Сұрақ бойынша жауаптар: «Сіздің қалаңыздағы/ауылыңыздағы жастар үшін ең өзекті мәселелерді атаңыз?», %

	%
Жұмысқа тұру қиындығы, жұмыссыздық	37,2
Табыстың төмен деңгейі	32,7
Жоғары білім құнының жоғарылығы	32,1
Азық-түлікке, халықтың тұтыну тауарларына жоғары баға	23,7
Экологиялық мәселелер	17,8
Жастардың бос уақытын өткізу мәселелері, бос уақытты өткізетін жердің болмауы	17,5
Өзінің тұрғын-үйінің болмауы	16,1
Мәдениеттің төмен деңгейі, жастардың рухының болмауы	15
Нашақорлық, токсикомания, алкогольизм және шылым шегу	11,5
Сыбайлас жемқорлық	10,8
Медициналық қызметтің төмен сапасы	10,1
Ертеңгі күнге сенімділіктің болмауы	7,2
Жастар ортасындағы діни экстремизм	6,8
Білім берудің төмен сапасы	6,8
Жоғары жылдамдықты Интернетке, ұялы байланысқа мүмкіндіктің жоқтығы	4

Денсаулықпен байланысты мәселелер, шаршау, қалжырау	4,8
Ата-анамен, мұғалімдермен, аға буынмен шиеленістер, ата-ана және жақындардың түсінпеушілігі	4,7
Жастардың қылмыстық топтарға тартылуы	3,8
Жеке қауіпсіздіктің қауіп-қатері	3,4
Жеке өмірдің жағдайсыздығы	2,8
Мектепке дейінгі даму орталықтарының, қосымша білім берудің жеткіліксіздігі	1,7
Әлеуметтік және психологиялық қызметтердің, сенім телефондарының жетіспеушілігі	1,2
Басқасы	0,3
Білмеймін	1,1

Атырау облысындағы жастардың 17,5 % бос уақытты тиімді өткізу нысандарының жоқтығына шағымданады. Бұдан басқа, жастар тұрғын үйдің жетіспеушілік мәселесіне алаңдайды (16,1 %). Аймақтық тиесілілік бойынша аталған мәселелер қалада тұратын жастардың арасында ауылдағыларға қарағанда жиі кездеседі.

Респонденттердің 15 % жастар мәдениетінің төмен деңгейін атап өткен. Жастардың девиантты мінез-құлқының (нашақорлықтың, маскүнемдіктің, темекі шегудің және т.б.) әртүрлі формалары, сыбайлас жемқорлық пен медициналық көмек сапасының нашарлығын, тиісінше, респонденттердің 11,5 %, 10,8 % және 10,1 % атаған. Қоныс типі бойынша деректерді талдау жоғарыда аталған мәселелер қалалық орта үшін аса маңызды екендігін көрсетті. Осылайша, жастардың әр түрлі девиантты мінез-құлықтарға тап болатынын қала тұрғындарының 13,7 % және ауыл тұрғындарының 6,3 % айтқан. Сыбайлас жемқорлық 14,3 % қалалық тұрғындар мен 2,7 % ауыл жастарын алаңдатады. Қалалық жастардың 11,9 % және ауыл тұрғындарының 6 % денсаулық сақтаудың төмен деңгейін атап өткен (5-кесте). Бұл айырмашылықты қалалардағы, ауылдардағы кейбір мәселелердің объективті түрде өзекті болуымен түсіндіруге болады. Сонымен қатар, бұл айырмашылықтар сауалнамаға қатысқан жастардың субъективті қажеттіліктеріне негізделуі мүмкін.

5-кесте.

Сұрақ бойынша жауаптар: «Сіздің қалаңыздағы/ауылыңыздағы жастар үшін ең өзекті мәселелерді атаңыз?», (елді-мекен типі бойынша)

	ҚАЛА	АУЫЛ
Жоғары білім құнының жоғарылығы	29,0 %	39,3 %
Табыстың төмен деңгейі	27,1 %	45,7 %
Азық-түлікке, халықтың тұтыну тауарларына жоғары баға	23,9 %	23,3 %
Жұмысқа тұру қиындығы, жұмыссыздық	29,4 %	55,3 %
Өзінің тұрғын-үйінің болмауы	11,0 %	28,0 %
Жеке өмірдің жағдайсыздығы	2,6 %	3,3 %

Ата-анамен, мұғалімдермен, аға буынмен шиеленістер, ата-ана және жақындардың түсінпеушілігі	6,4 %	0,7 %
Ертеңгі күнге сенімділіктің болмауы	8,9 %	3,3 %
Мәдениеттің төмен деңгейі, жастардың рухының болмауы	19,3 %	5,0 %
Жеке қауіпсіздіктің қауіп-қатері	4,7 %	,3 %
Жастардың қылмыстық топтарға тартылуы	4,9 %	1,3 %
Жастар ортасындағы діни экстремизм	7,6 %	5,0 %
Нашақорлық, токсикомания, алкоголизм және шылым шегу	13,7 %	6,3 %
Жастардың бос уақытын өткізу мәселелері, бос уақытты өткізетін жердің болмауы	13,7 %	26,3 %
Жоғары жылдамдықты Интернетке, ұялы байланысқа мүмкіндіктің жоқтығы	5,3 %	1,0 %
Медициналық қызметтің төмен сапасы	11,9 %	6,0 %
Білім берудің төмен сапасы	7,6 %	5,0 %
Денсаулықпен байланысты мәселелер, шаршау, қалжырау	6,4 %	1,0 %
Экологиялық мәселелер	22,3 %	7,3 %
Сыбайлас жемқорлық	14,3 %	2,7 %
Әлеуметтік және психологиялық қызметтердің, сенім телефондарының жетіспеушілігі	1,7 %	0
Мектепке дейінгі даму орталықтарының, қосымша білім берудің жеткіліксіздігі	2,0 %	1,0 %
Басқасы	0,2 %	0,3 %
Білмеймін	1,4 %	0,3 %

Атырау облысының жастары әлеуметтік және психологиялық қызметтердің, мектепке дейінгі білім беру, қосымша білім беру орталықтарының жетіспеушілігі, жеке өмірдің болмауы және жеке қауіпсіздігіне қауіп-қатер сияқты мәселелерге аз алаңдайды.

Осылайша, жастардың өзекті мәселелерінің матрицасында материалдық компонент маңызды, яғни негізінен жастарды қаржылық қиындықтар алаңдатады.

2.3.1 Жастардың жұмыспен қамту саласындағы мәселелері

Жоғарыда келтірілген зерттеу нәтижелерінен көріп отырғанымыздай, жұмыспен қамту және жұмыссыздық мәселесі жастар үшін өте маңызды мәселе болып табылады. Бұл мәселеге мемлекет, әртүрлі институттар мен құрылымдар тарапынан үлкен назар аударылуда.

Респонденттердің 80,5 % *«Сіздің қалаңыздағы/ауылдағы жастар жұмыс іздеуде және жұмықа орналасуда қиындықтарға ұшырайды*

ма?» деген сұраққа сенімді жауап берді. Олардың 46,7 % жастар жұмыссыздығы проблемасының тұрақты сипатта екенін, ал қалған (33,8 %) жастар өз мамандықтары бойынша жұмыспен қамтылу қиынға түсіп жатқандығына ерекше назар аударды. Респонденттердің тек 5,1 % жастар арасында жұмыс іздеу мен жұмыспен қамтылуда қиындықтар жоқ екенін айтты. Қатысушылардың 11 % нақты жауап бере алмады. Бұл олардың ерте жасына байланысты мұндай тәжірибесінің жоқтығынан орын алды (6-кесте).

6-кесте.

Сұрақ бойынша жауаптар: «Сіздің қалаңыздағы/ауылдағы жастар жұмыс іздеуде және жұмысқа орналасуда қиындықтарға ұшырайды ма?», %

	%
Иә, жастар үнемі жұмыспен қамтылу мәселесімен кездеседі	46,7
Жастарға өз мамандығын бойынша жұмысқа тұру қиынға соғады. Арнайы кәсіби дағдыларды қажет етпейтін жұмыс табу оңай.	33,8
Мен оқимын, жұмыс іздемеймін, жұмыс іздеуде, жұмыспен қамтылуда тәжірибем жоқ	11
Менің қаламдағы, ауылымдағы жас адамдарда жұмыспен қамтылуға қатысты мәселелер жоқ	5,1
Басқасы	0,5
Білмеймін	2,8

Респонденттердің тұрғылықты жері бойынша деректерді талдау ауылдық жастардың қала тұрғындарына қарағанда жастардың жұмысқа орналасуындағы қиындықтардың тұрақты сипатын 2 есе жиі көрсетті (тиісінше, 66,2 % және 38,4 %) (7-кесте).

Респонденттердің білім деңгейі бойынша жастардың жұмыспен қамтылу мәселелерін ғылыми дәрежесі бар жастар 56,3 %, жоғары білімі бар (52,1 %) және орта арнайы білімі бар (52,7 %), тіпті білімі жоқ (26,5 %) немесе тек орта білім алғандарға (38,8 %) қарағанда көбірек көрсетті, бұл, ең алдымен, жоғары білімі бар адамдарға қарағанда, білімі жоқ адамдардың еңбек жағдайлары мен жалақыға қойылатын лайықты талаптарға байланысты болуы мүмкін.

7-кесте.

Сұрақ бойынша жауаптар: «Сіздің қалаңыздағы/ауылдағы жастар жұмыс іздеуде және жұмыс табуда қиындықтарға ұшырайды ма?» (елді – мекен типі бойынша)

	ҚАЛА	АУЫЛ
Иә, жастар үнемі жұмыспен қамтылу мәселесімен кездеседі	38,4 %	66,2 %

Жастарға өз мамандығын бойынша жұмысқа тұру қиынға соғады. Арнайы кәсіби дағдыларды қажет етпейтін жұмыс табу оңай.	36,0 %	28,8 %
Менің қаламдағы, ауылымдағы жас адамдарда жұмыспен қамтылуға қатысты мәселелер жоқ	5,9 %	3,3 %
Мен оқимын, жұмыс іздемеймін, жұмыс іздеуде, жұмыспен қамтылуда тәжірибем жоқ	15,6 %	0,3 %
Басқасы	0,6 %	0
Білмеймін	3,4 %	1,3 %

Жастарды жұмыспен қамтуға кедергі келтіретін себептерді түсіндіру үшін респонденттерге **«Сіздің пікіріңізіше, сіздің қалаңыздағ/ауылдағы жастарды жұмысқа орналасуына не кедергі жасайды?»** деген сұрақ қойылды. Жаппай сұрау нәтижесінде түрлі пікірлер алынды. Жастардың жұмыспен қамтылудағы кедергісі негізінен жұмыс тәжірибесінің жоқтығы (52,8 %), төмен жалақы (49,7 %), тұрғылықты жердегі жұмыс орындарының жоқтығы (37,8 %), паракорлық, жұмыс берушілердің сыбайлас жемқорлығы (26 %), алған білімнің бос орындардағы функционалды талаптарына сәйкес келмеуі (20,8 %), жұмыс берушіге қажетті дағдылардың болмауы (11 %) (8-кесте). Осылайша, жастардың сұранысына олардың білімдерінің және еңбек нарығындағы нақты жағдайға сәйкес келмеуі өзекті болып отыр.

8-кесте.

Сұрақ бойынша жауаптар: «Сіздің пікіріңізіше, сіздің қалаңыздағ/ауылдағы жастарды жұмысқа орналасуына не кедергі жасайды?», (%)

	%
Жұмыс тәжірибесінің болмауы	52,8
Төмен жалақы	49,7
Тұрғылықты жердегі жұмыс орындарының болмауы	37,8
Паракорлық, жұмыс берушілердің сыбайлас жемқорлығы	26
Игерілген білімнің бос орындардың функционалды талаптарына сәйкес келмеуі	20,8
Жұмыс берушіге қажетті дағдылардың болмауы	11
Жоғары амбициялар, үлкен үміт	8,4
Денсаулық жағдайы	6,4
Кішкентай баланың болуы	3,9
Ер немесе әйел жынысына тиесілігі	2,5
Этникалық топқа тиесілілік	1,1
Ешқандай кедергілер жоқ	4,7
Басқасы	0,6
Білмеймін	4,4

Өз кезегінде, алаңдаушылық туғызатын жайт, респонденттердің 26 % жұмысқа орналасудағы кедергі ретінде «парақорлық, жұмыс берушілердің сыбайлас жемқорлығын» атап өткен. Бұл, жұмысқа тұру кезінде жастардың басым бөлігінің формалды процедураларға қарағанда, бейресми түрде, заңсыз жолдармен жұмысқа орналасуды құптайтынынан хабар беруі мүмкін.

Жастардың жұмысқа орналасуына кедергі келтіретін себептер респонденттердің тұрғылықты жеріне байланысты өзгереді. Осылайша, жас тұрғындарды жұмысқа орналастырудың басты кедергісі ретінде ауылдық өкілдер жұмыссыздықты айтады (74,7 %). Қалалық жастар үшін бұл мәселенің өзектілігі оншалықты өткір емес (22 %). Сондай-ақ, жас ауыл тұрғындары игерілген білімнің бос орынның функционалдық талаптарына сәйкес келмеуі есебінен қиындық туындайтынын 2 есе жиі (15,9 % қарсы 32,3 %) айтады. Қалалық жастар жиірек жұмыс берушілердің сыбайлас жемқорлығын (30,7 % қарсы 15 %) атайды және жоғары амбициялар мен жастардың өздерінің үмітін жоғары бағалауын (11,1 % қарсы 2 %) атап көрсетеді.

Жастардың жұмыспен қамтылудағы мәселелердің шешілу тетіктерінің бірі – оқуды бітіргеннен кейін мемлекеттің білім беру мекемелерінің түлектерін жұмыспен қамтуға ат салысуы. Осылайша, респонденттердің үштен бірі мемлекет жоғары және орта арнаулы оқу орындарының түлектеріне (35,2 %) бірінші жұмысқа кепілдік беруі керек деген пікірмен келіседі. Бұған көбінесе еңбек нарығында өздерін осал сезінетін және жұмыс іздеу және жұмысқа орналасудағы қиындықтарды сезінетін жас әйелдер сенімді.

Алайда, сауалнамаға қатысқан жастардың көпшілігі (46,6 %) осы процедураны бітірушілердің өтініші бойынша жүзеге асыру керек деп санайды. Атырау облысының жас тұрғындарының 6 % мемлекеттік құрылымдарда жұмыс орындарын қамтамасыз ету қажеттілігі туралы айтты. Респонденттердің 5,3 % жастардың жұмысқа орналасу үдерісіне мемлекеттің қатысу идеясын мүлдем қолдамайды, олардың арасында елдегі титулдық емес этникалық топ өкілдерінің айтарлықтай үлесі бар (бұл нұсқаны жас қазақстандықтардың 4,9 %, жас орыстардың 10,3 % және 14,3 % басқа этникалық топтардың өкілдері таңдаған) (9-кесте).

9-кесте.

Сұрақ бойынша жауаптар: «Сіз қалай ойлайсыз, мемлекет оқу орындарының түлектерінің жұмыспен қамтылуына қалай қатысуы керек?», %

	%
Мемлекет жұмыс іздеуде жастардың қалауы бойынша қолдау көрсету керек	46,6
Мемлекет бірінші жұмыс орнына кепілдік беруі керек	35,2

Мемлекет тек мемлекеттік құрылымдағы жұмыс орнына ғана кепілдік беруі керек	6
Мемлекет қатыспауы керек	5,3
Басқасы	0,2
Білмеймін	6,6

Осылайша, жұмыспен қамтылудағы жастардың негізгі қиындықтары бірінші кезекте жұмыс тәжірибесінің жоқтығына байланысты алынған объективті жас ерекшеліктерімен, игерілген білімнің бос орынның функционалдық талаптарымен сәйкес келмеуімен түсіндіріледі. Бұл мемлекеттік білім беру мен жастар саясатын жүзеге асырудағы кемшіліктердің сақталуын білдіреді.

2.3.2 Жастар ортасындағы баспана мәселесі

Жастардың «өмір сапасының» тағы бір көрсеткіші тұрғын үй мәселесі болып табылады. Төмендегі 2-диаграммадан көріп отырғанымыздай, Атырау облысы жастарының жартысынан көбі (76,4 %) ата-аналарымен бірге тұрады. Сонымен бірге зерттеудің объектісі 14 жастан 29 жасқа дейінгі жастардың, яғни жас респонденттердің арасында мектеп оқушылары бар екенін ұмытпау керек. Респонденттің жасы ұлғайған сайын, ата-аналарынан бөлек тұратын жастардың үлесі артады. Респонденттердің 8,5 % өздерінің тұрғын үйлері бар, Атырау облысының жас тұрғындарының басым бөлігінде 24-28 жас аралығында (14,4 %), ал кіші жас тобындағы жеке үйі бар адамдар саны көп емес (14-18 жас – 2,9 %, 19-23 жас – 2,2 %).

2-диаграмма.

Сұрақ бойынша жауаптар: «Айтыңызшы, Сіздің жеке үйіңіз бар ма?», %

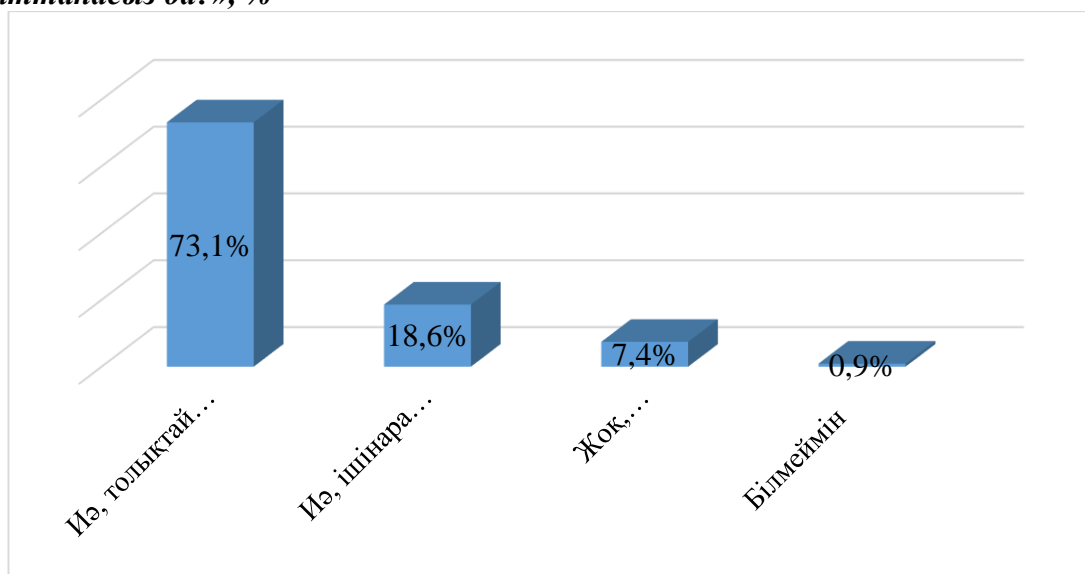
Қалған 15,1 % жастардың өздерінің жеке үйлері жоқ. Олардың 4,3 % туыстарымен, 5,6 % пәтерді/бөлмені жалға алады, 2,2 % ата-

анасымен пәтерді/үйді жалға алады, облыстың жасөспірімдерінің аз бөлігі студенттік жатақханада тұрады – 2,9 %.

Сауалнамаға қатысқан жастардың 73,1 % бүгінгі күнгі тұрғын үй жағдайына қанағаттанған. Респонденттердің тағы 18,6 % ағымдағы тұрғын үй жағдайына жартылай қанағаттанған (3-диаграмма).

3-диаграмма.

Сұрақ бойынша жауаптар: «Сіз қазіргі тұрғын-үй жағдайыңызға қанағаттанасыз ба?», %

Атырау облысының жас тұрғындарының 7,4 % өздерінің тұрмыс жағдайларына қанағаттанбайтынын көрсетті, олардың басым бөлігі ауыл тұрғындары (9,5 % қарсы 6,5 %) (10-кесте).

10-кесте.

Сұрақ бойынша жауаптар: «Сіз қазіргі тұрғын-үй жағдайыңызға қанағаттанасыз ба?» (елді мекеннің түрі бойынша)

	ҚАЛА	АУЫЛ
Иә, толықтай қанағаттамын	71,2 %	77,7 %
Иә, ішінара қанағаттанамын	21,1 %	12,7 %
Жоқ, қанағаттанбаймын	6,5 %	9,7 %
Білмеймін	1,3 %	0

Респонденттердің тұрғын-үй жағдайына қанағаттанбауының іргелі себебі тұрғын үйдің ескіргендігі болып табылады. Бұл туралы сұраққа жауап берген әрбір үшінші жас адам айтқан. Қанағаттанбаудың басқа да факторлары тұрғын үйдің шағын көлемі, пәтердің ыңғайсыз орналасуы (24,5 %), коммуналдық қызметтердің жоғары құны (24,1 %) және жалға берілетін тұрғын үйдің жоғары құны (22,6 %) болып табылады. Сондай-ақ, жастардың тұрғын-үй жағдайларына қанағаттанбауының өзекті

себептері арасында тұрғындардың көптігі кесірінен таршылық (19,9 %) және тұрғылықты жерінің беделінің жоқтығы (17,2 %) болып табылады (11-кесте).

Айта кету керек, «жайсыз тұрғын үй» және «аудандағы дамыған инфрақұрылымның жоқтығы» сияқты факторлардың ықпалы азырақ болса да, Атырау облысының жастары үшін маңызды болып отыр.

Жоғарыда аталған факторлардан бөлек, респонденттер «Басқасы» жауап нұсқасында студенттік жатақханалардың нашар жағдайы, жергілікті тұрғындардың өмір сүру деңгейінің төмендігі, лифттер жұмысының нашарлығы, ПИК жұмысының нашарлығы, зиянкестерді тиімсіз жою және балалардың ауырып қалуына себеп болатын ағын суларының иісі және т.б. сияқты мәселелердің өзектілігін атап өтті.

Ауылдық/қалалық респонденттерді сұрау нәтижелерін талдау деректері көрсеткендей, жас ауыл тұрғындары тұрғын үйдің физикалық сипаттамаларымен қанағаттанбайды (ескіргендік, тарлық, шағын аудан), ал қалалық жастар көбінесе инфрақұрылымға және өмірдің экономикалық аспектілеріне көңіл аударады (коммуналдық қызметтердің құны, дамыған инфрақұрылымның жоқтығы, тұрғылықты жердің төмен деңгейі).

11-кесте.

Сұрақ бойынша жауаптар: «Сізді неге өзіңіздің тұрғын-үй жағдайыңыз қанағаттандырмайды?», %

	%
Ескі тұрғын үй	27,6
Ауданның кішкентай болуы, пәтердің ыңғайсыз жоспары	24,5
Коммуналдық қызметтердің жоғары құны	24,1
Жалға берілетін тұрғын үйдің жоғары құны	22,6
Тұрғындардың санына байланысты тарлық	19,9
Тұрғылықты жердің беделсіз болуы	17,2
Жайсыз тұрғын-үй	13
Тұрғылықты жерде дамыған инфрақұрылымның жоқтығы	13
Басқасы	8
Білмеймін	3,1

Қорытындылар

1. Атырау облысының жастары үшін отбасы – өмірдегі басты құндылық. Оның үстіне, респонденттің жасы ұлғайған сайын, ол үшін отбасының құндылығы арта түседі. Жастардың құндылықтық бағдарлары иерархиясында денсаулық екінші орында тұр. Жастар үшін маңызды үшінші құндылық – махаббат, төртіншісі – материалдық әлауқат. Атыраудың жас тұрғындары құндылық иерархиясының бесінші орынына білімді қойды. Перифериялық немесе аса маңызы жоқ топтарға

«билік», «қоғамдық танылу, атақ-даңқ, бедел» және «кез-келген рахат алу, көңіл көтеру мүмкіндігі» жатады.

2. Жастардың өздерінің тұрғылықты жерінің дамуымен қанағаттануы, негізінен, оң баға берумен сипатталады. Респонденттердің тұрғылықты жері бойынша деректерді талдау, өз жерінің дамуымен қанағаттанатын адамдардың арасында ауылдық жастардың бар екенін көрсетеді. Тұрғылықты жердің даму қарқынына қанағаттанбау облыстың әрбір төртінші тұрғынына тән, олардың арасында қаржылық жетістік деңгейі төмен респонденттердің айтарлықтай үлесі бар.

3. Жастардың әртүрлі атқарылатын қызметтердің жұмысына қанағаттануын қозғайтын болсақ, жастардың көпшілігі қоғамдағы саудасаттық орталықтары / дүкендер, білім және спорттық нысандары сияқты қызметтерге қанағаттанған.

4. Жастардың қанағаттануының ең төменгі деңгейі денсаулық сақтау / медициналық қызмет көрсету, жол құрылысы және жергілікті жолдарды қамтамасыз ету, абаттандыру және көгалдандыру, қоғамдық көлік, мәдениет және жастардың бос уақытын өткізу сияқты әлеуметтік салаларға тән.

5. Атырау облысындағы жастардың негізгі мәселелері, бірінші кезекте, әлеуметтік-экономикалық мәселелер – жұмыссыздық, төмен табыс және жоғары білімнің жоғары құны туралы айтуға болады. Өзектілігіне байланысты төртінші орында, азық-түлік және тұтыну тауарлары бағасының өсуіне байланысты мәселелер. Бес өзекті мәселелерді тәмамдайтын жастардың экологиялық жағдайға алаңдаушылығы болып табылады.

6. Атырау облысындағы жастардың басым бөлігі жұмыс іздеуінде және жұмысқа орналасуында қиындықтар туындағанын мәлімдеді. Аумақтық ерекшеліктері бойынша мәліметтерді талдау көрсеткендей, бұл мәселе ауылдық жерлерде тұратын жастарға тән.

7. Жастарды жұмысқа орналастырудың негізгі кедергісіне келесі себептерді жатқызуға болады: жұмыс тәжірибесінің жоқтығы, төмен жалақы, тұрғылықты жердегі жұмыс орындарының жоқтығы, жұмыс берушілердің сыбайлас жемқорлықпен айналысуы, бос жұмыс орындардың функционалдық талаптарымен білімнің сәйкессіздігі.

8. Респонденттердің көпшілігі дерлік ЖОО мен колледждердің түлектеріне алғашқы жұмыс орнын ұсынуға мемлекеттің қатысу қажеттігін атап өтті, бірақ олардың көбі бұл рәсім ерікті сипатта болуы керек деп санайды.

9. Сауалнама барысында респонденттердің 8,5 % жеке тұрғын үймен қамтамасыз етілгені анықталды. Қалған респонденттердің өз тұрғын үйлері жоқ, олардың 76,4 % ата-анасымен, 4,3 % туыстарымен тұрады,

7,8 % пәтерді/бөлмені жалға алады, ал жастардың 2,9 % студенттік жатақханада тұрады.

10. Сонымен қатар, респонденттердің жартысынан көбі бүгінгі күнгі тұрғын-үй жағдайына қанағаттанған. Атырау жастарының 7,4 % өз өмір сүру жағдайына қанағаттанбайтынын көрсетті, олардың басым көпшілігі ауыл тұрғындары.

11. Тұрғын-үй жағдайына қанағаттанбаудың негізгі себебі - ескі тұрғын үй. Қанағаттанбаудың басқа да факторлары бұл – кішкентай аудан, пәтердің қолайсыз орналасуы, коммуналдық қызметтердің құны жоғары болуы және жалға берілетін тұрғын үйдің құны жоғары болуы.

3 Бөлім. Жастардың әлеуметтік белсенділігі

Жастардың қоғам мен мемлекеттің өміріне дербес қатысуына, әртүрлі әлеуметтік қажеттіліктер мен мүдделерді қанағаттандыруға және жүзеге асыруға деген ықыласы белсенді әлеуметтік қызметтің әртүрлі түрлерінің пайда болуына әкеледі. Әлеуметтік белсенділікті танытудың түрлі формаларын көрсетуге болады, себебі қоғам ол үшін түрлі салаларды ұсынады (саясат, мәдениет, БАҚ және т.б.). Бұл зерттеуде біз жастардың өмірінде қоғамдық қызметтің маңыздылығы қаншалықты екенін білуге тырысамыз. Атырау облысының жастары бүгінгі таңда азаматтық белсенділік танытуда ма?

3.1 Қала жастарының патриоттық деңгейі және жастардың осы түсінікке интерпретациясы

Қазіргі заманғы қоғамның маңызды құндылықтарының бірі патриотизм болып табылады, ол тек Отанға деген махаббат, өз елі үшін мақтаныш, оны білуге, түсінуге ұмтылу, жақсарту ғана емес, сондай-ақ өз мемлекетінің мүддесі үшін қызмет етуге дайын болу деп түсіндіріледі.

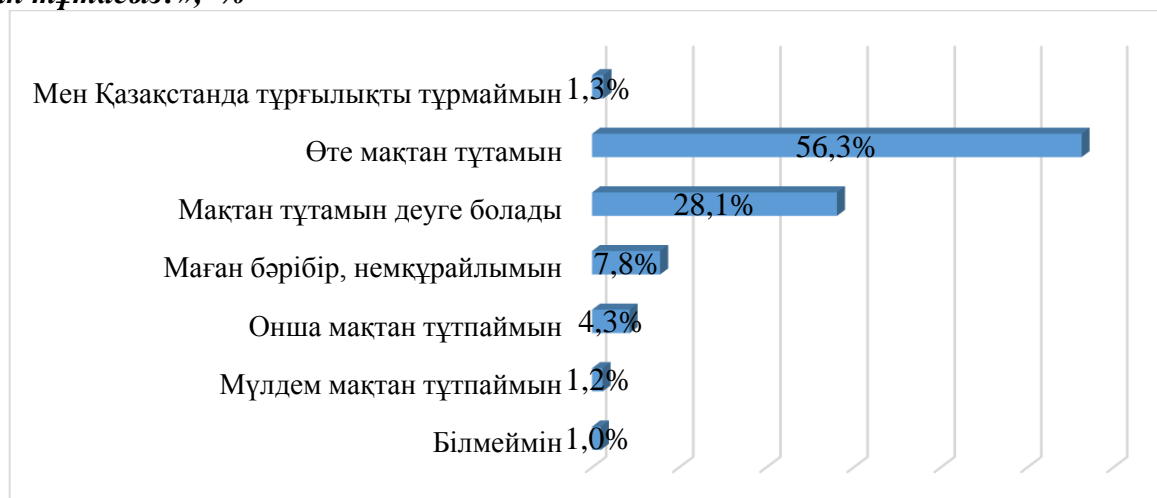
Осы зерттеу шеңберінде патриоттық деңгейі жастар санасында өз елінде мақтаныш сезіміне, Атырау халқының патриотизм тұжырымдамасына енгізген маңыздылығына, жастардың өз елінің өркендеуіне жасауға дайын болатын шаралар кешеніне байланысты бірқатар мәселелер бойынша зерттелді.

Зерттеу нәтижелері көрсеткендей, сауалнамаға қатысқан жастардың 84,4 % Қазақстанда тұратынын мақтан етеді (56,3 % – толықтай, 28,1 % – иә деуге болады). Қарсы жауапты тек 5,5 % ғана берді, сұралғандардың 7,8 % бұл сұраққа бейтарап көзқарас білдірді, ал 1 % жауап беруге қиналды (4-диаграмма).

Қазақстанның азаматы болуға деген мақтаныш респонденттердің жынысына байланысты болды: жас қыздар (86,5 %) жас жігіттерге (82,3 %) қарағанда, Қазақстан азаматы болуды мақтан тұтады. Сонымен қатар, патриотизм көрсеткіші этникалық, жас және аймақтық факторларға әсер етеді: қазақ ұлтының жастар тобында (86,2 %) орыс (64,1 %) және басқа ұлттар (42,9 %) тобына қарағанда жоғары. Сондай-ақ, респондент қаншалықты егде жаста болса, ол соншалықты Қазақстанда тұратынын мақтаныш етеді (14-18 жаста – 3,2 %, 19-23 жаста – 83,8 %, 24-28 жаста – 91,6 %). Тұрғылықты жері бойынша жастар арасында ауыл жастары (79,9 %) қалалық тұрғындарға қарағанда (95 %) қарағанда, Қазақстан азаматтары болуына мақтаныш сезімін білдіретінін атап өткен жөн.

4-диаграмма.

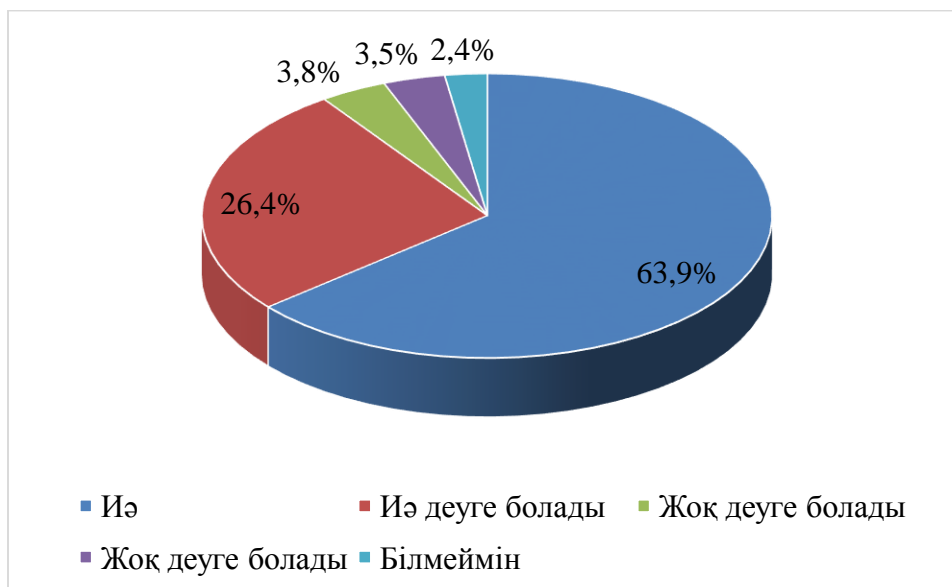
Сұрақ бойынша жауаптар: «Қазақстанда тұратыныңызды қаншалықты мақтан тұтасыз?», %

Жоғарыда келтірілген деректер «Сіз өзіңізді Қазақстанның патриоты санайсыз ба?» деген сұрақтың жауабына сәйкес келеді: 90,3 % оң нәтиже берді (63,9 % – «иә», 26,4 % – «иә деуге болады»). Бұл факт Атырау облысының жастары арасында патриотизмнің өте жоғары деңгейін көрсетеді (5-диаграмма).

5-диаграмма.

Сұрақ бойынша жауаптар: «Сіз өзіңізді Қазақстанның патриоты санайсыз ба?», %

Деректердің корреляциялық талдауы Атырау облысындағы жастар арасында Қазақстан патриоттарының орташа портреті болып табылады деген қорытынды жасауға болады, көбінесе:

- жас жігітке (87,8 %) қарағанда жас қыз (92,8 %);

- орыс (76,9 %) немесе басқа ұлт (57,1 %) өкіліне карағанда, қазақ этносының өкілі (91,6 %);
- қала тұрғынына карағанда (87 %), ауыл тұрғыны (98 %);
- 14-18 жас (80,3 %) пен 19-23 жастағыларға (91,4 %) карағанда, 24-28 жастағылар (96,2 %).

Осы зерттеудің аясында жастардың арасында «Қазақстанның патриоты болу» түсінігін интерпретациялау тағы бір зерттеу міндеті болды. Жастардың жауаптарын талдау Атырау облысының жас тұрғындарының 1/3 бөлігі патриотизмді Отанға деген махаббат ретінде түсінетінін көрсетті (27,4 %). Жастардың арасында патриотизм туралы басқа да патриоттық түсіндірмелерімен араласпайтын, кеңінен танымал екінші түсінік – азаматтың міндеттерін орындау (23,8 %), мемлекеттің заңдарын сақтау болып табылады. 19,3 % қазақстандық патриотизмді елдің ұлы болашағына сеніммен байланыстырады. Респонденттердің 18,5 % үшін қазақстандық патриотизм елдегі ұлы жетістіктер үшін мақтаныш сезімімен бірдей (12-кесте).

12 кесте.

Сұрақ бойынша жауаптар: «Сіз үшін Қазақстан патриоты болу нені білдіреді?», %

	%
Отанды сүю	27,4
Азаматтардың міндеттерін орындау, мемлекеттің заңдарын сақтау	23,8
Елдің ұлы болашағына сену	19,3
Елдің ұлы жетістіктерімен мақтану	18,5
Елдің мүдделерін қорғау	4,7
Отаннан тыс болғандағы сағыныш	1,9
Басқасы	1,4
Білмеймін	3

3.2 Атырау облысы жастарының мемлекеттік жастар саясатының жүзеге асырылуына қанағаттану дәрежесі және жастармен жұмыс жасайтын ұйымдар туралы ақпараттандырылу деңгейі

Қазақстандағы мемлекеттік жастар саясатының мақсаты жастардың толық рухани, мәдени, білім, кәсіптік және физикалық дамуы, шешім қабылдау үдерісіне қатысуы, табысты әлеуметтенуі және елдің одан әрі дамуы үшін оның әлеуетінің бағыты үшін жағдай жасау болып табылады¹.

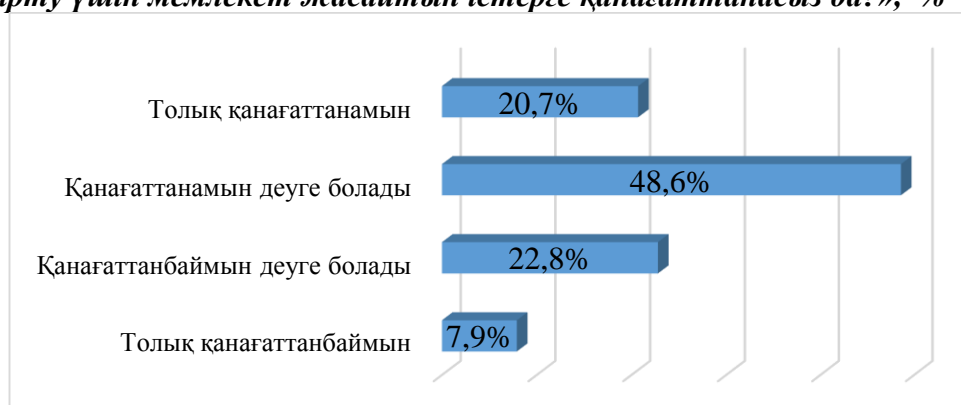
Атырау облысындағы жастардың мемлекеттік жастар саясатын іске асырумен қанағаттану дәрежесін зерттеу мақсатында

¹ https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=31661446#pos=123;-92

респонденттерге: «**Айтыңызшы, сіздер Қазақстандағы жастардың өмірін жақсарту үшін мемлекет жасайтын істерге қанағаттанасыз ба?**» деген сұрақ қойылды. Алынған сауалнаманың нәтижесінде, қатысушылардың 69,3 % – Қазақстандағы жастар саясатын жүзеге асыруымен қанағаттанады, ал 48,6 % қанағаттана алады, 20,7 % – толықтай қанағаттанады. Облыстың жас тұрғындарының 30,7 % қарама-қарсы жағдайды көрсетіп отыр, олардың 22,8 % – қанағаттанбайды деуге болады, ал 7,9 % – толықтай қанағаттанбайды (6-диаграмма).

6-диаграмма.

Сұрақ бойынша жауаптар: «Айтыңызшы, сіз Қазақстандағы жастардың өмірін жақсарту үшін мемлекет жасайтын істерге қанағаттанасыз ба?», %

Қазақстандағы жастардың өмірін жақсарту үшін мемлекеттің жасап жатқанымен қанағаттана алады, Исатай ауданының жастары (жауап саны 96,7 % «Толықтай қанағаттанады» – 54,8 % және «Қанағаттанамын деуге болады» - 41,9 %). Махамбет ауданының жас тұрғындарының арасындағы бұл көрсеткіш 70,9 %, Мақат ауданы – 68,6 %. Атырау қаласында бұл көрсеткіш 63,9 % құраса, ал Құлсары қаласында 78,1 %.

Респонденттердің елді-мекен типі бойынша деректерді талдау қалалық жастар ауылдық азаматтармен салыстырғанда Қазақстанда жастар саясатын жүзеге асыру үдірісіне сыни түрде қарайтынын көрсетті. Осылайша, жастардың өмірін жақсарту үшін мемлекеттің жасаған істері қаншалықты қанағаттандырарлық екенін жиынтық көрсеткіші көрсетті, қалада 55,7 %, ауылда 72,8 % болды. Сонымен қатар, этникалық фактор елдегі жастар саясатын қабылдауға әсер етеді: орыс ұлт өкілдеріне (41 %) және басқа да ұлт өкілдеріне қарағанда (28,6 %), қазақ этносының өкілдері жастар саясатының іске асырылуын неғұрлым жағымды түрде бағалайды («толық қанағаттанамын» және қанағаттанамын деуге болады» жауап нұсқаларының жиынтық индикаторы – 62,4 %) (13-кесте).

13-кесте.

Сұрақ бойынша жауаптар: «Айтыңызшы, сіз Қазақстандағы жастардың өмірін жақсарту үшін мемлекет жасайтын істермен қанағаттанасыз ба?», % (ұлттар тұрғысынан)

	ҚАЗАҚ	ОРЫС	БАСҚАСЫ
Толық қанағаттанамын	18,7 %	7,7 %	14,3 %
Қанағаттанамын деуге болады	43,7 %	33,3 %	14,3 %
Қанағаттанбаймын деуге болады	19,3 %	28,2 %	33,3 %
Қанағаттанбаймын	6,7 %	10,3 %	9,5 %
Басқасы	0,1 %	0	0
Мемлекеттік жастар саясаты туралы ештеңе білмеймін	6,8 %	15,4 %	19,0 %
Білмеймін	4,6 %	5,1 %	9,5 %

Сонымен қатар, зерттеу көрсеткендей, сауалнамаға қатысқан жастардың жартысы мемлекеттің жастарды қолдауына бөлген назардың дәрежесін жеткілікті деп бағалайды. Жастардың 55,8 % «иә, жеткілікті» және «жеткілікті деуге болады» деген жауапты таңдады. Алайда, мемлекеттің жастарға қолдау көрсетуі үшін бөлінген назарын жеткіліксіз деп санайтындардың үлесі 37 % құрайды (жеткілікті деуге болады – 26,2 %, жоқ, жеткіліксіз – 10,8 %). Жас азаматтардың тағы 7,1 % бұл сұраққа жауап беру қиынға соқты (7-диаграмма).

7-диаграмма.

Сұрақ бойынша жауаптар: «Сіздің ойыңызша, мемлекеттік органдар жастардың қолдауына жеткілікті көңіл бөле ме?», %

Жалпы социологиялық сауалнама көрсеткендей, Атырау облысындағы жастармен жұмыс жасайтын ұйымдар туралы ақпараттандырылу деңгейлері беткі жағынан сипатталуы мүмкін, ал осы ұйымдар ұйымдастырған іс-шараларға жастардың қатысу деңгейі төмен.

Ең танымал жастар құрылымы – «Нұр Отан» партиясының «Жас Отан» жастар қанаты, респонденттердің 21,4 % бұл ұйымды жақсы біледі. Атырау облысынан сауалнамаға қатысқандардың жартысынан көбі (52,3 %) ұйымның беткі көрінісіне ғана ие.

Сондай-ақ, жастар үшін жастар саясатын басқару жөніндегі мәселелер мемлекеттік ұйымы таныс, 9,9 % осы ұйымның жұмысы туралы жақсы білетіндігін көрсетті, респонденттердің 45,1 % «естігенім бар» деген нұсқаны таңдады. Атырау облысы/Атырау қаласындағы жастар ресурстық орталығы туралы, зерттеу қатысушыларының 11,4 % жақсы хабардар, 45,5 % ЖРО туралы дұрыс білмейді. «Ұлттық волонтерлік желі» сияқты жастар ұйымдары әрбір оныншы респондентке жақсы таныс, респонденттердің 40,1 % ол туралы жалпы сипатта ғана біледі.

Қазақстан жастар конгресі, Қазақстанның Студенттер Альянсы және «Жастар» ғылыми-зерттеу орталығы сияқты жастар ұйымдары жастар арасындағы танымалдылықтың төмен деңгейіне ие, респонденттердің тек 5,3 %, 5,1 % және 5,4 % ғана осы ұйымдар туралы жақсы біледі (14-кесте).

14-кесте.

Сұрақ бойынша жауаптар: «Айтыңызшы, жастар жұмысы бойынша қандай ұйымдарды білесіз?», %

	Білемін, қатыстым	Жақсы білемін, бірақ қатысқан жоқпын	Естігенім бар	Ештеңе естімедім, білмеймін
Жастар саясатын басқару жөніндегі мәселелер / Атырау облысының / Атырау қаласының ішкі саясат бөлімі	6,2	9,9	45,1	38,7
Атырау облысының / Атырау қаласының жастар ресурстық орталығы	4,7	11,4	45,5	38,4
«Нұр Отан» партиясының «Жас Отан» жастар қанаты	10,3	21,4	52,3	15,9
Ұлттық еріктілер желісі	4,5	10,4	40,1	45
Қазақстанның жастар конгресі	1,7	5,3	37,2	55,7
Қазақстан студенттерінің Альянсы	2,1	5,1	37,9	54,8
«Жастар» ғылыми-зерттеу орталығы	5,7	5,4	46,5	42,5

Зерттеудің маңызды мәселесі жастардың қоғамдық ұйымдарға мүшелік ету мотивтері болды. Жастар ұйымдарына жастардың қатысу себептерін талдай келе, сауалнамаға қатысқан барлық респонденттердің 1/3 бөлігі (33,5 %) жастар ұйымдарының мүшесі болып табылмайтындығы анықталды.

Жастардың арасында «жұмыс тәжірибесін алу, жалпы өмірден тәжірибе алу» деген мақсат басым болып табылады (36,7 %). Екінші орында «қоғамға, адамдарға пайдалы болу» деген мотив (33,3 %), үшінші орында - жоғары әлеуметтік мәртебеге ие болу (8 %). Сонымен қатар, кему ретіне қарай, жастар ұйымдарындағы жастар құрамына кіру (6,5 %) және көшбасшылық лауазымға ие болу ниеті (5,8 %) болып табылады (15-кесте).

15-кесте.

Сұрақ бойынша жауаптар: «Сіз үшін жастар ұйымдарына қатысуға қандай негіз бар?», %

	%
Жұмыстан тәжірибе алу, жалпы өмірден тәжірибе алу	36,7
Қоғамға, адамдарға пайдалы болу	33,3
Жоғары әлеуметтік мәртебеге ие болу ниеті	8
Қызмет сатысын көтеруге деген ұмтылыс	6,5
Көшбасшылық лауазымға ие болу ниеті	5,8
Басқа	0,3
Мен жастар ұйымдарының мүшесі емеспін	33,5
Білмеймін	5,1

3.3 Жастардың өз елін/қаласын/ауылын дамытуға қатысуының мүмкін формалары

Жастардың әлеуметтік белсенділігі олардың тек жастар ұйымдарында мүше болуынан бөлек, жастардың басқа да жас адамдарды өздерінің қаласын / ауылын дамытуға және басқаруға қосуы болып табылады. Сауалнама барысында респонденттерге: **«Сіздің ойыңызша, қалаңызды / ауылыңызды дамытуға сіз қалай қатыса аласыз?»** сұрағы қойылған. Алынған нәтижелерге сәйкес, еріктілік - бұл жастардың өз елді мекенінің өміріне қатысуы үшін ең қолайлы нысаны, респонденттердің 24,9 % «тұрғындардың қажетті санаттарына ерікті көмекші ретінде көмектесу» деген жауапты таңдады. Білім деңгейі бар жастарға қарағанда, басқа білім дәрежесі бар жастар арасында еріктілер аз. Сонымен, бұл жауапты таңдағандардың 12,5 % ғылыми дәрежесі бар, жоғары білімі бар респонденттердің 25 %, орта арнайы білімі бар респонденттердің 25,3 % және орта білімді респонденттердің 27,9 %.

19,5 % мәселені шешу үшін жобаларды немесе бағдарламаларды талқылау арқылы қатысу түрін таңдаса, оның ішінде жас ғалымдардың айтарлықтай үлесі бар (12,5 %). Респонденттердің 12,3 % қаланы/ауылды дамыту бойынша өз ұсыныстарын жасағысы келеді, олардың ішінде де жас ғалымдардың үлесі жоғары (18,8 %). Жастардың тағы 11,5 % қоғамдық жұмыстарға қатысуды таңдайды, ал респонденттің білім деңгейі қаншалықты төмен болса, қоғамдық жұмыстарға қатысуға ықыласы соншалықты төмен болады.

Респонденттердің 15,2 % өздерінің елді мекенінің дамуына қалай қатыса алатындарын білмейді (16-кесте).

16-кесте.

Сұрақ бойынша жауаптар: «Сіздің ойыңызша, қалаңызды / ауылыңызды дамытуға сіз қалай қатыса аласыз?», %

	%
Тұрғындардың қажетті санаттарына ерікті көмекші ретінде көмектесу	24,9
Мәселені шешу үшін жобаларды немесе бағдарламаларды талқылау арқылы қатысу	19,5
Қалай қатыса алатынымды білмеймін	15,2
Әкімдікке ұсыныстар енгізу (жазбаша)	12,3
Қоғамдық жұмыстарға қатысу	11,5
Мәселелерді шешуге арналған жобалар мен бағдарламаларды әзірлеуге тікелей қатысу	6,2
Ақшаны аудару, қаржылай көмек көрсету	2,2
Басқасы	0,5
Білмеймін	7,6

Әрі қарай, Атырау облысының жас тұрғындары болашақта Қазақстан гүлденген мемлекет болуы үшін не істеуге дайын екендігі туралы пікірін білу қызықты болды. Социологиялық сауалнама көрсеткендей әрбір екінші респондент «жақсы оқып, жақсы білім алу және елдегі белгілі бір саланы дамыту» жауабын таңдады (56 %). Жастардың 46,9 % қоғамдық жұмыстарға және әлеуметтік жобаларға қатысуға дайын. Респонденттердің көбісі өздерінің салауатты өмір салтын сақтауын және сол арқылы салауатты өмір салтын насихаттауын қызмет көріп отыр. Әрбір бесінші өзінің позициясын белгіледі: өз елі туралы әлеуметтік желілерде шетелдік достары мен таныстарына жария ете отырып, патриотизм арқылы елдің дамуына үлес қосу (21,6 %). 18,9 % олардың пайдасы өз саласында кәсіпқой болуы, жұмыс жасауы және салық төлейтіндігі деп санайды. Сонымен қатар, респонденттердің 13,1 % «ерікті түрде қоғамдық орындарда жастарға мемлекеттік бағдарламалар мен жобалар туралы әңгімелеп беруге» дайын екендігін білдірді. Респонденттердің 6,4 % көмекке мұқтаж болғандықтан, қазіргі

уақытта олар көмектесе алмаймыз деп жауап берді, олардың арасында оқымайтын, жұмыс жасамайтын NEET санатындағы жастардың басым бөлігі бар (17-кесте).

17-кесте.

Сұрақ бойынша жауаптар: «Сіз Қазақстан гүлденген мемлекет болуы үшін қазір не істеуге дайынсыз?», %

	%
Жақсы оқу, жақсы білім алу және елдегі белгілі бір саланы дамыту	56
Қоғамдық жұмыстарға, әлеуметтік бағдарламаларға қатысу	46,9
Салауатты өмір салтын сақтау және оны насихаттау	42,2
Шет елдегі достары мен таныстарына өз елі айту арқылы, өз елінің патриоты болу	21,6
Өз саласында кәсіпқой болу, жұмыс жасау және салық төлеу	18,9
Ерікті түрде қоғамдық орындарда жастарға мемлекелеуттік бағдарламалар мен жобалар туралы әңгіме	13,1
Мен қазір еліме ештеңе бере алмаймын, мен өзім көмекке мұқтажбын	6,4
Басқасы	1,5
Білмеймін	2,5

3.4 Жастар ортасындағы наразылық әлеуеті

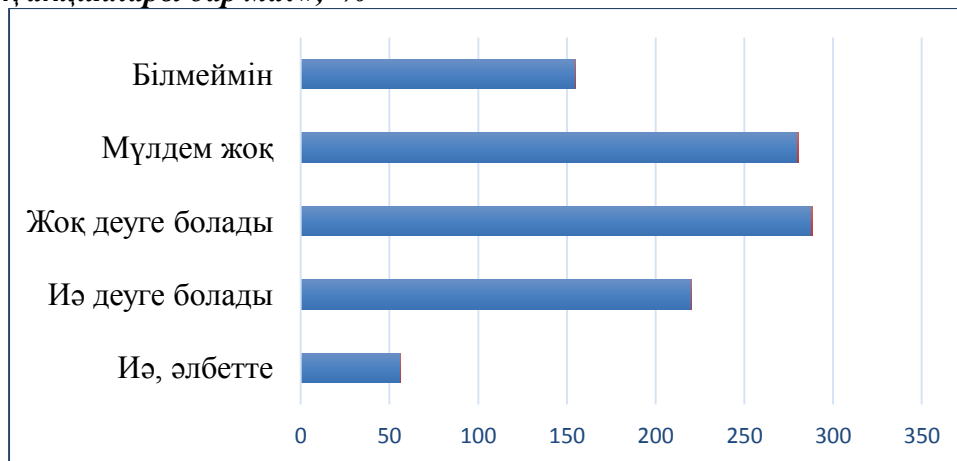
Әлеуметтік қарым-қатынастардың өзіндік көріністерінің ашық формасы ретінде көрініс табатын бұқаралық наразылық әрекеттер ретіндегі әлеуметтік шиеленістер болып табылады.

Осы зерттеудің наразылық білдіру деңгейін анықтау үшін Атырау облысындағы жастар арасында әлеуметтік наразылық ықтималдығының жалпы көрінісін қалыптастыру үшін бірнеше сұрақтар қойылды. Сонымен қатар, наразылықтың ықтимал себептеріне ерекше назар аударылды. Ең алдымен, жастар ортасында наразылық көңіл-күйлерін зерттеу барысында респонденттер өздерінің тұрғылықты жерлеріндегі жаппай наразылықтар ықтималдығы туралы не ойлайтыны туралы деректер алынды. Деректерді талдау көрсеткендей, Атырау облысындағы сауалнамаға қатысқан жастардың үштен бірі (27,6 %) өздерінің қалаларында / ауылдарында наразылық акцияларын өту мүмкіндігі бар деп санайды, олардың 5,6 % сенімді, 22 % сенімді болуы мүмкін. Сонымен бірге, жастардың жартысынан көбі (56,8 %) қарсы пікірді ұстанып, наразылықтардың екіталай екенін ескеріп отыр. Сауалнамаға қатысқан жастардың 15,5 % өз тұрғылықты жерлерінде

наразылық акцияларының ықтималдығын бағалай алмады (8-диаграмма).

8-диаграмма.

Сұрақ бойынша жауаптар: «Сіздің пікіріңізше, қазір сіздің қалаңызда / ауылда наразылық акциялары бар ма?», %

Респонденттердің материалдық жағдайының критерийі бойынша деректерді талдау олардың материалдық жағдайы «азық-түлікке жеткіліксіз» санаты деп санайтын жастардың тұрғысынан наразылық ықтималдығының жоғары деңгейін көрсетті (50 %). Яғни, қаржылық жетістіктің төмен деңгейі бойынша топтағы әрбір екінші респондент Атырау облысындағы наразылық акцияларының пайда болу мүмкіндігін атап өтті.

Бір қызығы, әртүрлі жас тобына тиесілілік бойынша тенденция байқалады: респонденттің жасы қаншалықты үлкен болса, наразылық акциясының ықтималдығы туралы шешім соншалықты төмен болады. Осылайша, 14-18 жас аралығындағы жастардың «иә, әлбетте» және «иә деуге болады» деген жауаптардың жиынтық көрсеткіші 35,4 %, 19-23 жас – 33,2 %, 24-29 жас – 20,8 % (18-кесте).

18-кесте.

Сұрақ бойынша жауаптар: «Сіздің пікіріңізше, қазір Сіздің қалаңызда / ауылыңызда наразылық акциялары болуы мүмкін бе?» (жасы бойынша)

	14-18 жас	19-23жас	24-28 жас
Иә, әлбетте	6,1 %	6,5 %	5,0 %
Иә деуге болады	29,3 %	26,6 %	15,8 %
Жоқ деуге болады	36,0 %	31,0 %	23,6 %
Мүлдем жоқ	10,8 %	10,9 %	45,1 %
Білмеймін	17,8 %	25,0 %	10,6 %

Наразылықтар ықтималдығының сызықтық аймақтық бөлігі ауылдық елді мекендерге қарағанда (11,3 %), наразылық ықтималдығын

жоғары бағалайтындардың айтарлықтай үлесі қалада (жауаптардың жиынтық көрсеткіші «иә, әлбетте» және «иә деуге болады» деген жауаптардың 34,6 % көрсетті) байқалады деп көрсетті (19-кесте).

19-кесте.

Сұрақ бойынша жауаптар: «Сіздің пікіріңізше, қазір сіздің қалаңызда / ауылыңызда наразылық акциялары болуы мүмкін бе?» (тұрғылықты жері бойынша)

	ҚАЛА	АУЫЛ
Иә, әлбетте	7,4 %	1,3 %
Иә деуге болады	27,2 %	10,0 %
Жоқ деуге болады	33,8 %	17,3 %
Мүлдем жоқ	13,0 %	63,0 %
Білмеймін	18,6 %	8,3 %

Сауалнамаға негізделген деректерді талдау көрсеткендей, көбінесе үй шаруашылықтарында сұхбат алған жастармен салыстырғанда, оқып жүрген жастар аймақтағы наразылықтар ықтималдығын жиі байқаған (жауаптардың жиынтық көрсеткіші «иә, әлбетте» және «иә деуге болады» жауаптары бойынша бірінші жағдайда 34,7 %, екінші жағдайда – 20,6 % көрсетті).

Респонденттердің жұмыспен қамтылу мәртебесі бойынша корреляциялық талдау көрсеткендей, студенттер басқа топтардың өкілдерінен наразылықтың мүмкіндігі туралы жиі айтады («иә, әлбетте» және «иә деуге болады» жауаптарының көрсеткіші 35,3 %) (жұмысы барлар – 21,2 %, жұмыссыздар – 17,2 %, – НЕЕТ 21,7 %) (20-кесте).

20-кесте.

Сұрақ бойынша жауаптар: «Сіздің пікіріңізше, қазір сіздің қалаңызда / ауылыңызда наразылық акциялары болуы мүмкін бе?» (Жұмыспен қамту мәртебесі тұрғысынан)

	Жоқ, мен тек оқимын	Оқимын және жұмыс жасаймын	Иә, мен жұмыс жасаймын	Мен оқымаймын, жұмыс жасамаймын. Жұмыс іздемеймін	Мен оқымаймын, жұмыс жасамаймын
Иә, әлбетте	5,9 %	6,0 %	4,7 %	6,9 %	8,7 %
Иә деуге болады	29,4 %	22,4 %	16,5 %	10,3 %	13,0 %
Жоқ деуге болады	33,4 %	38,8 %	22,6 %	37,9 %	26,1 %
Мүлдем жоқ	11,1 %	9,0 %	47,7 %	20,7 %	34,8 %
Білмеймін	20,2 %	23,9 %	8,6 %	24,1 %	17,4 %

Наразылықтардың ықтималдығы туралы мәселе наразылық тудыруы мүмкін мәселелердің призмасы арқылы қарастыру қызықты. Респонденттердің пікірінше, Атырау облысындағы жастардың наразылығын әртүрлі мәселелер тудыруы мүмкін. Оларды экономикалық және экономикалық емес факторларға бөлуге болады. Наразылықтың экономикалық себептері: азық-түлік, бензин, дәрі-дәрмек (22,5 %), жұмыстан қысқарту және жұмыстан босату (14,2 %), жалақы төлемдерін, стипендияларды, жәрдемақыларды уақытылы бермеу (11,6 %) және негізсіз айыппұлдар (10,8 %). Наразылықтың экономикалық емес себептеріне қоршаған ортаны жағдайын жатқызуға болады. Мәселен, қоршаған ортаның бұзылуы жағдайында 21,1 % қоғамдық наразылыққа баруға дайын. Наразылықтың ұқсас факторына медициналық мекемелердің қызметкерлерінің немқұрайлығы мен жұмысшылардың кәсібилігін болмауы (18,4 %), әділетсіз сот шешімдері (12,1 %) және қоғамдық көліктің артылып кетуі жатады (11,1 %).

Жас азаматтардың 31,3 % (демонстрациялар, ереуілдер, митингтер және басқалар) кез-келген жағдайларда қатысуға мүмкіндігін жоққа шығарады (21-кесте).

21-кесте.

Сұрақ бойынша жауаптар: «Қандай мәселе сізді қоғамдық наразылық акциясына баруға мәжбүрлейді?», %

	%
Азық-түлік, жанар-жағармайдың, дәрі-дәрмектің құнының өсуі	22,5
Экологиялық жағдайдың нашарлауы	21,1
Медициналық мекемелердің қызметкерлерінің немқұрайлығы мен жұмысшылардың кәсібилігін болмауы	18,4
Жұмыстан қысқарту және жұмыстап босату	14,2
Әділетсіз сот шешімдері	12,1
Жалақы төлемдерін, стипендияларды, жәрдемақыларды уақытылы бермеу	11,6
Қоғамдық көлік құралдарының кідіртуі	11,1
Негізсіз айыппұлдар	10,8
Жеке тұрғын үйді сатып алу мүмкіндігінің болмауы	9,4
Мектептегі, Колледждегі, ЖОО-дағы мәселелер	8,5
Коммуналдық қызметтер тарифтерін негізсіз арттыру	7,3
Қабылданған реформалармен келіспеушілік	5,7
Несие немесе ипотека бойынша төлемдерді көбейту	5,8
Басқасы	1,8
Мені ештеңе ашық наразылық етуге мәжбүрлей алмайды	31,3
Білмеймін	12,2

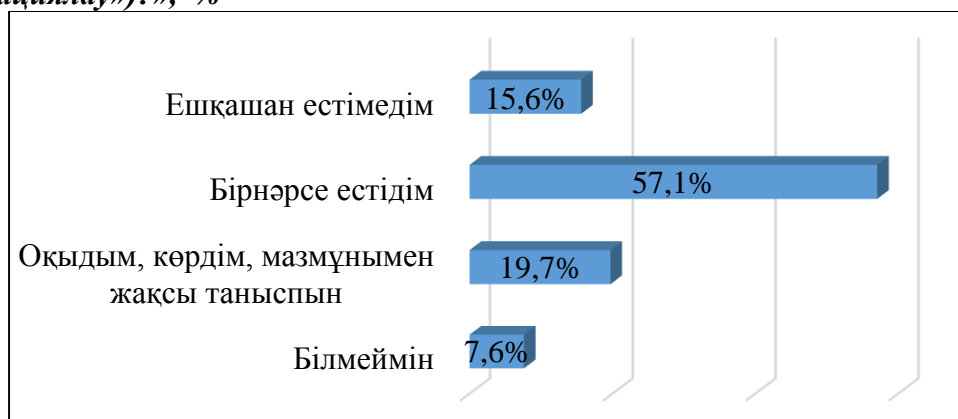
3.5 «Рухани жаңғыру» қоғамның санасын жетілдірудің мемлекеттік бағдарламасы туралы жастардың ақпараттандырылуы

2017 жылдың 12 сәуірінде Н.Назарбаевтың қоғамдық сананы жаңғырту қажеттілігі туралы мақаласы жарық көрді. Осы күннен бастап, мақаланың негізгі қағидалары мен бағдарламалары туралы халықты ақпараттандыруға бағытталған белсенді жұмыс басталды. Мемлекеттік телеарналар мен ақпараттық веб-порталдар үшінші модернизацияның басталуы туралы тәулік бойы хабар таратады, мемлекеттік қызметшілер жұртшылықпен жұмыс кездесулерінде бағдарламалық мақаланың мәнін түсіндіреді және мәдени іс-шаралар «Рухани жаңғыру» қолдауымен Қазақстанда да, шетелде де өткізіледі. Бұл зерттеуде біз «Рухани жаңғыру» қоғамдық сананың жаңғырту үшін жасалған мемлекеттік бағдарламасы туралы және оның негізгі бағыттары туралы Атырау облысы жастарының хабардарлық дәрежесін зерттеу туралы шешім қабылдадық.

Әлеуметтік зерттеу нәтижелеріне тоқтала отырып, облыстың жас тұрғындарының басым көпшілігі «Рухани жаңғыру» бағдарламасының мазмұнымен (57,1 %) ішінара таныс болғаны туралы қорытынды жасауға болады. Респонденттердің 15,6 % «Болашаққа көзқарас: қоғамдық сананы модернизациялау» атты бағдарлама туралы білмейді және әрбір бесінші респондент бағдарлама туралы білетініне сенімді болды (19,7 %) (9-диаграмма).

9-диаграмма.

Сұрақ бойынша жауаптар: «Сіз «Рухани жаңғыру» бағдарламасының мазмұнымен танысыз ба («Болашаққа көзқарас: қоғамдық сананы модернизациялау»)», %

Аймақтық контексте алынған деректерді талдау: сананы жаңғырту бағдарламасы туралы хабардарлықтың жоғары деңгейі қалаларға қарағанда ауылдарда байқалады. Мәселен, қалалық жастардың 18,6 % және ауыл тұрғындарының 22,3 % бағдарламаның мазмұнымен жақсы

таныс. Қалада жастардың 17,2 % және ауылдық жерлердегі жастардың 12 % «Рухани жаңғыру» туралы ештеңе білмейді (22-кесте).

22-кесте.

Сұрақ бойынша жауаптар: «Сіз «Рухани жаңғыру» бағдарламасының мазмұнымен таныссыз ба («Болашаққа көзқарас: қоғамдық сананы модернизациялау»)», (тұрғылықты жері бойынша)

	ҚАЛА	АУЫЛ
Ешқашан естімедім	17,2 %	12,0 %
Бірнәрсе естідім	53,9 %	64,3 %
Оқыдым, көрдім, мазмұнымен жақсы таныспын	18,6 %	22,3 %
Білмеймін	10,3 %	1,3 %

Тұтастай алғанда, алынған мәліметтер Атырау облысы жастары ҚР Президентінің «Болашаққа көзқарас: қоғамдық сананы модернизациялау» атты бағдарламалық мақаласы туралы ішінара біледі, бұл халықпен түсіндіру жұмыстарын жүргізу саласындағы қазіргі мәселелер туралы айтып тұр.

Сонымен қатар, аймақтың жастары үшін «Рухани жаңғыру» қоғамдық санасын жаңғырту бағдарламасы туралы ақпараттың негізгі көзі қандай екенін анықтау өте маңызды болды. Негізгі ресурстардың ішінде: теледидар, Интернет, сондай-ақ жастардың (мектеп, колледж, университет) оқу орындары. 10-диаграммада көрсетілгендей, респонденттердің 43 % «Рухани жаңғыру» бағдарламасы туралы телевизиялық хабарламалардан білді. Екінші орында – Интернет (31,3 %). Респонденттердің тағы 31,2 % өз оқу орындарында мемлекеттік бағдарлама туралы білді. Әлеуметтік желілер респонденттердің тағы 23,2 % бағдарлама туралы ақпарат көзі болды. Атырау облысының жас тұрғындарының 15,8 % қоғамдық сананы модернизациялау туралы бұқаралық ақпарат құралдарынан білді. Респонденттердің 9 % бағдарлама туралы ақпарат көзі ретінде «достар, таныстар» деп атап көрсетті.

Жастардың «Рухани Жаңғыры» бағдарламасы бойынша ең танымал ақпарат көзі әріптестер болып табылады (2,7 %), бұл зерттеу объектісі 14-29 жас аралығындағы жастардың көбінесе қазіргі кезде жұмыс істемейтіндігімен байланысты болды.

Нәтижесінде респонденттер: **«Рухани жаңғыру» бағдарламасының қандай бағыттары туралы естідіңіз, олар туралы білесіз бе, әлде мүшесі болып табыласыз ба?»** деген сұраққа жауап берді. Сауалнамаға сәйкес, жастар арасында «Рухани Жаңғыру» арнайы жобаларына қатысуы туралы хабардар болу деңгейі келесідей

сипатталады: мемлекеттік жастар арасында хабардарлықтың жоғары деңгейі тілді латын алфавитіне ауыстыру бойынша екені анықталды. Көпшілігі, бір жағынан, осы арнайы жобаны (86,6 %) естіген, білетін немесе қатысқан, респонденттердің 13,4 % жоба туралы білмейді. Жасөспірімдердің арнайы жобаға қатысуы 13,4 % құрайды.

10-диаграмма.

Сұрақ бойынша жауаптар: «Айтыңызшы, «Рухани Жағдыры» бағдарламасы туралы қандай ақпарат көздерінен естідіңіз?», %

Респонденттердің 36,7 % «Қазақстанның 100 жаңа тұлғасы» арнайы жобасы туралы естіген. Тағы 17,2 % «Рухани жаңғыру» кіші бағдарламасын жақсы біледі, бірақ арнайы жобаның шеңберінде іс-шараларға қатыспаған. Осылайша, осы арнайы жобаға тұрғындарды тарту көрсеткіші тек 5,9 % құрайды.

Респонденттердің 15,4 % «Жаңа гуманитарлық білім» кіші бағдарламасы туралы білетіндерін айтты. 3,7 % «қазақ тілінде 100-ге жуық жаңа оқулықтар» атты жобасының жүзеге асырылуына жеке қатысқан. Бұл арнайы жоба туралы ештеңе білмейтін және естімеген адамдардың үлесі респонденттердің 41,4 % құрайды.

Респонденттердің 40,3 % «Туған Жер» бағдарламасы туралы естіген, 13,9 % «Мен жақсы білемін, бірақ қатыспадым» деген жауапты таңдады. Жобаға жастардың қатысу көрсеткіші 6,3 % құрайды.

Атырау облысының жастары «Қазақстанның қасиетті географиясы» және «Әлемдік жаһандағы Қазақстанның заманауи мәдениеті» арнайы жобаларының іске асырылуы туралы аз хабардар. Осылайша, респонденттердің 58,6 % және 44,5 % тиісінше арнайы жобалар туралы ештеңе білмейді және олар туралы ештеңе естімеген (23-кесте).

Сұрақ бойынша жауаптар: «Айтыңызшы, «Рухани жаңғыру» бағдарламасының бағыттары естідіңіз бе, білесіз бе, әлде мүшесі болдыңыз ба?», %

	Білемін, қатыстым	Жақсы білемін, бірақ қатыспадым	Бірнәрсе естідім	Ештеңе естімедім, ештеңе білмеймін
Қазақ тілін латын жазуына кезең-кезеңмен көшіру	13,4	33,1	40,2	13,4
Жаңа гуманитарлық білім. Қазақ тіліндегі 100 жаңа оқулық	3,7	15,4	39,5	41,4
Туған жер	6,3	13,9	40,3	39,5
Қазақстанның қасиетті географиясы	2,4	7,7	31,3	58,6
Әлемдік жаһандағы қазақстанның заманауи мәдениеті	4,8	12,1	38,5	44,5
Қазақстанның 100 жаңа тұлғасы	5,9	17,2	36,7	40,3

Қорытындылар

1. Зерттеу Атырау облысы жастарының арасында патриотизмнің жоғары деңгейін анықтады, респонденттердің 84,4 % өздерінің Қазақстан азаматтары екендігін мақтан тұтады.
2. Зерттеу барысында Атырау облысының жас тұрғындарының 90,3 % өдерін мемлекет патриоттары деп тапты.
3. Бұл ретте патриотизм, ең алдымен, Отанға деген сүйіспеншілік ретінде сипатталады. Әрбір төртінші адам үшін патриот болу бұл – азаматтық міндеттерін орындау, мемлекеттің заңдарын сақтау болып табылады. Сұралғандардың тағы бір бөлігі «еліміздің ұлы болашағына сену» және «еліміздің ұлы жетістіктеріне мақтаныш» деген жауап нұсқасын таңдады.
4. Атырау облысындағы сауалнамаға қатысқандардың басым бөлігі Қазақстандағы мемлекеттік жастар саясатының жүзеге асырылуына қанағаттанады. Алайда респонденттердің тұрғылықты жері бойынша деректерді талдау нәтижесі қалалық жастардың ауылдық азаматтармен салыстырғанда Қазақстандағы жастар саясатының жүзеге асырылуына сыни көзқараста екендігін көрсетті.

5. Сауалнамаға қатысқан жастардың басым бөлігі мемлекеттің жастарды қолдау мәселелеріне назар аудару деңгейін жеткілікті деп бағалайды.

6. Жалпы алғанда әлеуметтанулық сауалнама Атырау облысы жастарының жастармен жұмыс жасайтын мекемелер жайлы харбардарлық деңгейінің үстіртін екендігін көрсетті. Ең танымал жастар құрылымы – «Нұр Отан» партиясы жанындағы «Жас Отан» жастар қанаты болып табылады. Қазақстан жастары конгресі, Қазақстан студенттері Альянсы және «Жастар» ғылыми-зерттеу орталығы сияқты жастар ұйымдары жастар арасында төмен деңгейде танымал.

7. Жастардың жастар ұйымдарына қатысуының негізгі себебі, жұмыс тәжірибесін алу болып табылады. Екінші орында – «қоғамға пайдалы болу», үшіншіден, жоғары әлеуметтік мәртебеге ие болу ниеті.

8. Атырау облысының жастары Қазақстанның дамуына өздерінің қосар үлестерін әртүрлі түсінеді: сұралғандардың әр бір екіншісі жақсы оқып, жақсы білім алып, елдегі белгілі бір саланы дамыта алатын болса, елге пайда әкелетініне сенеді. Бұдан бөлек жастар өздерінің қосар үлестерін қоғамдық жұмыстарға, әлеуметтік жобаларға қатысу түрінде көреді. Жастардың айтарлықтай бөлігі салауатты өмір салтын ұстанып және басқаларды да осыған тартуға дайын. Респонденттердің қалған бөлігі патриот, кәсіби маман болып, жұмыс жасап, салық төлеуден өздерінің пайдалылығын көреді.

9. Атырау облысының әрбір үшінші тұрғыны қазіргі уақытта өзінің тұрғылықты жерінде наразылық акцияларының орын алу мүмкіндігін айтты. Сонымен қатар мынадай үрдіс байқалады: респонденттің жасы үлкен болған сайын, наразылық жайлы ой-пікірлер азаяды. Бұдан басқа, материалдық деңгейі төмен топтағы әрбір екінші респондент аймақтағы наразылық акциясының орын алу мүмкіндігін айтады. Сұралғандарды жұмыспен қамтылу статусы принципі бойынша корреляциялық талдау студенттер мен оқушылар наразылықтар туралы жиі айтатынын көрсетеді.

10. Сұралғандардың пікірінше, экономикалық және экономикалық емес факторлар жастардың наразылығын тудыруы мүмкін. Наразылықтың экономикалық себептеріне - азық-түлік, жанармай, дәрі-дәрмектердің бағаларының қымбаттауын, жұмыстағы қысқартулар мен жұмыстан босату, уақытында төленбеген жалақы төлемдерін, стипендияларды, жәрдемақы мен негізсіз айыппұлдарды жатқызуға болады. Наразылықтың экономикалық емес себептеріне экологиялық жағдайдың нашарлауын жатқызуға болады. Алайда респонденттердің 1/3 қоғамдық демонстрацияларға (демонстрациялар, ереуілдер, митингілер және т.б.) өздерінің кез-келген жағдайда қатыспайтынын айтты.

11. Алынған деректер Атырау облысы жастарының ҚР Президенті «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру» атты бағдарламалық мақаласы жайлы ішінара білетіндігін көрсетті, себебі облыстағы жастардың басым бөлігі «Рухани жаңғыру» бағдарламасы мазмұнымен ішінара таныс.

12. Мемлекеттік бағдарлама туралы ақпараттың негізгі көздері арасында теледидар, интернет, сондай-ақ жастар (мектеп, колледж, университет) оқу орындары атап өтілді.

13. Жастардың «Рухани жаңғыру» бағдарламасының негізгі бағыттары туралы хабардар болуына қатысты айтар болсақ мемлекеттік тілдің латын әліпбиіне көшу жобасына қатысты жастар арасында хабардарлықтың ең жоғары деңгейі анықталды. Атырау облысының жастары «Қазақстанның киелі жерлерінің географиясы» және «Заманауи әлемдегі қазақстандық мәдениет» арнайы жобаларының іске асырылу жайлы нашар хабардар.

4 Бөлім. Атырау облысы жастарының дінге деген қарым-қатынасы

Зайырлы мемлекетте дін институты қоғам өмірінде шешуші емес, бірақ азаматтардың жекелеген санаттары үшін барлық әлеуметтік және жеке өмір дінге деген көзқарасқа байланысты. Діннің Атырау облысы жастарының күнделікті өміріне әсер ету деңгейін анықтау мақсатында дінге қатысты көзқарастар және негізгі діни тәжірибелердің қарқындылығы туралы мәселе әлеуметтанулық құралға енгізілді.

4.1 Жастардың индивидуалды діншілдік ерекшеліктері

Әлеуметтік сауалнама көрсеткендей, Атырау облысындағы жастардың қазіргі заманғы діни құрылымы келесідей: сауалнамаға қатысушылардың көпшілігі өздерін сенуші деп есептейді, бірақ діни өмірге қатыспайды – 42,6 %, арасында жұмыс жасайтын жастардың бөлігі басым. Өздерін сенуші деп санайтын бірақ тек қана мерекелер мен кейбір ресмилікпен шектелетіндер – 23,8 %. Атырау облысы жастарының арасында қатты сенушілердің үлесі 9,9 % құрады (діннің барлық ұйғарымдарын ұстанатын сенушілер). Сонымен қатар қатты сенуші жас адамның орташа портреті келесідей: 19-23 жастағы көбіне жұмыссыз немесе білім алатын қала тұрғындары. Бұл жағдайда гендерлік тиістілік, білім деңгейі жастардың діни дәрежесіне әсер етпейді.

Дінге сенбейтін, бірақ кейде діни мекемелерге баратындар саны 7,4 % құрайды. Респонденттердің 9,3 % сенім мәселелеріне немқұрайлы, облыс жастарының 2,8 % атеистік көзқарас ұстанады (24-кесте).

Осылайша, жастар арасында діни өмірге қатыспайтын, бірақ кейде белгілі бір діни жоралғыларды орындайтын номиналады сенуші адамдардың саны айтарлықтай. Д.М. Угринович тұжырымдамасына негізделе отырып Атырау облысындағы жасөспірімдердің көбісі тербелуші сенушілер тобын құрайтынын айтуға болады. Бұл сенушілер тобының жалпы әрекет ету сипаттамасы діни іс-әрекет және маңызды діни жоралғыларды жүйесіз орындауында байқалады.

24-кесте

Сұрақ бойынша жауаптар: «Айтыңызшы, Сіз өзіңізді діндар адам деп санайсыз ба?», %

	%
Мен діндармын, бірақта діни жоралғыларды орындамаймын	42,6
Мен діндармын, бірақ жиі емес, тек қана мерекелерде, ғибадатханаға барамын, діни жоралғыларды өте сирек сақтаймын	23,8
Мен діндармын, діни қауымдастық өміріне араласамын, барлық діни нормаларды сақтаймын	9,9

Мен дінге немқұрайлы қараймын	9,3
Мен діндар емеспін, бірақ кейде мешітке, шіркеуге, синагогаға барамын, діни жоралғыларды сақтаймын	7,4
Мен құдайдың бар екендігіне сенбеймін, атеистпін	2,8
Басқасы	0,3
Білмеймін	3,9

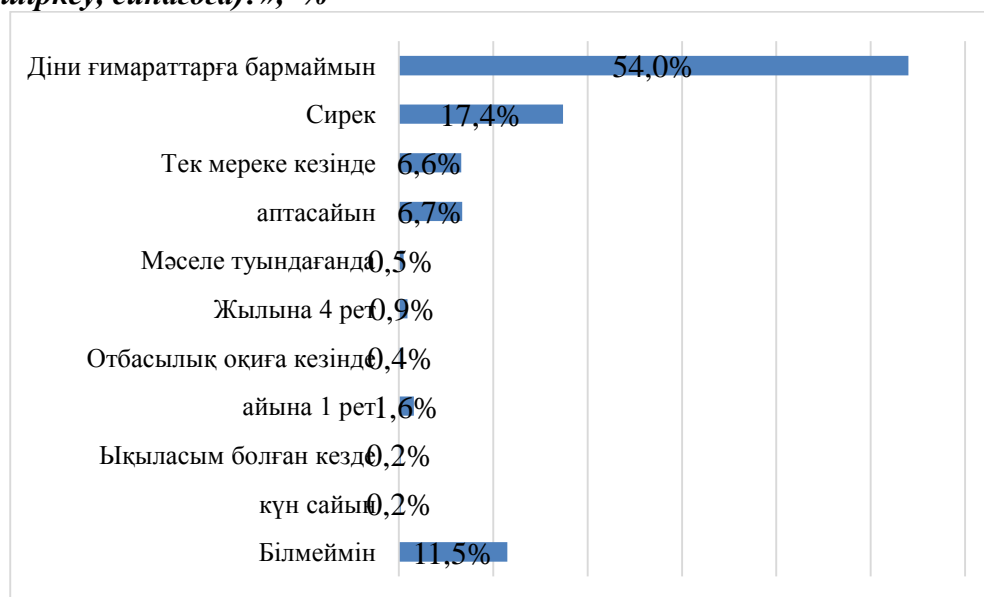
Енді Атырау облысы жастарының діни мінез-құлқын егжей-тегжейлі қарастырамыз.

Діни мінез-құлықты сипаттау үшін діни орындар мен діни әдебиеттерді оқу жиілігі әрекеттері таңдалып алынды.

Атырау облысының жастары діни орындарға қаншалықты жиі барады (Мешіт, православие шіркеуі, костел, дұға үйі және т.б.)? Сауалнама сұралған жастардың жартысынан көбі діни мекемелерге (54 %) бармайтындығын көрсетті (11-диаграмма).

11-диаграмма.

Сұрақ бойынша жауаптар: «Сіз қаншалықты жиі діни ғимараттарға барасыз (мешіт, шіркеу, синагога)?», %

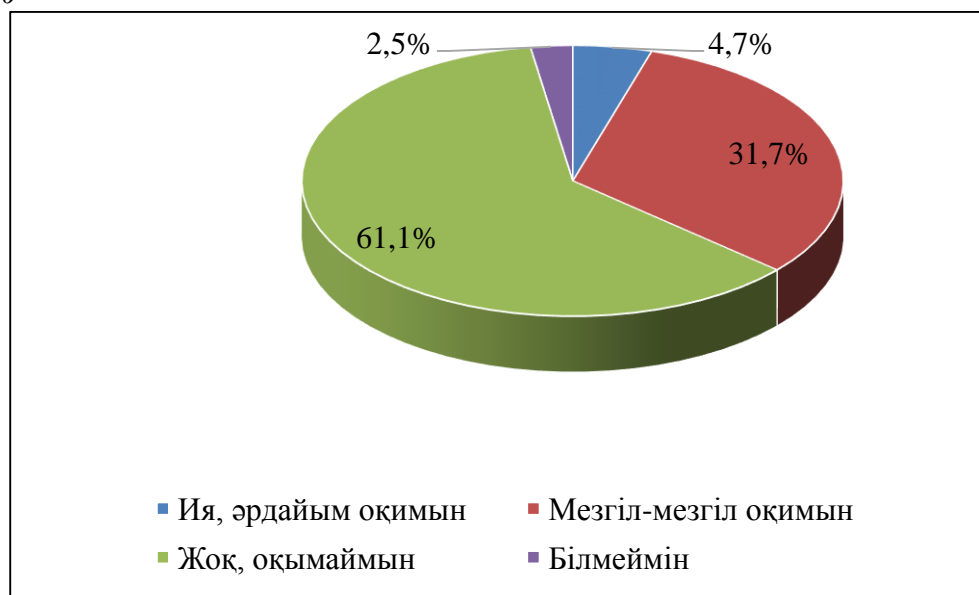
Қалған респонденттерге қатысты кейбір шашыраңқылық бар: респонденттердің 6,7 % аптасына бір рет діни ғибадатханаға барады. Храмдар, мешіттер мен синагогаларға барушылар тобы тұрғындардың 17,4 % құрайды, олар табынушылық қызметтерге сирек қатысады. Сұралғандардың 6,6 % діни орындарға мереке кезінде ғана барады. Қалған респонденттер діни мекемелерге тек қана белгілі бір мәселе («мәселелер туындағанда», «отбасылық оқиға кезінде», «ықыласым болғанда») туындағанда барады. Сұраққа жауап беруге респонденттердің 11,5 % қиналды.

4.2 Атырау облысы жастарының діни әдебиетке және оны сатып алу көздеріне қарым-қатынасы

Діни әдебиеттерді оқуға келетін болсақ, деректерді талдау көрсеткендей, Атырау облысы жастарының басым көпшілігі діни әдебиеттерді оқымайды (61,1 %). Респонденттердің 1/3 мезгіл-мезгіл діни әдебиеттерді оқиды. Сауалнамаға қатысқан жастардың тек 1/20 ғана діни кітаптардың тұрақты оқырмандары болып табылады. Діни кітаптарды оқып-үйрену еңбекті көп қажет ететін іс болып табылады, сондықтан халық арасындағы діндарлықты білдірудің ең танымал емес тәсілі деп шамалауға болады (12-диаграмма).

12-диаграмма.

Сұрақ бойынша жауаптар: «Сіз діни әдебиеттерді оқисыз ба? Қаншалықты жиі?», %

Сонымен қатар діни әдебиеттерді оқитын сұралған респонденттердің әр бір екіншісі әдебиет көзі ретінде ғаламторды тандайды, олардың саны 45,2 %. Жастардың 1/3 үлесі үй кітапханасының мүмкіндіктерін пайдаланады. Респонденттердің әр бір бесіншісі діни әдебиеттерді діни мекемелерде сатып алады (мешіт, шіркеу, синагога және т.б.). Респонденттердің 16,1 % бөлігі кітап дүкендерінің арнайы бөлімдерінде діни кітаптарды сатып алады. Жастар арасында діни әдебиеттерді алудың тағы бір кең таралған түрі «Мен достарымнан, таныстарымнан аламын» болып табылады – жауап бергендердің 11,7 % (25-кесте).

Қорытындылай келе респонденттер терең діндар адамдар оларда қандай сезім ұялататыны жайлы сұраққа жауап берді. Айта кету қажет, әр бір екінші респондент терең діндар адамдарға құрмет танытты, бірақ та оларға еліктеген жоқ. Респонденттердің 19,9 % «Мен оларды

құрметтеймін және оларға ұқсағым келеді» деген жауапты таңдаған кезде. Жастардың тағы да осынша бөлігі терең діндар адамдарға немқұрайлы қарайды. Жастардың әр бір жиырмамыншы өкілі «діндар жастар мені қорқытады, мен олармен қатынасқа түспеуге тырысамын» деген жауап нұсқасын таңдады. Зерттеуге қатысушылардың 1,5 % терең діндар адамдар қарым-қатынаста қиындықтар көреді деген оймен оларға теріс көзқараста. Сұралғандардың 6,9 % жауап беруге қиналды (26-кесте).

25-кесте

Сұрақ бойынша жауаптар: «Егер сіз діни әдебиетті оқитын болсаңыз, оны әдетте қайдан аласыз?, %

	%
Ғаламторда оқимын	45,2
Діни әдебиеттер менің немесе ата-анамның үйінде бар	33,5
Мешітте, шіркеуде, синагогада	22,1
Кітап дүкендерінің арнайы бөлімдерінде	16,1
Достарымнан, таныстарымнан аламын	11,7
Қалалық, аудандық, ауылдық кітапханадан	3,3
Мектепте арнайы пәндерде, арнайы курстарда	2,7
Басқасы	0,8

Сондықтан жастардың әр түрлі жауап беруіне байланысты жастардың терең діндар адамдарға деген қарым-қатынасының орташа арифметикалық қатынасын шығаруға болмайды.

26-кесте.

Сұрақ бойынша жауаптар: «Терең діндар адамдар Сізде қандай сезімдер тудырады?», %

	%
Мен оларды құрметтеймін, бірақ олар секілді болғым келмейді	47,1
Мен оларды құрметтеймін және олар секілді болғым келеді	19,9
Маған бәрібір, мен оларға немқұрайлы қараймын	19
Діндар жастар мені қорқытады, мен олармен қатынасқа түспеуге тырысамын	4,7
Оларға менің көзқарасым жаман, олар қарым-қатынаста қиындық көреді деп санаймын	1,5
Басқасы	0,8
Білмеймін	6,9

Қорытындылар

1. Атырау облысы жастарының діни көзқарастарын бір мәнді айқындауға болмайды: респонденттердің көп бөлігі өздерін діндар деп санайды, бірақ діни ережелер мен рәсімдерді сақтамайды, Атырау облысы жастары арасында терең діндарлардың үлесі 9,9 %. Соған қоса дінге бей-жай қарайтын топтар, атеисттер де бар.
2. Сұралған жастардың басым көпшілігі діни мекемелерге бармайды. Діни орындарға тек қана нақты себептермен («мәселелер туындағанда», «отбасылық оқиға кезінде», «ықыласым болғанда») баратын жастардың шағын тобы анықталды.
3. Негізінен, Атырау облысының жастары діни әдебиеттерді оқымайды. Сауалнамаға қатысқан жастардың тек 1/20 ғана діни әдебиеттердің тұрақты оқырмандары болып табылады.
4. Жастардың көп бөлігі діни әдебиеттерді ғаламторда оқиды. Респонденттердің 1/3 үй кітапханасы мүмкіндіктерімен пайдаланады. Басқа бөлігі діни әдебиеттерді діни мекемелерде (мешіт, шіркеу, синагога және т.б.) сатып алады. Сұралғандардың 16,1 % діни әдебиеттерді кітап дүкендерінің арнайы бөлімшелерінен сатып алады.

5 Бөлім. Атырау облысы жастарының девиантты мінез-құлық формалары

Соңғы жылдары девианттық мінез-құлықты ауытқушы мінез-құлық деп анықтай бастады. Кейбір ғалымдар девиацияны өзімен бірге оқшаулануды, емделуді, түрмеге қамалуды немесе индивидті басқаша жазалауды алып келетін нормадан ауытқу деп есептеуге бейім (Н.Дж. Смелзер), ал басқалар қоғам мақсаты мен әлеуметтік құпталатын құралдардың осы мақсаттармен қабыспауы себебінен көреді (Р.Мертон), ал үшіншілері мінез-құлықтағы ауытқулар мәдени нормалардың қақтығысы себепті пайда болады деп айрықша айтуда. Я.И. Гилинский девиацияны белгілі бір қоғамда ресми түрде қалыптасқан немесе іс жүзінде бекітілген нормаларға сәйкес келмейтін адамның амалдары, іс-әрекеттері деп түсінеді.

Бұл бөлімнің өзектілігі жастардың арасында девиантты мінез-құлықтың жиі кездесетіні болып табылады. Ақпараттық жүйенің дамуына орай бұрын тұрақталған мінез-құлық жүйесі құлдырады, сондықтан қазіргі кезде жас ұрпақты басқару мүмкін емес. Алкогольдің, темекі өнімдерінің оңай қолжетімділігі мұндай тәуелділік түрлеріне ерте жаста үйренісіп кетуге мүмкіндік береді. Бұл бөлім аясында жастар арасында физикалық күш көрсету, темекі бұйымдарына деген қатынас, маскүнемділік, есірткі және экстремизм мәселесі сияқты сұрақтар қаралатын болады.

5.1 Жастар ортасындағы физикалық күш көрсету мәселесі

Сонымен, жастар ортасындағы физикалық күш көрсету мәселесінен бастайық. Сауалнама нәтижелеріне сәйкес, соңғы үш айда Атырау облысы жастарының басым көпшілігі құрдастарына, сыныптастарына және достарына қатысты ешқандай физикалық немесе басқа да зорлық-зомбылық түрлерін көрмеген, бұл жайлы респонденттердің 82,5 % айтты. Сұралғандардың 4,7 % «ай сайын», 1,6 % мұндай жағдайды апта сайын көретіндерін, 1,2 % кейде, 0,9 % күнде деген жауап нұсқасын таңдады. Сонымен қатар жастардың әр бір оныншы өкілі сұраққа жауап беруге қиналды (13-диаграмма).

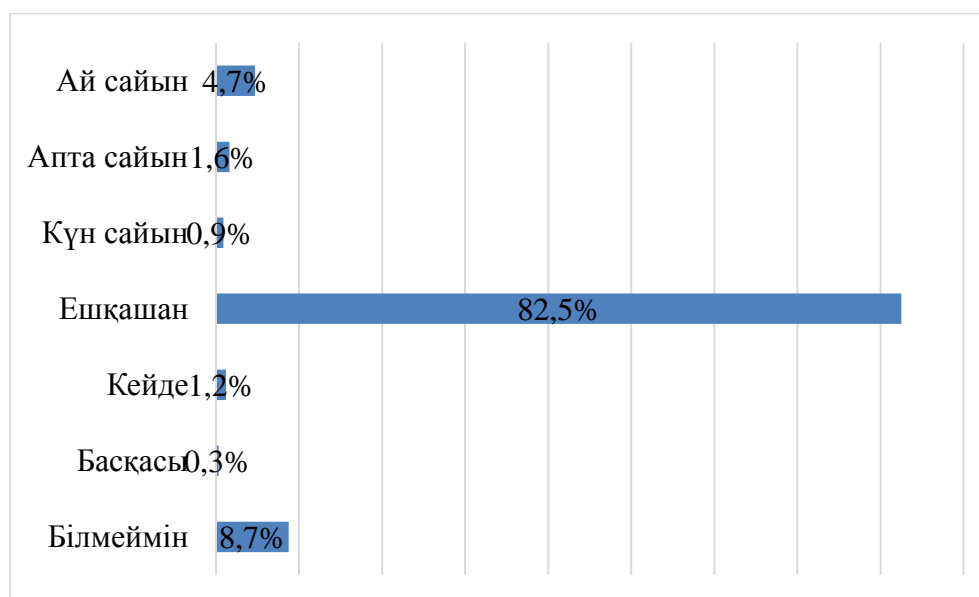
Респонденттердің жас ерекшеліктеріне сәйкес деректерді үлестіру арқылы 14-18 жастағы Атырау облысы жастарының оларға қарағанда үлкенрек жастардан гөрі жиі зорлық-зомбылықтың куәгерлері болатыны жайлы қорытынды шығаруға болады. Сондай-ақ корреляциялық талдау мұндай жағдайларға жасөспірімдер 2 есе жиірек куә болатындарын көрсетті.

Жұмыспен қамтылу белгілеріне сәйкес, басқа мәртебелі топтарға қарағанда оқушылар мен жұмыссыздар сұраққа жиірек мақұлдап жауап

берді деп атап кетуге болады. Респонденттердің аумақтық тиістілігіне қарай деректерді салыстырып талдау қалалық жерде тұратын жастар ауылдық жерлерде тұратын жастарға қарағанда физикалық күш көрсетуге жиірек куә болады. Одан бөлек, тұрмысы нашар жастардың (материалдық жағдай «тамаққа әр кез ақша жетіспейді» санатымен таңбаланды) жиі құрдастарына қарсы физикалық немесе басқа да зорлық-зомбылық түрлерінің куәгері болатындығы анықталды.

13-диаграмма.

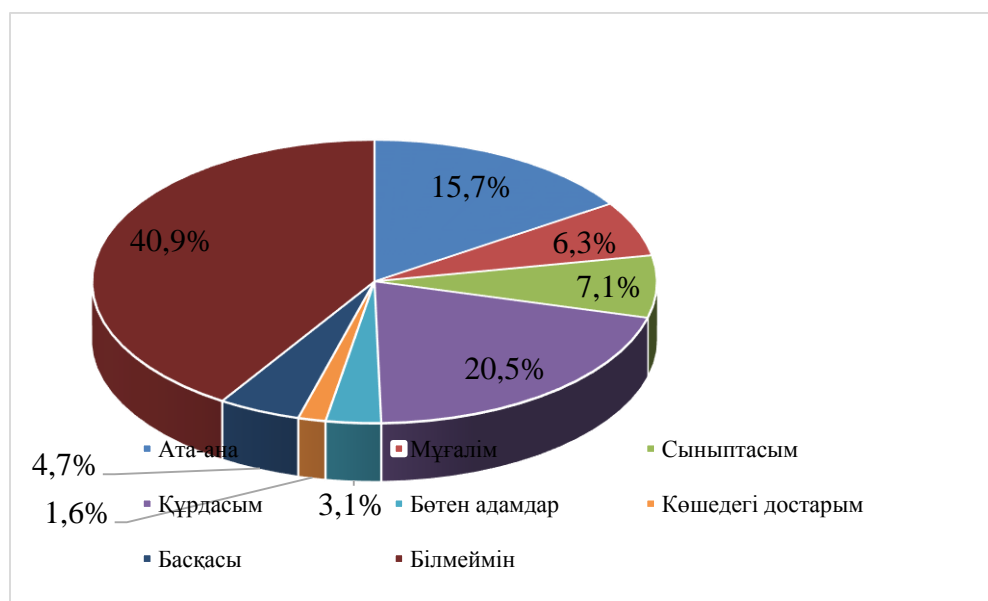
Сұрақ бойынша жауаптар: «Соңғы үш айда өзіңізге немесе Сіздің құрдастарыңызға қатысты физикалық немесе басқа да зорлық-зомбылық түрлерінің куәгері болдыңыз?», %

Содан соң респонденттер «Сізге немесе Сіздің құрдастарыңызға қатысты физикалық немесе басқа да зорлық-зомбылық кімнің тарапынан жасалынды?» деген сұраққа жауап берді. Жауаптарға сәйкес, негізінен респонденттің құрдастарына қатысты зорлық-зомбылық оның басқа құрдасының тарапынан жасалған (20,5 %). Сұралғандардың әр бір алтыншысы зорлық-зомбылықтың ата-ана тарапынан жасалғандығына куә болған. Респонденттердің тағы 7,1 % «сыныптасымның тарапынан» деген жауапты таңдады. 6,3 % мұғалімнің тарапынан жасалынған физикалық зорлық-зомбылыққа куә болған. Алайда респонденттердің басым көпшілігіне (40,9 %) қойылған сұраққа жауап беру қиынға соқты (14-диаграмма). Қорытындылай келе зорлық-зомбылық негізінен құрдастар, сыныптастар тарапынан жасалатын болса, жастар арасында физикалық зорлық-зомбылық мәселесінің орны бар деп айтуға болады. Ата-ана тарапынан жасалатын зорлық-зомбылық жағдайлары сирек емес.

14-диаграмма.

Сұрақ бойынша жауаптар: «Айтыңызшы, Сізге және Сіздің құрдастарыңызға қарсы физикалық немесе басқа да зорлық-зомбылық түрлері кімнің тарапынан жасалды?», %

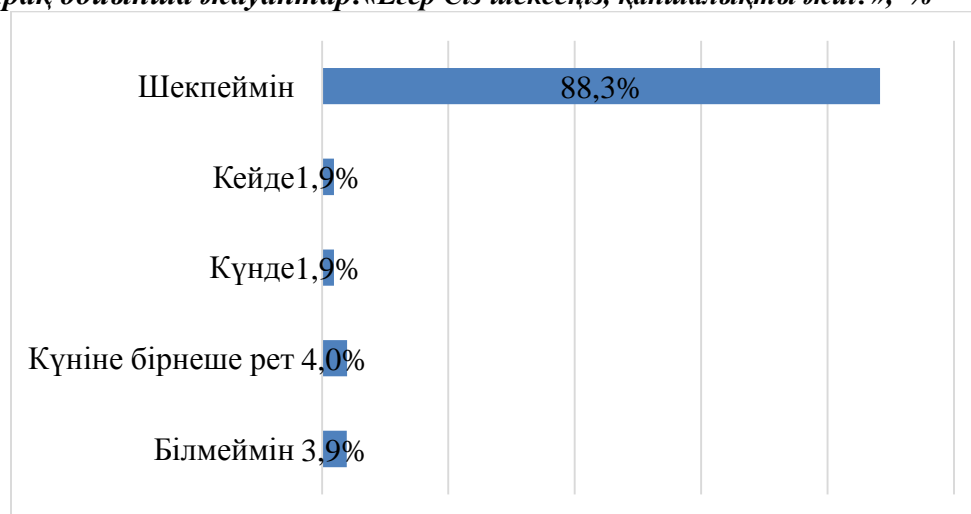

5.2 Қала жастарының шылым шегу мен алкогольге қарым-қатынасы

Жастардың темекі шегу мен алкогольге қатынасын әртүрлі сипаттауға болады. «Айтыңызшы, егер Сіз шексеңіз, қаншалықты жиі?» деген сұраққа жауаптардың басым көпшілігі «шекпеймін» (88,3 %) нұсқасы түрінде алынды (15-диаграмма).

15-диаграмма.

Сұрақ бойынша жауаптар: «Егер Сіз шексеңіз, қаншалықты жиі?», %

Тиісінше жастардың 11,7 % әр түрлі жиілікте шылым шегеді. Шылым шегетін жастар өкілдерінің арасында олардың көп бөлігі үнемі

темекі шегушілер болып табылады (4 %). «Күнде» және «кейде» деген жауап нұсқалары тандалды, тиісіншесұралғандардың 1,9 % және 1,9 %.

Атырау облысы жастарының спирттік ішімдіктерді ішуге бейімділігі жайлы айтар болсақ бұл аймақтың жас тұрғындарына алкогольизм мәселе ретінде тән емес, мұндай пікірді әр бір екінші іріктеме жиынтық өкілдері ұстанады, олардың 25,3 % «иә, менің қаламның/ауылымның жастары ішімдікті орынды пайдаланады, бірақ бұл мәселе емес» деген жауап нұсқасын таңдады және 25 % «бұл мәселе менің қаламның/ауылымның жастары үшін мүлде өзекті емес» деп белгіледі. Қарама-қарсы ұстанымды респонденттердің 21,8 % «қала/ауыл жастары үшін маскүнемдік мәселесі өте өзекті» деген жауап нұсқасын таңдау арқылы білдірді. Сұралғандардың тағы 11,3 % бұл мәселені тек криминалды өмір сүру салтын ұстанатын жастармен байланыстырды (27-кесте).

27- кесте.

Сұрақ бойынша жауаптар: «Қалай ойласыз Сіздің қалаңыздың/ауылыңыздың жастары маскүнемдікке қаншалықты бейім?», %

	%
Иә, менің қаламның/ауылымның жастары ішімдікті орынды пайдаланады, бірақ бұл мәселе емес	25,3
Бұл мәселе менің қаламның/ауылымның жастары үшін мүлде өзекті емес	25
Қала/ауыл жастары үшін маскүнемдік мәселесі өте өзекті	21,8
Алкогольді тек криминалды өмір салтын ұстанатын жастар ғана қолданады	11,3
Білмеймін	16,5

Респонденттердің жасы бойынша деректерді талдау 14-18 жас аралығындағы респонденттер алкогольизм мәселесінің бүгінгі жастарға қатысты өзектілігі туралы жиі айтады. Ересек жас топтарындағы жастар бұл мәселені Атырау облысы жастарына тән емес деп есептеуге ынталы (28-кесте).

28-кесте

Сұрақ бойынша жауаптар: «Қалай ойлайсыз Сіздің қалаңыздың/ауылыңыздың жастары қаншалықты маскүнемдікке бейім?», (жасы бойынша)

	14-18 жас	19-23 жас	24-28 жас
Қала/ауыл жастары үшін маскүнемдік мәселесі өте өзекті	25,7 %	21,2 %	19,6 %
Иә, менің қаламның/ауылымның жастары ішімдікті орынды пайдаланады, бірақ бұл мәселе емес	23,8 %	27,7 %	25,4 %

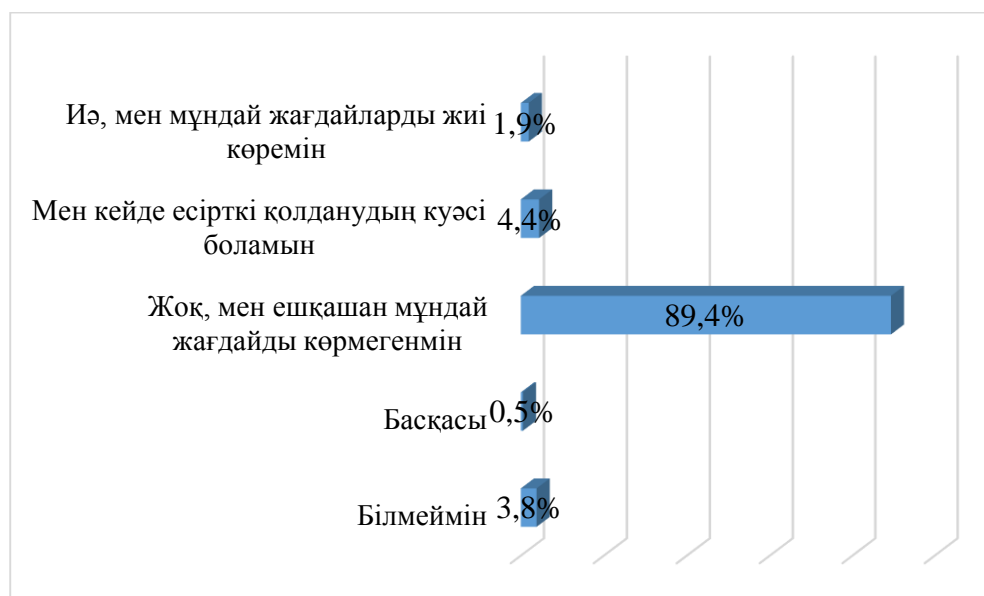
Алкогольді тек криминалды өмір салтын ұстанатын жастар ғана қолданады	17,4 %	8,7 %	8,5 %
Бұл мәселе менің қаламның/ауылымның жастарына мүлде өзекті емес	11,3 %	18,5 %	36,1 %
Білмеймін	21,9 %	23,9 %	10,5 %

5.3 Атырау облысы жастарының арасында есірткінің таралу мәселесі

Жастардың арасында есірткі саудасы мәселесін зерттеу мақсатында сауалнамада: *«Сіз қай кезде болса да есірткіні пайдаланудың куәсі болдыңыз ба?»* деген сұрақ қойылды. Жас азаматтардың 89,4 % мұндай жағдайды ешқашан көрмегендерін айтып теріс жауап берді. 4,4 % «кейде» есірткіні қолданудың куәсі болған. Атырау облысы жастарының 1,9 % көрсетілген үрдіске жиі куә болатындары туралы айтты. 3,8 % жауап беруге қиналды (16-диаграмма).

16-диаграмма.

Сұрақ бойынша жауаптар: «Сіз қай кезде болса да есірткіні пайдаланудың куәсі болдыңыз ба?», %

Есірткіні қолданудың жиі куәсі болатындарды алынған нәтижелердің корреляциялық талдауы көрсетті:

- жас еркектер,
- 14-18 жастағы,
- қалалық жерде тұратын,
- тұрмысы нашар жастар (материалдық жағдай «тамаққа әр кез ақша жетіспейді» санатымен таңбаланды),

- NEET категориясынан (жұмыс жасамайды және оқымайды),
- мемлекеттің титулды емес этносы(«басқасы» нұсқасы таңдалды).

Соған қоса егерде жастардың есірткіні татып көргілері келген жағдайда, жастардың абсолютті саны есірткіні қайдан алуға болатынын білмейді (97,7 %). Сұраққа мазмұндық жауап бергеннің ішінде жастар мүмкін ғаламтор (0,7 %) арқылы есірткі сатып алуға болады деп жауап берді, есірткі таратушылардан(0,6 %), дүкенде (0,5 %), базарда (0,2 %) (29-кесте).

29-кесте

Сұрақ бойынша жауаптар: «Қалай ойлайсыз, егер Сіздің қалаңыздың/ауылыңыздың жастары есірткі татып көргілері келсе, олар оны қайдан алуы мүмкін?», %

	%
Мен жастардың есірткіні қайдан алатынын білмеймін	97,7
Ғаламтор арқылы	0,7
Есірткі таратушылардан	0,6
Дүкенде	0,5
Базар	0,2
Арнайы ресторандарда	0,1
Дәріханаларда	0,1
Криминалды жастардан	0,1

Жастар неліктен есірткі қолданып бастайды? Атырау облысы жастарының пікірінше, негізгі себеп артық ақшалары мен бос уақыттарының (35,3 %) болуына байланысты және өз денсаулығына және өмірге (29,3 %) деген немқұрайлы қатынас. Респонденттердің 26,2 % «өмірдегі қиындықтардан арман әлеміне қашуға деген ұмтылыс» негізгі фактор болып табылады деп санайды. Басқа позицияны ұстанушылардың пікірінше бәріне себепші «күшті» көрінуге талпыну (18,8 %). Респонденттердің тағы 7 % «есірткіні таратушыға жоқ деп айтуға ерік-жігер жетпейді» деген дәлел айтты (30-кесте).

30-кесте.

Сұрақ бойынша жауаптар: «Қалай ойлайсыз, неліктен Сіздің қалаңыздың/ауылыңыздың кейбір жастары есірткі қолданып бастайды?», %

	%
Артық ақшалары мен бос уақыттарының болуына байланысты әуестікпен бастайды	35,3
Денсаулыққа және өмірге деген жауапкершіліксіз қатынас	29,3
Өмірдегі қиындықтардан арман әлеміне қашуға деген ұмтылыс	26,2
«Күшті» көрінуге талпыну	18,8

Есірткіні таратушы жоқ деп айтуға ерік-жігер жетпейді	7
Басқасы	0,9
Білмеймін	25,3

5.4 Атырау облысы жастарының экстремистік ұйымдардың әрекетінен қауіп-қатерлерді сезінуі

Сондай-ақ әлеуметтанулық сауалнама барысында респонденттерге: *«Сіз өзіңізді өзіңіздің қалаңызда/ауылыңызда радикалды, діни экстремистік ұйымдардың іс-әрекеттерінен қауіпсіз және қорғаулы сезінесіз бе?»*-деген сұрақ қойылды. Сұрау нәтижелері жас тұрғындардың қауіпсіздігі мен қорғалуына қатысты айтарлықтай оң үрдісті көрсетті. Респонденттердің 46,1 % өздерін экстремистік діни ұйымдардың іс-әрекеттерінен толықтай қауіпсіз сезінетінін атап өтті. Тағы 29,2 % «қауіпсіз деуге болады» деп, бірақ кейде басқа адамдардан бұл мәселенің қалада бар екендігін еститінін атап өтті. Ал 14,4 % өздерінің жеке қауіпсіздігіне сенімді емес екендігін, оның 9,5 % мәселенің нашар бақылануына байланысты, ал қалған 4,9 % олардың тұрғылықты жерінде экстремистерді бақылаудың мүлде жоқтығына байланысты деп жауап берді (31-кесте).

31-кесте.

Сұрақ бойынша жауаптар: «Сіз өзіңізді өзіңіздің қалаңызда/ауылыңызда радикалды, діни экстремистік ұйымдардың іс-әрекеттерінен қауіпсіз және қорғаулы сезінесіз бе?», %

	%
Иә, мен өзімді толықтай діни экстремистік ұйымдардың іс-әрекеттерінен қауіпсіз сезінемін	46,1
Иә деуге болады, бірақта кейде мен басқа адамдардан осы мәселенің қалада/ауылда бар екендігін естимін	29,2
Жоқ деуге болады, қала билігі бұл мәселені нашар бақылауда деп ойлаймын	9,5
Жоқ, өзімді қауіпсіз сезінбеймін, экстремистерді қалада ешкім бақыламайды деп қорқамын	4,9
Басқасы	0,4
Білмеймін	10

Корреляциялық деректерді талдау жастардың радикалды діни экстремистік ұйымдардың әрекеттерінен қауіпсіздіктеріне қатысты мазасыздықты сезіну дәрежесіне сұралғандардың материалды жағдайы әсер ететінін көрсетті: материалдық жағдай төмен болған сайын, мазасыздық деңгейі соғұрлым жоғары. Этникалық тұрғыдан алғанда, алаңдаушылықтың бұл деңгейі орыс және басқа да ұлт өкілдерінің арасында қазақ жастарына қарағанда жоғары (32-кесте).

32-кесте

Сұрақ бойынша жауаптар: «Сіз өзіңізді өзіңіздің қалаңызда/ауылыңызда радикалды, діни экстремистік ұйымдардың іс-әрекеттерінен қауіпсіз және қорғаулы сезінесіз бе?»(ұлттар арасында)

	ҚАЗАҚ	ОРЫС	БАСҚАСЫ
Иә, мен өзімді толықтай діни экстремистік ұйымдардың іс-әрекеттерінен қауіпсіз сезінемін	47,4 %	26,3 %	23,8 %
Иә деуге болады, бірақта кейде мен басқа адамдардан осы мәселенің қалада/ауылда бар екендігін естимін	29,0 %	34,2 %	28,6 %
Жоқ деуге болады, қала билігі бұл мәселені нашар бақылауда деп ойлаймын	8,9 %	15,8 %	23,8 %
Жоқ, өзімді қауіпсіз сезінбеймін, экстремисттерді қалада ешкім бақыламайды деп қорқамын	4,7 %	7,9 %	9,5 %
Басқасы	0,3 %	2,6 %	0
Білмеймін	9,7 %	13,2 %	14,3 %

Деректерді аумақтық тиістілік бойынша талдау Атырау қаласында қауіпсіздік сезіміне қатысты мазасыздық деңгейінің жоғары екендігін көрсетті, ауылдық жерде жастар өздерін қауіпсіздеу сезінеді (33-кесте).

33-кесте

Сұрақ бойынша жауаптар: «Сіз өзіңізді өзіңіздің қалаңызда/ауылыңызда радикалды, діни экстремистік ұйымдардың іс-әрекеттерінен қауіпсіз және қорғаулы сезінесіз бе?»(елді мекен арасында)

	ҚАЛА	АУЫЛ
Иә, мен өзімді толықтай діни экстремистік ұйымдардың іс-әрекеттерінен қауіпсіз сезінемін	34,0 %	74,0 %
Иә деуге болады, бірақта кейде мен басқа адамдардан осы мәселенің қалада/ауылда бар екендігін естимін	35,6 %	14,3 %
Жоқ деуге болады, қала билігі бұл мәселені нашар бақылауда деп ойлаймын	11,8 %	4,0 %
Жоқ, өзімді қауіпсіз сезінбеймін, экстремисттерді қалада ешкім бақыламайды деп қорқамын	5,9 %	2,7 %
Басқасы	0,5 %	0
Білмеймін	12,1 %	5,0 %

Экстремистік, радикалды көңіл-күйді дамытуға ықпал ететін негізгі әлеуметтік мәселелер – жұмыссыздық (40,8 %), маскүнемдік

(17 %), қылмыстылық (15,8 %) әлеуметтік теңсіздік, кедейлер мен байлар арасындағы үлкен алшақтық (15,7 %) болып табылады. Қоғамда радикалды көңіл-күйді нығайтатын басқа факторлар: әртүрлі ұлттар мен дін өкілдері арасындағы қақтығыстық қатынастар (13,5 %), жастар арасындағы есірткіге тәуелділік (13 %), сыбайлас жемқорлық (12,7 %) және моральдық құлдырау, теледидардағы, кинодағы зорлық-зомбылық пен қатыгездік сахналарының көптігі (11,9 %) болып табылады. Сондай-ақ, «отбасыға, балаларға қатысты қатігез қарым-қатынас» және «демократия мен сөз еркіндігінің жетіспеуі» және «шенеуліктердің, құқық қорғау органдарының өз билігін асыра пайдалануы» сияқты жауап нұсқаларын тиісінше 10,3 %, 9,3 % және 7,3 % таңдады. Алайда сұралған жас тұрғындардың 1/3 бұл сұраққа жауап бере алмады, себебі олар бұрын бұл туралы ойланбаған (34-кесте).

34-кесте

Сұрақ бойынша жауаптар: «Сіздің ойыңызша қандай әлеуметтік мәселелер жастар арасында экстремисттік, радикалды көзқарастың дамуына ықпал етеді?», %

	%
Жұмыссыздық	40,8
Маскүнемдік	17
Қылмыстылық	15,8
Әлеуметтік теңсіздік, кедейлер мен байлардың арасындағы үлкен алшақтық	15,7
Әртүрлі ұлт және дін өкілдерінің арасындағы қақтығыстық қатынастар	13,5
Есірткіге тәуелділік	13
Сыбайлас жемқорлық	12,7
Моральды құлдырау, теледидардағы, кинодағы зорлық-зомбылық пен қатыгездік сахналарының көптігі	11,9
Отбасыға, балаларға қатысты қатігез қарым-қатынас	10,3
Демократияның, сөз еркіндігінің жоқтығы	9,3
Шенеуліктер мен құқық қорғау органдарының өз биліктерін асыра пайдалануы	7,3
Басқасы	1,4
Білмеймін, ойланбаппын, бұл туралы ойланған жоқпын	28,4

Қорытындылар:

1. Соңғы үш айда сұралған жастардың басым көпшілігі құрдастарына, сыныптастарына және достарына қатысты ешқандай физикалық немесе басқа да зорлық-зомбылық түрлерін көрмеген. Қалғандары осыған ұқсас жағдайларға кейде тап болады. Респонденттердің аумақтық тиістілік белгісі бойынша деректерге салыстырмалы талдау қалада тұратын 14-18 жастағы жастардың

көбінесе физикалық зорлық-зомбылыққа куә болатыны туралы айтуға мүмкіндік береді.

2. Респонденттің құрдастарына қатысты жасалған физикалық зорлық-зомбылықтың көбісі оның басқа құрдасы тарапынан жасалған, ата-ана, сыныптастар тарапынан жиірек.

3. Сауалнама Атырау облысы жастарының 11,7 % темекі шегетінін, олардың көп бөлігі тұрақты темекі шегетіндер екендігін көрсетті.

4. Аймақ жастарының спирттік ішімдіктерді ішуге бейімділігі жайлы айтар болсақ Атырау облысы жастарының белгілі бір бөлігі ішімдік ішеді, бірақ орынды пайдаланады деп айтуға болады, сондықтан маскүнемділік мәселе ретінде Атырау облысының жас тұрғындарынатән емес.

5. Сондай-ақ, сауалнама барысында жастардың басым көпшілігі есірткі қолдануға куә болмағандықтары жайлы жауап берді. 4,4 % "кейде" есірткіні қолданудың куәсі болған. Атырау облысы жастарының 1,9 % бұл үрдістерге жиі куә болатындығы жайлы айтты.

6. Сонымен қатар, жастар есірткіні қолданғылары келсе, оларды ғаламтордан, есірткі таратушылардан, дүкеннен және базардан иелене алады. Бірақта сұралған жастардыңбасым бөлігі есірткі заттарын қайдан алуға болатынын білмейді.

7. Жастардың есірткі қолдануына негізгі себеп - артық ақшалары мен бос уақыттары болған кездегі әуестілік және денсаулыққа және өмірге жауапкершіліксіз қатынас. Респонденттердің $\frac{1}{4}$ негізгі себеп «өмірдегі қиындықтардан арман әлеміне қашуға деген ұмтылыс» деп болжайды.

8. Сауалнама нәтижелері жас тұрғындардың қауіпсіздік және қорғалғандық сезімі туралы айтарлықтай оң үрдісті көрсетеді. Респонденттердің жартысынан көбі діни экстремистік ұйымдардың іс-әрекеттерінен өздерін толықтай қауіпсіз сезінетінін көрсетті. Корреляциялық деректерді талдау жастардың радикалды, діни экстремистік ұйымдардың іс-әрекеттерінен болатынмазасыздық деңгейіне материалдық жағдай әсер ететінін: материалдық жағдай төмен болған сайын мазасыздық деңгейі соғұрлым жоғары болатынын көрсетті.

9. Жастар арасында экстремистік, радикалды көзқарасты дамытуға ықпал ететін негізгі әлеуметтік мәселелер - жұмыссыздық, маскүнемдік, қылмыстылық, әлеуметтік теңсіздік, кедейлер мен байлар арасындағы үлкен алшақтық. Қоғамдағы радикалды көзқарастарды нығайтатын басқа факторлар –әр түрлі ұлт, дін өкілдері жастарының қақтығыстық қарым-қатынасы, жастар арасындағы нашақорлық, сыбайлас жемқорлық пен моральдық құлдырау, теледидарда, кинода зорлық-зомбылық пен қатыгездік сахналарының көптігі.

ҚОРЫТЫНДЫ

Бұл аналитикалық құжатта әлеуметтанулық зерттеудің нәтижелері келтірілген, оның басты мақсаты Атырау облысы жастарының әлеуметтік хал-жағдайын зерттеу, оның негізгі мәселелері, жастармен және жастар ортасындағы тәуекелдермен жұмыс жасайтын мекемелердің жұмысын бағалау болды.

Жүргізілген зерттеу аясында жас ұрпақтың тіршілік әрекетінің әр түрлі қырларына қатысты кең ауқымды сұрақтар зерттелді. Зерттеу нәтижелеріне сәйкес келесі қорытындылар жасалды:

Біріншіден, жастардың құндылық бағдарларын зерттеу маңызды көрсеткіштердің бірі болды. Сауалнама деректеріне талдау жасай отырып, Атырау облысының жас тұрғындары үшін отбасы институты өмірдегі ең үлкен құндылық болып табылады деп қорытынды жасауға болады. Соған қоса, респонденттің жасы үлкен болған сайын, ол үшін отбасының құндылығы соншалықты жоғары. Жастардың санасында маңыздылық жөнінен денсаулық екінші орында. Жастар үшін үшінші маңызды құндылық – махаббат. Келесі маңызды құндылық – материалдық игіліктер. Жастардың бестік құндылықтар бағдарын білім құндылығы тұйықтайды.

Екіншіден, зерттеу заманауи жастардың өзекті мәселелерін анықтауға бағытталды. Атырау облысы жастарының негізгі мәселелерінің ішінде, ең алдымен, әлеуметтік-экономикалық сипаттағы қиындықтарды атап кетуге болады: жұмыссыздық, табыстың төмен деңгейі, азық-түлік тауарлары мен халықтың тұтынушы тауарларының қымбаттауы және жоғары білім алудың бағасының қымбат болуы әр бір үшінші респондентті алаңдатады.

Сауалнамаға қатысқан жастардың басым көпшілігі жұмыс табу мен жұмысқа орналасуда қиындықтар көретіндерін айтты. Мұндай қиындықтардың жоқтығы туралы сұралғандардың 5,1 % ғана айтты. Аймақ арасында деректерді талдау ауыл жастары қала жастарына қарағанда жұмысқа орналасуда 2 есе жиірек қиындықтар көретінін көрсетті. Сауалнамаға қатысушылардың басым көпшілігі жұмысқа орналасуға негізгі кедергі - жастарда тәжірибенің болмауы деп санайды. Негізгі кедергілер тізімінде екінші орынға «төмен еңбек жалақысы» индикаторы орнықты. Осыған ұқсас мәселелер себебінің үштігі – тұрғылықты ауданда жұмыс орнының жоқтығы.

Зерттеуге сәйкес, Атырау облысындағы жастардың шамамен 7,5 % НЕЕТ санатына жатады, оның ішінде 4,6 % оқымайтының және жұмыс істемейтінің көрсетті, онымен қоса 2,9 % -ы оқымайды, жұмыс істемейді және жұмыс іздемейді.

Үшіншіден, зерттеудің негізгі міндеттерінің бірі - жастар арасында әлеуметтік шиеленістер мен наразылық көзқарастарды анықтау

бойынша көрсеткіштерді талдау болды. Осылайша, респонденттердің үштен бір бөлігі өздерінің тұратын аймақтарында наразылықтар ықтималдығын жоғары деңгейде деп бағалауда. Сонымен қатар мынадай үрдіс байқалады: респонденттің жасы неғұрлым үлкен болған сайын, наразылық шараларының ықтималдығы туралы ойы соншалықты төмен. Жалпы наразылықтың жоғары әлеуеті төмен табысты жастар тобында байқалады, статустық орнығуы бойынша жоғары наразылық әлеуеті облыстағы білім алушылар арасында жоғары. Респонденттердің көзқарасы бойынша, жастардың наразылығын әртүрлі мәселелер тудыруы мүмкін. Олардың қатарында экономикалық және экономикалық емес факторлар да бар. Олардың қатарында - азық-түлікке, жанар-жағармайға, дәрі-дәрмекке бағалардың қымбаттауы, жұмыстағы қысқартулар мен жұмыстан босату, еңбек ақының, стипендиялардың, жәрдемақылардың уақытылы төленбеуі, негізсіз айыппұлдар, экологиялық жағдайдың нашарлауы мәселелері бар. Респонденттердің 1/3 қоғамдық демонстрацияларға (демонстрациялар, ереуілдер, митингілер және т.б.) өздерінің кез-келген жағдайда қатыспайтынын айтқандарын атап өту қажет.

Төртіншіден, осы зерттеу Атырау облысы жастарының әлеуметтік белсенділігін, соның ішінде патриоттық көзқарастарын және азаматтық атсалысуды диагностикалауға бағытталған. Зерттеу барысында Атырау облысының жастары арасында патриотизмнің жоғары деңгейі анықталды, респонденттердің 84,4 % өздерінің Қазақстан азаматы екенін мақтан тұтады. Бұл ретте патриотизм, ең алдымен, Отанға деген сүйіспеншілік. Жастар Қазақстанның дамуына қосатын өз үлестерін әртүрлі елестетеді: сұралған әр бір екінші респондент жақсы оқыса, жақсы білім алса және елдегі белгілі бір саланы дамытса елге пайдамды тигіземін деп есептейді. Одан бөлек жастар өзінің тигізетін үлесін қоғамдық жұмыстарға және әлеуметтік жобаларға қатысу түрінде көреді. Жастардың тағы 1/3 басқаша ойлайды: олар салауатты өмір салтын ұстануға және басқаларды осыған тартуға дайын. Сұралғандардың 1/5 үлесі өз пайдалылығын кәсіпқой маман болып, жұмыс жасап және салықтарды төлеу деп біледі. Респонденттердің айтарлықтай бөлігі салауатты өмір салтын ұстануға және басқаларды осыған тартуға дайын. Қалғандары өзің қосар үлесін кәсіби маман болу, жұмыс жасап, салықтарды төлеу деп анықтады.

Қала/ауыл өміріне жастардың қатысуына ең қолайлы нысан – еріктілік болып табылады. Сонымен қатар, өз еркімен ерікті болғысы келетіндер қатарында жоғары білімді және ғылыми дәрежесі бар жастар, басқа білім деңгейіндегі жастарға қарағанда кем. Бірақ та жас ғалымдардың елді мекендерді дамыту, қандай да бір қоғамдық мәселені шешуге бағытталған жобаларды немесе бағдарламаларды жасау және

талқылау арқылы өздернің қаланы/ауылды дамытуға үлес қосқылары келетіндігі анықталды.

Бесіншіден, зерттеудің негізгі бағыттарының бірі мемлекеттік жастар саясатына жастардың көзқарасын зерттеуге бағытталды. Атырау облысындағы сауалнамаға қатысқан жастардың басым бөлігі жастарға қолдау көрсету мәселелеріне мемлекеттің аударатын назарын жеткілікті дәрежеде деп бағалайды. Атыраулық респонденттердің көпшілігі Қазақстандағы мемлекеттік жастар саясатының жүзеге асырылу барысына қанағаттанады.

Жастар ұйымдарының қызметіне қатысты жас тұрғындар «Нұр Отан» партиясы жанындағы «Жас Отан» Жастар қанаты ұйымын жастар арасында ең белгілі деп атады. Жастармен жұмыс жасайтын мемлекеттік құрылымдар жайлы (Жастармен жұмыс жасау басқармасы, Жастар ресурстық орталығы) әр бір оныншы респондент біледі. Қазақстан жастары конгресі, Қазақстан студенттері Альянсы және «Жастар» ғылыми-зерттеу орталығы сияқты жастар ұйымдары жастар арасында төмен деңгейдегі танымалдылыққа ие.

Алтыншыдан, сауалнама барысында аймақ жастарының діндарлық деңгейі зерттелді. Жалпы, жастар дінге орынды қызығушылық танытады. Атырау облысы жастарының діни көзқарастарын біркелкі айқындауға болмайды: респонденттердің жартысынан көбі өздерін діндар деп санайды, бірақ діни өмірге қатыспайды немесе сирек қатысады. 9,9 % терең діндарлар. Содай-ақ дінге бей-жай қарайтын топтар, атеистер бар. Діни практиканы жүзеге асыру жүйелілікпен сипатталмайды.

Жетіншіден, Атырау облысы жастарының девиантты мінез-құлықын зерттеу- өз құрдастарына, сыныптастарына, достарына соңғы үш айда жасалған ешқандай физикалық немесе басқа зорлық-зомбылық түрлеріне куә болмағандығы жайлы қорытынды шығаруға мүмкіндік береді. Қалғандары осыған ұқсас жағдайларға кейде немесе жиі тап болған. Қалғандары осыған ұқсас жағдайларға өте сирек куә болған. Респонденттердің тұрғылықты мекен-жайына байланысты деректерді салыстырмалы талдау қалалық жерде тұратын 14-18 жас аралығындағы жастар физикалық зорлық-зомбылыққа жиірек куә болатыны жайлы айтуға мүмкіндік береді. Аймақ жастарының спирттік ішімдіктерді ішуге бейімділігі жайлы айтар болсақ, тұрғындар ішінде негізінен жастар ішімдік ішеді, бірақ орынды пайдаланады деп айтуға болады, сондықтан маскүнемдік мәселе ретінде жас азаматтар үшін тән емес. Сондай-ақ, сауалнама барысында жастардың басым көпшілігі есірткі қолдануға куә болмағандықтары жайлы жауап берді. 4,4 % "кейде" есірткіні қолданудың куәсі болған. Респонденттердің 1,9 % бұл үрдістерге жиі куә болатындығы жайлы айтты.

Әлеуметтанулық зерттеулер барысында алынған нәтижелерді ескере отырып, Атырау облысы жастарының әлеуметтік әл-ауқатын жақсарту үшін келесі ұсынылады:

– Сұралған жастардың кейбір жастар ұйымдары жайлы нашар хабардар екендігіне байланысты хабарландыру іс-шараларын жүргізу жұмыстарын жастардың оқу орнында және/немесе жұмыс орнында жандандыру ұсынылады, барлық жастар ұйымдарының мүшелерімен бірге мақсаты ұйымның жастарды дамыту үшін беретін қызметі, мақсаты және мүмкіндіктері жайлы таныстырылым болатын шығып танысу шараларын ұйымдастыру және өткізу қажет;

– Жастардың басым бөлігі жұмысқа орналасуда қиындықтар көргендіктен және сырттан көмекке мұқтаждықты сезінуіне байланысты, жастар еңбек биржаларының жұмысын - жұмыс іздеудің әр түрлі нәтижелі стратегияларды қолдануға қатысты түсіндіру іс шаралары түрінде жандандыру ұсынылады; бұл мәселені ауылдық аймақта шешу үшін ауылда жұмыспен қамтитын, ауылдағы өмір сүруді қамтамасыз ететін нақты саясатты жүзеге асыратын кешенді аграрлық өнеркәсіп және ауылдық әлеуметтік инфрақұрылымды қайта қалыпына келтіріп, дамытатын саясат қажет (микрокредиттеу көлемін арттыру, жастарға несие берудің ыңғайлы жағдайын жасау және т.б.).

– Бұдан бөлек, білім беру ұйымдарын бітіргеннен кейін бірінші жұмысқа кепілдік беру түрінде жоғары оқу орындары мен колледж түлектерін жұмысқа орналастыруға мемлекеттің қатысуын заңнамалық нормалар ретінде қарастыру және бекіту қажет;

– Атырау облысы жастары еріктілік жол арқылы қаланы дамытуға қатысуға ниет білдіргендіктен, баспа БАҚ, теледидарда, әр түрлі бағыттағы оқу орындарында еріктілік жұмысты таныту, оның негізгі бағыттарын, артықшылықтарын, еріктілік тәжірибенің жағымды нәтижелерін көрсету ұсынылады. Сондай-ақ жастар арасында еріктілік мүмкіндіктері туралы ақпаратты ұсыну және тарату, байланыстарды, мекен-жайларды және сенімді тұлғаларды көрсетумен қамтамасыз ету қажет;

– зерттеу барысында жас ғалымдар әлеуметтік мәселелерді шешу бойынша ұсыныстар әзірлеуге және талқылауға қатысуға ниет білдіргендіктен, әртүрлі мекемелердің сарапшы топтарына жас ғалымдарды қосып, олардың ғылыми және білім әлеуетін аймақты дамытуға пайдалану ұсынылды;

– Жастардың санасында терроризмге қарсы, экстремизмге қарсы ойларды нығайту мақсатында теледидарда, танымал әлеуметтік желілерде, ғаламтор қоғамдастықтарында, кинотеатрларда экстремизм мен терроризмге қарсы әлеуметтік роликтерді көрсету қажет.

– жастарда діни-саяси экстремистік мекемелердің насихат жұмыстарына тұрақты иммунитет қалыптастыру міндетті іс-шара болып табылады. Бұл үшін барлық деңгейдегі оқу орындарында діни тақырыпқа байланысты ғылыми жұмыс конкурстарын, жарыстарын өткізу, конфессия аралық және ұлт аралық келісім және толеранттылық принциптерін тәжірибеден өткізу қажет; дәстүрлі және дәстүрлі емес қозғалыстағы діни конфессиялардың басшыларымен кездесулер өткізу;

– Жастарда девиантты мінез құлықты профилактика жасау үшін жанама тәсілдер ұсынылады, мысалы, инфрақұрылым мәселесін шешу, бос уақыт орталықтарын құру, жастарды қоғамдық пайдалы істерге тарту, еріктілік, жастарды қаланы дамытуға бағытталған жобаларды талқылауға тарту және т.с.с.

– Жастар арасында кездесетін жас топтарды шартты түрде оқушыларға, студенттерге және оқудан кейінгі жастарға (негізінен жұмыс жасайтын) бөлуге болады. Зерттеу барысында олардың пікірлері, көзқарастары және олардың мінез-құлқы айтарлықтай ерекшеленетіндігі анықталды. Мұны жастарға арналған бағдарлама жасау барысында назарға алған жөн, барлық топтардың қызығушылықтарын ескеру қажет.

ҚОСЫМША 1

«Жастар» ғылыми-зерттеу орталығы
010008, Қазақстан Республикасы, Астана қ., Тәуелсіздік, 41
Телефон: + 7 7172/ 27 81 59, email: infonic@eljastary.kz

№ МСА-қазан-2018
жобасы

Жастарды жаппай сұрауға арналған сауалнама

Сауалнама № _____	Сұхбат алу күні: _____
Елді-мекен түрі: 1. Қалалық. 2. Ауылдық	

Құрметті респондент! «Жастар» ғылыми-зерттеу орталығы (Астана қ.) Атырау облысы жастарының өзекті мәселелеріне арналған әлеуметтанулық сауалнама жүргізуде. Сіздің назарыңызға бірқатар сұрақтар мен олардың жауап нұсқалары ұсынылған. Өтініш, осы сұрақтар мен оларға ұсынылған жауаптар нұсқаларын соңына дейін оқып, Сізді қанағаттандыратын жауапты таңдап оны дөңгелекпен белгілеңіз. Ұсынылған жауаптардың бірде-біреуі Сізді қанағаттандырмаған жағдайда «басқасы» деген жолда өз нұсқаңызды көрсетіңіз.

Алынған ақпарат тек жалпыланған түрде ғана пайдаланылатын болады. Сіздің пікіріңіздің анонимдігі және құпиялығына кепілдік беріледі.

1 БЛОК. ЖАСТАРДЫҢ ӘЛЕУМЕТТІК АХУАЛЫ МЕН ҚАЛА / АУЫЛДАҒЫ ЖАҒДАЙДЫ БАҒАЛАУ

1. Сіз үшін өмірдің аса маңызды құндылығы не? (ҮШ ЖАУАПТАН КӨП ЕМЕС)

1. Материалдық қамтамасыз етілген өмір
2. Қандай да бір ләззат алу, көңіл көтеру мүмкіндігі
3. Денсаулық
4. Махаббат
5. Отбасы
6. Қоғамдық танымалдық, даңқ, бедел
7. Мансап, қоғамдағы жоғары лауазым
8. Жан тыныштығы
9. Достық
10. Наным, дін
11. Қызықты жұмыс, кәсіп
12. Билік
13. Білім, оқу
14. Басқасы (жазыңыз) _____

(99) Білмеймін

2. Сіз, Өз қаланыңыздың / ауылыныңыздың жалпы дамуымен қаншалықты қанағаттанасыз? (БІР жауап)

1. Толығымен қанағаттанамын
2. Қанағаттанамын деуге болады
3. Қанағаттанбаймын деуге болады
4. Толығымен қанағаттанбаймын

(99) Білмеймін

3. Өз қалаңызда / ауылыңызда атқарылатын қызметтердің қай түрімен **ТОЛЫҚТАЙ** қанағаттанасыз? (ҮШ ЖАУАПТАН КӨП ЕМЕС)

1. Абаттандыру және көгалдандыру
2. Тұрмыстық қызметтер (химиялық тазалау, киім, аяқ киімдер тігу және жөндеу бойынша ателье және т.с.с)
3. Жол құрылысы және жергілікті жолдардың жағдайы
4. Денсаулық сақтау, медициналық қызмет көрсету
5. Мәдениет, бос уақытты өткізуді ұйымдастыру
6. Білім беру, оның ішінде қосымша білім беру курстарын қоса алғанда
7. Қоғамдық қауіпсіздік (құқық тәртібін қорғау)
8. Қоғамдық көлік, оның ішінде автобустар сапасын, аялдамаларды, автобустар кестесін қоса алғанда

9. Шағын және орта бизнесті қолдау
  10. Тұрмыстық-коммуналдық шаруашылық қызметтері
  11. Спорттық аулалар мен кешендер
  12. Сауда орталықтары, дүкендер
  13. Қоғамдық тамақтану ұйымдары (асхана, кафе, мейрамхана)
  14. Парк, саябақ жұмыстарын ұйымдастыру
  15. Басқасы (жазыңыз) _____
- (99) Білмеймін

4. Өз қалаңызда / ауылыңызда атқарылатын қызметтердің қай түріне көңіліңіз МҮЛДЕМ ТОЛМАЙДЫ? (ҮШ ЖАУАПТАН КӨП ЕМЕС)

1. Абаттандыру және көгалдандыру
  2. Тұрмыстық қызметтер (химиялық тазалау, киім, аяқ киімдер тігу және жөндеу бойынша ателье және т.с.с)
  3. Жол құрылысы және жергілікті жолдардың жағдайы
  4. Денсаулық сақтау, медициналық қызмет көрсету
  5. Мәдениет, бос уақытты өткізуді ұйымдастыру
  6. Білім беру, оның ішінде қосымша білім беру курстарын қоса алғанда
  7. Қоғамдық қауіпсіздік (құқық тәртібін қорғау)
  8. Қоғамдық көлік, оның ішінде автобустар сапасын, аялдамаларды, автобустар кестесін қоса алғанда
  9. Шағын және орта бизнесті қолдау
  10. Тұрмыстық-коммуналдық шаруашылық қызметтері
  11. Спорттық аулалар мен кешендер
  12. Сауда орталықтары, дүкендер
  13. Қоғамдық тамақтану ұйымдары (асхана, кафе, мейрамхана)
  14. Парк, саябақ жұмыстарын ұйымдастыру
  15. Басқасы (жазыңыз) _____
- (99) Білмеймін

5. Сіздің қалаңыздың / ауылыңыздың жастарының өзекті мәселесін айтыңызшы? (ҮШ жауаптан көп емес)

1. Жоғары білім үшін төлемақының жоғары болуы
  2. Табыстың төмен деңгейі (төмен жалақы, шәкіртақы және т.б.)
  3. Тамақ өнімдерінің, тұтыну тауарларының жоғары бағалары
  4. Жұмысқа орналасудың қиындығы, жұмыссыздық
  5. Жеке тұрғын үйдің жоқтығы
  6. Жеке өмірдегі үйлеспеушілік
  7. Ата-аналармен / мұғалімдермен / үлкен әулетпен дау-жанжал, туыстардың және жақындардың түсініспеушілігі
  8. Ертеңгі күнге деген сенімсіздік
  9. Мәдениеттің төмен деңгейі, жастардың рухсыздығы
  10. Жеке бас қауіпсіздігіне алаңдау (көшеде жүру қорқынышты т.с.с.)
  11. Жастардың қылмыстық топтарға кірігуі
  12. Жастар арасындағы діни экстремизм
  13. Нашақорлық, токсикомания, алкоголизм және шылым шегу
  14. Жастардың бос уақыт өткізу мәселелері, бос уақытты өткізетін жердің болмауы
  15. Жылдамдығы жоғары Интернеттің, сапалы мобильді байланыстың қолжетімсіздігі
  16. Медициналық көмек көрсету сапасының төмендігі
  17. Білім беру сапасының төмендігі
  18. Денсаулық мәселелері, шаршау, қажу
  19. Экологиялық мәселелер
  20. Парақорлық
  21. Өлеуметтік және психологиялық қызметтердің, сенім телефондарының жетіспеушілігі
  22. Мектепке дейінгі білім беру орталықтарының жетіспеушілігі, қосымша білім беру (үйірмелер, секциялар және т.б.)
  23. Басқасы (жазыңыз) _____
- (99) Білмеймін

6. Сіздің ойыңызша, Сіздің қалаңызда / ауылыңызда қазіргі уақытта наразылық акциясы өтуі мүмкін бе? (БІР жауап)

1. Иә, әлбетте
  2. Болуы мүмкін
  3. Болу ықтималдығы төмен
  4. Жоқ, мүмкін емес
- (99) Білмеймін

7. Қандай мәселе сізді наразылық акциясына баруға мәжбүрлеуі мүмкін? (КЕЗ КЕЛГЕН жауап саны)

1. Мектептегі / колледждегі / жоғары оқу орнындағы мәселелер
  2. Жұмыстағы қысқарту / жұмыстан босату
  3. Коммуналдық қызметтерге негізсіз тарифтерді көтеру
  4. Еңбекақыны / шәкіртақыны/жәрдемақы төлемдерінің кешіктірілуі
  5. Медициналық мекеме жұмыскерлерінің немқұрайлығы және кәсіпқой еместігі
  6. Несиелер және ипотека бойынша төлемдердің артуы
  7. Негізсіз айыппұлдар
  8. Экологиялық жағдайдың нашарлауы
  9. Әділетсіз сот шешімдері
  10. Қабылданатын реформалармен келіспеушілік
  11. Жеке баспана алудың мүмкін еместігі
  12. Тамақ өнімдеріне, жанармайға, дәріге бағасының өсуі
  13. Қоғамдық көліктерде адамдардың шамадан тыс болуы
  14. Басқасы (жазыңыз) _____
  15. Мені ашық қарсы шығуға ешнәрсе мәжбүрлей алмайды
- (99) Білмеймін

2 БЛОК. ЖАСТАРДЫҢ ЖҰМЫСҚА ОРНАЛАСУ САЛАСЫНДАҒЫ ЖӘНЕ ТҰРҒЫН ҮЙ МӘСЕЛЕЛЕРІ

8. Сіз қалай ойлайсыз, өзіңіз тұратын қалада / ауылда жастар жұмыс іздеуде және жұмысқа орналасуда қиындықтарға тап болады ма? (БІР жауап)

1. Иә, жастар үнемі жұмысқа орналасуда қиындықтарға кездесіп отырады
  2. Жастар мамандықтары бойынша жұмысқа орналасуда қиындықтар көреді. Арнайы кәсіби дағдыларды талап етпейтін жұмысты табу қиынға түспейді.
  3. Менің қаламның / ауылымның жастарында жұмысқа орналасумен байланысты мәселе туындамайды
  4. Басқасы (жазыңыз) _____
  5. Оқимын, жұмыс іздемеймін, менің жұмыс іздеу, жұмысқа орналасу тәжірибем жоқ
- (99) Білмеймін

9. Сіздің пікіріңізше, өзіңіз тұратын қалада / ауылда жастардың жұмысқа орналасуына не кедергі келтіреді? (ҮШ ЖАУАПТАН көп емес)

1. Тұрғылықты ауданда жұмыс орындарының болмауы
  2. Еңбек ақының төмендігі
  3. Жұмыс тәжірибесінің болмауы
  4. Жұмыс берушілердің парақорлығы, сыбайлас жемқорлығы
  5. Жынысы (әйел немесе ер болуы)
  6. Этникалық топқа тиесілігі
  7. Алынған білім мен бос жұмыс орындарындағы функционалдық талаптардың сәйкес келмеуі
  8. Жұмыс берушіге қажетті дағдыларының болмауы
  9. Денсаулық жағдайы
  10. Кіші жастағы баланың / балалардың болуы
  11. Жоғары амбициялар, күтімдердің жоғары болуы
  12. Ешқандай кедергі жоқ
  13. Басқасы (жазыңыз) _____
- (99) Білмеймін

10. Сіз қалай ойлайсыз, мемлекет оқу орындарының түлектерін жұмысқа орналастыруға қалай қатысуы керек? (БІР жауап)

1. Мемлекет бастапқы жұмыс орынмен қамтамасыз етуге кепілдік беруі керек
  2. Мемлекет тек мемлекеттік құрылымдардағы жұмыс орындарға кепілдік беруі керек
  3. Мемлекет түлектердің қалауы бойынша жұмыс іздеуде қолдау көрсету керек
  4. Мемлекет оған араласпау керек
  5. Басқасы (жазыңыз) _____
- (99) Білмеймін

11. Айтыңызшы, өзіңіздің жеке тұрғын үйіңіз бар ма? (БІР жауап)

1. Иә, ата-анамның жеке тұрғын үйі бар, мен олармен бірге тұрамын
2. Иә, менің жеке тұрғын үйім бар, мен сонда тұрамын
3. Жоқ, менің және ата-анамның жеке тұрғын үйі жоқ, жалдамалы тұрғын үйде тұрамыз
4. Жоқ, мен туыстарымның (достарымның және / немесе таныстарымның) үйінде тұрамын
5. Жоқ, мен пәтер, бөлме жалдаймын
6. Жоқ, мен студенттер жатақханасында тұрамын
7. Басқасы (жазыңыз) _____

12. Сіз өзіңіздің тұрғын үй жағдайыңызбен қанағаттанасыз ба? (БІР жауап)

1. Иә, толығымен қанағаттанамын -----→ № 14 СҰРАҚҚА КӨШІҢІЗ
  2. Иә, жартылай қанағаттанамын-----→ №13 СҰРАҚҚА КӨШІҢІЗ
  3. Жоқ, қанағаттанбаймын -----→ № 13 СҰРАҚҚА КӨШІҢІЗ
  4. Басқасы (жазыңыз) _____
- (99) Білмеймін -----→ № 14 СҰРАҚҚА КӨШІҢІЗ

13. Айтыңызшы, Сіз неліктен өзіңіздің тұрғын үй жайыңызға қанағаттанбайсыз? (ҮШ ЖАУАПТАН КӨП ЕМЕС)

1. Жайсыз тұрғын үй (үйде су құбырларының және кәріз жүйесінің болмауы, жылудың нашар болуы)
  2. Ескірген тұрғын үй (жер үй, пәтер)
  3. Беделсіз аудан (орталықтан қашық болу, нашар экологиялық жағдай және т.б.)
  4. Ауданда дамыған инфрақұрылымның (бала-бақшалардың, мектептердің, ауруханалардың, супермаркеттердің және т.б.) болмауы
  5. Тұрғындардың көп санына байланысты үйдің тар болуы
  6. Көлемі кішкентай, пәтер жобасы дұрыс ойластырылмаған
  7. Коммуналдық қызметтердің жоғары бағасы
  8. Жалдамалы тұрғын үйдің жоғары бағасы
  9. Басқасы (жазыңыз) _____
- (99) Білмеймін

3 БЛОК. ЖАСТАРДЫҢ ӨЛЕУМЕТТІК БЕЛСЕНДІЛІГІ

14. Сіз Қазақстанда тұратындығыңызды қаншалықты мақтан етесіз? (БІР жауап)

1. Мен Қазақстанда тұрақты тұрмаймын
  2. Өте мақтан тұтамын
  3. Мақтан етемін деуге болады
  4. Маған бәрібір, немқұрайлы қараймын
  5. Аса мақтан етпеймін
  6. Мүлдем мақтан етпеймін
- (99) Білмеймін

15. Сіз өзіңізді Қазақстан патриотымын деп санайсыз ба? (БІР жауап)

1. Иә
  2. Иә деуге болады
  3. Жоқ деуге болады
  4. Жоқ
- (99) Білмеймін

16. Қазақстанның патриоты болу деген Сіз үшін нені білдіреді? (БІР жауап)

1. Елдің үлкен жетістіктері үшін мақтаныш
  2. Елдің зор болашағына үміт арту
  3. Алыс жерде жүргенде Отаныңды сағыну
  4. Отанды сүю
  5. Азаматтық міндеттерді орындау, мемлекет заңдарын сақтау
  6. Елдің мүддесін қорғау
  7. Басқасы (жазыңыз) _____
- (99) Білмеймін

17. Айтыңызшы, Сіз Қазақстанның өркендеген мемлекет болуы үшін қазір не жасауға дайынсыз? (ҮШ ЖАУАПТАН КӨП ЕМЕС)

1. Қоғамдық жұмыстарға, әлеуметтік жобаларға (сенбіліктер, мұқтаждарға көмектесу, донорлық және басқа) қатысу
  2. Салауатты өмір салтын ұстану және басқаларды осыған шақыру
  3. Кәсіпқой болу, жұмыс істеу және салықтар төлеу
  4. Жақсы білім алу және мемлекетте белгілі бір саланы дамыту (мысалы, медицинаны, жеңіл өнеркәсіпті, ауыл шаруашылығын және т.с.с.)
  5. Өз мемлекетімнің патриоты болу, өз мемлекетім туралы шетелдік достарыма, әлеуметтік желілердегі таныстарыма айтып беру
  6. Ерікті болу және көпшілік орындар, мемлекеттік бағдарламалар мен жобалар туралы жас адамдарға айтып беру
  7. Басқасы (жазыңыз) _____
  8. Қазір мен өз мемлекетіме ешнәрсе бере алмаймын, себебі өзіме көмек керек
- (99) Білмеймін

18. Сіздің ойыңызша, Сіз өз қалаңыздың / ауылыңыздың дамуына қалай қатыса аласыз? (БІР жауап)

1. Әкімдікке жазбаша ұсыныстар жасау
  2. Белгілі бір мәселені шешуге бағытталған бағдарлама немесе жобаларды талқылауға қатысу
  3. Қаржылай көмек көрсету
  4. Белгілі бір мәселені шешуге бағытталған бағдарлама немесе жобаларды әзірлеуге тікелей қатысу
  5. Қоғамдық жұмыстарға қатысу (тұрғын үйлерге тиесілі аулаларды ретке келтіру)
  6. Қатысу жолдарынан мүлдем хабарсызбын
  7. Мұқтаж адамдарға (қарт, мүмкіндіктері шектеулі кісілерге) қамқорлық ерікті қызмет көрсету
  8. Басқасы (жазыңыз) _____
- (99) Білмеймін

19. Сіз қалай ойлайсыз, мемлекеттік органдар жастарды қолдауға жеткілікті дәрежеде көңіл бөледі ме?

1. Иә, жеткілікті дәрежеде
  2. Жеткілікті деуге болады
  3. Жеткіліксіз деуге болады
  4. Жоқ, жеткіліксіз дәрежеде
- (99) Білмеймін

20. Айтыңызшы, Сіз «Рухани жаңғыру» бағдарламасының мазмұнымен таныссыз ба? (БІР жауап)

1. Ешқашан естіген емеспін ----- → № 22 СҰРАҚҚА КӨШУ
  2. Естуім бар----- → № 21 СҰРАҚҚА КӨШУ
  3. Оқыдым, мазмұнымен жақсы таныспын----- → № 21 СҰРАҚҚА КӨШУ
- (99) Білмеймін ----- → № 23 СҰРАҚҚА КӨШУ

21. Айтыңызшы, Сіз «Рухани жаңғыру» бағдарламасы жайлы мағлұматты қандай ақпарат көздерінен алдыңыз? (КЕЗ-КЕЛГЕН жауап нұсқасы)

1. Мектепте, колледждерде, жоғарғы оқу орындарында
2. Теледидардан
3. Газеттерден

4. Интернет ресурстарынан
5. Достардан, таныстардан
6. Өріптестерден
7. Өлеуметтік желілерден
8. Басқасы (жазыңыз) _____

(99) Білмеймін

22. Айтыңызшы, «Рухани жаңғыру» Бағдарламасының келесі бағыттары туралы естігеніңіз, білетініңіз немесе қатысқаныңыз бар ма? (әр жол бойынша БІР жауап)

	Білемін, қатысты м	Жақсы білемін, бірақ қатысқан ым жоқ	Естуім бар	Естімеді м, білмеймі н
Қазақ тілінің латын графикасына рет-ретімен көшу	1	2	3	4
Жаңа гуманитарлық білім. Қазақ тіліндегі 100 жаңа оқулық	1	2	3	4
Туған жер	1	2	3	4
Қазақстанның сакралды географиясы	1	2	3	4
Жаһандағы заманауи қазақстандық мәдениет	1	2	3	4
100 жаңа есім	1	2	3	4
Басқасы (жазыңыз) _____	1	2	3	

23. Айтыңызшы, Сіз Қазақстандағы жастардың өмірін жақсарту үшін мемлекет тарапынан жасалатын істермен қанағаттанасыз ба? (БІР жауап)

1. Толығымен қанағаттанамын
2. Қанағаттанамын деуге болады
3. Қанағаттанбаймын деуге болады
4. Мүлдем қанағаттанбаймын
5. Басқасы (жазыңыз) _____
6. Мемлекеттік жастар саясаты туралы ешнәрсе білмеймін

(99) Білмеймін

24. Сіз жастармен жұмыс істейтін қандай ұйымдарды білесіз? (Әр жол бойынша БІР жауап)

№		Білемін, қатыстым	Жақсы білемін, қатысқан мын	Естігенім бар	Естігенім жоқ, білмеймін
1.	Атырау облысының жастар саясаты / ішкі саясат мәселелері жөніндегі басқармасы	1	2	3	4
2.	Атырау облысының жастар ресурстық орталығы	1	2	3	4
3.	«Нұр Отан» партиясының «Жас Отан» жастар қанаты	1	2	3	4
4.	Ұлттық волонтерлер желісі	1	2	3	4
5.	Қазақстан жастарының конгресі	1	2	3	4
6.	Қазақстан студенттерінің альянсы	1	2	3	4
7.	«Жастар» ғылыми-зерттеу орталығы	1	2	3	4
8.	Басқасы (жазыңыз) _____	1	2	3	

25. Сізді жастар ұйымдарына қатысуға не ынталандырады? (КЕЗ КЕЛГЕН жауап нұсқасы)

1. Қоғамға, адамдарға пайдалы болу
2. Жұмыс тәжірибесін және жалпы өмірлік тәжірибені алу
3. Басшы лауазымына қол жеткізу
4. Аса жоғары әлеуметтік мәртебе алуға талпыныс
5. Мансаптық саты бойынша жылжу талпынысы
6. Мен жастар ұйымдарына мүше емеспін
7. Басқасы (жазыңыз) _____

(99) Білмеймін

4 БЛОК. ЖАСТАРДЫҢ ДІНГЕ ҚАТЫНАСЫ

26. Сіз өзіңізді діндар адаммын есептейсіз бе? (БІР жауап)

1. Мен діншілмін, діни қауымдардың өміріне қатысамын, діни нормаларды орындаймын
2. Мен діншілмін, бірақ дін нормаларын сирек орындаймын және діни орындарға мейрамдарда ғана барамын мешіт, шіркеуге, синагогаға өте сирек барамын.
3. Мен діншілмін, бірақ діни өмірге қатыспаймын
4. Мен діншіл емеспін, бірақ кейде діни орындарға мешіт, шіркеуге, синагогаға барамын, діни нормаларды сақтаймын
5. Мен дінге қарсымын, атеизмді жақтаушымын
6. Мен дінге немқұрайлы қараймын
7. Басқасы (жазыңыз) _____

(99) Білмеймін

27. Сіз қаншалықты жиі діни (мешіт, шіркеу, синагога) және басқа киелі жерлерге барасыз? (АШЫҚ СҰРАҚ)

1. (жазыңыз) _____

2. Діни ғимараттарға бармаймын

(99) Білмеймін

28. Сіз діни әдебиеттерді қаншалықты жиі оқисыз? (БІР жауап)

1. Иә, үнемі оқимын -----→ № 29 СҰРАҚҚА КӨШІҢІЗ

2. Кейде оқимын -----→ № 29 СҰРАҚҚА КӨШІҢІЗ

3. Жоқ, оқымаймын -----→ № 30 СҰРАҚҚА КӨШІҢІЗ

(99) Білмеймін -----→ № 30 СҰРАҚҚА КӨШІҢІЗ

29. Егер, Сіз діни әдебиетті оқитын болсаңыз, әдетте оны қайдан аласыз? (ЕКІ ЖАУАПТАН көп емес)

1. Діни әдебиеттер үйде және ата-анамда бар

2. Кітап дүкендеріндегі арнайы бөлімдерде

3. Мешітте, шіркеуде, синагогада

4. Ғаламтордан оқимын

5. Қалалық, аудандық және ауылдық кітапханаларда

6. Мектептегі / колледждегі / ЖОО-дағы арнайы пәндер мен курстарда оқимын

7. Достардан және таныстардан аламын

8. Басқасы (жазыңыз) _____

30. Қатты діндар адамдар Сізде қандай сезімдер тудырады? (БІР жауап)

1. Мен оларды құрметтеймін және де оларға ұқсағым келеді

2. Мен оларды сыйлаймын, бірақ олар секілді болғым келмейді

3. Кері көзқарастамын, мұндай адамдар тілдесуде қиындықтарға тап болады

4. Діншіл жастар мені қорқытады, мен олармен қарым-қатынасқа түсуден қашуға тырысамын

5. Маған бәрібір, мен оларға немқұрайлы қараймын

6. Басқасы (жазыңыз) _____

(99) Білмеймін

31. Соңғы үш айда Сіз қаншалықты жиі құрдастарыңызға, сыныптастарыңызға, достарыңызға қатысты жасалған физикалық немесе басқа озбырлықтың куәгері болдыңыз? (БІР жауап)

1. Ай сайын -----→ № 32 СҰРАҚҚА КӨШІҢІЗ
  2. Апта сайын-----→ № 32 СҰРАҚҚА КӨШІҢІЗ
  3. Күн сайын -----→ № 32 СҰРАҚҚА КӨШІҢІЗ
  4. Ешқашан-----→ № 33 СҰРАҚҚА КӨШІҢІЗ
  5. Басқасы (жазыңыз) _____
- (99) Білмеймін -----→ № 33 СҰРАҚҚА КӨШІҢІЗ

32. Айтыңызшы, құрдасыңызға немесе өзіңізге қатысты физикалық немесе басқа озбырлық кімнің тарапынан жасалды? (БІР жауап)

1. Ата-ананың
  2. Мұғалімнің
  3. Сыныптастардың
  4. Құрдастардың
  5. Басқасы (жазыңыз) _____
- (99) Білмеймін

33. Сіз, өзіңіз тұратын қалада / ауылда өзіңізді радикалды, экстремисттік діни ұйымдардан қауіпсіз және қорғалғанмын деп сезінесіз бе? (БІР жауап)

1. Иә, мен өзімді экстремисттік діни ұйымдардың әрекеттерінен толығымен қауіпсіз сезінемін
  2. Иә деуге болады, алайда кейде басқа адамдардан қалада / ауылда осы мәселенің бар екендігін естимін
  3. Жоқ деуге болады, қала биліктері берілген мәселені әлсіз қадағалайды деп ойлаймын
  4. Жоқ, өзімді қауіпсіз сезінбеймін, қаладағы экстремисттерді ешкім бақыламайды деп қорқамын
  5. Басқасы (жазыңыз) _____
- (99) Білмеймін

34. Сіз қалай ойлайсыз, қандай әлеуметтік мәселелер экстремисттік, радикалды көңіл-күйдің артуына себеп болады? (ҮШ ЖАУАПТАН КӨП ЕМЕС)

1. Жұмыссыздық
2. Маскүнемдік (алкоголизм)
3. Жастар арасындағы нашарлық
4. Әлеуметтік теңсіздік, кедейлер мен байлар арасындағы үлкен айырмашылық
5. Қылмыс
6. Сыбайлас жемқорлық
7. Шенеуніктердің, құқық қорғау органдарының билікті асыра пайдалануы
8. Адами қасиеттердің әлсіреуі, теледидар, кинодағы зорлық пен зұлымдық сценарийлерінің көп болуы
9. Өртүрлі ұлт, дін өкілдері арасындағы жанжалды қатынастар
10. Отбасында балаларға жасалатын зұлымдық
11. Демократияның, сөз еркіндігінің жетіспеушілігі
12. Басқасы (жазыңыз) _____
13. Білмеймін, бұл жөнінде ойламаппын

35. Егер шылым шексеңіз, қаншалықты жиі шегесіз? (АШЫҚ ЖАУАП)

1. жазыңыз) _____
  2. Шекпеймін
- (99) Білмеймін

36. Сіз қалай ойлайсыз, өз қалаңыздың / ауылыңыздың жастары қаншалықты алкогольге бейім болып келеді? (БІР жауап)

1. Алкоголизм мәселесі өз қаламның / ауылымның жастары үшін өте өзекті
2. Иә, өз қаламның / ауылымның жастары алкогольді шектеулі көлемде қолданады, бірақ бұл мәселе емес

3. Алкогольді тек криминалды өмір салтын ұстанатын жастар ғана ішеді
  4. Берілген мәселе менің қаламның / ауылымның жастары үшін мүлдем өзекті емес
- (99) Білмеймін

37. Сіз есірткіні пайдаланудың куәгері болып көрдіңіз бе? (БІР жауап)

1. Иә, мен мұндай жағдайларды жиі көремін
  2. Мен кейде есірткіні пайдаланудың куәгері боламын
  3. Жоқ, мен мұндай жағдайларды ешқашан көрген емеспін
  4. Басқасы (жазыңыз) _____
- (99) Білмеймін

38. Сіз қалай ойлайсыз, егер Сіздің қалаңыздың / ауылыңыздың жастарында есірткі пайдалану құмары пайда болса, олар оны қай жерден сатып алар еді? (АШЫҚ СҰРАҚ)

1. (жазыңыз) _____
2. Мен жастардың есірткіні қайдан сатып алатынын білмеймін

39. Сіздің ойыңызша, сіздің қалаңыздың / ауылыңыздың жастары есірткіге қандай себептермен тартылуы мүмкін? (ЕКІ ЖАУАПТАН көп емес)

1. Артық ақша мен бос уақыттың болуы кезіндегі қызығушылықтан
  2. Есірткіні таратушыға жоқ деп айтуға ерік күші жетпегендіктен
  3. Өмір қиындықтарынан қиял әлеміне кету құмарынан
  4. Сәннен қалмау, «крутой» болып көрінуге ұмтылыстан
  5. Денсаулыққа және өмірдің өзіне жауапсыз қараудан
  6. Басқасы (жазыңыз) _____
- (99) Білмеймін

ӨТІНІШ, СОҢЫНДА ӨЗІҢІЗ ТУРАЛЫ КЕЙБІР ДЕРЕКТЕРГЕ МӘЛІМЕТ БЕРІҢІЗ

D1. Сіздің жынысыңыз: 1. Ер 2. Әйел

D2. Сіздің толық жасыңыз нешеде екендігін көрсетіңізші? _____

D3. Сіздің ұлтыңыз?

1. Қазақ
2. Орыс
3. Басқа ұлт (көрсетіңіз) _____

D4. Сіздің біліміңіз:

1. Жоғары, ғылым дәрежесімен (кандидат / ғылым докторы, PhD докторы)
2. Жоғары академиялық дәрежемен (бакалавр / маман / магистр)
3. Аяқталмаған жоғары білім
4. Орта мамандандырылған / кәсіби білім
5. Жалпы орта білім
6. Толық емес орта білім
7. Білімім жоқ

D5. Сіздің отбасы жағдайыңыз:

1. Үйленген / тұрмыс құрған
2. Азаматтық некеде (бірге тұрамын)
3. Бойдақ / тұрмыс құрмаған
4. Жесір ер адам / Жесір әйел
5. Ажырасқан

D6. Айтыңызшы, Сіздің неше балаңыз бар?

1. Балаларым жоқ
2. Бір бала
3. Екі бала
4. Үш бала
5. Төрт немесе одан көп бала

D7. Сіз өз отбасыңыздың материалдық жағдайын қалай бағалар едіңіз?

1. Толық жетістік, қаражатқа мұқтаждық мүлдем жоқ
  2. Ақша жылжымайтын мүлікті (саяжай, пәтер) сатып алудан басқа барлығына жетеді
  3. Ақша жетеді, алайда жаңа автокөлік сатып алу қиынға түседі
  4. Ақша барлық қажеттіліктерді өтеуге жетеді, бірақ ірі тұрмыс техникасын сатып алу қиынға түседі
  5. Ақша тамаққа жетеді, бірақ киімдер сатып алу қиындау
  6. Ақша тамаққа үнемі жеткілікті болмайды
- (99) Білмеймін

D8. Қазіргі уақытта Сіз жұмыс істейсіз бе?

1. Жоқ мен тек оқимын -----→ **САУАЛНАМАНЫ ТОЛТЫРУДЫ АЯҚТАУ**
2. Оқимын және қатарынан жұмыс істеймін (қосымша ақша табамын)
3. Иә, мен жұмыс істеймін
4. Мен оқымаймын, жұмыс істемеймін және іздемеймін ----→ **САУАЛНАМАНЫ ТОЛТЫРУДЫ АЯҚТАУ**
5. Мен оқымаймын, жұмыс істемеймін, бірақ іздеудемін----→ **САУАЛНАМАНЫ ТОЛТЫРУДЫ АЯҚТАУ**

D9. Жұмыс істейтін салаңызды (қосымша табыс түрін) көрсетіңізші?

1. Білім, ғылым, медицина
  2. Мемлекеттік қызмет
  3. Ішкі Істер министрлігінің құрылымдары (әскери қызметкер, полиция және т.б.)
  4. Сауда саласы
  5. Ауыл шаруашылығы
  6. Құрылыс саласы
  7. Транспорт саласы
  8. Ақпараттық технология және телекоммуникация саласы
  9. Қоғамдық тамақтану саласы
  10. Өндірістік кәсіпорында жұмысшы
  11. Басқасы (жазыңыз) _____
- (99) Білмеймін

СІЗГЕ СҰРАУҒА ҚАТЫСҚАНЫҒЫЗ ҮШІН АЛҒЫС АЙТАМЫЗ!

Біздің Астана қаласындағы телефонымыз (7172) 27 81 59. Сіз бізге қоңырау шала аласыз және өз сұрақтарыңызды қоя аласыз.

СҰХБАТ АЛУШЫНЫҢ ЖҰМЫСЫН БАҚЫЛАУ ҮШІН САУАЛНАМАНЫ ТОЛТЫРҒАННАН KEЙІН СҰРАУДЫҢ ӨТКІЗІЛГЕНІН МАҚҰЛДАУ МАҚСАТЫНДА СІЗГЕ ҚОҢЫРАУ ШАЛУЫ МҮМКІН. ОЛ ҮШІН СІЗДЕН ӨЗІҢІЗДІҢ ТЕЛЕФОН НӨМІРІҢІЗДІ ХАБАРЛАУДЫ СҰРАЙМЫЗ.

Сұхбат алушының ТАӘ	Сұхбат алушының №
Сұрау күні	Сұхбат алушының қолы

КОД _____ ЕНГІЗУ _____

Сіз үшін өмірдің аса маңызды құндылығы не?

	Саны	%
Материалдық қамтамасыз етілген өмір	196	19,6
Қандай да бір ләззат алу, көңіл көтеру мүмкіндігі	34	3,4
Денсаулық	783	78,3
Махаббат	212	21,2
Отбасы	859	85,9
Қоғамдық танымалдық, даңқ, бедел	20	2,0
Мансап, қоғамдағы жоғары лауазым	63	6,3
Жан тыныштығы	81	8,1
Достық	168	16,8
Наным, дін	73	7,3
Қызықты жұмыс, кәсіп	140	14,0
Билік	14	1,4
Білім, оқу	185	18,5
Басқасы	8	0,8
<i>Білмеймін</i>	3	0,3

Сіз, Өз қаланыңыздың / ауылыныңыздың жалпы дамуымен қаншалықты қанағаттанасыз?

	Саны	%
Толығымен қанағаттанамын	278	28,6
Қанағаттанамын деуге болады	449	45,0
Қанағаттанбаймын деуге болады	170	17,0
Толығымен қанағаттанбаймын	89	8,9
<i>Білмеймін</i>	14	1,4

Өз қалаңызда / ауылыңызда атқарылатын қызметтердің қай түрімен ТОЛЫҚТАЙ қанағаттанасыз?

	Саны	%
Абаттандыру және көгалдандыру	167	16,7
Тұрмыстық қызметтер (химиялық тазалау, киім, аяқ киімдер тігу және жөндеу бойынша ателье және т.с.с)	93	9,3
Жол құрылысы және жергілікті жолдардың жағдайы	251	25,1
Денсаулық сақтау, медициналық қызмет көрсету	243	24,3
Мәдениет, бос уақытты өткізуді ұйымдастыру	146	14,6
Білім беру, оның ішінде қосымша білім беру курстарын қоса алғанда	266	26,6
Қоғамдық қауіпсіздік (құқық тәртібін қорғау)	86	8,6
Қоғамдық көлік, оның ішінде автобустар сапасын, аялдамаларды, автобустар кестесін қоса алғанда	120	12,0
Шағын және орта бизнесті қолдау	180	18,0
Тұрмыстық-коммуналдық шаруашылық қызметтері	45	4,5
Спорттық аулалар мен кешендер	219	21,9
Сауда орталықтары, дүкендер	317	31,7
Қоғамдық тамақтану ұйымдары (асхана, кафе, мейрамхана)	183	18,3
Парк, саябақ жұмыстарын ұйымдастыру	147	14,7
Басқасы	9	0,9

Өз қалаңызда / ауылыңызда атқарылатын қызметтердің қай түріне көңіліңіз МҮЛДЕМ ТОЛМАЙДЫ?

	Саны	%
Абаттандыру және көгалдандыру	293	29,4
Тұрмыстық қызметтер (химиялық тазалау, киім, аяқ киімдер тігу және жөндеу бойынша ателье және т.с.с)	125	12,6
Жол құрылысы және жергілікті жолдардың жағдайы	370	37,1
Денсаулық сақтау, медициналық қызмет көрсету	401	40,3
Мәдениет, бос уақытты өткізуді ұйымдастыру	246	24,7
Білім беру, оның ішінде қосымша білім беру курстарын қоса алғанда	95	9,5
Қоғамдық қауіпсіздік (құқық тәртібін қорғау)	92	9,2
Қоғамдық көлік, оның ішінде автобустар сапасын, аялдамаларды, автобустар кестесін қоса алғанда	292	29,3
Шағын және орта бизнесті қолдау	53	5,3
Тұрмыстық-коммуналдық шаруашылық қызметтері	73	7,3
Спорттық аулалар мен кешендер	114	11,4
Сауда орталықтары, дүкендер	100	10,0
Қоғамдық тамақтану ұйымдары (асхана, кафе, мейрамхана)	52	5,2
Парк, саябақ жұмыстарын ұйымдастыру	174	17,5
Басқасы	12	1,2

Сіздің қалаңыздың / ауылыңыздың жастарының өзекті мәселесін айтыңызшы?

	Саны	%
Жоғары білім үшін төлемақының жоғары болуы	321	32,1
Табыстың төмен деңгейі (төмен жалақы, шәкіртақы және т.б.)	327	32,7
Тамақ өнімдерінің, тұтыну тауарларының жоғары бағалары	237	23,7
Жұмысқа орналасудың қиындығы, жұмыссыздық	372	37,2
Жеке тұрғын үйдің жоқтығы	161	16,1
Жеке өмірдегі үйлеспеушілік	28	2,8
Ата-аналармен / мұғалімдермен / үлкен әулетпен дау-жанжал, туыстардың және жақындардың түсініспеушілігі	47	4,7
Ертеңгі күнге деген сенімсіздік	72	7,2
Мәдениеттің төмен деңгейі, жастардың рухсыздығы	150	15,0
Жеке бас қауіпсіздігіне алаңдау (көшеде жүру қорқынышты т.с.с.)	34	3,4
Жастардың қылмыстық топтарға кірігуі	38	3,8
Жастар арасындағы діни экстремизм	68	6,8
Нашақорлық, токсикомания, алкогольизм және шылым шегу	115	11,5

Жастардың бос уақыт өткізу мәселелері, бос уақытты өткізетін жердің болмауы	175	17,5
Жылдамдығы жоғары Интернеттің, сапалы мобильді байланыстың қолжетімсіздігі	40	4,0
Медциналық көмек көрсету сапасының төмендігі	101	10,1
Білім беру сапасының төмендігі	68	6,8
Денсаулық мәселелері, шаршау, қажу	48	4,8
Экологиялық мәселелер	178	17,8
Парақорлық	108	10,8
Әлеуметтік және психологиялық қызметтердің, сенім телефондарының жетіспеушілігі	12	1,2
Мектепке дейінгі білім беру орталықтарының жетіспеушілігі, қосымша білім беру (үйірмелер, секциялар және т.б.)	17	1,7
Басқасы	3	0,3
<i>Білмеймін</i>	11	1,1

Сіздің ойыңызша, Сіздің қалаңызда / ауылыңызда қазіргі уақытта наразылық акциясы өтуі мүмкін бе?

	Саны	%
Иә, әлбетте	56	5,6
Болуы мүмкін	220	22,0
Болу ықтималдығы төмен	288	28,8
Жоқ, мүмкін емес	280	28,0
<i>Білмеймін</i>	155	15,5

Қандай мәселе сізді наразылық акциясына баруға мәжбүрлеуі мүмкін?

	Саны	%
Мектептегі і/ колледждегі / жоғары оқу орнындағы мәселелер	85	8,5
Жұмыстағы қысқарту / жұмыстан босату	142	14,2
Коммуналдық қызметтерге негізсіз тарифтерді көтеру	73	7,3
Еңбекақыны / шәкіртақыны/жәрдемақы төлемдерінің кешіктірілуі	116	11,6
Медициналық мекеме жұмыскерлерінің немқұрайлығы және кәсіпқой еместігі	184	18,4
Несиелер және ипотека бойынша төлемдердің артуы	58	5,8
Негізсіз айыппұлдар	108	10,8
Экологиялық жағдайдың нашарлауы	211	21,1
Әділетсіз сот шешімдері	121	12,1
Қабылданатын реформалармен келіспеушілік	57	5,7
Жеке баспана алудың мүмкін еместігі	94	9,4
Тамақ өнімдеріне, жанармайға, дәріге бағасының өсуі	225	22,5
Қоғамдық көліктерде адамдардың шамадан тыс болуы	111	11,1
Басқасы	18	1,8
Мені ашық қарсы шығуға ешнәрсе мәжбүрлей алмайды	312	31,3
<i>Білмеймін</i>	122	12,2

Сіз қалай ойлайсыз, өзіңіз тұратын қалада / ауылда жастар жұмыс іздеуде және жұмысқа орналасуда қиындықтарға тап болады ма?

	Саны	%
Иә, жастар үнемі жұмысқа орналасуда қиындықтарға кездесіп отырады	467	46,7
Жастар мамандықтары бойынша жұмысқа орналасуда қиындықтар көреді. Арнайы кәсіби дағдыларды талап етпейтін жұмысты табу қиынға түспейді.	338	33,8
Менің қаламның / ауылымның жастарында жұмысқа орналасумен байланысты мәселе туындамайды	51	5,1
Басқасы	5	,5
Оқимын, жұмыс іздемеймін, менің жұмыс іздеу, жұмысқа орналасу тәжірибем жоқ	110	11,0
<i>Білмеймін</i>	28	2,8

Сіздің пікіріңізше, өзіңіз тұратын қалада / ауылда жастардың жұмысқа орналасуына не кедергі келтіреді?

	Саны	%
Тұрғылықты ауданда жұмыс орындарының болмауы	378	37,8
Еңбек ақының төмендігі	497	49,7
Жұмыс тәжірибесінің болмауы	528	52,8
Жұмыс берушілердің парақорлығы, сыбайлас жемқорлығы	260	26,0
Жынысы (әйел немесе ер болуы)	25	2,5
Этникалық топқа тиесілігі	11	1,1
Алынған білім мен бос жұмыс орындарындағы функционалдық талаптардың сәйкес келмеуі	208	20,8
Жұмыс берушіге қажетті дағдыларының болмауы	110	11,0
Денсаулық жағдайы	64	6,4
Кіші жастағы баланың / балалардың болуы	39	3,9
Жоғары амбициялар, күтімдердің жоғары болуы	84	8,4
Ешқандай кедергі жоқ	47	4,7
Басқасы	6	0,6
<i>Білмеймін</i>	44	4,4

Сіз қалай ойлайсыз, мемлекет оқу орындарының түлектерін жұмысқа орналастыруға қалай қатысуы керек?

	Саны	%
Мемлекет бастапқы жұмыс орынмен қамтамасыз етуге кепілдік беруі керек	352	35,2
Мемлекет тек мемлекеттік құрылымдардағы жұмыс орындарға кепілдік беруі керек	60	6,0
Мемлекет түлектердің қалауы бойынша жұмыс іздеуде қолдау көрсету керек	466	46,6
Мемлекет оған араласпау керек	53	5,3
Басқасы	2	0,2
<i>Білмеймін</i>	66	6,6

Айтыңызшы, өзіңіздің жеке тұрғын үйіңіз бар ма?

	Саны	%
Иә, ата-анамның жеке тұрғын үйі бар, мен олармен бірге тұрамын	761	76,4
Иә, менің жеке тұрғын үйім бар, мен сонда тұрамын	85	8,5
Жоқ, менің және ата-анамның жеке тұрғын үйі жоқ, жалдамалы тұрғын үйде тұрамыз	22	2,2
Жоқ, мен туыстарымның (достарымның және / немесе таныстарымның) үйінде тұрамын	43	4,3
Жоқ, мен пәтер, бөлме жалдаймын	56	5,6
Жоқ, мен студенттер жатақханасында тұрамын	29	2,9
Басқасы		

Сіз өзіңіздің тұрғын үй жағдайыңызбен қанағаттанасыз ба?

	Саны	%
Иә, толығымен қанағаттанамын	729	73,1
Иә, жартылай қанағаттанамын	185	18,6
Жоқ, қанағаттанбаймын	74	7,4
Басқасы	0	0,0
<i>Білмеймін</i>	9	0,9

Айтыңызшы, Сіз неліктен өзіңіздің тұрғын үй жайыңызға қанағаттанбайсыз?

	Саны	%
Жайсыз тұрғын үй (үйде су құбырларының және кәріз жүйесінің болмауы, жылудың нашар болуы)	34	13,0
Ескірген тұрғын үй (жер үй, пәтер)	72	27,6
Беделсіз аудан (орталықтан қашық болу, нашар экологиялық жағдай және т.б.)	45	17,2
Ауданда дамыған инфрақұрылымның (бала-бақшалардың, мектептердің, ауруханалардың, супермаркеттердің және т.б.) болмауы	34	13,0
Тұрғындардың көп санына байланысты үйдің тар болуы	52	19,9
Көлемі кішкентай, пәтер жобасы дұрыс ойластырылмаған	64	24,5
Коммуналдық қызметтердің жоғары бағасы	63	24,1
Жалдамалы тұрғын үйдің жоғары бағасы	59	22,6
Басқасы	21	8,2
<i>Білмеймін</i>	8	3,1

Сіз Қазақстанда тұратындығыңызды қаншалықты мақтан етесіз?

	Саны	%
Мен Қазақстанда тұрақты тұрмаймын	13	1,3
Өте мақтан тұтамын	562	56,2
Мақтан етемін деуге болады	281	28,1
Маған бәрібір, немқұрайлы қараймын	78	7,8
Аса мақтан етпеймін	43	4,3
Мүлдем мақтан етпеймін	12	1,2
<i>Білмеймін</i>	11	1,1

Сіз өзіңізді Қазақстан патриотымын деп санайсыз ба?

	Саны	%
Иә	639	63,9
Иә деуге болады	264	26,4
Жоқ деуге болады	38	3,8
Жоқ	35	3,5
<i>Білмеймін</i>	24	2,4

Қазақстанның патриоты болу деген Сіз үшін нені білдіреді?

	Саны	%
Елдің үлкен жетістіктері үшін мақтаныш	185	18,5
Елдің зор болашағына үміт арту	193	19,3
Алыс жерде жүргенде Отаныңды сағыну	19	1,9
Отанды сүйу	274	27,4
Азаматтық міндеттерді орындау, мемлекет заңдарын сақтау	238	23,8
Елдің мүддесін қорғау	47	4,7
Басқасы	14	1,4
<i>Білмеймін</i>	30	3,0

Айтыңызшы, Сіз Қазақстанның өркендеген мемлекет болуы үшін қазір не жасауға дайынсыз?

	Саны	%
Қоғамдық жұмыстарға, әлеуметтік жобаларға (сенбіліктер, мұқтаждарға көмектесу, донорлық және басқа) қатысу	469	46,9
Салауатты өмір салтын ұстану және басқаларды осыған шақыру	422	42,2
Кәсіпқой болу, жұмыс істеу және салықтар төлеу	189	18,9
Жақсы оқу, жақсы білім алу және мемлекетте белгілі бір саланы дамыту (мысалы, медицинаны, жеңіл өнеркәсіпті, ауыл шаруашылығын және т.с.с.)	560	56,0
Өз мемлекетімнің патриоты болу, өз мемлекетім туралы шетелдік достарыма, әлеуметтік желілердегі таныстарыма айтып беру	216	21,6
Ерікті болу және көпшілік орындар, мемлекеттік бағдарламалар мен жобалар туралы жас адамдарға айтып беру	131	13,1
Басқасы	15	1,5
Қазір мен өз мемлекетіме ешнәрсе бере алмаймын, себебі өзіме көмек керек	64	6,4
<i>Білмеймін</i>	25	2,5

Сіздің ойыңызша, Сіз өз қалаңыздың / ауылыңыздың дамуына қалай қатыса аласыз?

	Саны	%
Әкімдікке жазбаша ұсыныстар жасау	123	12,3
Белгілі бір мәселені шешуге бағытталған бағдарлама немесе жобаларды талқылауға қатысу	195	19,5
Қаржылай көмек көрсету	22	2,2
Белгілі бір мәселені шешуге бағытталған бағдарлама немесе жобаларды әзірлеуге тікелей қатысу	62	6,2
Қоғамдық жұмыстарға қатысу (тұрғын үйлерге тиесілі аулаларды ретке келтіру)	115	11,5

Қатысу жолдарынан мүлдем хабарсызбын	152	15,2
Мұқтаж адамдарға (қарт, мүмкіндіктері шектеулі кісілерге) қамқорлық ерікті қызмет көрсету	249	24,9
Басқасы	5	0,5
<i>Білмеймін</i>	76	7,6

Сіз қалай ойлайсыз, мемлекеттік органдар жастарды қолдауға жеткілікті дәрежеде көңіл бөледі ме?

	Саны	%
Иә, жеткілікті дәрежеде	193	19,4
Жеткілікті деуге болады	363	36,4
Жеткіліксіз деуге болады	261	26,2
Жоқ, жеткіліксіз дәрежеде	108	10,8
<i>Білмеймін</i>	71	7,1

Айтыңызшы, Сіз «Рухани жаңғыру» бағдарламасының мазмұнымен танысыз ба?

	Саны	%
Ешқашан естіген емеспін	156	15,6
Естуім бар	570	57,1
Оқыдым, мазмұнымен жақсы таныспын	197	19,7
<i>Білмеймін</i>	76	7,6

Айтыңызшы, Сіз «Рухани жаңғыру» бағдарламасы жайлы мағлұматты қандай ақпарат көздерінен алдыңыз ?

	Саны	%
Мектепте, колледждерде, жоғарғы оқу орындарында	239	31,2
Теледидардан	329	43,0
Газеттерден	121	15,8
Интернет ресурстарынан	240	31,3
Достардан, таныстардан	69	9,0
Әріптестерден	21	2,7
Әлеуметтік желілерден	178	23,2
Басқасы	12	1,2
<i>Білмеймін</i>	12	1,6

Айтыңызшы, «Рухани жаңғыру» Бағдарламасының келесі бағыттары туралы естігеніңіз, білетініңіз немесе қатысқаныңыз бар ма? Саны

	Білемін, қатыстым	Жақсы білемін, бірақ қатысқаным жоқ	Естуім бар	Естімедім, білмеймін
Қазақ тілінің латын графикасына рет-ретімен көшу	123	304	369	123
Жаңа гуманитарлық білім. Қазақ тіліндегі 100 жаңа оқулық	34	142	363	381
Туған жер	58	128	370	363
Қазақстанның сакралды географиясы	22	71	287	537
Жаһандағы заманауи қазақстандық	44	111	352	407

мәдениет				
100 жаңа есім	54	157	335	368
Басқасы				

Айтыңызшы, «Рухани жаңғыру» Бағдарламасының келесі бағыттары туралы естігеніңіз, білетініңіз немесе қатысқаныңыз бар ма? %

	Білемін, қатысты м	Жақсы білемін, бірақ қатысқаным жоқ	Естуім бар	Естімедім, білмеймін
Қазақ тілінің латын графикасына рет-ретімен көшу	13,4	33,1	40,2	13,4
Жаңа гуманитарлық білім. Қазақ тіліндегі 100 жаңа оқулық	3,7	15,4	39,5	41,4
Туған жер	6,3	13,9	40,3	39,5
Қазақстанның сакралды географиясы	2,4	7,7	31,3	58,6
Жаһандағы заманауи қазақстандық мәдениет	4,8	12,1	38,5	44,5
100 жаңа есім	5,9	17,2	36,7	40,3
Басқасы				

Айтыңызшы, Сіз Қазақстандағы жастардың өмірін жақсарту үшін мемлекет тарапынан жасалатын істермен қанағаттанасыз ба?

	Саны	%
Толығымен қанағаттанамын	181	20,7
Қанағаттанамын деуге болады	425	48,6
Қанағаттанбаймын деуге болады	199	22,8
Мүлдем қанағаттанбаймын	69	7,9

Сіз жастармен жұмыс істейтін қандай ұйымдарды білесіз? Саны

	Білемін, қатысты м	Жақсы білемін, қатысқаным	Естігенім бар	Естігенім жоқ, білмеймін
Атырау облысының жастар саясаты / ішкі саясат мәселелері жөніндегі басқармасы	62	99	450	386
Атырау облысының жастар ресурстық орталығы	47	114	454	383
«Нұр Отан» партиясының «Жас Отан» жастар қанаты	103	214	522	159
Ұлттық волонтерлер желісі	45	103	399	447
Қазақстан жастарының конгресі	17	53	370	554
Қазақстан студенттерінің альянсы	21	51	376	544
«Жастар» ғылыми-зерттеу	56	53	460	420

орталығы				
Басқасы				

Сіз жастармен жұмыс істейтін қандай ұйымдарды білесіз? %

	Білемін, қатыстым	Жақсы білемін, қатысқанмын	Естігенім бар	Естігенім жоқ, білмеймін
Атырау облысының жастар саясаты / ішкі саясат мәселелері жөніндегі басқармасы	6,2	9,9	45,1	38,7
Атырау облысының жастар ресурстық орталығы	4,7	11,4	45,5	38,4
«Нұр Отан» партиясының «Жас Отан» жастар қанаты	10,3	21,4	52,3	15,9
Ұлттық волонтерлер желісі	4,5	10,4	40,1	45,0
Қазақстан жастарының конгресі	1,7	5,3	37,2	55,7
Қазақстан студенттерінің альянсы	2,1	5,1	37,9	54,8
«Жастар» ғылыми-зерттеу орталығы	5,7	5,4	46,5	42,5
Басқасы				

Сізді жастар ұйымдарына қатысуға не ынталандырады?

	Саны	%
Қоғамға, адамдарға пайдалы болу	331	33,3
Жұмыс тәжірибесін және жалпы өмірлік тәжірибені алу	365	36,7
Басшы лауазымына қол жеткізу	58	5,8
Аса жоғары әлеуметтік мәртебе алуға талпыныс	80	8,0
Мансаптық саты бойынша жылжу талпынысы	65	6,5
Мен жастар ұйымдарына мүше емеспін	333	33,5
Басқасы	3	0,3
<i>Білмеймін</i>	51	5,1

Сіз өзіңізді діндар адаммын есептейсіз бе?

	Саны	%
Мен діншілмін, діни қауымдардың өміріне қатысамын, діни нормаларды орындаймын	99	9,9
Мен діншілмін, бірақ дін нормаларын сирек орындаймын және діни орындарға мейрамдарда ғана барамын мешіт, шіркеуге, синагогаға өте сирек барамын.	238	23,8
Мен діншілмін, бірақ діни өмірге қатыспаймын	426	42,6
Мен діншіл емеспін, бірақ кейде діни орындарға мешіт, шіркеуге, синагогаға барамын, діни нормаларды сақтаймын	74	7,4
Мен дінге қарсымын, атеизмді жақтаушымын	28	2,8

Мен дінге немқұрайлы қараймын	93	9,3
Басқасы	3	0,3
<i>Білмеймін</i>	39	3,9

Как часто Вы посещаете религиозные сооружения (мечеть, церковь, синагога)?

	Саны	%
Діни ғимараттарға бармаймын	540	54,0
Сирек	174	17,4
Тек мейрамдарда	66	6,6
апта сайын	67	6,7
Мәселелері болғанда	5	,5
Жылына 4 рет	9	,9
отбасылық оқиғалар кезінде	4	,4
айына 1 рет	16	1,6
ниет болғанда	2	,2
күн сайын	2	,2
білмеймін	115	11,5

Читаете ли Вы религиозную литературу? Как часто?

	Саны	%
Иә, үнемі оқимын	47	4,7
Кейде оқимын	317	31,7
Жоқ, оқымаймын	610	61,1
<i>Білмеймін</i>	25	2,5

Егер, Сіз діни әдебиетті оқитын болсаңыз, әдетте оны қайдан аласыз?

	Саны	%
Діни әдебиеттер үйде және ата-анамда бар	123	33,5
Кітап дүкендеріндегі арнайы бөлімдерде	59	16,1
Мешітте, шіркеуде, синагогада	81	22,1
Ғаламтордан оқимын	166	45,2
Қалалық, аудандық және ауылдық кітапханаларда	12	3,3
Мектептегі / колледждегі / ЖОО-дағы арнайы пәндер мен курстарда оқимын	10	2,7
Достардан және таныстардан аламын	43	11,7
Басқасы	3	0,9

Қатты діндар адамдар Сізде қандай сезімдер тудырады?

	Саны	%
Мен оларды құрметтеймін және де оларға ұқсағым келеді	199	19,9
Мен оларды сыйлаймын, бірақ олар секілді болғым келмейді	471	47,1
Кері көзқарастамын, мұндай адамдар тілдесуде қиындықтарға тап болады	15	1,5
Діншіл жастар мені қорқытады, мен олармен қарым-қатынасқа түсуден қашуға тырысамын	47	4,7
Маған бәрібір, мен оларға немқұрайлы қараймын	190	19,0
Басқасы	8	0,8

Білмеймін	69	6,9
-----------	----	-----

Соңғы үш айда Сіз қаншалықты жиі құрдастарыңызға, сыныптастарыңызға, достарыңызға қатысты жасалған физикалық немесе басқа озбырлықтың куәгері болдыңыз?

	Саны	%
Ай сайын	47	4,7
Апта сайын	16	1,6
Күн сайын	9	,9
Ешқашан	822	82,5
Басқасы	15	1,5
Білмеймін	87	8,7

Айтыңызшы, құрдасыңызға немесе өзіңізге қатысты физикалық немесе басқа озбырлық кімнің тарапынан жасалды?

	Саны	%
Ата-ананың	20	15,7
Мұғалімнің	8	6,3
Сыныптастардың	9	7,1
Құрдастардың	26	20,5
Басқасы	12	9,4
Білмеймін	52	40,9

Сіз, өзіңіз тұратын қалада / ауылда өзіңізді радикалды, экстремисттік діни ұйымдардан қауіпсіз және қорғалғанмын деп сезінесіз бе?

	Саны	%
Иә, мен өзімді экстремисттік діни ұйымдардың әрекеттерінен толығымен қауіпсіз сезінемін	458	46,1
Иә деуге болады, алайда кейде басқа адамдардан қалада / ауылда осы мәселенің бар екендігін естимін	290	29,2
Жоқ деуге болады, қала биліктері берілген мәселені әлсіз қадағалайды деп ойлаймын	94	9,5
Жоқ, өзімді қауіпсіз сезінбеймін, қаладағы экстремисттерді ешкім бақыламайды деп қорқамын	49	4,9
Басқасы	4	0,4
Білмеймін	99	10,0

Сіз қалай ойлайсыз, қандай әлеуметтік мәселелер экстремисттік, радикалды көңіл-күйдің артуына себеп болады?

	Саны	%
Жұмыссыздық	407	40,8
Маскүнемдік (алкоголизм)	170	17,0
Жастар арасындағы нашақорлық	130	13,0
Әлеуметтік теңсіздік, кедейлер мен байлар арасындағы үлкен айырмашылық	157	15,7
Қылмыс	158	15,8
Сыбайлас жемқорлық	127	12,7

Шенеуніктердің, құқық қорғау органдарының билікті асыра пайдалануы	73	7,3
Адами қасиеттердің әлсіреуі, теледидар, кинодағы зорлық пен зұлымдық сценарийлерінің көп болуы	119	11,9
Өртүрлі ұлт, дін өкілдері арасындағы жанжалды қатынастар	135	13,5
Отбасында балаларға жасалатын зұлымдық	103	10,3
Демократияның, сөз еркіндігінің жетіспеушілігі	93	9,3
Басқасы	14	1,4
Білмеймін, бұл жөнінде ойламаппын	283	28,4

Егер шылым шексеңіз, қаншалықты жиі шегесіз?

	Саны	%
Шекпеймін	883	88,3
кейде	19	1,9
күн сайын	19	1,9
Күніне бірнеше рет	40	4,0
білмеймін	39	3,9

Сіз қалай ойлайсыз, өз қалаңыздың / ауылыңыздың жастары қаншалықты алкогольге бейім болып келеді?

	Саны	%
Алкоголизм мәселесі өз қаламның / ауылымның жастары үшін өте өзекті	216	21,8
Иә, өз қаламның / ауылымның жастары алкогольді шектеулі көлемде қолданады, бірақ бұл мәселе емес	251	25,3
Алкогольді тек криминалды өмір салтын ұстанатын жастар ғана ішеді	112	11,3
Берілген мәселе менің қаламның / ауылымның жастары үшін мүлдем өзекті емес	248	25,0
Білмеймін	164	16,5

Сіз есірткіні пайдаланудың куәгері болып көрдіңіз бе?

	Саны	%
Иә, мен мұндай жағдайларды жиі көремін	19	1,9
Мен кейде есірткіні пайдаланудың куәгері боламын	44	4,4
Жоқ, мен мұндай жағдайларды ешқашан көрген емеспін	892	89,4
Басқасы	5	,5
Білмеймін	38	3,8

Сіз қалай ойлайсыз, егер Сіздің қалаңыздың / ауылыңыздың жастарында есірткі пайдалану құмары пайда болса, олар оны қай жерден сатып алар еді?

	Саны	%
Мен жастардың есірткіні қайдан сатып алатынын білмеймін	977	97,7
Интернет арқылы	7	0,7
Базар	2	0,2
арнайы мейрамханаларда	1	0,1
Бағыттар ұжымдарда	6	0,6
дәріханаларда	1	0,1
Криминалдық жастарда	1	0,1
Дүкенде	5	0,5

Сіздің ойыңызша, сіздің қалаңыздың / ауылыңыздың жастары есірткіге қандай себептермен тартылуы мүмкін?

	Саны	%
Артық ақша мен бос уақыттың болуы кезіндегі қызығушылықтан	351	35,3
Есірткіні таратушыға жоқ деп айтуға ерік күші жетпегендіктен	70	7,0
Өмір қиындықтарынан қиял әлеміне кету құмарынан	260	26,2
Сәннен қалмау, «крутой» болып көрінуге ұмтылыстан	187	18,8
Денсаулыққа және өмірдің өзіне жауапсыз қараудан	291	29,3
Басқасы	9	0,9
<i>Білмеймін</i>	251	25,3

2 ТАРАУ ЭКСПЕРТТІК СҰРАУ

1 Бөлім. Зерттеудің әдіснамасы

Жастардың әлеуметтік жай-күйін бағалау, жастардың өздерінің субъективті бағалауынан бөлек, жастар ортасындағы жағдайға эксперттік бағалауды ұсынады.

Эксперттік сұрау – белгілі бір саладағы мамандардың құзыретті пікірін алуға мүмкіндік беретін социологиялық зерттеудің әдісі. Эксперттік сұраудың артықшылығы статистикалық деректермен бекітілетін зерттеу объектісінің жағдайы туралы шынайы ақпаратқа ие мамандар тарапынан жағдайды объективті бағалау мүмкіндігін алу мүмкіндігі.

Сарапшыларды іріктеудің негізгі критерийлері олардың құзыреттілігі және белгілі бір қызмет саласына қатысты беделі болып табылады. Осыған сүйене отырып, осы әдіснаманы қолдану барысында респонденттер тобының саны мен өкілеттілігі сапалық көрсеткіштермен қатар сандық көрсеткіштермен де бағаланады.

Қазіргі әлеуметтанулық зерттеудің *объектісі* ретінде Атырау облысының жастары (14-28 жастағы тұрғындар) болды.

Зерттеу *пәні* - Атырау облысы жастарының әлеуметтік жай-күйі.

Эксперттік сұраудың *мақсаты* Атырау қаласы жастарының әлеуметтік жай-күйін зерттеудің өмірлік іс-әрекетінің үш басты бағыты – жұмыспен қамту, азаматтық белсенділік және қауіп-қатер эксперттік бағалау призмасы арқылы зерттеу болып табылады.

Эксперттік сұрау әр түрлі салада маманданған 12 сарапшы арасында жүргізілді. Эксперттік сұраудың қатысушыларын іріктеу негізінен жергілікті деңгейде жастар саясатын іске асыруда өзінің кәсіби қызметтің шеңберінде тартылған сарапшылар арасында жүргізілді. Сарапшылар құрамы жұмыспен қамту орталығының мамандарын, оқу орындары әкімшілігінің өкілдерін, «Жас Отан» Жастар қанатының кеңселерінің өкілдерін, ЖОО-ның ЖІК өкілдерін, ЖРО қызметкерлерін, қоғамдық бірлестіктердің өкілдерін, жастар ұйымдарының басшыларын, психологтарды және әлеуметтік педагогтарды қамтиды.

Зерттеу болжамы

Атырау облысындағы жастардың әлеуметтік жай-күйі, оның әлеуметтік мінез-құлықтық қондырғыларын қамти отырып, негізінен, жастардың жұмыспен қамту саласындағы қанағаттану дәрежесіне, жалпы әлеуметтік белсенділік деңгейіне (оның ішінде жастар ұйымдарының қызметіне қатысу), сондай-ақ нашарлық, алкогольизм, деструктивті діншілдік, суицидке ұшырау секілді қауіп-қатер деңгейіне байланысты. Деректерді жинау 2018 жылдың қарашасында өткізілді.

2 Бөлім. Жұмыспен қамту саласындағы жастардың мәселелері

2.1 Жастардың еңбек нарығындағы артықшылықтары мен шектеулері

Әлеуметтік, психологиялық және коммуникативтік ерекшеліктеріне байланысты жас кезеңде көптеген артықшылықтар мен шектеулер бар. Олар кәсіби қызметте көрініс табады.

Жас мамандардың еңбек нарығында артықшылықтары қандай?

Зерттеушілердің айтуынша, жас қызметкерлер өздерінің егде жастағы әріптестеріне қарағанда жиі белсенді. Бұдан басқа, олардың жасына байланысты жастар жаңа жобаларға оңай қол жеткізе алады, тәуекелге баруға дайын, қателесуден қорықпайды. Жас қызметкерлердің тағы бір артықшылығы - жаңа ортаға, жаңа әріптестерге және жұмыс түрлеріне бейімделу үдерісінің жылдамдығы. Бұл көбіне жастардың инновацияға бейімділігімен түсіндіріледі.

Бұл ерекшелікті жастарды жұмыспен қамту саласындағы отандық сарапшылар да көрсетеді.

Жастар жаңашылдығымен ерекшеленеді, кәсіпкерліктегі және кез келген басқа салада түбегейлі өзгеріс жасауға қабілетті (жастар ұйымының өкілі).

Зерттеушілердің айтуынша, жас мамандар жұмыс орнындағы тәжірибелі әріптестерге қарағанда көбірек уақыт жұмсайды, өйткені олардың бос уақыты көп. Әдетте, оларда өздерінің отбасылары жоқ, олар демалыс және мереке күндері жұмыс істей алады және іссапарға қуана баруға дайын.

Сауалнамаға қатысқан сарапшылар осы пікірмен келіседі және жастардың еңбек нарығындағы артықшылықтары бос уақытының көп мөлшеріне, сонымен бірге жалақыларға қатысты ұсақ талаптармен байланысты деп санайды.

Жас мамандардың мойына артылған отбасылық міндеттері жоқ, төмен жалақыға қанағаттандырады және жоғары еңбек өнімділігімен ерекшеленеді. Бұдан басқа, олар білім алуға ұмтылады және білім үшін ашық (колледж директорының оқу ісі жөніндегі орынбасары).

Сарапшылар жұмыспен қамту саласындағы жастардың тағы бір артықшылығын – білімге деген ашықтық пен жаңа жұмыс әдістерін бөліп көрсетті.

Отандық сарапшылар сонымен қатар жас қызметкерлердің шет тіліндегі (негізінен ағылшын тілінде) біліктілігінің жоғары деңгейі ретінде техникалық артықшылығына назар аударады, бұл оларға техникалық жаңалықтарды оңай және тез түсінуге көмектеседі.

Жас мамандар әлем тілдерін жақсы меңгергендігінің арқасында қазіргі заманғы ғылым мен техниканы жетік біледі (Атырау әкімдігінің жұмыспен қамту орталығының сарапшысы).

Жоғарыда айтылғандардан басқа жас мамандар жастар шығармашылығын, сауаттылықты және бәсекеге қабілеттілігін жас қызметкерлер бойындағы артықшылық ретінде көрсетеді.

Жастардың жұмыспен қамтылу барысындағы басқа жас топтарымен салыстырғанда қандай шектеулер бар?

Аталған артықшылықтар, әдетте, бірқатар шектеулермен қатар жүреді. Зерттеушілер олардың арасында екі негізгі топты - объективті және субъективті түрлерді атап өтеді. Жас қызметкерлердің *объективті* шектеулері кәсіби тәжірибенің жетіспеушілігімен немесе толық болмауымен байланысты. Заманауи Қазақстандағы әртүрлі деңгейдегі білім беру мекемелерінде кәсіптік практика бағдарламалары студенттердің кәсіби ортада өмір сүруіне мүмкіндік бермейді, өйткені практика өтетін орнын таңдау кезінде студент болашақ жұмыс орны туралы сирек ойлайды. Нәтижесінде, қажетті негізгі дағдыларды игеруге бөлінген уақыт жиі тиімсіз болып келеді.

Сонымен қатар, дағдылардың болмауы жұмыс тәжірибесінің жоқтығына байланысты болуы мүмкін (соның ішінде өмірлік тәжірибе), егер жас қызметкер бірінші рет тапсырманы орындауға, нақты жұмыс кестесін ұстауға, қажетті құжаттарды рәсімдеуге, келіссөздер жүргізуге және басшылармен және қызметкерлермен қарым-қатынас жасауын айтуға болады.

Еңбек өтілінің болмауы, білімнің жеткіліксіздігі, өз-өзіне сенімділіктің жоқтығы (колледж директорының оқу ісі жөніндегі орынбасары).

Персоналды басқару саласындағы зерттеушілер жастардың кәсіби салада тұрақтылықтың жетіспеушілігі, кәсіби байланыстардың жоқтығы, стресске жоғары сезімталдық және жұмыс тобындағы беделінің жоқтығы сияқты *субъективті* шектеулерді атап көрсетеді.

Социологиялық зерттеу кезінде сұралған сарапшылар студенттердің жұмыспен қамтылу мәселесіне назар аударады. Олардың пікірінше, студенттер еңбек нарығында әсіресе осал болып келеді,

өйткені олар толық уақтылы жұмысқа тұруға мүмкіндіктері жоқ, нәтижесінде олар, әдетте, біліктілігі төмен, ақы төленбейтін жұмыстың орнын толтырады.

Ең төмен жалақы төленетін, тұрақсыз жұмыс күші студенттерден құралған. Мұның себебі тұрақты жұмыс жасағанда көптеген шектеулер бар - жастардың біліміне сәйкес келетін жұмыс табу қиын (жастар ұйымының өкілі).

Жастарға еңбек нарығында бәсекеге қабілетті болу үшін қандай дағдылар қажет?

Аталған артықшылықтар мен шектеулер еңбек нарығында жастардың бәсекеге қабілеттілігінің жоғары немесе төмен деңгейіне әкеледі. Артықшылықтар жас қызметкерлерге тәжірибелі әріптестермен, сондай-ақ бір-бірімен бәсекелесуге көмектеседі. Кемшіліктер, керісінше, жастарды одан да осал етеді және басқа жұмыс ізденушілермен бәсекелесу мүмкіндігінен айырады.

Сұралған сарапшылар жұмысқа орналасудағы жастардың бәсекеге қабілеттілігінің негізгі - көзі олардың алған білімі екендігіне сенімді. Бұл ресми білім алу барысында алынған білім ғана емес, сонымен қатар өз бетінше игерген дағдыларды (тілдерді білу, техникалық жаңалықтарды пайдалану және т.б.) қамтиды.

Жастардың бәсекеге қабілеттілігі, ең алдымен, алынған білімде. Жастардың бәсекеге қабілеттілігін дамыту үшін білім беру жүйесін дамыту қажет (Атырау қаласы әкімдігінің жұмыспен қамту орталығының маманы).

Сарапшылар кейбір жастардың бәсекеге қабілеттілігінің шарты ретінде кейбір психологиялық ерекшеліктер мен жеке тұлғалық қасиеттері, бастысы стресске шыдамдылық, командада жұмыс істеу қабілеті, жастардың бәсекеге қабілеттілігі, жылдам шешім қабылдау қабілеті болуы мүмкін екеніне назар аударады.

Кез-келген істе кез-келген жағдайдан шығуды үйрену керек (жастар ұйымының өкілі).

2.2 Жастардың жұмыс іздеудегі негізгі стратегиялары

Бүгінгі таңда Атырау қаласы мен Атырау облысының еңбек нарығының қай салаларында ең көп бос жұмыс орындары бар? Жастар қандай ақпарат көздерінен ақпарат алады?

Сауалнамаға қатысқан сарапшылардың айтуынша, жастарды жұмыспен қамтудың негізгі салалары - қызмет көрсету саласы мен жеке кәсіпкерлік. Бүгінгі күні бұл салалар бойынша Атырау қаласы және Атырау облыстарында жұмыспен қамтудың айтарлықтай саны бар. Сонымен қатар, қызмет көрсету саласында өз мамандығы бойынша жұмыс істейтін дипломы бар жастармен қатар, уақытша жұмысқа орналасу сипатына ие аз мамандандырылған, оқитын жастар да жұмыс істейді.

Сауда саласы, жеке кәсіпкерлер (колледж директорының оқу ісі жөніндегі орынбасары).

Бос орындар туралы ақпарат алу көздеріне тоқтала отырып, сарапшылар Интернеттің, оның ішінде мамандандырылған сайттарды, порталдарды және әлеуметтік желілердің рөлін атап өтті. Бұдан басқа, сарапшылар аймақтардағы бос орындар туралы жергілікті газеттерде орналастырылған ақпараттың маңыздылығын атап өтеді.

Қызмет көрсету саласында. Жиі ақпарат газеттердегі және әлеуметтік желілердегі жарнамалардан келеді (жастар ұйымының өкілі).

Интернеттен ақпарат алады (колледж директорының оқу ісі жөніндегі орынбасары).

Жастарды жұмыспен қамту орталығы, бұқаралық ақпарат құралдары, түрлі әлеуметтік желілер және enbek.kz порталы арқылы (Атырау қаласы әкімдігінің Жұмыспен қамту орталығының сарапшысы).

Жастар үшін ең көп таралған жұмыс іздеу стратегияларын көрсетіңіз? Олардың ішіндегі қайсысы тиімді?

Сарапшылардың пікірінше, жастарға жұмыс табудың ең кең таралған стратегияларының бірі - таныстар мен Интернет желісі. Қалай болғанда да, жұмыс іздеу барысында жас адам жиі бейресми арналарға жүгінеді, жұмыспен қамту қызметтерімен тікелей байланыстан қашады.

Жеке әлеуметтік желілер арқылы іздеу (туыстар, достар, таныстар) (жастар ұйымының өкілі).

Интернет желілері, веб-сайттар, бос орындар жәрмеңкесі (колледж директорының оқу ісі жөніндегі орынбасары).

Халықтың (әсіресе жастардың) күнделікті өміріндегі Интернеттің маңызы жыл сайын өсіп келе жатқанын ескере отырып, болашақта

Интернетте жұмыс іздестіру көзі ретінде жоғары құндылық сақтап қана қоймай, жетекші орынды иеленетін болады деп болжауға болады.

Кәсіби және техникалық, жоғары білімсіз жастардың негізгі бөлігі экономикалық қызметтің қай салаларында қамтылған?

Жастардың әртүрлі себептермен оқу дипломдары жоқ жастардың санаты жұмыспен қамтылу мәселесінің белгілі бөлігіне маңызды болып табылады. Көбінесе мұндай жастар еңбек біліктілігі төмен салаларында жұмыс істейді, көбінесе еңбек ақысы төмен, физикалық еңбек түрі басым, беделдің төмендігі және кадрлар тұрақсыздығының жоғары деңгейімен сипатталады.

Отандық сарапшылардың айтуынша, Атырау облысындағы кәсіби білімсіз жастардың көп бөлігі қызмет көрсету саласында және құрылыс индустриясында жұмыс істейді.

Қызметтер, құрылыс өнеркәсібі (Атырау қаласы әкімдігінің жұмыспен қамту орталығының маманы).

Сауда саласы (колледж директорының оқу ісі жөніндегі орынбасары).

Қалай болғанда да, осы санаттағы жастар жас ерекшеліктеріне байланысты шектеулермен қатар, жастардың өздері де осал болып келеді, өйткені олар жиі дипломы бар мамандармен бәсекелестік тудыра алмайды.

2.3 Жастардың еңбек нарығындағы мәселелері

Атырау қаласы мен Атырау облысының жастары жұмыспен қамту саласында қандай мәселелерді бастан кешіреді?

Жастар еңбек нарығына қатысты мәселелер объективті және субъективті деп бөлуге болады. Объективті мәселелерге жастар үшін бос орындардың болмауы, еңбек нарығындағы сұранысқа ие және игерілген мамандықтар арасындағы теңгерімсіздік, жастар арасында кәсіби тәжірибенің жоқтығы жатады. Бұдан басқа, сарапшылар университеттің түлектерінің ағылшын тілін жетік меңгеру мәселесін олардың табысты жұмыс істеу мүмкіндігін төмендететінін көрсетеді.

Бірінші мәселе ретінде жастар практикасының болмауы, содан кейін ағылшын тілі деңгейінің төмендігі, содан кейін бос орындар санының аздығы және бакалавриат біліміне деген төмен сұраныс жатады (колледж директорының оқу ісі жөніндегі орынбасары).

Субъективті мәселелер жас үміткерлердің жұмыс орнына қатысты саналарында қалыптасқан және көбінесе жалақыға байланысты жоғары оқу орындарының түлектерінің күтілетін үміттерінен тұрады.

Бүгін Атырауда жастардың негізгі мәселесі - еңбек пен еңбекақы мәселесі болып табылады. Атырау қаласының ерекшелігі жастардың жоғары ақы төленетін жұмысқа орналасуына деген ұмтылысы (Атырау қаласы әкімдігінің Жұмыспен қамту орталығының сарапшысы).

2018 жылдың екінші жартысында «Жастар» ғылыми-зерттеу орталығы өткізген «Жастар ортасындағы әлеуметтік-саяси жағдайды зерттеу» социологиялық зерттеуінің барысында Атырау облысындағы сауалнамаға қатысқан жастардың 42 % үнемі жұмыспен қамту мәселелермен кезігетінін айтты. Облыстағы жастардың 30,4 % өз мамандығы бойынша жұмысқа тұрудағы қиындықтармен кездеседі; олардың пікірінше арнайы кәсіби дағдыларды талап етпейтін жұмысты табу қиын емес. Атырау облысындағы сауалнамаға қатысқан жастардың тек 7 % аймақтағы жастардың ешқандай мәселелері жоқ екенін көрсетті.

Сауалнамаға қатысқан жастардың айтуынша, аймақтағы жастарды жұмыспен қамтуға кедергі келтіретін негізгі мәселелері:

1. жұмыс тәжірибесінің жоқтығы – 59,4 %;
2. төмен жалақы – 46,4 %;
3. тұрғылықты жері бойынша жұмыс орындарының жоқтығы - 34,8 %;
4. жұмыс беруші үшін жастардың қажетті дағдыларының болмауы – 15,9 %.

Социологиялық сауалнама бойынша осы сұраққа жауап берген кезде респонденттер біреуден артық нұсқаны таңдай алды, сондықтан жауаптардың жалпы сомасы 100 % асады.

Жастарды жұмыспен қамту мәселелерін шешу жолдары мен механизмдері қандай?

Сарапшылардың пікірінше, жастарды жұмыспен қамту мәселесін шешудің негізгі механизм мамандарды даярлау жүйесін қайта қарау болып табылады. Студенттердің теориялық білімі мен олардың практикалық дағдылары арасындағы тығыз байланысты орнату қажет. Бұл үшін сарапшылар білім беру мекемелерінің әртүрлі деңгейдегі мемлекеттік жеке компаниялармен және кәсіпкерлер Палатасымен студенттердің өздерінің кәсіби практикасын және одан әрі жұмысқа орналасу мүмкіндіктерін іске асыру мақсатында ынтымақтастықты нығайтуды ұсынады.

Университеттер мен кәсіптік колледждер мемлекеттік және жекеменшік компаниялармен келісім жасасқан жағдайда жастар жұмыссыздығының алдын алуға болады(жастар ұйымының өкілі).

Әлеуметтік серіктестермен қарқынды өзара қарым-қатынас болуы керек. Кәсіпкерлер Палатасы мен білім беру мекемелері арасындағы ынтымақтастықты нығайту қажет (колледж директорының оқу ісі жөніндегі орынбасары).

2.4 Жұмыссыздық қауіп-қатеріне көп мөлшерде ұшыраған жастардың санаттары

Қазақстан Республикасы Ұлттық экономика министрлігінің Статистика комитетінің деректері бойынша, 2018 жылдың 1-тоқсанында елдегі жастар арасында жұмыссыздық деңгейі 4,1 % құрады. Атырау облысында бұл көрсеткіш 2,6 % құрады. Соңғы 16 жылдағы жастардың жұмыссыздық деңгейіне қарасақ, онда оның республика бойынша да, Атырау облысында да біртіндеп төмендеу үрдісі байқалады (*1-кесте*).

1-кесте

Жастар жұмыссыздығының деңгейі (%;2001-2017 жж. динамика бойынша)

Кезең	Атырау облысы	Қазақстан
2001	21,2	16,6
2002	17,7	14,7
2003	17,1	12,7
2004	15,8	12,6
2005	14,9	11,9
2006	12,3	11,5
2007	9,7	9,7
2008	7	8,4
2009	7	8,5
2010	7,5	6,6
2011	4,5	6,1
2012	3,5	5,4
2013	3,5	5,5
2014	3,2	4,2
2015	2,4	4,4
2016	2,2	4,1
2017	2,2	3,9

Жастардың қай санаттары жұмыссыздық қауіп-қатеріне ұшыраған?

Эксперттік сұрау жүргізу барысында жұмыссыз болу қаупі бар әлеуметтік-демографиялық топтар мәселесі көтерілді. Әрине,

сарапшылар жастық шақты жұмыссыз қалу қаупіне ұшырау кезеңі деп атап кетті. Сарапшылардың пікірінше, жастардың еңбек нарығындағы осалдығы, жас мамандардың бос орындарға берілетін өте төмен жалақыға келіспеуімен сипатталады.

Монопсония жағдайына байланысты (нарықтағы жағдай бір ғана сатып алушы мен көптеген сатушылар болғанда) көптеген жастар жұмыс таба алмайды. 18 жастан 23 жасқа дейінгі жастар өте төмен жалақымен келіспейді және жұмысқа тұрудан бас тартады (жастар ұйымының өкілі).

Бұдан басқа, жастар санаттарының арасында жұмыссыздық қаупіне ұшырап отқан, білімі жоқ немесе сұранысқа ие емес мамандықтары бар мамандарды жастар атап өтті.

Жұмыссыз жастардың көбісінде белгілі бір мамандықтар жоқ (Атырау қаласы әкімдігінің Жұмыспен қамту орталығының маманы).

Егер оқуы аяқталмаса, оның мамандығы сұранысқа ие емес (колледж директорының оқу ісі жөніндегі орынбасары).

Жастар арасындағы жұмыссыздық салдарының бірі - NEET санатындағы жастардың үлесінің өсуі. NEET индексі білімсіз, жұмыссыз және кәсіби дайындықсыз (ағылшын тілінен not in education, employment or training) жастардың пайыздық үлесін көрсетеді.

Қазақстан Республикасы Ұлттық экономика министрлігінің Статистика жөніндегі комитетінің деректері бойынша 2018 жылдың 1 тоқсанында NEET жастар санатының үлесі Қазақстандағы барлық жастардың 9 % құрады. Атырау облысында бұл көрсеткіш 8,2 % құрайды.

Атырау қаласы мен Атырау облысының жастары арасында аяқталған дипломы бар жұмыссыздықтың көлемі қандай?

Аймақтағы жұмыссыздықпен байланысты тағы бір мәселе - «дипломды жұмыссыздық» мәселесі, яғни, қолында оқу орнын аяқтағаны туралы дипломы бар ЖОО немесе ТЖКБ түлектерінің жұмыс таба алмау жағдайлары.

«Дипломды жұмыссыздық» - мамандық бойынша талап етілмейтін және ұзақ мерзімді перспективада басқа салаларда жұмыс істегісі келмейтін кәсіби дипломны бар жас азаматтар арасындағы жұмыссыздық.

Соңғы жылдары «дипломды жұмыссыздық» деңгейін төмендету мақсатында Қазақстан гуманитарлық және техникалық мамандықтар

арасында білім гранттарын бөлу жүйесін оңтайландыру бойынша шаралар қабылдады. Сонымен бірге отандық мамандар атап өткендей, жоғары және орта кәсіптік білімі бар кадрларды даярлаудың саны мен бейіндерінің оңтайлы құрылымын жоспарлауда мемлекеттің рөлін күшейту өзектілігі осыған байланысты.

Атырау облысында дипломды жұмыссыздық көлеміне қатысты сұралған сарапшылардың пікірлері әртүрлі. Мәселен, кейбіреулері аймақтағы дипломы бар жұмыссыз жастардың үлесі шамамен 45 % құрайды деп айтады. Басқалары, дипломды жұмыссыздық деңгейі 6 % аспайтынын айтады. Тағы біреулері аймақтағы жұмыссыздық деңгейінің төмен екенін сипаттайды.

Другие утверждают, что уровень дипломированной безработицы не превышает 6 %. Третьи высказываются, что уровень безработицы в регионе характеризуется как низкий.

Шамамен 45 % (колледж директорларының оқу ісі жөніндегі орынбасары).

6 % (жастар ұйымының өкілі).

Атыраудағы жастар арасындағы жұмыссыздық деңгейі төмен (Атырау қаласы әкімдігінің Жұмыспен қамту орталығының маманы).

Қалай болғанда да, бұл мәселе одан әрі зерттеуді және соңғы 10-15 жылдағы динамиканы зерттеуді талап етеді. Диплом алған көптеген білім беру мекемелерінің түлектері мамандық бойынша жұмыс істемейді, бірақ жұмыссыз болып табылмайтындығына назар аудару керек. Олардың кейбіреулері мамандығы бар, уақытша немесе толық емес жұмыспен айналысады, төмен білікті еңбек саласында, атап айтқанда, қызмет көрсету саласында жұмыс істейді. Бұл аймақтағы сұранысқа ие мамандықтарға мониторинг жүргізуді, білім беру гранттарын бөлу құрылымын әрі қарай түзету мақсатында түлектерді жұмысқа орналастыруға қатысты статистикалық мәліметтерді зерттеу қажеттілігін көрсетеді.

Атырау қаласы және Атырау облысының ЖОО және ТжКБ түлектерінің әлеуметтік-экономикалық бейімделу мәселелері қандай?

Атырау облысының әкімдігінің мәліметтері бойынша, 2018 жылдың басында 14-24 жас аралығындағы жастарды техникалық және кәсіптік біліммен қамту 9,8 % құрады. Республика бойынша тұтастай алғанда бұл көрсеткіш 17 % құрайды.

Сұралған сарапшылардың айтуынша, елдегі білім беру мекемелерінің түлектері еңбек нарығында әлеуметтік-экономикалық бейімделу шараларын қажет етеді.

Отандық зерттеуші Төлегенова А.У айтуынша, республикада «Жастар практикасы», «Жұмыспен қамту-2020» мемлекеттік бағдарламасы, «Жол картасы-2020» сияқты жастар бағдарламаларды жүзеге асыру бойынша бірқатар іс-шаралар жүргізілуде. Осы шараларға қарамастан, қазіргі заманғы Қазақстанның экономикалық және саяси жағдайын жұмыссыз жастар өндірістік қызметтен және қоғамдық өмірден оқшауланудың ортасы ретінде қабылдайды. Бұл жұмыссыз жастар арасында жаппай әлеуметтік тәуелділіктің, саяси экстремизмнің және қылмыстың негізі болып табылады. Жұмыссыздық жағдайы жас адамның психикасын зиянды, құртушы әсер етеді, фрустрация, агрессия жағдайын туғызады және әлеуметтік белсенділіктің мәнін жоғалтуға әкеледі. Жастардың көпшілігі осы жағдайды өз бетімен жеңе алмайды, олар арнайы ұйымдастырылған әлеуметтік қызметтердің немесе орталықтардың көмегіне мұқтаж.

Елдің барлық ЖОО жүзеге асырылатын осындай іс-шаралардың бірі – білім беру бағдарламалары бойынша экономика және құқық теориясы курстарын енгізу. Сұрауға қатысқан сарапшылардың айтуынша, осы пәндерді игеру түлектерге нарықтағы жағдайды жақсы түсінуге және оған тез бейімделуге көмектеседі.

Университет түлектері қоғамға тез бейімделеді, өйткені экономика және құқық теориясы барлық мамандықтар бойынша оқытылады (жастар ұйымының өкілі).

2.5 Жастар арасында кәсіптік бағдарлау жүйесінің тиімділігін бағалау

Мемлекет оқу орындарын бітіруші түлектерді жұмысқа тартуға қалай қатысуы қажет?

Кәсіптік бағдар жастардың кәсіби өзін-өзі анықтау мен жұмысқа орналасуына көмектесу кезінде еңбек нарығындағы тұлғалық ерекшеліктерін және әлеуметтік-экономикалық жағдайын міндетті түрде ескере отырып, кәсіпті таңдауға бағытталған ғылыми негізделген шаралар жүйесі.

Көптеген зерттеушілердің айтуы бойынша, кәсіптік бағдарлаудың тиімді жүйесі жастардың жұмыссыздық деңгейін төмендету бойынша бағдарламаларды іске асырудың маңызды элементі болып табылады. Сарапшылардың пікірінше, кәсіптік бағдарлауды жоспарлау мен жүзеге асыру мемлекетке тиесілі болуы керек.

Кәсіптік бағдар беру жұмысын жүзеге асыру барысында мемлекет тарапынан қабылданатын шаралар туралы айта отырып, сұралған сарапшылар мемлекеттің осы үдерістегі рөлінің белсенді болуы керек екендігімен келіседі. Кәсіби бағдарлаудың нақты механизмдері ретінде сарапшылар ЖОО мен ТЖКБ білім беру бағдарламаларына кәсіпорындарда ақылы жұмыс тәжірибесін енгізуді ұсынады.

Барлық білім беру мекемелерінің 2-3 курс студенттері кәсіпорындарда ақылы практикаға жіберілуге тиіс (жастар ұйымының өкілі).

Сонымен қатар, сұхбатқа қатысқан мамандардың пікірінше, орталық және жергілікті билік органдары ұсынатын мемлекет бітірушілерді жұмыспен қамту жағдайын үнемі қадағалап отыруы керек.

Үкімет түлектердің жұмысын үнемі бақылап отыруы қажет. Жастар арасындағы жұмыссыздық әртүрлі жағымсыз салдарға әкеп соғуы мүмкін (Атырау қаласы әкімдігінің Жұмыспен қамту орталығының сарапшысы).

Сарапшылардың ұсыныстарының бірі жастарға міндетті түрде жұмыс орындарын ұсыну идеясы болды.

Жастарға жұмыс орындарын ұсыну (колледж директорының оқу ісі жөніндегі орынбасары)

Атырау қаласы және Атырау облысының оқу орындары (ЖОО және ТЖКБ) өз түлектерін жұмысқа орналастыру үшін қандай жұмыстар жүргізеді?

Сауалнамаға қатысқан сарапшылар облыстың білім беру мекемелерінде бос орындар жәрмеңкесін өткізу сияқты кәсіптік бағдар берудің тиімді түрі болып табылады деп санайды. Бұл іс-шара білім беру мекемелері (түлектерімен) және әлеуметтік серіктестер (әлеуетті жұмыс берушілер – кәсіпорындар мен ұйымдардың өкілдері) арасындағы байланыстарды орнатуға мүмкіндік береді, бұл екі жағынан да маңызды.

Біздің білім беру мекемемізде жыл сайын бітірушілердің мамандандырылған көрмесі өтеді. Атырау облысының ірі компаниялары, нотариустар, жергілікті атқарушы органдар бос орындар жәрмеңкесінде өздерінің бос жұмыс орындарын ұсынады (жастар ұйымының өкілі).

Білім беру мекемелері түлектермен бірге бос орындар жәрмеңкесіне қатысады, әлеуметтік серіктестермен шарттық негізде жұмыс істейді (колледж директорының оқу ісі жөніндегі орынбасары).

Бос орындар жәрмеңкесінен басқа, сарапшылар мемлекеттік бағдарлама шеңберінде Жастар практикасы ретінде кәсіби бағдар берудің бұл түрінің тиімділігін жоғары бағалады.

Білім беру мекемелерінің түлектеріне жұмысқа орналасу кепілдігі беріледі. Сонымен қатар, мемлекеттік бағдарлама аясында жастар практикасы жүзеге асырылады (Атырау қаласы әкімдігінің Жұмыспен қамту орталығының сарапшысы).

Кәсіптік бағдарлауды жүзеге асыруда сарапшылар мойындаған осы мемлекеттік бағдарламаның жоғары тиімділігіне қарамастан, аймақта белсенді қатысатын жастардың үлесі жоғары емес. Осылайша, 2018 жылдың екінші жартысында «Жастар» ғылыми-зерттеу орталығы өткізген «Жастар ортасындағы әлеуметтік-саяси жағдайды зерттеу» әлеуметтанулық сауалнамасына сәйкес, Атырау облысы жастарының 50 % астамы «Жастар практикасы» мемлекеттік бағдарламасымен белгілі бір дәрежеде таныс, алайда сол сәтте оған белсенді қатысатын жастардың үлесі 3 % аспайды.

Жастардың жұмыссыздық мәселелерін шешу жолдарының бірі гуманитарлық ғылымдардан жас мамандарды техникалық мамандықтарға қайта даярлау тәжірибесі болуы мүмкін. Сіз бұл шараның перспективасын қалай бағалайсыз?

Кейбір зерттеушілердің пікірінше, жастардың жұмыссыздық мәселесін шешу механизмдерінің бірі аймақтағы сұраныс үнемі өсіп келе жатқан техникалық мамандықтар үшін гуманитарлық мамандықтар (аймақтар бойынша сұранысы аз) бойынша оқыған түлектерді қайта даярлау тәжірибесі болуы мүмкін.

Атырау облысындағы сауалнамаға қатысқан сарапшылардың айтуынша, бұл қайта даярлау бағдарламасы аймақтағы жастар арасындағы жұмыссыздық деңгейін төмендетудің нақты буыны болуы мүмкін, себебі техникалық білімі бар мамандар жеткіліксіз

Қазіргі уақытта мұндай қайта даярлау біздің аймақтағы мұнай-газ саласы әлдеқайда дамығандықтан тиімді болып саналады, сол себепті бұл жұмыс мамандықтарына сұраныс көп (колледж директорының оқу ісі жөніндегі орынбасары).

Басқа сарапшылардың пікірінше, бұл идеяның іске асуы мүмкін емес, өйткені бүгінгі таңда аймақта гуманитарлық білімі бар мамандарының жетіспеушілігі байқалады, және мұндай қайта даярлау бағдарламасы бұл мәселені күшейте алады.

Мен гуманитарлық ғылымдар бойынша мамандарды Атырау облысында техникалық бағытқа қайта даярлау қажет деп ойламаймын. Өйткені өңірде гуманитарлық және медициналық мамандары тапшы (Атырау қаласы әкімдігінің Жұмыспен қамту орталығының маманы).

Аймақтағы жастардың жұмыссыздығына қарсы іс-қимыл жасаудың нақты шарасы ретінде сарапшылар аймақтағы техникалық мамандықтарға арналған грант бөлімдерінің санын көбейтуге бағытталған білім гранттарын бөлу жүйесін оңтайландыруды қарастырады.

Бізде инженер, механик және физик сияқты елде техникалық мамандықтардың түлектері жеткіліксіз екенін білеміз. Перспектива - оқу орындарына бөлінген гранттар көлемінің ұлғаюы (жастар ұйымының өкілі).

Атырау қаласы және Атырау облысындағы жастар үшін жұмыс мамандықтары қанишалықты беделді?

Техникалық мамандықтарға арналған гранттар санын көбейту мәселесі осы мамандықтардың аймақтағы жастардың санасындағы беделінің деңгейімен тығыз байланысты. Сарапшылар Атырау облысындағы жастар бүгінгі таңда техникалық мамандықтарды тартымды ететін жоғары сұранысын және қолжетімділігін мойындайды.

Атыраудағы көптеген шетелдік мұнай компанияларының арқасында жұмысшы мамандықтардың ерекше маңызы бар (Атырау қаласы әкімдігінің Жұмыспен қамту орталығының сарапшысы).

Қазіргі кезде шетелдік компаниялар тарапынан жұмыс мамандықтарына сұраныс бар(колледж директорының оқу ісі жөніндегі орынбасары).

Сонымен қатар, сарапшылар атап өткендей, аймақтағы техникалық мамандарға деген жоғары сұранысқа қарамастан, жастар жеке секторда жұмыс істеуге тырысады.

50/50, өйткені жастар өздерінің күнделікті жұмысқа қарап, көбінесе жеке кәсіпкерлікпен айналысуды қалайды (жастар ұйымының өкілі).

Қандай мамандықтар болашақта сұранысқа ие болады?

Жұмыспен қамту саласындағы жастар мәселелерін шешу, соның ішінде жастар арасындағы жұмыссыздыққа қарсы күрес болашақтағы мамандыққа деген сұранысты болжайды. Сауалнамаға қатысқан сарапшылардың айтуынша, болашақта техникалық мамандықтарға сұраныс жоғары болады, сонымен қатар туристік мамандарға деген сұраныс артады.

Кәсіпкерлікке қатысты мамандықтарға сұраныс артуы мүмкін. Болашақта елдегі туризм барған сайын танымал болуы мүмкін, бұл қонақ үй ісі, мейрамхана және туризм саласындағы кәсіпқойларға деген қажеттілігін тудырады (жастар ұйымының өкілі).

Бұдан басқа, сарапшылар болашақта ІТ-индустрия және инженерлік саласындағы мамандықтар сұранысқа ие болады деп есептейді.

3 Бөлім. Жастардың азаматтық белсенділігі

Ерікті өзін-өзі ұйымдастыру ұйымдары мен қауымдастықтарының қатысуымен сипатталатын азаматтық қоғамның зерттеушілерінің трактовкасына сүйене отырып, азаматтық белсенділік әртүрлі коммерциялық емес құрылымдарға ерікті қатысу, сондай-ақ қоғамның игілігімен байланысты жалпыға ортақ азаматтық құндылықтар ретінде анықталуы мүмкін.

Жастардың азаматтық белсенділік деңгейін анықтау жастар арасында мемлекеттік жастар саясаты туралы, жастардың қанағаттану деңгейі, жастар ұйымдарының жұмысына қатысу дәрежесі, олардың қатысуының мотивациясы, жастардың азаматтық белсенділігіне қатысты мәселелер туралы хабардар болу дәрежесін қамтиды.

3.1 Жастардың мемлекеттік жастар саясаты туралы хабарлар болу деңгейі

Атырау қаласы мен Атырау облысының жастары мемлекеттік жастар саясаты туралы қаншалықты біледі?

Сауалнамаға қатысқан сарапшылардың пікірінше, аймақтың жастары мемлекеттік жастар саясатын жеткілікті біледі, себебі облыстың білім беру мекемелерінде ақпараттық сипаттағы іс-шаралар өткізіліп тұрады.

Биылғы жылы жастар саясатының қызметкерлері Атырау қаласының барлық жоғары оқу орындарына барып қайтты. Жақсы деңгейде хабардар екеніне сенімдімін (еріктілер ұйымының жетекшісі).

Сонымен қатар 2018 жылдың бірінші жартысында «Жастар» ғылыми-зерттеу орталығы жүргізген «Жастар ортасындағы әлеуметтік-саяси жағдайды зерттеу» жаппай әлеуметтанулық зерттеулерінің деректері Атырау облысындағы жастардың мемлекеттік жастар саясатын жүзеге асыратын мекемелер туралы хабардарлығының төмен көрсеткіштерін көрсетеді. Мәселен, репрезентативті сауалнамаға сәйкес жастардың тек 5,8 % өздерінің қалалық/ауылдық жастар ресурстық орталықтарының қызметі туралы жақсы білетіндігін айтты. Тағы 11,6 % мұндай құрылымдар туралы білетіндерін айтты, бірақ олар өздері ешқашан бұл жерлерге хабарласпаған. 4.3 % олар туралы бірдеңе естіген.

Атырау облысының әрбір бесінші жас тұрғыны ғана (барлық үш жауап нұсқасының 21,7 % сомасында) мемлекеттік жастар саясатын жүзеге асыратын ұйымдар туралы көп немесе аз деңгейде хабардар. Тиісінше, жас азаматтардың 70 % ЖРО туралы ешқашан естімеген емес

Статистикалық мәліметтер бойынша, 2018 жылдың басында Қазақстанда 210 Жастар ресурстық орталығы жұмыс істеді. Атырау облысында осындай 8 орталық бар.

Сіз жастардың мемлекеттік жастар саясатын іске асырылуына қанағаттану деңгейін қалай бағалайсыз?

Аймақ жастарының мемлекеттік жастар саясаты туралы хабардарлығы төмен болғанына қарамастан, жастар оның тиімділігін жоғары бағалайды. Мемлекеттің жастар саясатының тиімділігін бағалаған, тек белгілі бір дәрежеде олардың жұмысы туралы хабардар респонденттер ғана. Нәтижелер аймақтағы мемлекеттік жастар саясатын тиімді деп бағалаған жастардың үштен бірін(75 %) көрсетті.

Жастардың азаматтық белсенділігіне қатысты маңызды пәселелердің бірі мемлекеттік жастар саясатын іске асыруда жастардың қатысуының төмен деңгейі, студенттер мен жұмыс жастарын жастар ұйымдары туралы , жастар мемлекеттік бағдарламаларын іске асыру және т.б. туралы ақпараттық жағынан аз хабардар болу деп айтуға болады.

Осындай іс-шараларға қатысуға тартылған жастардың бір бөлігі оларды оң деп санайды.

Біздің жастар 2019 жылы Мемлекет басшысының Жолдауында жастар Жылы деп жариялауды қолдады. Жастар келесі жылы жастар үшін үлкен іс-шаралар (Университеттің ЖІК төрағасы) өткізетініне риза.

3.2 Жастардың жастар ұйымдарының қызметіне қатысу деңгейі

Жастар ұйымдарының қызметінде Атырау қаласы және Атырау облысының жастары қаншалықты белсенді?

Жастардың азаматтық қатысу деңгейінің маңызды көрсеткіштерінің бірі жастар ұйымдарының қызметіне қатысу деңгейі.

Атырау облысының әкімдігінің хабарлауынша, 2018 жылдың басында Атырау облысында 73 жастардың үкіметтік емес ұйымы жұмыс жасайды. Жалпы алғанда Қазақстанда осы кезеңде 866 ұйым тіркелген. Сауалнамаға қатысқан сарапшылардың пікірінше, аймақтағы жастардың азаматтық белсенділігі орташа деңгейде сипатталады. Сонымен қатар, бүгінгі таңда жастар ұйымдары туралы студенттерге хабарлау үшін облыстың білім беру мекемелерінде белсенді жұмыстар жүргізілуде.

Қазіргі уақытта Атырау облысының барлық ЖОО жастар ұйымдары туралы біледі және олар туралы түсінігі бар. Орташа деңгейде қатысады! (еріктілер ұйымының жетекшісі).

Бізде студенттерге түрлі іс-шаралар ұйымдастыруға көмектесетін еріктілер, қайырымдылық қорлары, пікірталас клубтары және студенттік өзін-өзі басқару тобы бар (Университеттің ЖІК төрағасы)

Жастар ұйымдарының қандай қызметіне қала және облыс жастарының үлкен бөлігін қамтылған?

2018 жылдың бірінші жартыжылдығында «Жастар» ғылыми-зерттеу орталығы өткізген «Жастар ортасындағы әлеуметтік-саяси жағдайды зерттеу» әлеуметтанулық зерттеуіне сәйкес, Атырау облысының жастарына ең танымал жастар ұйымдары арасында Қазақстанның КТК Одағын, «Жасыл ел» жастар еңбек жасақтарының Республикалық штабы, «Нұр Отан» партиясының «Жас Отан» жастар қанаты, Қазақстан Республикасы Президентінің «Болашақ» халықаралық стипендиясы стипендиаттарының қауымдастығы.

2018 жылдың екінші жартыжылдығында социологиялық сауалнамаға сәйкес, елдегі жастар жобаларының ұсынылған атауларымен Атырау облысының жастары төмендегі бағдарламалармен көбірек таныс болды (2-кесте).

2-кесте

Атырау облысы жастарының жастар ұйымдарының қызметіне қатысу деңгейі, екінші жартыжылдықта, 2018 ж., (%)

	Білемін, қатыстым	Ештеңе білмеймін, естімедім
«Жастар практикасы»	2,9	49,3
«Дипломмен ауылға»	1,4	20,3
«Жасыл ел»	7,2	8,7
«Бизнес жол картасы - 2020»	1,4	31,9
2017-2021 жылдарға арналған өнімді жұмыспен қамту және бұқаралық кәсіпкерлікті дамыту бағдарламасы.	0,0	59,4
«Нұрлы жер» тұрғын үй құрылыс бағдарламасы	1,5	14,7
«Болашақ» халықаралық стипендиясы	0,0	34,8
«Дарын» мемлекеттік жастар сыйлығы	0,0	42,6
«Серпін – 2050»	0,0	65,2
Барлығына арналған тегін техникалық және кәсіби білім беру	0,0	68,1
Жастар корпусын дамыту жобасы	0,0	75,4
Жастардың кадрлық резерві	0,0	76,8

Сауалнамаға қатысқан сарапшылар аймақтағы жастар арасында «Атырау еріктілер корпусы» және Пікірсайыс орталығы секілді жастар ұйымдарының арасында танымал екенін атап өтті.

Атырау еріктілер корпусының базасы бүгінгі таңда 400 еріктілерді құрайды (еріктілер ұйымының жетекшісі).

Атыраудың пікірсайыс орталығы, Қайырымдылық Фонды (Университеттің ЖІК төрағасы).

Атырау облысының әкімдігінің хабарлауынша, осы жылдың 2 тоқсанында «Жасыл ел» мемлекеттік бағдарламасына қатысушылардың саны Атырау облысында 2000 болды, бұл жалпы ел бойынша орташа көрсеткіштен жоғары.

3.3 Жастардың жастар ұйымдарына қатысу мотивациясы

Сіздің ойыңызша, оның негізгі себептері қандай? Жастар ұйымдарының жұмысына неге жастар қатысады/қатыспайды?

Азаматтық белсенділіктің саласы бойынша сұралған сарапшылардың пікірінше, аймақтағы жастардың жастар ұйымдарының жұмысына қатысуының себептері қызығушылықпен, өзін-өзі дамытуға деген ұмтылыспен және қоғамға көмектесу ниетімен басым.

Әр адамда индивидуалды, біреудің жеке мүдделері бар, біреуі оларға жұмысқа орналасқысы келетінін айтады, ал біреуі қоғамға көмектесуге таза ниеті бар. Егер біз «қатыспайтын» туралы айтатын болсақ, бұл жалқаулықтың себебі деп түсіндіруге болады (еріктілер ұйымының жетекшісі).

Жастардың өздері үшін және қоғам үшін өткізетін бос уақыттары ұйымдастырушылық қабілеттерін одан әрі дамытуда әлдеқайда пайдалы болады (Университеттің ЖІК төрағасы).

Кейбір сарапшылардың пікірінше, жастар ұйымдарының құрамы үнемі жаңарып отырады, соның ішінде жастардың барлық жаңа санаттары қосылып отырады.

Жыл сайын жаңа жастар келеді - оқушылар мен студенттерден басқа жастар, оның ішінде кәсіпкерлер келеді (қоғамдық бірлестіктің төрағасы).

3.4 Жастардың азаматтық белсенділік мәселелері

Сіз жастар ұйымының жұмысындағы қандай теріс жақтарын атай аласыз?

Эксперттік сұрау жүргізу барысында жастардың азаматтық белсенділігіне қатысты мәселелер туындады, олардың шешімі оларды жаңа деңгейге көтеруі мүмкін.

Негізгі мәселелердің қатарында сарапшылар жастардың жастар ұйымдарының жұмысына қатысуына және жастармен жұмыс істейтін ұйымдар арасындағы координацияның болмауына жастардың төмен мотивациясын атап өтті.

Сонымен қатар, сарапшылардың пікірінше, жастарды азаматтық белсенділіктің төмен деңгейінің мәселелерінің бірі белсенді жастардың қатарына жастарды тартудағы артықшылықтардың жоқтығы.

Жастар үшін мотивация жетіспеушілігі мен мүмкіндіктердің берілмеуі (еріктілер ұйымының жетекшісі).

Ұйымдар бір-бірін қолдамайды (Университеттің ЖІК төрағасы).

Сарапшылардың пікірінше, жастарды жастар жобасына тарту ғана емес, сонымен қатар олардың мүдделерін жаңа мүмкіндіктермен қамтамасыз ету маңызды.

Жастар қатысуға кіріседі, бірақ тез өшіп қалады. Оларды қоғамдағы белсенді өмірге назарын аудару керек (еріктілер ұйымның жетекшісі).

3.5 Азаматтық белсенділік саласында жастардың қатысу механизмдері

Жастар арасында өзін-өзі ұйымдастыру процесін тиімді ынталандыру үшін не істеу керек?

Атырау облысының әкімдігінің мәліметі бойынша, 2018 жылдың басында облыста 35 жастардың өзін-өзі басқару органы жұмыс істейді. Бұл ұйымдарға ЖОО өзін-өзі басқару органдары, ТЖКБ және аймақтық кәсіпорындар кіреді. Жалпы елде осы жылдың басында мұндай өзін-өзі басқару органдарының саны 640 болды.

Сарапшылардың пікірінше, жастардың азаматтық белсенділігінің деңгейін сақтау және оны арттыру үшін жастарды азаматтық позициясын көрсетуге және қоғамдық маңызы бар қызметтерге қатыстырылуына ынталандыру бойынша бағдарламаны әзірлеу қажет. Ынталандырушы факторлар ретінде, сұралған сарапшылар белсенді

студенттерді қосымша баллмен ынталандыру тәжірибесін енгізуді, сондай-ақ, беделді жастар іс-шараларына билеттермен марапаттауды ұсынады.

Мысалы, Семей медициналық университетінің студенттері университет қабырғасында және қаланың белсенді өміріне қатысатын болса GPA бағасына қосымша балл қосылады. Сонымен қатар, ең белсенділерін әртүрлі форумдарға, басқа қаладағы, мемлекеттегі іс-шараларға жібереді (еріктілер ұйымының жетекшісі).

Азаматтық белсенділікті көрсету формаларының бірі жастардың еріктілер қозғалысына қатысуы болып табылады.

Ұлттық еріктілер желісінің директоры Т.Миронюктің айтуынша, Қазақстандағы еріктілер жұмысы дамудың жаңа кезеңіне көшті. Қазақстандықтар, әсіресе жас ұрпақ, қоғамның игілігі үшін ерікті жұмыс – бұл тек бір адамның ғана емес, бүкіл елдің табысты өмір сүруінің бірден-бір шарты екенін түсінеді.

Сонымен бірге, Қазақстандағы еріктілер қозғалысының ұйымдастырушысы еріктілердің фрагменттік сипатына қарамастан қазіргі уақытта қазақстандықтар елдің қайырымдылық және қоғамдық өміріне белсене қатысады деп атап көрсетеді. Бұл спорт жарыстарын ұйымдастыруға және өткізуге қатысатын волонтерлердің, қайырымдылық марафондардың, ауыр науқас балаларға қолдау көрсететін бағдарламалардың, балалар үйлері мен онкология бөлімдерінің жобаларының артуымен расталады.

«Қазақстанның скауттық қозғалысы» қоғамдық бірлестігінің президенті Катенов И., Қазақстанда еріктілер жұмысы жастар ортасында идеологиялық вакуумды толтырып, жастарды және тұтас қоғамды ынтымақтастық, меншік және әлеуметтік оптимизм сияқты құндылықтармен байланыстыра алады деп атап көрсетеді.

Елдегі түрлі еріктілер ұйымдарының белсенді қызметіне қарамастан, жастардың басым көпшілігі оған қалай қатысуға болатынын білмейді (немесе қаламайды). Осылайша, өкілетті социологиялық сауалнамалардың деректері бойынша еріктілер қозғалысы жастардың арасында жеткіліксіз қамтылуын көрсетеді.

2018 жылдың бірінші жартыжылдығында «Жастар» ғылыми-зерттеу орталығы өткізген «Жастар ортасындағы әлеуметтік-саяси жағдайды зерттеу» зерттеуіне сәйкес, Атырау облысының әрбір жиырмамыншы жас тұрғыны (барлық жастардың 5 % азы) волонтерлік тәжірибеге ие. Тиісінше, аймақтағы жастардың 95 % астамында осындай тәжірибе жоқ.

Сарапшылардың айтуынша, жалпы алғанда, Атырау облысының жастары Instagram сайттарында азаматтық позициясын ашық түрде көрсетеді. Алайда деструктивті белсенділіктің алдын алу үшін одан әрі жұмыс жасау қажет.

Іс-шаралардың әр түрлі профилін дамыту қажет, сонда ғана жастар бос уақытын жұмсау мәселелері туындамайды. Жастарды өзіне тартатын жобаларды жүзеге асыру қажет (қоғамдық бірлестіктің төрағасы).

4 Бөлім. Жастар арасындағы тәуекелдер мен қауіп-қатерлер

4.1 Тәуекелдер мен қауіп-қатерлері бар жастардың өмірлік әрекетінің салалары

Адам қызметінің кез-келген саласы теріс салдардан бөлек наразылық деңгейінің өсуіне негіз болатын тәуекелдер мен қауіптердің белгілі бір жиынтығын құрайды. Эксперттік сұрау жүргізу барысында жастар ортасында жастардың осындай жаман көріністері жаман әдеттерге, жастардың өз-өзіне қол жұмсау әрекеттеріне, агрессияның жалпы деңгейіне және аймақтағы жастардың наразылық белсенділігінің дәрежесіне байланысты болды.

Атырау қаласы мен Атырау облысының жастар ортасындағы негізгі тәуекелдер мен қауіп-қатерлер қандай?

Сұралған сарапшылардың пікірінше, Атырау облысының жастарының арасында негізгі тәуекелдер құнды вакуум жағдайымен байланысты, жас ұрпақ дәстүрлі құндылықтарынан айырылады, нәтижесінде девиантты мінез-құлықтың өсуі байқалады.

Девиантты мінез-құлық және құндылықтарды жоғалтуы мүмкін (мектеп психологы).

Сарапшылардың пікірінше, мұндай құндылықтарды бұрмалаудың негізгі көздерінің бірі Интернет болып табылады, оның мазмұны бақыланбайды.

Интернет-орта, түрлі сайттардың теріс әсері (психолог).

Көптеген зерттеулерге сәйкес, кеңістіктің виртуализациясы адамға көптеген қажеттіліктерді қанағаттандыруға көмектесе алады. Бұған қоса, кибер әлеуметтену - қоғамдағы техникалық және ғылыми прогрестің қозғалтқышы. Дегенмен, біз осы құбылыстың жағымды ерекшеліктеріне қарамастан, оның ықтимал қауіптерін ескермеу мүмкін емес екенін көріп отырмыз, бұл өте ауыр зардаптарға әкелуі мүмкін.

Атырау қаласындағы және Атырау облысындағы жастардың қандай санаттары тәуекелдер мен қауіп-қатерлерге ұшырайды?

Сарапшылардың пікірінше, тәуекелдердің пайда болуына және олардың теріс салдарына ең осал – «әлеуметтік әлсіз» деген атаумен шартты түрде біріктіруге болатын жастардың санаттары болып табылады. Сонымен қатар, олардың әрқайсысында осалдыққа өз негізі болады. Ең алдымен, әлеуметтік осалдылық туралы айтатын болсақ, біз

аз қамтылған жастар, бірінші ұрпақ мигранттары (басқа елдерден келушілерді қоса алғанда), жұмыссыздар, жетім балалар, діни ұйымдарға тартылған жастар және тағы басқалары туралы айтып кетуіміз қажет.

Аз қамтылған жастар, жұмыссыздар, діни ұйымдарға тартылған жетім балалар (мектеп психологы).

Аймақтағы аталған жастардың бәрі мемлекеттік органдардың және үкіметтік емес қоғамдық ұйымдардың назарын аударуды талап етеді, өйткені жастардың ерекшеліктерін ескеретін объективті мәселелердің болуы жастардың бұл санаттары үшін шешілмейтін мәселе болуы мүмкін.

Сарапшылардың пікірінше, жастар ортасында теріс салдардың себептері әдетте жастардың ортасында, оның қарым-қатынас ортасында (отбасы, достар, сыныптастар, әріптестер) кездеседі. Жас баланы әлеуметтендірудің негізгі рөлі тікелей көшеге байланысты.

Көше, нашар компаниямен байланыс (мектеп психологы).

4.2 Жастар арасында алкоголизм және нашақорлық мәселесінің ауқымы

Сауалнамаға қатысқан сарапшылардың пікірінше, Атырау облысы жастарының арасында тәуекелдердің елеулі бөлігі зиянды әдеттерге бейімділікпен байланысты.

Шылым шегу, алкоголизм, нашақорлық (әлеуметтік педогог).

Атырау қаласы мен Атырау облысының жастары жаман әдеттерге қаншалықты бейім?

14-28 жас аралығындағы Атырау қаласы және Атырау облысының тұрғындары арасында өткізілген «Атырау облысының жастарының әлеуметтік жай-күйі» жаппай әлеуметтанулық зерттеудің нәтижелері көрсеткендей, сауалнамаға қатысқан жастардың 88 % темекі шекпейді. Тиісінше, қалған 12 % күніне бірнеше рет жиі шылым шегетіндерін мойындайды. Деректердің репрезентативтілігіне қарамастан, оларға толықтай сенуге болмайды, өйткені респонденттердің басым бөлігі шылым шегуді мойындамауы мүмкін, себебі қоғамдық пікірдегі темекі шегу құпталмайды және айыптауға себеп болады.

Атырау қаласы мен Атырау облысының жастары арасында алкоголизм мәселесі қаншалықты өзекті?

«Атырау облысындағы жастардың әлеуметтік жай-күйі» социологиялық зерттеулерінің деректері бойынша облыстағы жастардың 58,4 % алкогольді белгілі бір дәрежеде тұтынатынына сенімді. Олардың ішінде 21,8 % маскүнемдік мәселесін қалада / ауылда тұратын жастар үшін өте өзекті деп таниды.

Атырау қаласында және Атырау облысында маскүнемдік факторлары қандай?

Ғалымдардың айтуынша, алкогольді тұтынудың себептері әртүрлі. Барлық себептерді екі топқа бөлуге болады. *Себептердің бірінші тобы* қосымша релаксация қажеттілігінің артуына байланысты кейбір санаттарды алкогольге қарай бейімдеуге негізделген. Оларға эйфория, босаңсу, седативті заттарға қажеттілік жатады. Бұл нәтижеге қол жеткізудің қажеттілігі дәрігерлердің пікірі бойынша, көптеген адамдар санаттарында кездеседі: патологиялық сипаттағы, неврозбен ауыратын, қоғамда нашар бейімделген, сондай-ақ эмоционалды және физикалық жүктемемен жұмыс істейтін адамдарда.

Маскүнемдік *себептерінің екінші тобы* әлеуметтік қоршаған ортада, отбасылық дәстүрлерде, тәрбиелеуде, стресстік жағдайлардың болуы, тұқым қуалайтын факторлардың әрекетінде жатыр.

Екінші топқа бұқаралық ақпарат құралдарында алкогольді пропагандалау жатады. Сұралған сарапшылардың айтуынша, БАҚ алкогольді ашық және жасырын жарнамалаудың, теледидарда немесе Интернетте алкогольді қолданған көрінісі бар теріс салдарына (соның ішінде темекі шегу мен есірткі қолдану), жас адамның ішуші отбасындағы әлеуметтендірудің, жастар маскүнемдігінің негізгі факторлары деп атап кетті.

Бұқаралық ақпарат құралдарында насихаттау, ішімдік ішу көріністерін, «барлық адамдарға ұқсас болу» тілегін насихаттау (әлеуметтік педагог).

Бұдан басқа, сарапшылар жастардың алкогольге және шылым шегу үрдісіне қызығушылығы жасөспірімдердің егде жастағы адамдарға ұқсау тілегімен өздерінің құрдастарының арасында қабылдануына деген ұмтылысымен түсіндіреді.

Қала мен облыс жастарының ортасындағы есірткіге байланысты жағдайы қандай?

Осы аймақтағы есірткіге байланысты жағдай туралы айта отырып, біз осы зерттеу жобасын іске асыру шеңберінде өткізілетін социологиялық зерттеулердің деректерін ұсынамыз.

Атырау облысындағы жастардың әлеуметтік жай-күйін зерттеу аймақтағы жастардың шамамен 6 % есірткі қолданғанын көрсетті. Респонденттердің 1,9 % мұндай жағдайларды жиі көретіндігін айтты (!).

«Атыраулық жастардың әлеуметтік жай-күйі» социологиялық зерттеулерінің деректеріне талдау жасауға арналған алғашқы аналитикалық баяндаманың бірінші тарауында айтылғандай, қызығушылық таныту, денсаулығына деген жауапсыздық және өмірлік қиындықтардан кетуге деген ұмтылыс есірткіні қолданудың (көбінесе оны қолданбайтын жастар тарапынан) себептерінің бірі болып табылады.

Есірткіні қолдану деңгейі басқа аурулардың өсуімен тікелей байланысты. Атап айтқанда, есірткіні тұтынудың өсуі ЖИТС ауруының таралуына әкеледі.

Қазақстан Республикасы Ұлттық экономика министрлігі статистика комитетінің деректері бойынша, 2018 жылдың 3 тоқсанында жалпы республика бойынша ЖИТС орталықтарында тіркелген жастардың саны 254 адам, соның ішінде Атырау облысынан 2 адам.

Жастар ортасында нашақорлық пен алкоголизммен күресуге бағытталған қандай шаралар ең тиімді деп санайсыз?

Сарапшылар, аймақтағы жастардың зиянды әдеттерге бейімділікпен күресу жөніндегі біршама шараларды атап өтті:

1. Интернетті қоса алғандағы бұқаралық ақпарат құралдарында шылым шегу мен маскүнемдікті насихаттау;
2. жастар арасында салауатты өмір салтын дамыту, бұқаралық ақпарат құралдарында спортпен шұғылданатын, зиянды әдеттерден бас тартқан салауатты, жас адамның имиджін қалыптастыру;
3. жастар ортасында (спортшылар, музыканттар, қоғам қайраткерлері) жоғары беделге ие, белгілі қоғамдық адамдардың салауатты өмір салтын жарнамалауға тарту;
4. әлеуметтік белсенділік пен жауапкершілік деңгейін арттыру мақсатында жастар ұйымдары мен клубтар жұмысына жастарды тарту;
5. әлеуметтік-экономикалық сипаттағы жастардың мәселелерін шешу, өйткені алкоголизм мен нашақорлыққа әсер ететін топтар арасында аз қамтылғандар, жұмыссыз жастар, NEET санатындағы жастар, жұмыссыз отбасылардан шыққан адамдар бар.

Жастардың қоғамдық ұйымдарын құру (әлеуметтік педагог).

4.3 Жастар арасында суицид мәселесінің өзектілігі

Атырау қаласы мен Атырау облысының жастары арасында суицид мәселесі қаншалықты өзекті?

Суицид мәселесі жастар ортасындағы ең өткір мәселелердің бірі болып табылады. Бүкіләлемдік денсаулық сақтау ұйымының мәліметі бойынша, Қазақстан Орта Азия елдерінің арасында суицид мәселесі бойынша үшінші орында тұр. Статистикалық мәліметтерге сүйенсек, Қазақстанда 100 мың тұрғынға шаққандағы суицид саны 52-53 жағдайды құрайды. Бала құқығы бойынша жауапты Айтпаева С. айтуы бойынша 2018 жылдың басынан бері 124 қазақстандық кәмелеттік жасқа толмағандар өз-өзін өлтірді.

Сауалнамаға қатысқан сарапшылардың деректеріне сәйкес, 2017 жылы Атырау облысында суицид саны 100 мың тұрғынға шаққанда 14,2 % құрайды.

Атырау облысында ағымдағы жыл бойынша 100 мың тұрғынға шаққандағы суицид фактілері 8,1, 2017 жылы 14,2 құрады (психолог).

Сарапшылардың пікірінше, соңғы жылдары жастар арасында суицид мәселесі аймақтағы діни қозғалыстардың көп болуына байланысты өзекті болды.

Соңғы кезде, әртүрлі діни үрдістерге байланысты өзекті болып отыр, ал теледидар мен Интернет психикаға теріс әсер етеді (мектеп психологы).

Сарапшылардың айтуынша, Атырау облысында жасөспірімдер арасында суицидтік мінез-құлықты болдырмау үшін жұмыс жүргізілуде, бұл оң нәтиже береді.

2017-2018 жылдары Атырау облысында жасөспірімдер арасында өзін-өзі өлтіруді болдырмау бағдарламасы енгізілді, 2019 жылдан бастап барлық санаттар арасында суицидтің алдын-алуды енгізу жоспарлануда (психолог).

Атырау қаласы және Атырау облысы жастарының арасында өзін-өзі өлтіру факторлары (себептері) қандай?

Жастардың өз-өзіне қол жұмсау әрекеттеріне әсер ететін факторлардың арасында сарапшылар сыртқы және ішкі мәселелерді көрсетеді. Сыртқы факторларға, БАҚ әсері, әсіресе Интернет, теріс әсер ететін ақпараттарды тарату, агрессиялық және зорлық-зомбылық көріністері бар әсерін қамтиды. Бұдан басқа, сарапшылар әлеуметтік

желілерде өз-өзіне қол жұмсауды талап ететін топтардың құрылу мәселесін көтеруде.

Ішкі факторлардың ішінде сарапшылар тұлғалық дағдарысты, депрессияны, әлеуметтік дезадаптацияны атап көрсетеді. Осындай мәселелер болған жағдайда, қаржы жағдайы төмен, тікелей қоршаған ортадағы шиеленістер мен мектептегі немесе жұмыстағы мәселелер, жас адам өте осал болып, суицидтік әрекеттерге бейім болады.

Өмірлік мақсаттардың болмауы, қаржылық жағдайдың төмендігі, тұлғааралық сипаттағы мәселелер, бұқаралық ақпарат құралдарының экспансиясы, агрессивті теріс сипаттағы файлдарды қамтитын түрлі әлеуметтік желілердегі топтар (әлеуметтік педогог).

Отбасындағы шиеленістер, әлеуметтік дезадаптация, өмірлік ресурстардың азаюы, күйзеліс, стресстік жағдай (психолог).

Жастар ортасында суицидтердің алдын алу бойынша қандай шаралар тиімді деп санайсыз?

Жастар арасында суицидтік мінез-құлықтың алдын-алу шаралары ретінде сарапшылар аймақтағы жастардың өз-өзіне қол жұмсау қаупі бар топтарын анықтауға және кейін психологтармен, дәрігерлермен және мұғалімдермен жұмыс жасайтын әртүрлі мемлекеттік және мемлекеттік емес құрылымдардың қатысуымен кешенді жұмыс жүргізуді ұсынады.

Жастар арасында суицидті болдырмау үшін психологтар, мұғалімдер, дәрігерлер, әлеуметтік жұмыскерлер, құқық қорғау органдарының қызметкерлері және т.б. қатысуымен ведомствоаралық және салааралық кешенді жұмыс жүргізу қажет (психолог).

Бұдан басқа, жастар арасында өзін-өзі өлтіру оқиғасын азайту үшін сарапшылар аймақтағы жастар ұйымдарының бірлескен жұмысына назар аударады.

Жастардың қоғамдық бірлестіктерінің іс-әрекетін үйлестіру (әлеуметтік педогог).

4.4 Жастар арасындағы агрессия деңгейі және жастар қылмыстарының ерекшеліктері

Жастық тарапынан зорлық-зомбылықтың пайда болуына әдетте не әкеліп соғады?

Жастар ортасындағы тәуекелдердің бірі - агрессияның көрінісі және оның шеткі нысаны – қылмыс жасау.

«Жастар» ғылыми-зерттеу орталығы өткізген «Атырау облысындағы жастардың әлеуметтік жай-күйі» әлеуметтік зерттеуіне сәйкес, Атырау қаласы мен Атырау облысының жастарының 17 % физикалық және / немесе басқа да зорлық-зомбылық объектісі немесе куәгері болды. Олардың 27 % жастарға қатысты жасалатын зорлық-зомбылықты жастардың өздері (құрдастар немесе сыныптастар) жасайды. Облыстағы жастардың 16 % ата-аналардан, 6,3 % - мұғалімдерден зорлық-зомбылық көргенін айтты.

Зерттеу барысында сұралған сарапшылар жастардың агрессиялық көріністерінің қаржылық жағдайы төмен, жұмыс табу мүмкін болмағандықтан және әлеуметтік әділетсіздікке қарсы ішкі наразылықтың кесірінен екеніне сенімді.

Төмен қаржы жағдайы, жұмыссыздық (әлеуметтік педогог).

4.5. Жастар арасындағы радикалды көңіл-күйдің даму себептері

Жастар ортасындағы потенциалды тәуекел ретінде зерттеушілер радикализмнің, соның ішінде діни ағымдардың өсуін атап өтеді. Сарапшылардың пікірінше, Атырау қаласы мен Атырау облысының жастарының діншілдік деңгейі бірте-бірте артып келеді, бұл белгілі бір жағдайларда жастар арасында түбегейлі көңіл-күйді дамыту мүмкіндігінің белгісі бола алады.

Сарапшылар Атырау қаласы мен Атырау облысының жастары арасында экстремистік, радикалды көңіл-күйді дамытуға ықпал ететін негізгі мәселелер - жұмыссыздық, аз қамтылғандық, жеке тұлғалық мәселелер (жалғыздық және т.б.) деп атады.

4.6 Жастар арасындағы наразылық белсенділігінің деңгейі

Қалада және облыста жастар арасында наразылық акцияларының пайда болу ықтималдығы қандай?

Жастар ортасындағы қауіп-қатердің бірі - наразылық белсенділіктің өсуі. Аймақта мұндай көріністер болмағанын ескерсек, сарапшылар өңірдің жас тұрғындары арасында наразылық көңіл-күйлерінің артуын екіталай деп санайды.

Атырау облысында наразылық акцияларының пайда болмады, бұл екіталай (психолог).

Бұл жағдайды сарапшылардың мәлімдемесі мен 2018 жылдың бірінші жартыжылдығында «Жастар» ғылыми-зерттеу орталығы өткізген социологиялық зерттеу деректері растайды. Сауалнамаға

сәйкес, Атырау облысындағы жастардың 71 % өздерінің тұрғылықты жерінде (қала немесе ауыл) наразылық акцияларының пайда болу ықтималдығы жоқ екеніне сенімді. Бірақ, сауалнамаға қатысқан жастардың 26 % аймақтағы наразылық белсенділігінің пайда болу ықтималдығын мойындайтынына назар аудару керек.

Қандай мәселелер жастарды қоғамдық наразылық акциясына баруға мәжбүр ете алады?

Жастарды ашық наразылығын тудыруы мүмкін мәселелерінің арасында сарапшылар өмірдің нашарлауын, жұмысын жоғалту, өмірлік мүмкіндіктің төмендеуін, жеке басының мәселелері мен күйзеліске назар аударады.

Тұрмыс жағдайының нашарлауы (әлеуметтік педогог).

Жоғарыда келтірілген социологиялық сауалнама жастардың арасында наразылыққа қатысуға мәжбүр етуі мүмкін Атырау облысының жастарына арналған маңызды мәселелерді көрсетеді:

1. жалақыны / стипендияларды / жәрдемақыларды төлеуді кешіктіру (аталған жағдайлардың 49,3 %);
2. коммуналдық қызметтер тарифтерінің негізсіз өсуі (43,5 %);
3. азық-түлікке, жанар-жағармайға, дәрі-дәрмекке бағаның өсуі (42 %);
4. экологиялық жағдайдың нашарлауы (39,1 %);
5. тұрғын үй мәселесі (33,3 %);
6. мектеп / колледж / ЖОО мәселелері (21,7 %).

Сауалнаманың бұл сұрағы бірнеше сұраққа қатысты, сондықтан барлық жауаптардың сомасы 100 % асады.

Біз жастардың қоғамдық наразылықтарына барудың ықтимал себептерінің қатарында әлеуметтік-экономикалық сипаттағы мәселелер бар екенін көрдік және бұл мәселе аймақтағы жастардың алаңдаушылығын білдіреді, аймақтағы жастардың өңірдегі мемлекеттік саясат саласындағы негізгі бағдарламалар осы мәселелерге бағытталуы тиіс.

ҚОРЫТЫНДЫ

Жұмыспен қамту саласындағы жастардың мәселелері

1. Еңбек нарығындағы жастардың басты артықшылықтары: үлкен белсенділік, оптимизм, тәуекелге бейім болу, жаңашылдыққа бейімділік, жаңа ортаға және еңбек жағдайларына бейімделудің жоғары деңгейі, бос уақыт, жоғары еңбек өнімділігі, жалақының төмендігіне қарсылықтың болмауы, білімге деген ашықтық, шет тілін білу, технологияны жылдам игеру.

2. Еңбек нарығындағы жас қызметкерлерді шектеу негізінен жұмыс тәжірибесінің болмауы, тұрақтылықтың жоқтығы, кәсіби байланыстардың жоқтығы, стресске жоғары сезімталдық және коллективтегі мәртебенің болмауы, сондай-ақ студенттердің жұмысқа орналасудағы осалдығы.

3. Жас мамандардың жұмысқа орналасу саласындағы бәсекеге қабілеттілігінің негізгі көзі мамандығы бойынша да, оған тікелей қатысы жоқ болса да білім алуы деп таниды.

4. Жастардың жұмыспен қамтылған негізгі бағыттары - бұл қызмет көрсету саласы мен жеке кәсіпкерлік. Сарапшылар жұмыс іздеудің негізгі стратегиясы ретінде мамандандырылған сайттарды, порталдарды және әлеуметтік желілерді қоса алғанда, Интернеттің өсіп келе жатқан рөлін атап өтеді. Сонымен қатар дәстүрлі - туыстары, достары мен таныстарының көмегімен жұмыспен қамтылу әдісін пайдалану жатқызылады.

5. Атырау облысындағы кәсіби білімі жоқ жастардың көпшілігі қызмет көрсету және құрылыс саласында жұмыс істейді.

6. Еңбек нарығындағы жастардың объективті мәселелері жастар үшін бос орындардың болмауы, еңбек нарығында сұранысқа ие және игерілген мамандықтар арасындағы дисбаланс, жастар арасында кәсіби тәжірибенің жоқтығы болып табылады. Субъективті мәселелер жұмыс орнына жас үміткерлердің санасында қалыптасқан және көбінесе жалақыға байланысты жоғары оқу орындарының түлектерінің күтілетін үміттерінен тұрады.

7. Сарапшылардың пікірінше, жастарды жұмыспен қамту мәселесін шешудің негізгі механизмі студенттердің теориялық білімі мен олардың практикалық дағдылары арасындағы тығыз байланыс орнату болып табылады.

8. Жастар, білімі жоқ, дипломы бар мамандар, сондай-ақ аймақтағы талап етілмеген мамандықты алған түлектер жұмыссыздық қаупіне ұшырап отқан халықтың санатына жатады.

9. Атырау облысында дипломды жұмыссыздықтың көлемі сарапшылармен біршама - 6 %-дан 45 % -ға дейін бағаланды.

10. ЖОО мен ТЖБ түлектері еңбек нарығындағы әлеуметтік-экономикалық бейімделу шараларын қажет етеді, бұл ең алдымен нарықтағы жағдайды талдау дағдыларын дамыту, экономикалық теория және құқық саласында негізгі білімді алу болып табылады.

11. Сарапшылардың пікірінше, мансаптық бағыттағы жұмысты жүргізудегі басты рөл мемлекетке тиесілі болуы керек. Оны жүзеге асыру жөніндегі іс-шаралардың арасында оқу барысында ақылы жұмыс практикасын енгізу.

12. Сарапшылар білім беру мекемелерінде өткізілетін бос орындар жәрмеңкесіндегі кәсіби бағдар жұмыстарына, сондай-ақ аймақтық жастардың қатысу деңгейінің төмен болуына қарамастан, «Жастар практикасы» бағдарламасын іске асырудың жоғары тиімділігін мойындайды.

13. Жастар жұмыссыздығы мәселесінің шешімдерінің бірі сарапшылар техникалық мамандықтар бойынша гуманитарлық білім беру мамандары үшін қайта даярлау бағдарламасын енгізуді, сондай-ақ олар үшін бастапқы мемлекеттік бөлінген гранттар санын көбейту керектігін айтады.

Жастардың азаматтық белсенділігі

1. Жастардың азаматтық белсенділігі саласындағы сарапшылар Атырау облысындағы жастардың мемлекеттік жастар саясатының қызметі туралы хабардарлығының жоғары деңгейін атап көрсетті, социологиялық сауалнама кезінде жастардың 70 % астамы олар туралы ештеңе естімегенін айтады (атап айтқанда, ЖРО).

2. Облыстағы жастардың мемлекеттік жастар саясаты туралы хабардарлығы төмен болғанына қарамастан, жастар оның тиімділігін жоғары бағалайды.

3. Өңірдегі жастардың азаматтық белсенділігінің деңгейі орта деңгейде сипатталады. Атыраудағы еріктілер корпусы мен Пікірсайыс орталығы сияқты жастар ұйымдары аймақтағы жастар арасында танымал.

4. Жастар ұйымдарының жұмысына облыста жастардың қатысу себептері қызығушылық, өзін-өзі дамытуға деген ұмтылыс және қоғамға көмектесу ниеті болып табылады.

5. Сарапшылар жастардың азаматтық белсенділігі саласындағы негізгі мәселелердің бірі жастардың жастар ұйымдарының жұмысына қатысуына және жастармен жұмыс істейтін ұйымдар арасында үйлестірудің жоқтығына жастардың төменгі мотивациясын атап өтті.

6. Жастардың саясатқа деген төмен қызығушылығын ескере отырып, жастарды азаматтық белсенділікке тарту азаматтық белсенділіктің саяси емес түрлерін көтермелеу арқылы мүмкін болады, ол жастардың әлемнің көптеген елдеріндегі «сәнді» маңызды іске

өздерін және белсенділігін көрсетуге мүмкіндік береді. Осындай қатысудың ең кең таралған формаларының бірі – еріктілер жұмысы.

7. БАҚ-та, өзінің өміріне жауап беретін, нақты азаматтық позициясы бар, өз алдына маңызды қоғамдық жұмыспен айналысатын, белсенді жас адамның образын қалыптастыру мақсатында ақпараттық-насихат жұмыстарын жүргізу керек.

Жастар ортасындағы қауіп-қатерлер

1. Атырау облысындағы жастар арасында негізгі тәуекелдердің бірі Интернет-ресурстардың бақыланбаған мазмұнының теріс әсерінен жас ұрпақ дәстүрлі құндылықтарды жоғалтумен байланысты.

2. Аймақтың әлеуметтік жағынан қорғалмаған жастары басқаларға қарағанда қауіп-қатерлерге ұшырайды - аз қамтылған жастар, мигранттар, жұмыссыздар, жетім балалар, радикалды діни ұйымдарға тартылған жастар.

3. Атырау облысындағы жастар арасында алкогольді пайдаланудың негізгі факторлары: әлеуметтік девиантты ортаға жастардың әсер етуі, стресстік жағдайлардың болуы, тұқым қуалайтын факторлардың әрекет етуі, бұқаралық ақпарат құралдарында алкоголизмнің насихатталуы, ересектерге ұқсағысы келу және құрдастар арасында қабылдану ниеті.

4. Жастар арасында нашарлықтың таралуына қарсы күрестегі негізгі шаралар жастардың әлеуметтік-экономикалық мәселелерін шешу және салауатты өмір салтын насихаттау болу табылады.

5. Жастардың арасындағы суицид мәселесі өзектіліктің жоғары деңгейіне ие, өңірдегі суицидтер санының артуы: аймақтағы әлеуметтік-экономикалық жағдайдың нашарлауы, жұмыссыздықтың өсуі, Интернеттің әсері, аймақтағы радикалды діни ахуалдың өсуі мүмкін.

6. Жастар тарапынан агрессия көрсету ықтималдығы олардың қаржылық жағдайының төмен болуымен, жұмыс табуға қабілетсіздігіне, әлеуметтік әділетсіздікке қарсы ішкі наразылыққа байланысты болуы мүмкін. Осындай мәселелер Атырау қаласы мен Атырау облысының жастары арасында экстремистік, радикалды көңіл-күйді дамытуға ықпал етуі мүмкін.

7. Сарапшылардың пікірінше, аймақтағы жастар арасында наразылық көңіл-күйдің өсуі екіталай. Жастардың айтуы бойынша, өмірдің нашарлауы, жұмыстан айрылу, өмірлік мүмкіндіктің төмендеуі, жеке басының мәселелері, күйзеліс, жастарды ашық наразылыққа мәжбүрлеуі мүмкін.

**ЭКСПЕРТТІК СҰРАУДЫҢ ГАЙДЫ
(ЖҰМЫСПЕН ҚАМТУ САЛАСЫ)**

1. Жастар үшін ең көп таралған жұмыс іздеу стратегияларын көрсетіңіз? Олардың ішіндегі қайсысы тиімді?
2. Атырау қаласы мен Атырау облысының жастары жұмыспен қамту саласында қандай мәселелерді бастан кешіреді? Бұл мәселелер неге байланысты?
3. Еңбек нарығында жас мамандардың артықшылықтары қандай?
4. Жастардың жұмысқа орналасуы барысында басқа жас топтарымен салыстырғанда қандай шектеулері бар?
5. Көбінесе жастардың қай санаттары жұмыссыздыққа ұшырайды? (жасы, жынысы, білім деңгейі, мамандық және басқа да сипаттамалары)
6. Атырау қаласы мен Атырау облысының жастары арасында дипломды жұмыссыздықтың көлемі қандай?
7. Атырау қаласы және Атырау облысының жоғары оқу орындарының және ТЖКБ түлектерінің әлеуметтік-экономикалық бейімделу мәселелері қандай?
8. Атырау қаласының және Атырау облысының оқу орындары (ЖОО және ТЖКБ) түлектерін жұмысқа орналастыру үшін қандай жұмыс жүргізеді? Бұл қаншалықты тиімді?
9. Білім беру мекемелерінің түлектерін жұмысқа орналастыру барысына мемлекет қаншалықты деңгейде қатысуы керек?
10. Атырау қаласы мен Атырау облысының еңбек нарығының қай аудандарында бүгінгі таңда ең көп бос жұмыс орындары бар? Жастар қандай ақпарат көздері арқылы бұл туралы ақпарат алады?
11. Кәсіптік және техникалық, жоғары білімі жоқ жастардың негізгі бөлігі шаруашылық қызметтің қай салаларында?
12. Атырау қаласы және Атырау облысындағы жастар үшін қандай мамандықтар мәртебелі болып табылады?
13. Жастарды жұмыспен қамту мәселелерін шешу жолдары мен механизмдері қандай?
14. Жастардың жұмыссыздық мәселелерін шешу жолдарының бірі жас мамандарды гуманитарлық мамандықтан техникалық мамандықтарға қайта даярлау тәжірибесі болуы мүмкін. Бұл шараның перспективасын қалай бағалайсыз? Бұл қаншалықты тиімді?

15. Жастар еңбек нарығында бәсекеге қабілетті болу үшін қандай дағдылар қажет?
16. Болашақта қандай мамандықтар сұранысқа ие болады? Кәсіптік бағдарлау жүйесі, білім және т.б. дер кезінде еңбек нарығындағы мәселелерге жауап беруі үшін не істеу керек?

**ЭКСПЕРТТІК СҰРАУДЫҢ ГАЙДЫ
(ЖАСТАРДЫҢ АЗАМАТТЫҚ БЕЛСЕНДІЛІГІ)**

1. Атырау қаласының және Атырау облысының жастары мемлекеттік жастар саясаты туралы қаншалықты хабардар?
2. Атырау қаласы және Атырау облысының жастары жастар ұйымдарының қызметіне қаншалықты белсенді қатысады?
3. Сіздің ойыңызша, оның негізгі мотивтері қандай? Жастар ұйымдарының жұмысына жастар неге қатысады/қатыспайды?
4. Жастар ұйымдарының қызметіне белсенді қатысатын жастардың әлеуметтік-демографиялық портреті қандай?
5. Жастар ұйымдарының қандай қызметі қала және облыс жастарының үлкен бөлігін қамтиды?
6. Сіз қалай ойлайсыз, Атырау қаласы мен Атырау облысының жастарының азаматтық белсенділігі еліміздің басқа аймақтарының жастарымен салыстырғанда жоғары деп санайсыз ба?
7. Мемлекеттік жастар саясатын іске асырумен жастардың қанағаттану деңгейін қалай бағалайсыз?
8. Жастар ұйымдарының жұмысындағы қандай кемшіліктерді атап өтер едіңіз?
9. Атырау қаласы мен Атырау облысының жастарының азаматтық белсенділігіне қатысты қандай мәселелер айта аласыз?
10. Жастар арасында өзін-өзі ұйымдастыру процесін тиімді ынталандыру үшін не істеу керек? Сіздің ойыңызша, жастарды қоғамдық қызметке тарту механизмдері қандай?
11. Жастар ортасындағы азаматтық белсенділіктің / наразылықтардың деструктивті көріністерін болдырмау үшін қандай шаралар қажет?

**ЭКСПЕРТТИК СҰРАУДЫҢ ГАЙДЫ
(ЖАСТАР ОРТАСЫНДАҒЫ ҚАУІП-ҚАТЕРЛЕР)**

1. Жастар үшін ең көп таралған жұмыс іздеу стратегияларын көрсетіңіз? Олардың ішіндегі қайсысы тиімді?
2. Атырау қаласы мен Атырау облысының жастары жұмыспен қамту саласында қандай мәселелерді бастан кешіреді? Бұл мәселелер неге байланысты?
3. Еңбек нарығында жас мамандардың артықшылықтары қандай?
4. Жастардың жұмысқа орналасуы барысында басқа жас топтарымен салыстырғанда қандай шектеулері бар?
5. Көбінесе жастардың қай санаттары жұмыссыздыққа ұшырайды? (жасы, жынысы, білім деңгейі, мамандық және басқа да сипаттамалары)
6. Атырау қаласы мен Атырау облысының жастары арасында дипломды жұмыссыздықтың көлемі қандай?
7. Атырау қаласы және Атырау облысының жоғары оқу орындарының және ТЖКБ түлектерінің әлеуметтік-экономикалық бейімделу мәселелері қандай?
8. Атырау қаласының және Атырау облысының оқу орындары (ЖОО және ТЖКБ) түлектерін жұмысқа орналастыру үшін қандай жұмыс жүргізеді? Бұл қаншалықты тиімді?
9. Білім беру мекемелерінің түлектерін жұмысқа орналастыру барысына мемлекет қаншалықты деңгейде қатысуы керек?
10. Атырау қаласы мен Атырау облысының еңбек нарығының қай аудандарында бүгінгі таңда ең көп бос жұмыс орындары бар? Жастар қандай ақпарат көздері арқылы бұл туралы ақпарат алады?
11. Кәсіптік және техникалық, жоғары білімі жоқ жастардың негізгі бөлігі шаруашылық қызметтің қай салаларында?
12. Атырау қаласы және Атырау облысындағы жастар үшін қандай мамандықтар мәртебелі болып табылады?
13. Жастарды жұмыспен қамту мәселелерін шешу жолдары мен механизмдері қандай?
14. Жастардың жұмыссыздық мәселелерін шешу жолдарының бірі жас мамандарды гуманитарлық мамандықтан техникалық мамандықтарға қайта даярлау тәжірибесі болуы мүмкін. Бұл шараның перспективасын қалай бағалайсыз? Бұл қаншалықты тиімді?
15. Жастар еңбек нарығында бәсекеге қабілетті болу үшін қандай дағдылар қажет?
16. Болашақта қандай мамандықтар сұранысқа ие болады? Кәсіптік бағдарлау жүйесі, білім және т.б. дер кезінде еңбек нарығындағы мәселелерге жауап беруі үшін не істеу керек?

Научно-исследовательский центр «Молодежь»

«Социальное самочувствие молодежи Атырауской области»

**Аналитический доклад по результатам социологического
исследования**

Астана, 2018

Социальное самочувствие молодежи Атырауской области
Астана: НИЦ «Молодежь», 2018. – 124 с.

© Научно-исследовательский центр «Молодежь», 2018

АННОТАЦИЯ

Аналитический доклад по результатам социологического исследования «Социальное самочувствие молодежи Атырауской области» основано на результатах социологического исследования с использованием двух методов – массового социологического опроса и экспертных интервью.

Аналитический доклад включает в себя две главы. Первая глава посвящена анализу данных массового социологического опроса молодежи города в возрасте 14-28 лет. Объем выборки составил 1000 человек. Опрошенная совокупность репрезентирует молодое население области по таким параметрам, как административно-территориальное расселение, возраст и пол. Социологический опрос был проведен по месту жительства молодежи (по домохозяйствам и по месту учебы).

Во второй главе представлены данные экспертного опроса. В опросе приняли участие 12 экспертов из числа специалистов по работе с молодежью молодежных ресурсных центров, представителей центров занятости, областного филиала молодежного крыла партии «Жас Отан» партии «Нур Отан», комитетов по делам молодежи вузов, администрации организаций образования, общественных объединений, психологов, социальных педагогов.

СОДЕРЖАНИЕ

ГЛАВА 1. МАССОВЫЙ АНКЕТНЫЙ ОПРОС	129
Раздел 1. Методология исследования	129
Раздел 2. Социальное самочувствие молодежи Атырауской области и оценка обстановки в городе/селе	132
2.1 Доминирующие ценности в сознании молодежи.....	132
2.2 Удовлетворенность молодежи развитием населенного пункта и работой основных служб	135
2.3 Актуальные проблемы молодежи Атырауской области	138
2.3.1 Проблемы молодежи в сфере трудоустройства.....	141
2.3.2 Жилищная проблема в молодежной среде.....	145
Выводы.....	147
Раздел 3. Социальная активность молодежи	150
3.1 Уровень патриотизма молодежи города и интерпретация этого понятия молодежью.....	150
3.2 Степень удовлетворенности молодежи Атырауской области реализацией государственной молодежной политики и уровень информированности об организациях по работе с молодежью.....	152
3.3 Формы допустимого участия молодежи в развитии своей страны/города/села	156
3.4 Протестный потенциал в молодежной среде.....	158
3.5 Информированность молодежи о государственной программе модернизации общественного сознания «Рухани жангыру»	162
Выводы.....	165
Раздел 4. Отношение молодежи Атырауской области к религии..	168
4.1 Особенности индивидуальной религиозности молодежи	168
4.2 Отношение молодежи Атырауской области к религиозной литературе и источники ее приобретения.....	170
Выводы.....	172
Раздел 5. Формы девиантного поведения молодежи Атырауской области	173
5.1 Проблема физического насилия в молодежной среде	173
5.2 Отношение молодежи к табакокурению и алкоголизму	175
5.3 Проблема распространения наркотиков среди молодежи Атырауской области	177
5.4 Ощущение молодежью Атырауской области угрозы от действий экстремистских организаций.....	179

Выводы.....	181
ЗАКЛЮЧЕНИЕ.....	183
ПРИЛОЖЕНИЯ	188
ГЛАВА 2. ЭКСПЕРТНЫЙ ОПРОС	211
Раздел 1. Методология исследования	211
Раздел 2. Проблемы молодежи в сфере трудоустройства	213
2.1 Преимущества и ограничения молодежи на рынке труда.....	213
2.2 Основные стратегии поиска работы молодежью	216
2.3 Проблемы молодежи на рынке труда	217
2.4 Категории молодежи, в наибольшей степени подверженные риску безработицы.....	219
2.5 Оценка эффективности системы профессиональной ориентации среди молодежи.....	222
Раздел 3. Гражданская активность молодежи	227
3.1 Уровень осведомленности молодежи о государственной молодежной политике.....	227
3.2 Степень участия молодежи в деятельности молодежных организаций	228
3.3 Мотивация молодежи к участию в молодежных организациях	230
3.4 Проблемы с гражданской активностью молодежи	231
3.5 Механизмы вовлечения молодежи в сферу гражданской активности	231
Раздел 4. Риски и угрозы в молодежной среде	234
4.1 Сферы жизнедеятельности молодежи, несущие в себе риски и угрозы	234
4.2 Масштабы проблем алкоголизации и наркомании в молодежной среде	235
4.3 Актуальность проблемы суицидов среди молодежи	240
4.4 Уровень агрессии среди молодежи и особенности молодежной преступности	240
4.5 Причины развития радикальных настроений среди молодежи	240
4.6 Уровень протестной активности среди молодежи	240
ЗАКЛЮЧЕНИЕ.....	243
ПРИЛОЖЕНИЯ	246

ГЛАВА I МАССОВЫЙ АНКЕТНЫЙ ОПРОС

Раздел 1. Методология исследования

Молодежь является движущей силой многих общественно-политических процессов и будучи наиболее мобильной, активной частью населения способна внести значительный вклад в развитие региона. Отсутствие благоприятных условий для реализации потенциала молодежи может иметь деструктивные последствия, выражаясь в росте молодежной преступности, протестной активности.

По состоянию на 1 января 2018 года доля молодежи в общей численности населения Атырауской области составляла 21,82 %. Таким образом, каждый пятый житель области – человек в возрасте 14-28 лет. Диагностика и мониторинг ситуации в молодежной среде способствует раннему выявлению проблемных вопросов, служит каналом для обратной связи с молодежью, в конечном итоге, позволяет принимать эффективные управленческие решения. Следует отметить важность комплексного подхода к анализу ситуации в молодежной среде с использованием количественных и качественных методов исследования.

Объектом настоящего социологического исследования выступает молодежь Атырауской области (население в возрасте 14-28 лет).

Предмет исследования – социальное самочувствие молодежи Атырауской области.

Целью массового социологического опроса является изучение социального самочувствия молодежи Атырауской области, ее ключевых проблем и рисков.

Задачи социологического исследования:

- 1) анализ социального самочувствия молодежи;
- 2) определение основных проблем молодежи Атырауской области;
- 3) выявление оценок молодежи в отношении общей социально-экономической, общественно-политической обстановки в регионе;
- 4) анализ проблем молодежи региона в сфере трудоустройства;
- 5) выявление причин молодежной безработицы;
- 6) изучение уровня социальной активности молодежи области;
- 7) определение уровня информированности молодежи о программных документах в Казахстане;
- 8) измерение уровня удовлетворенности молодежи государственной молодежной политикой;
- 9) определение доли молодежи, участвующей в деятельности молодежных организаций;
- 10) определение доступности различных ресурсов для молодежи (социальная, спортивная, культурная инфраструктура и т.д.);

- 11) определение уровня религиозности молодежи и выявление факторов, влияющих на него;
- 12) анализ форм проявления девиантного поведения в молодежной среде Атырауской области;
- 13) определение доли NEET в общем числе молодежи в возрасте 14-28 лет (NEET – англ., not in Education, Employment or Training).

Гипотеза исследования

Социальное самочувствие молодежи Атырауской области, включая ее социально-поведенческие установки, напрямую зависит от уровня социально-экономического положения молодежи, которое в свою очередь, определяется наличием проблем в области трудоустройства, жилья. Города и села, в которых проживает молодежь, различаются по уровню развития социальной инфраструктуры (наличие досуговых учреждений, спортивных комплексов, кинотеатров, библиотек и пр.), предлагают разные условия для развития молодежи, что отражается на уровне их социальной активности, вовлеченности в общественно значимую деятельность.

Массовый опрос позволяет получить генерализованные (обобщенные) данные о мнениях молодежи относительно различных сторон ее жизнедеятельности. Репрезентативность опроса, которая обеспечивается посредством применения научных методик формирования выборочной совокупности, позволяет экстраполировать (распространять) мнения и оценки, полученные от опрошенных, на всю молодежь региона. Ошибка выборки не превышает 3,5 %. География проекта – город Атырау и 3 района Атырауской области.

Инструментарий массового опроса (анкета) разделен на блоки:

1. социальное самочувствие молодежи и оценка обстановки в городе/селе;
2. проблемы молодежи в сфере трудоустройства и жилья;
3. социальная активность молодежи;
4. отношение молодежи к религии;
5. девиантное поведение молодежи.

Общая выборочная совокупность массового опроса методом «интервью face-to-face» составила 1000 жителей Атырауской области в возрасте 14-28 лет. Расчет выборки произведен согласно данным Департамента статистики по Атырауской области на момент проведения социологического исследования. В качестве критериев формирования выборочной совокупности (квот) выступают:

- Административно-территориальный (г. Атырау и 3 района Атырауской области);
- Гендерный (мужчина / женщина);
- Возрастной (14-18 лет, 19-23 года, 24-28 лет).

Структура выборочной совокупности по своим основным характеристикам соответствует структуре генеральной.

Место проведения социологического опроса - 500 человек по месту жительства и 500 человек – в организациях образования (школах, колледжах и вузах).

Раздел 2. Социальное самочувствие молодежи атырауской области и оценка обстановки в городе/селе

Социальное самочувствие представляет собой эмоционально-оценочное отношение индивидов к окружающей социальной реальности и своему месту в ней. На уровне социальных групп и общностей это понятие отражает социальные настроения и степень социальной стабильности / нестабильности социума. Понятие социального самочувствия включает в себя уровень удовлетворенности жизнью, наличие актуальных проблем, наличие вариантов решения данных проблем, а также оценку человеком / группой окружающей действительности.

В рамках проведенного социологического исследования социальное самочувствие молодежи региона изучалось через такие переменные, как доминирующие ценности в сознании молодых жителей Атырауской области, уровень удовлетворенности молодежи работой различного рода служб, ключевые проблемы в жизни молодежи, восприятие молодежью таких основных проблем, как обеспечение молодежи жильем и занятостью.

2.1 Доминирующие ценности в сознании молодежи

Ценности – это любые материальные или идеальные явления, с целью получения, сохранения которых индивид, социальная группа, общество предпринимают определенные усилия.

Изучение ценностных установок молодежи представляет собой особую важность, так как сформированные в юности ценностные ориентации выступают основанием для выработки активной позиции личности, самоопределения и формирования мировоззрения. Сегодня, в период социальных и экономических трансформаций, нужен постоянный мониторинг динамики личностных ценностей молодежи, ведь именно от нее будет зависеть перспектива развития общества в будущем.

С целью анализа ценностной системы современной молодежи Атырауской области респондентам было предложено ответить на вопрос о том, что для молодых граждан является самым важным в жизни. В ходе опроса респондентам предлагалось 13 вариантов ответа. Кроме этого, у респондентов была возможность предоставить свои варианты ответа, если предложенный список ценностей не соответствовал их ценностной картине мира. При этом каждый опрошенный мог выбрать не более трех вариантов ответа.

Согласно полученным результатам, бесспорное первенство в ценностной системе молодежи области принадлежит семье. Абсолютное

большинство молодых людей (85,9 %) отмечают в качестве доминирующего жизненного приоритета именно институт семьи.

Анализ корреляций в разрезе возраста показывает, что чем старше респондент, тем ценность семьи для него выше. Так, в возрастном диапазоне 14-18 лет вариант «семья» в качестве важнейшей жизненной ценности выбрали 80,6 % молодежи, в группе 19-23 года – 83,8 %, 24-28 лет – 90 %. Ценность семьи, по своей сути, является одной из вечных (истинных) ценностей, поэтому то обстоятельство, что современная молодежь ставит во главу угла семейные узы, позволяет опровергнуть высказывания некоторых экспертов о современной молодежи, как о потерянном поколении.

На втором месте в системе жизненных ценностей у молодежи находится здоровье (78,3 %). В разрезе возрастных характеристик также наблюдается тенденция возрастания ценности здоровья в зависимости от увеличения возраста респондента. Чем старше респондент – тем чаще он отмечает важность здоровья как доминирующей ценности (14-18 лет – 64,6 %, 19-23 года – 80 %, 24-28 лет – 86,2 %).

Третью позицию в ценностной системе молодежи области занимает «любовь», в этом солидарны 21,2 % опрошенных.

19,6 % респондентов признались, что самое главное для них в жизни – материальное благополучие («не знать ни в чем нужды»). Примечательно, что ценность материального благосостояния среди представителей титульного этноса ниже, чем среди представителей других этнических групп. Так, среди молодых казахов этот показатель составил 18,8 %, среди молодых русских – 33,3 %, среди других этносов – 28,6 %.

Пятое и шестое место в системе жизненных ценностей молодежи Атырауской области принадлежит образованию, знаниям (18,5 %) и дружбе (16,8 %), соответственно.

Относительно невысокая значимость ценностей религии, душевного умиротворения и карьеры в молодежном сознании подтверждается результатами исследования. Так, в частности, карьеру в качестве важнейшего жизненного приоритета выбирают лишь 6,3 % респондентов, веру, религию – 7,3 % и душевный покой – 8,1 %. В разрезе национальной принадлежности карьера оказалась менее значимой в среде казахской молодежи (5,9 %), нежели среди молодых русских (10,3 %) и молодежи других этносов (19 %).

В группу периферийных или наименее значимых ценностей попали «власть» (1,4 %), «общественное признание, известность, репутация» (2 %) и «возможность получать любые удовольствия, развлекаться» (3,4 %). Удельный вес таких ценностей не превышает 6,8 % (Таблица 1).

Если рассматривать систему ценностей сквозь призму типа населенного пункта опрошенных, то можно констатировать, что для городской молодежи наиболее важными в жизни являются: материально-обеспеченная жизнь, любовь, карьера, интересная работа, профессия. При этом горожане чаще говорят о важности душевного покоя и религии, нежели сельчане. Что же касается сельской молодежи, то в их ответах на первых местах находятся такие ценности, как здоровье, семья и знания, образование.

Анализ данных в разрезе гендерной принадлежности респондентов показал незначительные различия между ценностными ориентациями молодых мужчин и женщин. Однако интересен тот факт, что в сравнительном аспекте ценность карьеры и материально-обеспеченной жизни среди парней выше, чем среди девушек. Так, вариант ответа «материально обеспеченная жизнь» выбрали 20,4 % молодых мужчин и 18,8 % молодых женщин; вариант ответа «карьера, высокое положение в обществе» выбрали 7,8 % респондентов-мужчин и 4,9 % респондентов-женщин. Кроме этого, анализ показал, что ценность друзей и веры, религии среди молодых мужчин выше, чем среди молодых женщин.

Анализ данных по критерию материального положения респондентов показал, что ценность знания, образования в зависимости от роста благосостояния опрошенных падает. Так, в числе тех, кому «денег хватает на еду, но покупка одежды затруднительна» доля указывающих на ценность знаний составляет 5,4 %. И напротив, знания представляют собой ценность для 22,3 % респондентов, живущих в полном достатке.

Таблица 1.

Распределение ответов на вопрос: «Что для Вас имеет наибольшую ценность в жизни?», в %

	%
Семья	85,9
Здоровье	78,3
Любовь	21,2
Материально обеспеченная жизнь	19,6
Знание, образование	18,5
Дружба	16,8
Интересная работа, профессия	14
Душевный покой	8,1
Вера, религия	7,3
Карьера, высокое положение в обществе	6,3
Возможность получать любые удовольствия, развлекаться	3,4
Общественное признание, известность, репутация	2
Власть	1,4

Другое	1,1
--------	-----

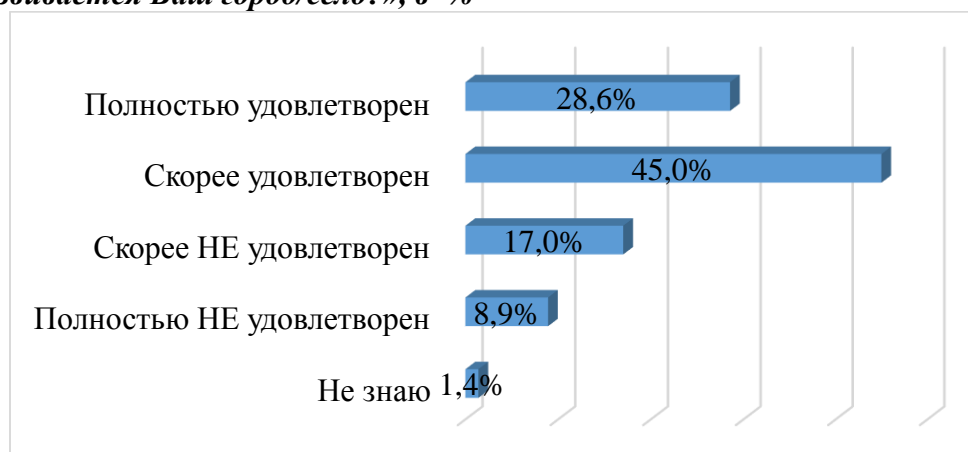
2.2 Удовлетворенность молодежи развитием населенного пункта и работой основных служб

В настоящем исследовании категория «качество жизни» включает в себя следующие элементы: удовлетворенность развитием населенного пункта, в котором проживает респондент и актуальные проблемы молодежи, в том числе трудоустройство и жилищный вопрос.

Важным индикатором «качества жизни» молодежи в настоящем исследовании является удовлетворенность тем, как развивается район проживания респондента. По данным социологического опроса, удовлетворенность развитием населенного пункта, описывается молодыми жителями Атырауской области преимущественно в положительных оценках – 45 % респондентов скорее удовлетворены тем, как в целом развивается их населенный пункт. Еще 28,6 % довольны в полной мере развитием места их проживания. В сумме получается, что 73,6 % молодых жителей Атырауской области удовлетворены развитием своего района проживания (Диаграмма 1).

Диаграмма 1.

Распределение ответов на вопрос: «Насколько Вы удовлетворены тем, как в целом развивается Ваш город/село?», в %

Неудовлетворенность темпами развития населенного пункта характерна для каждого четвертого молодого жителя области – 25,9 %, среди них значительна доля тех респондентов, материальное положение которых охарактеризовано самими респондентами посредством выбора следующих вариантов ответа: «денег хватает на еду, но покупка одежды затруднительна» и «не всегда хватает денег на еду». В числе эти респондентов не удовлетворены развитием своего района проживания 45,9 % и 44,4 %, соответственно.

На степень удовлетворённости развитием населенного пункта влияет принадлежность к определённой этнической группе. В соответствии с полученными результатами, данный показатель выше среди представителей казахской (73,7 %) национальности, чем в среде молодёжи русского (56,4 %) и других этносов (57,1 %).

Кроме этого, анализ корреляций по критерию возрастной принадлежности респондентов показал, что с возрастом степень удовлетворённости развитием населенного пункта повышается. Так, показатель удовлетворенности развитием города/села проживания среди молодежи в возрасте 14-18 лет составил 62,7 %, 19-23 лет – 69,7 %, 24-28 лет – 80 %.

Исходя из места проживания, следует отметить, что большую удовлетворённость развитием населённого пункта показывает сельская молодёжь (совокупный показатель вариантов ответа «полностью не удовлетворен» и «скорее не удовлетворен» составил 12,7 %), нежели молодёжь, проживающая в городе (тот же показатель равен 31,6 %). Повидимому, это объясняется тем, что сельская молодёжь характеризуется меньшими притязаниями относительно уровня развития населенного пункта по сравнению с городскими жителями.

Анализ данных по принципу локации опроса показал, что молодёжь, опрошенная в домохозяйствах выразила более позитивную позицию относительно удовлетворенности развитием населенного пункта, нежели молодёжь, опрошенная в организациях образования (80,2 % и 65,2 %, соответственно). Затруднились ответить на данный вопрос 1,4 %.

Изучение социального самочувствия молодых жителей включает в себя, помимо прочего, выявление оценок относительно работы основных служб города/села, в котором проживают респонденты. В ходе социологического опроса молодые жители Атырауской области обозначили службы, работой которых они довольны и те службы, деятельность которых можно считать неудовлетворительной.

В наибольшей степени молодые люди удовлетворены деятельностью таких сфер общественной жизни, как торговые центры, магазины (31,7 %), образование, включая курсы дополнительного образования (26,6 %), дорожное строительство и содержание местных дорог (25,1 %), здравоохранение, медицинское обслуживание (24,3 %) и спортивные объекты (21,9 %). Кроме этого, каждый пятый респондент отметил удовлетворенность организацией общественного питания и поддержкой малого и среднего бизнеса в области (Таблица 2).

Примечательно, что, отвечая на следующий вопрос анкеты **«Отметьте, пожалуйста, службы Вашего города/села, работой которых Вы НАИМЕНЕЕ удовлетворены?»**, респонденты, как и в предыдущем вопросе, отметили такие сферы, как здравоохранение и

дорожное строительство. Однако применив компаративный анализ, можно сказать, что молодежь работой данных служб скорее недовольна, чем удовлетворена. Итак, наименьший уровень удовлетворенности молодежи свойственен в отношении таких социальных сфер, как «здравоохранение, медицинское обслуживание» (40,3 %), «дорожное строительство и содержание местных дорог» (37,1 %), «благоустройство и озеленение» (29,4 %), «общественный транспорт» (29,3 %) и «культура, организация досуга для молодежи» (24,7 %) (Таблица 3).

Таблица 2.

Распределение ответов на вопрос: «Отметьте, пожалуйста, службы Вашего города/села, работой которых Вы НАИБОЛЕЕ удовлетворены?», в %

	%
Торговые центры, магазины	31,7
Образование, включая курсы дополнительного образования	26,6
Дорожное строительство и содержание местных дорог	25,1
Здравоохранение, медицинское обслуживание	24,3
Спортивные объекты	21,9
Организации общественного питания	18,3
Поддержка малого и среднего бизнеса	18
Благоустройство и озеленение	16,7
Организация работы парков, скверов	14,7
Организация досуга для молодежи	14,6
Общественный транспорт, включая качество автобусов, остановок, расписание автобусов	12
Бытовые услуги	9,3
Общественная безопасность	8,6
Работа жилищно-коммунального хозяйства	4,5
Другое	0,9
Не знаю	2,8

Таблица 3.

Распределение ответов на вопрос: «Отметьте, пожалуйста, службы Вашего города/села, работой которых Вы НАИМЕНЕЕ удовлетворены?», в %

	%
Здравоохранение, медицинское обслуживание	40,3
Дорожное строительство и содержание местных дорог	37,1
Благоустройство и озеленение	29,4
Общественный транспорт, включая качество автобусов, остановок, расписание автобусов	29,3
Культура, организация досуга для молодежи	24,7
Организация работы парков, скверов	17,5
Бытовые услуги	12,6
Спортивные объекты	11,4
Торговые центры, магазины	10

Образование, включая курсы дополнительного образования	9,5
Общественная безопасность	9,2
Работа жилищно-коммунального хозяйства	7,3
Поддержка малого и среднего бизнеса	5,3
Организации общественного питания	5,2
Другое	1,2
Не знаю	2,7

Анализ полученных данных в разрезе типа населенного пункта респондентов показал, что сельская молодежь показывает большую удовлетворенность медицинским обслуживанием, организацией досуга и поддержкой малого и среднего бизнеса, чем молодежь, проживающая в городе. Однако меньше всего молодые сельчане удовлетворены мероприятиями по благоустройству и озеленению в их населенных пунктах, содержанием местных дорог, уровнем общественной безопасности и организацией работы парков и скверов.

2.3 Актуальные проблемы молодежи Атырауской области

Рейтинг актуальных проблем молодежи Атырауской области демонстрирует, что тройку самых острых проблем возглавили социально-экономические проблемы, в числе которых безработица (37,2 %), низкий уровень дохода (32,7 %) и высокая стоимость высшего образования (32,1 %). При этом анализ данных по типу населенного пункта респондентов показал, что данные проблемы чаще отражены в ответах молодежи, которая проживает в сельской местности. Так, вариант ответа «высокая стоимость образования» выбрали 39,3 % жителей села и 29 % жителей города. Низкий уровень дохода как актуальную проблему обозначили 45,7 % и 27,1 % жителей села и города, соответственно. О проблеме безработицы сказал каждый второй сельский и каждый третий городской житель Атырауской области.

На четвертом месте по актуальности оказались проблемы, связанные с ростом цен на продукты питания и товары народного потребления (23,7 %). Корреляционный анализ данных по территориальному принципу демонстрирует отсутствие различий в восприятии данной проблемы в лице городского и сельского жителя.

Замыкает пятерку актуальных проблем обеспокоенность молодежи экологической ситуацией в области (17,8 %). Однако стоит отметить, что на проблеме экологии чаще акцентирует внимание городская молодежь (22,3 % против 7,3 %) (Таблица 4).

На проблему отсутствия доступных форм проведения досуга жалуются 17,5 % молодых жителей Атырауской области. Кроме этого, молодежь волнует проблема отсутствия собственного жилья (16,1 %). В

разрезе территориальной принадлежности на обозначенные проблемы чаще указывают молодые люди, проживающие в городе, нежели в селе.

Таблица 4.

Распределение ответов на вопрос: «Назовите, пожалуйста, наиболее актуальные проблемы молодежи в Вашем городе / селе?», в %

	%
Трудно устроиться на работу, безработица	37,2
Низкий уровень дохода	32,7
Высокая стоимость высшего образования	32,1
Высокие цены на продукты питания, товары народного потребления	23,7
Экологические проблемы	17,8
Проблемы досуга молодежи, негде провести свободное время	17,5
Отсутствие собственного жилья	16,1
Низкий уровень культуры, бездуховность молодежи	15
Наркомания, токсикомания, алкоголизм и табакокурение	11,5
Коррупция	10,8
Низкое качество медицинского обслуживания	10,1
Отсутствие уверенности в завтрашнем дне	7,2
Религиозный экстремизм в молодежной среде	6,8
Низкое качество образования	6,8
Отсутствие доступа к высокоскоростному Интернету, к качественной мобильной связи	4
Проблемы со здоровьем, усталость, переутомление	4,8
Конфликты с родителями преподавателями старшим поколением, непонимание родных и близких	4,7
Вовлечение молодежи в преступные группировки	3,8
Угроза личной безопасности	3,4
Неустроенность личной жизни	2,8
Нехватка центров дошкольного развития, дополнительного образования	1,7
Нехватка социальных и психологических служб, телефонов доверия	1,2
Другое	0,3
Не знаю	1,1

15 % опрошенных отмечают низкий уровень культуры молодежи. Различные формы девиантного поведения молодежи (наркомания, алкоголизм, курение и т.д.), коррупция и низкое качество медицинского обслуживания беспокоят 11,5 %, 10,8 % и 10,1 % респондентов, соответственно. Анализ данных по типу поселения респондентов показал, что перечисленные проблемы актуальны больше для городской среды. Так, подверженность молодежи различным формам девиантного поведения была отмечена 13,7 % жителями города и 6,3 % жителями

села. Коррупция волнует 14,3 % горожан и 2,7 % сельчан из числа молодежи. Низкий уровень здравоохранения отметили 11,9 % городской молодежи и 6 % сельских граждан (Таблица 5). Следует сказать, что данная разница может быть объяснена не только объективно высокой актуальностью одних проблем в городах, а других – в селах. Указанные расхождения могут уходить корнями в субъективные потребности молодежи, участвовавшей в опросе.

Таблица 5.

Распределение ответов на вопрос: «Назовите, пожалуйста, наиболее актуальные проблемы молодежи в Вашем городе / селе?» (в разрезе типа населенного пункта)

	ГОРОД	СЕЛО
Высокая стоимость высшего образования	29,0 %	39,3 %
Низкий уровень дохода	27,1 %	45,7 %
Высокие цены на продукты питания, товары народного потребления	23,9 %	23,3 %
Трудно устроиться на работу, безработица	29,4 %	55,3 %
Отсутствие собственного жилья	11,0 %	28,0 %
Неустроенность личной жизни	2,6 %	3,3 %
Конфликты с родителями /преподавателями /старшим поколением, непонимание родных и близких	6,4 %	0,7 %
Отсутствие уверенности в завтрашнем дне	8,9 %	3,3 %
Низкий уровень культуры, бездуховность молодежи	19,3 %	5,0 %
Угроза личной безопасности	4,7 %	,3 %
Вовлечение молодежи в преступные группировки	4,9 %	1,3 %
Религиозный экстремизм в молодежной среде	7,6 %	5,0 %
Наркомания, токсикомания, алкоголизм и табакокурение	13,7 %	6,3 %
Проблемы досуга молодежи, негде провести свободное время	13,7 %	26,3 %
Отсутствие доступа к высокоскоростному Интернету, к качественной мобильной связи	5,3 %	1,0 %
Низкое качество медицинского обслуживания	11,9 %	6,0 %
Низкое качество образования	7,6 %	5,0 %
Проблемы со здоровьем, усталость, переутомление	6,4 %	1,0 %
Экологические проблемы	22,3 %	7,3 %
Коррупция	14,3 %	2,7 %
Нехватка социальных и психологических служб, телефонов доверия	1,7 %	0

Нехватка центров дошкольного развития, дополнительного образования	2,0 %	1,0 %
Другое	0,2 %	0,3 %
Не знаю	1,4 %	0,3 %

Меньше всего молодые жители Атырауской области обеспокоены в отношении таких проблем, как нехватка социальных и психологических служб, нехватка центров дошкольного развития, дополнительного образования, неустроенность личной жизни и угроза личной безопасности.

Таким образом, в матрице актуальных проблем молодежи красной нитью проходит материальная составляющая, то есть в основном молодежь испытывает финансовые трудности.

2.3.1 Проблемы молодежи в сфере трудоустройства

Из приведенных выше результатов опроса относительно актуальных проблем молодежи очевидно, что вопрос трудоустройства и безработицы – весьма животрепещущая проблема для молодежи региона. Решению данной проблемы традиционно уделяется значительное внимание со стороны государства в лице различных институтов и структур.

На вопрос: **«Как Вы считаете, испытывает ли молодежь Вашего города/села трудности с поиском работы и трудоустройством?»** утвердительно ответили 80,5 % респондентов, 46,7 % из которых указали на их перманентный характер. Остальная часть (33,8 %) сделала акцент на том, что молодежь испытывает трудности с трудоустройством по полученной специальности. Об отсутствии трудностей с поиском работы и трудоустройством среди молодых людей сказали лишь 5,1 % опрошенных. Еще 11 % участников исследования не смогли дать конкретный ответ, так как не располагают таким опытом в силу своего раннего возраста (Таблица 6).

Таблица 6.

Распределение ответов на вопрос: «Как Вы считаете, испытывает ли молодежь Вашего города / села трудности с поиском работы и трудоустройством?», в %

	%
Да, молодежь постоянно сталкивается с проблемами трудоустройства	46,7
Молодые люди испытывают трудности с трудоустройством по специальности. Работу, не требующую специальных профессиональных навыков, найти не составляет труда	33,8

Я учусь, не ищу работу, у меня нет опыта в поиске работы, трудоустройстве	11
У молодых людей моего города села нет проблем с трудоустройством	5,1
Другое	0,5
Не знаю	2,8

Анализ данных в разрезе типа населенного пункта респондентов показал, что сельская молодежь в 2 раза чаще отмечала постоянный характер трудностей с трудоустройством молодежи по сравнению с городскими жителями (66,2 % и 38,4 %, соответственно) (Таблица 7).

В разрезе образовательного уровня респондентов на проблемы с трудоустройством молодежи чаще указывали молодые люди, имеющие ученую степень (56,3 %), высшее образование (52,1 %) и средне-специальное образование (52,7 %), нежели молодежь, не имеющая образования вообще (26,5 %) или получившая только среднее образование (38,8 %). Это, вероятно, объясняется более лояльными требованиями к условиям труда и заработной плате со стороны соискателей без образования по сравнению с молодежью с высшим образованием.

Таблица 7.

Распределение ответов на вопрос: «Как Вы считаете, испытывает ли молодежь Вашего города / села трудности с поиском работы и трудоустройством?» (в разрезе типа населенного пункта)

	ГОРОД	СЕЛО
Да, молодежь постоянно сталкивается с проблемами трудоустройства	38,4 %	66,2 %
Молодые люди испытывают трудности с трудоустройством по специальности Работу, не требующую специальных профессиональных	36,0 %	28,8 %
У молодых людей моего города села нет проблем с трудоустройством	5,9 %	3,3 %
Я учусь, не ищу работу, у меня нет опыта в поиске работы, трудоустройстве	15,6 %	0,3 %
Другое	0,6 %	0
Не знаю	3,4 %	1,3 %

Для выяснения причин, которые препятствуют трудоустройству молодежи, респондентам был задан вопрос: *«По-Вашему мнению, что препятствует трудоустройству молодежи в Вашем городе/селе?»*. В результате массового опроса были получены разнообразные мнения. Препятствиями для трудоустройства молодёжи выступают следующие

аспекты: отсутствие опыта работы (52,8 %), низкая заработная плата (49,7 %), отсутствие рабочих мест в районе проживания (37,8 %), взяточничество, коррумпированность работодателей (26 %), несоответствие полученного образования функциональным требованиям вакантного места (20,8 %), отсутствие необходимых работодателю навыков (11 %) (Таблица 8). Таким образом, имеет место быть рассогласованность запросов молодёжи, полученного ими образования и реальной ситуации на рынке труда.

Таблица 8.

Распределение ответов на вопрос: «По Вашему мнению, что препятствует трудоустройству молодежи в Вашем городе / селе?», в %

	%
Отсутствие опыта работы	52,8
Низкая заработная плата	49,7
Отсутствие рабочих мест в районе проживания	37,8
Взяточничество, коррумпированность работодателей	26
Несоответствие полученного образования функциональным требованиям вакантного места	20,8
Отсутствие необходимых работодателю навыков	11
Высокие амбиции, завышенные ожидания	8,4
Состояние здоровья	6,4
Наличие малолетнего ребенка детей	3,9
Принадлежность к женскому или мужскому полу	2,5
Принадлежность к этнической группе	1,1
Никаких препятствий нет	4,7
Другое	0,6
Не знаю	4,4

Интересным и, в свою очередь, тревожным является тот факт, что 26 % респондентов выделили в качестве проблемы молодежи при трудоустройстве «взяточничество, коррумпированность работодателей». Это может говорить о том, что уже изначально значительная часть молодежи при устройстве на работу ориентирована в большей мере на неформальные, в том числе нелегальные каналы, нежели на формальные процедуры.

Причины, препятствующие трудоустройству молодежи, разнятся в зависимости от типа населенного пункта респондентов. Так, в качестве главной преграды трудоустройству молодых жителей, представители села называли отсутствие рабочих мест (74,7 %), что не является проблемой для города (22 %). Также молодые сельчане в 2 раза чаще говорили о проблеме несоответствия полученного образования функциональным требованиям вакантного места (32,3 % против 15,9 %). Городская молодежь в качестве препятствий чаще называла

коррупционированность работодателей (30,7 % против 15 %) и высокие амбиции, завышенные ожидания самой молодежи (11,1 % против 2 %).

По мнению молодежи, одним из вариантов решения проблемы трудоустройства является участие государства в распределении выпускников организаций образования после получения диплома. Так, одна треть опрошенных согласна с мнением, что государство должно гарантировать первое рабочее место выпускникам как высших, так и средне специальных учебных заведений (35,2 %). Больше всего убеждены в этом молодые женщины, которые, по-видимому, в большей степени испытывают трудности при поиске и приеме на работу и чувствующие свою уязвимость на рынке труда.

Однако большинство (46,6 %) опрошенной молодежи полагает, что данная процедура должна осуществляться по желанию самих выпускников. О необходимости предоставления рабочих мест в государственных структурах высказались 6 % молодых жителей Атырауской области. Тогда как 5,3 % опрошенных абсолютно не поддерживают идею относительно участия государства в процессе трудоустройства молодежи, среди них значительна доля представителей не титульного этноса страны (данный вариант ответа был выбран 4,9 % молодых казахов, 10,3 % молодых русских и 14,3 % представителей других этносов) (Таблица 9).

Таблица 9.

Распределение ответов на вопрос: «Как Вы считаете, какое участие государство должно принимать в трудоустройстве выпускников учебных заведений?», в %

	%
Государство должно оказывать поддержку в поисках работы по желанию выпускника	46,6
Государство должно гарантировать первое рабочее место	35,2
Государство должно гарантировать рабочее место только в государственных структурах	6
Государство не должно участвовать в этом	5,3
Другое	0,2
Не знаю	6,6

Таким образом, мы видим, что основные трудности молодежи при трудоустройстве объясняются, прежде всего, объективными возрастными особенностями, связанными с отсутствием опыта работы, несоответствием полученного образования функциональным требованиям вакантного места, что говорит о пробелах в реализации государственной образовательной и молодежной политики в целом. В качестве решения данной проблемы выступает необходимость участия

государства в предоставлении первого рабочего места выпускникам вузов и колледжей по желанию самих выпускников.

2.3.2 Жилищная проблема в молодежной среде

Еще одним показателем «качества жизни» молодежи в данном исследовании является жилищный вопрос. Как видно из ниже представленной Диаграммы 2, более половины молодежи Атырауской области (76,4 %) проживает с родителями. При этом следует помнить о том, что объектом исследования выступает молодежь в возрасте от 14 до 29 лет, то есть среди опрошенной молодежи есть и школьники. Поэтому по мере увеличения возраста респондента, увеличивается и доля молодежи, которая проживает отдельно от родителей. 8,5 % респондентов имеют собственное жилье, из них значителен процент молодых жителей Атырауской области в возрасте 24-28 лет (14,4 %), тогда как в меньших возрастных группах имеют собственное жилье лишь единицы (14-18 лет – 2,9 %, 19-23 года – 2,2 %).

Остальные 15,1 % молодых людей не имеют собственного жилья. Из них 4,3 % – проживают с родственниками, 5,6 % – арендуют квартиру/комнату, 2,2 % – арендуют квартиру/дом вместе с родителями, проживают в студенческом общежитии меньшая часть молодежи области – 2,9 %.

Диаграмма 2.

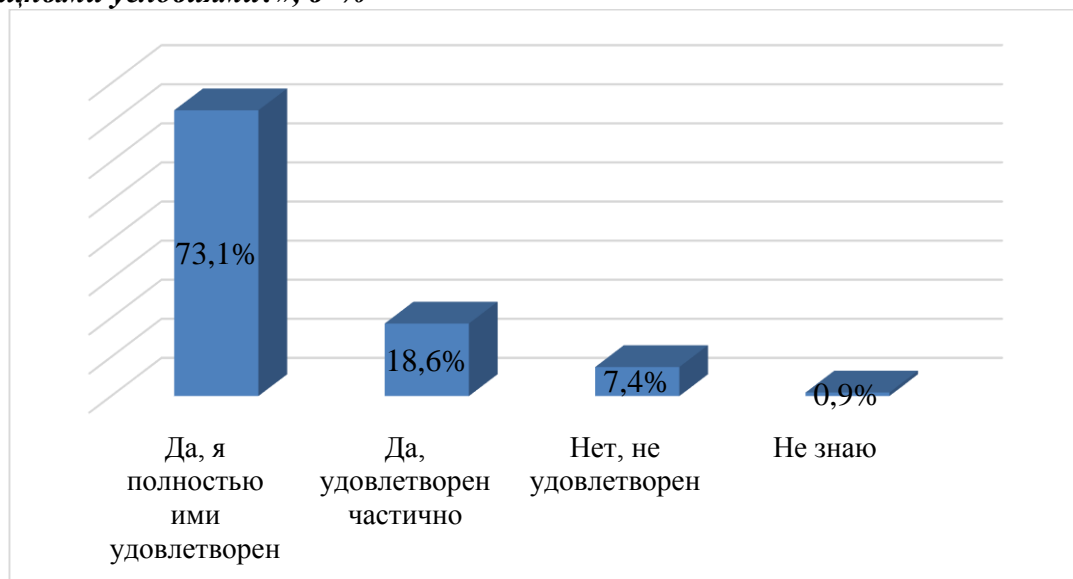
Распределение ответов на вопрос: «Скажите, пожалуйста, имеете ли Вы собственное жилье?», в %

73,1 % опрошенной молодежи в полной мере удовлетворены жилищными условиями, которыми располагают сегодня. Еще для 18,6 % респондентов характерна частичная удовлетворенность нынешней жилищной ситуацией (Диаграмма 3).

Диаграмма 3.

Распределение ответов на вопрос: «Удовлетворены ли Вы своими нынешними жилищными условиями?», в %

Свою неудовлетворенность собственными условиями проживания продемонстрировали 7,4 % молодых жителей Атырауской области, из них преобладающее число – жители села (9,7 % против 6,5 %) (Таблица 10).

Таблица 10.

Распределение ответов на вопрос: «Удовлетворены ли Вы своими нынешними жилищными условиями?» (в разрезе типа населенного пункта)

	ГОРОД	СЕЛО
Да, я полностью ими удовлетворен	71,2 %	77,7 %
Да, удовлетворен частично	21,1 %	12,7 %
Нет, не удовлетворен	6,5 %	9,7 %
Не знаю	1,3 %	0

Основополагающей причиной неудовлетворенности жилищными условиями, с точки зрения респондентов, является ветхость жилья, об этом сказал почти каждый третий молодой человек, ответивший на вопрос. Другими факторами неудовлетворенности являются маленькая площадь, неудобная планировка квартиры (24,5 %), высокая стоимость коммунальных услуг (24,1 %) и высокая стоимость арендного жилья (22,6 %). Также в числе актуальных причин недовольства условиями проживания среди молодежи выступает теснота жилья из-за большого количества проживающих (19,9 %) и непрестижность района проживания (17,2 %) (Таблица 11).

Необходимо отметить, что такие причины, как «неблагоустроенное жилье» и «отсутствие развитой инфраструктуры в районе» уступают место обозначенным выше проблемам, однако также являются для молодежи Атырауской области значимыми.

Кроме вышеперечисленных факторов, в варианте ответа «Другое» респонденты указывали на актуальность таких проблем, как неудовлетворительное состояние студенческих общежитий, благоустроенность придомовых территорий, плохая работа лифтов, неудовлетворительная работа КСК, неэффективное истребление насекомых, «запах канализации, из-за чего болеют дети» и др.

Анализ данных по принципу село/город показал, что молодые жители села в большей степени не удовлетворены физическими характеристиками жилья (ветхость, теснота, маленькая площадь), в котором они проживают, тогда как городская молодежь чаще обращает внимание на инфраструктурный и экономический аспекты проживания (стоимость коммунальных услуг, отсутствие развитой инфраструктуры, непрестижность района проживания).

Таблица 11.

Распределение ответов на вопрос: «Скажите, пожалуйста, почему Вы недовольны своими условиями проживания?», в %

	%
Старое жилье	27,6
Маленькая площадь, неудобная планировка квартиры	24,5
Высокая стоимость коммунальных услуг	24,1
Высокая стоимость арендного жилья	22,6
Теснота из-за большого количества проживающих	19,9
Непрестижный район	17,2
Неблагоустроенное жилье	13
Отсутствие развитой инфраструктуры в районе	13
Другое	8
Не знаю	3,1

Выводы

1. Для молодежи Атырауской области доминирующую ценность в жизни представляет семья. При этом чем старше респондент, тем ценность семьи для него выше. Второе место по значимости в сознании молодежи занимает здоровье. Третьей важной ценностью для молодежи является любовь, четвертой – материальное благополучие. Пятая позиция в ценностной иерархии молодых атыраусцев отведена образованию, знаниям. В группу периферийных или наименее значимых ценностей попали «власть», «общественное признание, известность, репутация» и «возможность получать любые удовольствия, развлекаться».

2. Удовлетворенность молодежи развитием своего района проживания, описывается преимущественно в положительных оценках. Анализ данных в разрезе типа населенного пункта респондентов позволяет говорить о том, что наибольшую удовлетворенность развитием своего населенного пункта показывает сельская молодежь. Неудовлетворенность темпами развития населенного пункта характерна для каждого четвертого молодого жителя области, среди них значительна доля респондентов с низким уровнем достатка.
3. Что касается удовлетворённости молодежи работой различных служб, то в наибольшей степени молодые люди удовлетворены деятельностью таких сфер общественной жизни как торговые центры/магазины, образование и спортивные объекты.
4. Наименьший уровень удовлетворенности молодежи свойственен в отношении таких социальных сфер, как здравоохранение / медицинское обслуживание, дорожное строительство и содержание местных дорог, благоустройство и озеленение, общественный транспорт, культура и организация досуга для молодежи.
5. В числе основных проблем молодежи Атырауской области можно отметить, прежде всего, социально-экономические проблемы - безработица, низкий уровень дохода и высокая стоимость высшего образования. На четвертом месте по актуальности оказались проблемы, связанные с ростом цен на продукты питания и товары народного потребления. Замыкает пятерку актуальных проблем обеспокоенность молодежи экологической ситуацией в области.
6. Превалирующая часть молодых людей заявила, что молодежь Атырауской области испытывает трудности с поиском работы и трудоустройством. Анализ данных в территориальном разрезе показал, что в наибольшей степени данная проблема характерна для молодежи, проживающей в сельской местности региона.
7. В качестве главных препятствий к трудоустройству молодёжи отмечались следующие причины: отсутствие опыта работы, низкая заработная плата, отсутствие рабочих мест в районе проживания, коррумпированность работодателей, несоответствие полученного образования функциональным требованиям вакантного места.
8. Почти абсолютное число опрошенных отметило необходимость участия государства в предоставлении первого рабочего места выпускникам вузов и колледжей, однако большая часть из них считает, что процедура должна носить добровольный характер.
9. В ходе опроса было обнаружено, что имеют собственное жилье 8,5 % опрошенных. Остальные респонденты не имеют собственного жилья, из них 76,4 % – проживают с родителями, 4,3 % – живут с родственниками, 7,8 % – арендуют квартиру/комнату, проживают в студенческом общежитии меньшая часть молодежи – 2,9 %.

10. Больше половины опрошенных в полной мере удовлетворены жилищными условиями, которыми располагают сегодня. Свою неудовлетворенность собственными условиями проживания продемонстрировали 7,4 % молодых атыраусцев, из них преобладающее число – жители села.

12. Главной причиной неудовлетворенности жилищными условиями является ветхость жилья. Другими факторами неудовлетворенности являются маленькая площадь, неудобная планировка квартиры, высокая стоимость коммунальных услуг и арендного жилья.

Раздел 3. Социальная активность молодежи

Стремление молодых людей к самостоятельному участию в жизни общества и государства, к удовлетворению и реализации различных социальных потребностей и интересов ведут к возникновению разнообразных форм социальной активности. Поскольку общество представляет собой наличие различных сфер (политика, культура, медиа и др.), в социальной активности можно выделить различные формы ее проявления. В данном исследовании мы намерены выяснить, какое значение имеет общественная деятельность в жизни молодых людей? Проявляет ли молодежь Атырауской области гражданскую активность сегодня?

3.1 Уровень патриотизма молодежи города и интерпретация этого понятия молодежью

Одной из важнейших ценностей современного общества является патриотизм, понимаемый не просто как любовь к Родине, гордость за свою страну, стремление узнать и понять ее, сделать лучше, но и как готовность к службе ради своего государства.

В рамках настоящего исследования уровень патриотизма изучался через ряд вопросов, касающихся наличия в сознании молодежи чувства гордости за свою страну, значение, которое молодые атыраусцы вкладывают в понятие патриотизма, комплекс мер, которые молодежь готова предпринять для процветания своей страны.

Как показывают результаты исследования, 84,4 % опрошенных молодых людей гордятся тем, что живут в Казахстане (56,3 % – в полной мере, 28,1 % – скорее да). Обратный ответ дали лишь 5,5 %, 7,8 % респондентов выразили индифферентное отношение к данному вопросу, а 1 % – затруднились с ответом (Диаграмма 4).

Чувство гордости за принадлежность к гражданам Казахстана лишь в небольшой степени зависит от гендерной принадлежности опрошенных: молодые девушки (86,5 %) испытывают большую гордость за казахстанское гражданство, нежели юноши (82,3 %). При этом на показатель патриотизма влияет этнический, возрастной и региональный фактор: в группах молодежи казахской национальности (86,2 %) он выше, чем в группе русской (64,1 %) и других национальностей (42,9 %). Также, чем старше респондент, тем больше он гордится проживанием в Казахстане (14-18 лет – 73,2 %, 19-23 года – 83,8 %, 24-28 лет – 91,6 %). Исходя из места проживания, следует отметить, что большую гордость за принадлежность к гражданам Казахстана демонстрирует сельская молодежь (95 %), нежели городские жители из числа молодежи (79,9 %).

Диаграмма 4.

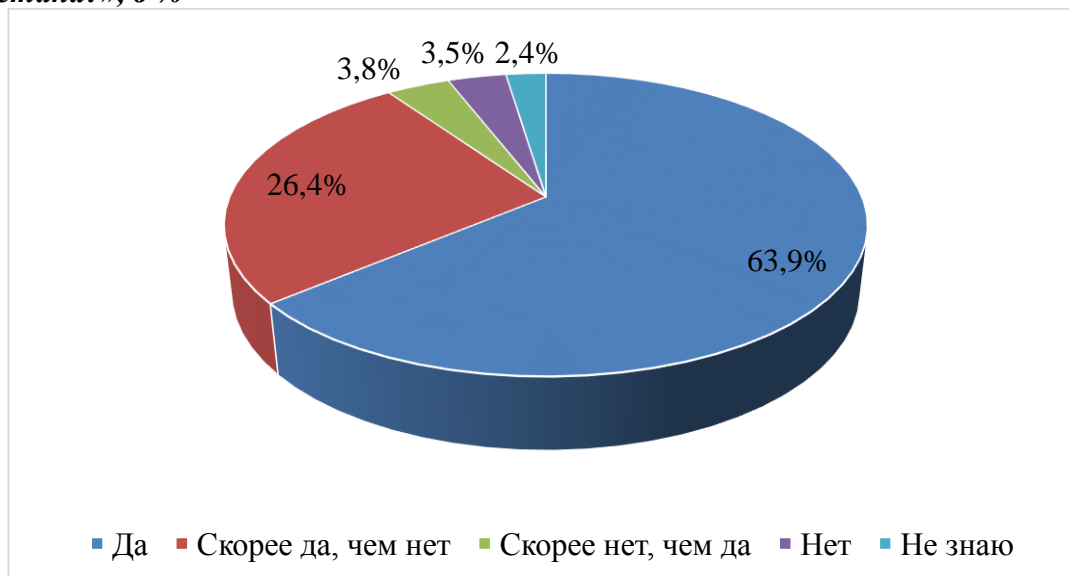
Распределение ответов на вопрос: «Насколько Вы гордитесь тем, что живете в Казахстане?», в %

Приведённые выше данные совпадают с результатами ответов на вопрос: «Считаете ли Вы себя патриотом Казахстана?»: утвердительный ответ получен от 90,3 % (63,9 % – «да», 26,4 % – «скорее да»). Указанные факты свидетельствуют о достаточно высоком уровне патриотизма среди молодёжи Атырауской области (Диаграмма 5).

Диаграмма 5.

Распределение ответов на вопрос: «Считаете ли Вы себя патриотом Казахстана?», в %

Корреляционный анализ данных позволяет сделать вывод о том, что среднестатистический портрет патриота Казахстана среди молодежи Атырауской области выглядит следующим образом, чаще это:

- молодая девушка (92,8 %), чем юноша (87,8 %);
- представитель казахского этноса (91,6 %), нежели русской (76,9 %) или другой национальности (57,1 %);
- житель села (98 %), нежели житель города (87 %);
- в возрасте 24-28 лет (96,2 %), нежели в возрасте 14-18 лет (80,3 %), 19-23 лет (91,4 %).

В рамках настоящего исследования в качестве еще одной задачи значилось выявление среди молодежи интерпретаций понятия «быть патриотом Казахстана». Анализ ответов молодёжи показал, что практически каждый третий молодой житель Атырауской области понимает патриотизм как любовь к Родине (27,4 %). Вторым наиболее распространённым (23,8 %) среди молодежи пониманием казахстанского патриотизма, не исключая его совмещение с другими трактовками патриотизма, является исполнение обязанностей гражданина, соблюдение законов государства. 19,3 % ассоциируют казахстанский патриотизм с верой в великое будущее страны. Для 18,5 % опрошенных казахстанский патриотизм тождественен чувству гордости за великие достижения страны (Таблица 12).

Таблица 12.

Распределение ответов на вопрос: «Что, по-Вашему, значит быть патриотом Казахстана?», в %

	%
Любить Родину	27,4
Исполнять обязанности гражданина, соблюдать законы государства	23,8
Верить в великое будущее страны	19,3
Гордиться великими достижениями страны	18,5
Защищать интересы страны	4,7
Испытывать ностальгию вдали от Родины	1,9
Другое	1,4
Не знаю	3

3.2 Степень удовлетворенности молодежи Атырауской области реализацией государственной молодежной политики и уровень информированности об организациях по работе с молодежью

Целью государственной молодежной политики в Казахстане является создание условий для полноценного духовного, культурного, образовательного, профессионального и физического развития молодежи, участия в процессе принятия решений, успешной

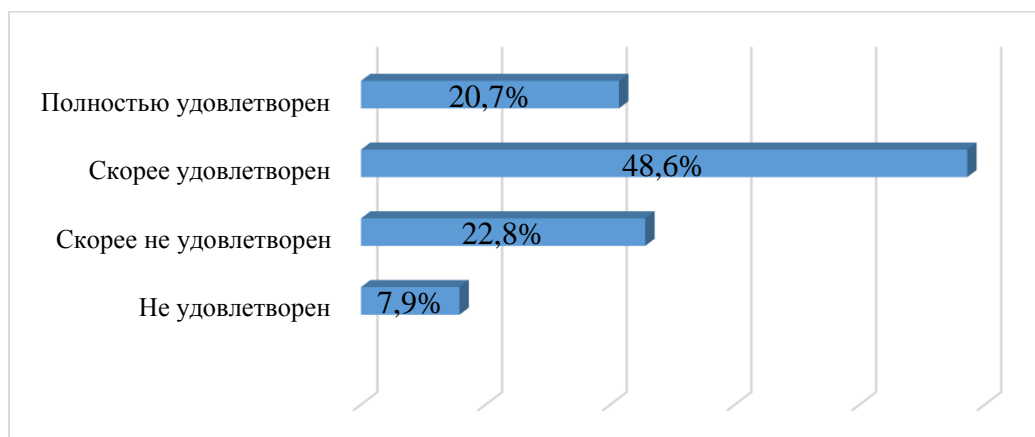

социализации и направления ее потенциала на дальнейшее развитие страны².

Для того, чтобы изучить степень удовлетворенности реализацией государственной молодежной политики молодежи Атырауской области, респондентам был задан вопрос: **«Скажите, пожалуйста, Вы удовлетворены тем, что государство делает для улучшения жизни молодежи в Казахстане?»**. Согласно полученным результатам, 69,3 % участников опроса удовлетворены реализацией молодежной политики в Казахстане, из них 48,6 % – скорее удовлетворены, 20,7 % – полностью удовлетворены. Противоположную позицию демонстрируют 30,7 % молодых жителей области, из них 22,8 % – скорее не удовлетворены, 7,9 % – полностью не удовлетворены (Диаграмма 6).

Диаграмма 6.

Распределение ответов на вопрос: «Скажите, пожалуйста, Вы удовлетворены тем, что государство делает для улучшения жизни молодежи в Казахстане?», в %

В наибольшей степени удовлетворены тем, что государство делает для улучшения жизни молодежи в Казахстане, молодые жители Исатайского района (96,7 % в сумме ответов «Полностью удовлетворен» – 54,8 % и «Скорее удовлетворен» – 41,9 %). Среди молодых жителей Махамбетского района данный показатель равен 70,9 %, Макатского – 68,6 %. По городу Атырау данное значение равно 63,9 %, в городе Кульсары 78,1 %.

Анализ данных по типу населенного пункта респондентов показал, что городская молодежь более критично относится к вопросу реализации молодежной политики в Казахстане по сравнению с сельскими гражданами. Так, совокупный показатель удовлетворенности тем, что государство делает для улучшения жизни молодежи, в городе составил 55,7 %, в селе – 72,8 %. Кроме этого на восприятие молодежной политики в стране влияет этнический фактор: представители казахского этноса оценивают реализацию молодежной политики в более

² https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=31661446#pos=123;-92

положительном ключе (совокупный показатель вариантов ответа «полностью удовлетворен» и «скорее удовлетворен» составил 62,4 %), нежели представители русской (41 %) и других национальностей (28,6 %) (Таблица 13).

Таблица 13.

Распределение ответов на вопрос: «Скажите, пожалуйста, Вы удовлетворены тем, что государство делает для улучшения жизни молодежи в Казахстане?» (в разрезе национальностей)

	КАЗАХ (-шка)	РУССКИЙ (-ая)	ДРУГОЕ
Полностью удовлетворен	18,7 %	7,7 %	14,3 %
Скорее удовлетворен	43,7 %	33,3 %	14,3 %
Скорее не удовлетворен	19,3 %	28,2 %	33,3 %
Не удовлетворен	6,7 %	10,3 %	9,5 %
Другое	0,1 %	0	0
Ничего не знаю о государственной молодежной политике	6,8 %	15,4 %	19,0 %
Не знаю	4,6 %	5,1 %	9,5 %

Кроме этого, исследование показало, что половина опрошенной молодежи оценивает степень внимания государства к вопросам поддержки молодежи как достаточную. Варианты ответа «да, достаточно» и «скорее достаточно» были выбраны 55,8 % молодежи. Однако значима доля и тех, кто считает, что внимание, которое уделяет государство вопросам поддержки молодежи, является недостаточным, таковых 37 % (скорее недостаточно – 26,2 %, нет, не достаточно – 10,8 %). Еще 7,1 % молодых граждан затруднились отвечать на вопрос (Диаграмма 7).

В целом социологический опрос показал, что уровень осведомленности молодежи Атырауской области об организациях по работе с молодежью можно охарактеризовать как поверхностный. Уровень участия молодежи в мероприятиях, организуемых данными организациями, является низким. Самой популярной молодежной структурой является молодежное крыло «Жас Отан» партии «Нур Отан». О данной организации хорошо осведомлены 21,4 % респондентов. Имеют поверхностное представление об организации более половины опрошенных жителей Атырауской области (52,3 %).

Молодежь Атырауской области осведомлена о деятельности Управление по вопросам молодежной политики. 9,9 % отметили, что хорошо знают специфику работы указанной организации, 45,1 % опрошенных выбрали вариант «что-то слышал(-а)». О Молодежном ресурсном центре Атырауской области/города Атырау хорошо информированы 11,4 % участников исследования. 45,5 % обладают

поверхностной информацией об МРЦ. Такая молодежная организации как «Национальная волонтерская сеть» хорошо знакома каждому десятому респонденту. 40,1 % респондентов знают о ней лишь в общих чертах.

Диаграмма 7.

Распределение ответов на вопрос: «Как Вы считаете, достаточно ли внимания уделяют государственные органы вопросам поддержки молодежи?», в %

Низкий уровень узнаваемости в молодежной среде имеют такие организации, как Конгресс молодежи Казахстана, Альянс студентов Казахстана и Научно-исследовательский центр «Молодежь», о данных организациях хорошо осведомлены лишь 5,3 %, 5,1 % и 5,4 % опрошенных, соответственно (Таблица 14).

Таблица 14.

Распределение ответов на вопрос: «Скажите, пожалуйста, какие организации по работе с молодежью Вы знаете?», в %

	Знаю, участвовал (-а)	Хорошо знаю, но не участвовал (-а)	Что-то слышал (-а)	Ничего не слышал (-а), не знаю
Управление по вопросам молодежной политики / внутренней политики Атырауской области / города Атырау	6,2	9,9	45,1	38,7
Молодежный ресурсный центр Атырауской области / города Атырау	4,7	11,4	45,5	38,4

Молодежное крыло «Жас Отан» партии «Нур Отан»	10,3	21,4	52,3	15,9
Национальная волонтерская сеть	4,5	10,4	40,1	45
Конгресс молодежи Казахстана	1,7	5,3	37,2	55,7
Альянс студентов Казахстана	2,1	5,1	37,9	54,8
Научно-исследовательский центр «Молодежь»	5,7	5,4	46,5	42,5

Важным вопросом в данном исследовании был вопрос о мотивах членства молодежи в общественных организациях. Проводя анализ мотивов молодежи к участию в молодежных организациях, было выявлено, что одна треть всех опрошенных молодых респондентов (33,5 %) не являются членами молодежных организаций.

Лидирует среди мотивов членства молодежи желание «получить опыт работы, в целом опыт в жизни» (36,7 %). На втором месте стоит мотив «быть полезным обществу, людям» (33,3 %), на третьем – стремление получить более высокий социальный статус (8 %). Далее следуют по мере убывания такие мотивы членства молодежи в молодежных организациях, как стремление продвинуться по карьерной лестнице (6,5 %) и желание занять руководящую должность (5,8 %) (Таблица 15).

Таблица 15.

Распределение ответов на вопрос: «Что служит для Вас мотивацией к участию в молодежных организациях?», в %

	%
Получить опыт работы, в целом опыт в жизни	36,7
Желание быть полезным обществу, людям	33,3
Стремление получить более высокий социальный статус	8
Стремление продвинуться по карьерной лестнице	6,5
Желание занять руководящую должность	5,8
Другое	0,3
Я не являюсь участником молодежных организаций	33,5
Не знаю	5,1

3.3 Формы допустимого участия молодежи в развитии своей страны / города / села

Социальная активность молодежи помимо членства в молодежных организациях включает также участие молодых граждан в управлении и развитии своего города/села. В ходе опроса респондентов спросили: **«Как Вы думаете, каким образом Вы можете принять участие в**

развитии Вашего города / села?». Согласно полученным результатам, наиболее приемлемой формой участия молодежи в жизни своего населенного пункта является волонтерство. Вариант ответа «помогать в качестве волонтера нуждающимся категориям жителей» выбрали 24,9 % опрошенных. При этом желающих быть волонтерами среди молодежи с ученой степенью меньше, чем среди молодежи с другими уровнями образования. Так, данный вариант ответа выбрали 12,5 % респондентов, имеющих ученую степень, 25 % респондентов с высшим образованием, 25,3 % опрошенных со средне специальным образованием и 27,9 % респондентов со средним образованием.

19,5 % выбирают вид участия через обсуждение проектов или программ по решению какой-либо проблемы, среди них значительная доля молодых ученых (12,5 %). 12,3 % респондентов хотели бы вносить собственные предложения по развитию города/села, среди них также высока доля молодых ученых (18,8 %). Еще 11,5 % молодых людей выбирают участие в общественных работах, причем чем ниже уровень образования респондента, тем желание участвовать в общественных работах меньше.

15,2 % опрошенных не имеют представления о том, как могут принимать участие в развитии своего населенного пункта (Таблица 16).

Таблица 16.

Распределение ответов на вопрос: «Как Вы думаете, каким образом Вы можете принять участие в развитии Вашего города / села?», в %

	%
Помогать в качестве волонтера нуждающимся категориям жителей	24,9
Принимать участие в обсуждении проектов или программ по решению какой-либо проблемы	19,5
Не имею представления о том, как я могу участвовать в этом	15,2
Вносить предложения (письменно) в акимат	12,3
Принимать участие в общественных работах	11,5
Принимать непосредственное участие в разработке проектов и программ по решению проблем	6,2
Перечислять средства, оказывать финансовую помощь	2,2
Другое	0,5
Не знаю	7,6

Далее было интересно узнать мнение молодых жителей Атырауской области относительно того, что они готовы сделать сейчас, чтобы Казахстан был процветающим государством. Как показал социологический опрос, каждый второй респондент выбрал вариант ответа «хорошо учиться, получать хорошее образование и развивать

определенную отрасль в стране» (56 %). 46,9 % молодежи готовы участвовать в общественных работах, социальных проектах. Почти столько же респондентов видят свою функцию в том, чтобы вести здоровый образ жизни и тем самым пропагандировать ЗОЖ. Каждый пятый обозначил позицию: может вносить вклад в развитие страны посредством патриотизма, рассказывая о своей стране иностранным друзьям, знакомым в социальных сетях (21,6 %). 18,9 % считают, что их польза заключается в том, что они являются профессионалами своего дела, работают и платят налоги. Кроме этого, 13,1 % опрошенных выразили готовность «быть добровольцами и рассказывать молодым людям в общественных местах о государственных программах и проектах». 6,4 % респондентов ответили, что в данное время ничем не могут помочь, так как им самим нужна помощь, среди них значительна доля молодежи из категории NEET, которая не учится и не работает на данный момент (Таблица 17).

Таблица 17.

Распределение ответов на вопрос: «Что Вы готовы сделать сейчас, чтобы Казахстан был процветающим государством?», в %

	%
Хорошо учиться, получать хорошее образование и развивать определенную отрасль в стране	56
Участвовать в общественных работах, социальных проектах	46,9
Вести здоровый образ жизни и других призывать к этому	42,2
Быть патриотом своей страны, рассказывать о своей стране иностранным друзьям, знакомым в социальных сетях	21,6
Быть профессионалом, работать и платить налоги	18,9
Быть добровольцем и рассказывать молодым людям в общественных местах о государственных программах и проектах	13,1
Сейчас я ничего не могу дать своей стране, мне самому нужна помощь	6,4
Другое	1,5
Не знаю	2,5

3.4 Протестный потенциал в молодежной среде

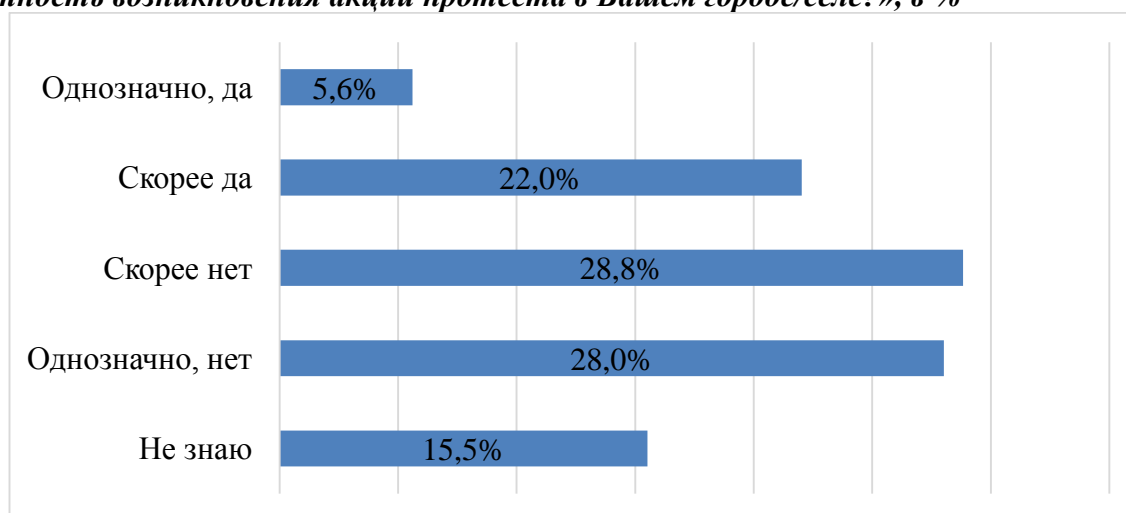
Своеобразным проявлением социальных отношений выступают социальные конфликты, открытой формой выражения которых могут быть массовые протестные выступления.

Для выявления уровня протестных настроений в рамках данного исследования использовался ряд вопросов, позволяющих сформировать общую картину вероятности социального протеста в молодежной среде

Атырауской области. Кроме того, особое внимание было уделено возможным причинам протеста. В первую очередь, в ходе изучения протестных настроений в молодежной среде были получены данные о том, что думают сами участники опроса о вероятности массовых акций протеста в местах их проживания. Как показывает анализ данных, около трети опрошенных молодых жителей Атырауской области (27,6 %) полагают, что акции протеста вполне вероятны в их городе/селе, из них 5,6 % – абсолютно уверены, 22 % – скорее уверены. При этом больше половины молодежи (56,8 %) придерживается противоположного мнения, считая, что протесты маловероятны. 15,5 % опрошенных молодых лиц вообще затруднились оценить вероятность протестных акций в своем населённом пункте (Диаграмма 8).

Диаграмма 8.

Распределение ответов на вопрос: «Как Вы считаете, существует ли сейчас вероятность возникновения акций протеста в Вашем городе/селе?», в %

Корреляционный анализ по уровню доходов респондентов показал высокий уровень протестных настроений отмечается среди молодежи, выбравшей вариант ответа «не хватает денег на еду» (50 %). То есть каждый второй опрошенный из группы с низким уровнем достатка допускает возможность возникновения акций протеста в Атырауской области.

Интересен тот факт, что в разрезе принадлежности к разным возрастным группам наблюдается следующая тенденция: чем старше возраст респондента, тем реже молодые люди склонны указывать на вероятность возникновения акций протеста. Так, совокупный показатель вариантов ответа «однозначно, да» и «скорее да» на указанный вопрос в возрастной группе 14-18 лет составила 35,4 %, 19-23 лет – 33,2 %, 24-29 лет – 20,8 % (Таблица 18).

Таблица 18.

Распределение ответов на вопрос: «Как Вы считаете, существует ли сейчас вероятность возникновения акций протеста в Вашем городе/селе?» (в разрезе возраста)

	14-18 лет	19-23 года	24-28 лет
Однозначно, да	6,1 %	6,5 %	5,0 %
Скорее да	29,3 %	26,6 %	15,8 %
Скорее нет	36,0 %	31,0 %	23,6 %
Однозначно, нет	10,8 %	10,9 %	45,1 %
Не знаю	17,8 %	25,0 %	10,6 %

Линейный региональный срез вероятности протестов показывает, что значительные доли тех, кто высоко оценивают вероятность протестных акций в своем населённом пункте, проживают в городе Атырау (совокупный показатель вариантов ответа «однозначно, да» и «скорее да» составил 34,6 %), нежели в сельских населенных пунктах (11,3 %) (Таблица 19).

Таблица 19.

Распределение ответов на вопрос: «Как Вы считаете, существует ли сейчас вероятность возникновения акций протеста в Вашем городе/селе?» (в разрезе типа населенного пункта)

	ГОРОД	СЕЛО
Однозначно, да	7,4 %	1,3 %
Скорее да	27,2 %	10,0 %
Скорее нет	33,8 %	17,3 %
Однозначно, нет	13,0 %	63,0 %
Не знаю	18,6 %	8,3 %

Анализ данных по принципу локации опроса показал, что учащаяся молодежь чаще отмечала высокую вероятность протестов в регионе, нежели молодежь, опрошенная в домохозяйствах (совокупный показатель вариантов ответа «однозначно да» и «скорее да» составил в первом случае 34,7 %, во втором – 20,6 %).

Корреляционный анализ по принципу статуса занятости опрошенных демонстрирует, что учащиеся, студенты чаще говорят о возможности протестов (совокупный показатель вариантов ответа «однозначно да» и «скорее да» составил 35,3 %), нежели представители других групп (работающие – 21,2 %, безработные – 17,2 %, NEET – 21,7 %) (Таблица 20).

Вопрос о вероятности протестов интересен сквозь призму проблем, которые могут спровоцировать протестные акции. С точки зрения опрошенных, спровоцировать протест молодежи в Атырауской

области могут разные проблемы. Условно их можно разделить на экономические и неэкономические факторы. К экономическим причинам протеста можно отнести рост цен на продукты питания, бензин, лекарства (22,5 %), сокращение и увольнение с работы (14,2 %), задержка выплат по заработной плате, стипендиям, пособиям (11,6 %) и необоснованные штрафы (10,8 %). К неэкономическим причинам протеста следует отнести состояние окружающей среды. Так, в случае ухудшения экологической обстановки 21,1 % готовы выйти на публичную акцию протеста. К такому же типу факторов протеста можно отнести халатность и непрофессионализм работников медицинских учреждений (18,4 %), несправедливые судебные решения (12,1 %), а также перегруженность общественного транспорта (11,1 %).

Таблица 20.

Распределение ответов на вопрос: «Как Вы считаете, существует ли сейчас вероятность возникновения акций протеста в Вашем городе/селе?» (в разрезе статуса занятости)

	Нет, я только учусь	Учусь и одновременно работаю	Да, я работаю	Я не учусь, не работаю и НЕ ищу работу	Я не учусь, не работаю
Однозначно, да	5,9 %	6,0 %	4,7 %	6,9 %	8,7 %
Скорее да	29,4 %	22,4 %	16,5 %	10,3 %	13,0 %
Скорее нет	33,4 %	38,8 %	22,6 %	37,9 %	26,1 %
Однозначно, нет	11,1 %	9,0 %	47,7 %	20,7 %	34,8 %
Не знаю	20,2 %	23,9 %	8,6 %	24,1 %	17,4 %

Отрицают возможность своего участия при любых обстоятельствах в публичных акциях протеста (демонстрациях, забастовках, митингах и т.д.) – 31,3 % молодых граждан (Таблица 21).

Таблица 21.

Распределение ответов на вопрос: «Какая проблема может вынудить Вас пойти на публичную протестную акцию?», в %

	%
Рост цен на продукты питания, бензин, лекарства	22,5
Ухудшение экологической ситуации	21,1
Халатность и непрофессионализм работников медицинских учреждений	18,4
Сокращение увольнение с работы	14,2
Несправедливые судебные решения	12,1
Задержка по выплате заработной платы стипендий пособий	11,6

Перегруженность общественного транспорта	11,1
Необоснованные штрафы	10,8
Невозможность приобрести собственное жилье	9,4
Проблемы в школе / колледже / вузе	8,5
Необоснованное повышение тарифов на коммунальные услуги	7,3
Несогласие с принимаемыми реформами	5,7
Повышение выплат по кредитам или ипотеке	5,8
Другое	1,8
Ничто не может вынудить меня открыто протестовать	31,3
Не знаю	12,2

3.5 Информированность молодежи о государственной программе модернизации общественного сознания «Рухани жаңғыру»

12 апреля 2017 года была опубликована статья Н.А. Назарбаева о необходимости модернизации общественного сознания. В данном исследовании одной из задач было обозначено изучение степени информированности молодежи Атырауской области о государственной программе модернизации общественного сознания «Рухани жаңғыру» и о ходе реализации основных ее направлений.

Ссылаясь на результаты социологического исследования, можно заключить, что основная часть молодого населения области знакома с содержанием Программы «Рухани жаңғыру» лишь частично (57,1 %). Не осведомлены о программной статье «Взгляд в будущее: модернизация общественного сознания» 15,6 % респондентов. И каждый пятый с уверенностью ответил, что знает о данной программе (19,7 %) (Диаграмма 9).

Диаграмма 9.

Распределение ответов на вопрос: «Скажите, пожалуйста, знакомы ли Вы с содержанием Программы «Рухани жаңғыру» («Взгляд в будущее – модернизация общественного сознания»)», в %

Анализ полученных данных в региональном разрезе указывает на следующее: самый высокий уровень информированности о программе модернизации сознания наблюдается в селах, нежели в городах. Так, хорошо осведомлены о содержании программы 18,6 % городской молодежи и 22,3 % сельских жителей. И ничего не знают о «Рухани жаңғыру» 17,2 % молодежи в городе и 12 % молодежи в сельской местности (Таблица 22).

Таблица 22.

Распределение ответов на вопрос: «Скажите, пожалуйста, знакомы ли Вы с содержанием Программы «Рухани жаңғыру» («Взгляд в будущее – модернизация общественного сознания»)»?» (в разрезе типа населенного пункта)

	ГОРОД	СЕЛО
Никогда не слышал	17,2 %	12,0 %
Что-то слышал	53,9 %	64,3 %
Читал, видел, хорошо знаком с содержанием	18,6 %	22,3 %
Не знаю	10,3 %	1,3 %

В целом, полученные данные демонстрируют частичную степень осведомленности молодежи Атырауской области о программной статье Президента РК «Взгляд в будущее: модернизация общественного сознания», что может говорить об имеющихся проблемах в области проведения информационно-разъяснительных работ с населением.

Далее крайне важно было выяснить, что является основным источником информации о Программе модернизации общественного сознания «Рухани жаңғыру» для молодежи области. Среди основных ресурсов были отмечены: телевидение, интернет, а также организации образования, в которых обучается молодежь (школа, колледж, университет). Как указано в Диаграмме 10, 43 % опрошенных указали, что узнали о программе «Рухани жаңғыру» из телевизионных сообщений. На втором месте расположился Интернет – 31,3 %. Еще 31,2 % респондентов узнали о государственной программе в организациях образования. Социальные сети послужили источником информации о программе еще для 23,2 % опрошенных. 15,8 % молодых жителей Атырауской области узнали о программе модернизации общественного сознания из печатных СМИ. 9 % респондентов отметили в качестве источника информации о программе «друзей, знакомых».

Наименее популярным источником информации для молодежи о программе «Рухани жаңғыру» являются коллеги (2,7 %), что, скорее всего, объясняется тем, что объектом исследования является молодежь в возрасте 14-29 лет, значительная доля которых не работает в данный момент в трудовых коллективах.

Диаграмма 10.

Распределение ответов на вопрос: «Скажите, пожалуйста, из каких источников Вы узнали о Программе «Рухани жаңғыру», в %

В завершение респонденты ответили на вопрос: «Скажите, пожалуйста, о каких направлениях Программы «Рухани жаңғыру» Вы слышали, знаете или являетесь участником?». Как показал опрос, среди молодежи ситуация с информированностью и степенью участия в спецпроектах «Рухани жаңғыру» выглядит следующим образом: самый высокий уровень информированности молодых жителей был выявлен в отношении проекта по переходу государственного языка на латиницу. Абсолютное большинство, так или иначе, слышали, знают или были задействованы в этой инициативе (86,6 %), не знают о ней 13,4 % респондентов. Показатель прямого или опосредованного участия молодых жителей в инициативе – 13,4 %.

36,7 % опрошенных слышали о спецпроекте «100 новых лиц Казахстана». Еще 17,2 % хорошо знают о данной подпрограмме «Рухани жаңғыру», но не принимали участия в мероприятиях в рамках реализации спецпроекта. Так, показатель вовлеченности жителей в данный спецпроект – всего 5,9 %.

15,4 % опрошенных ответили, что знают о подпрограмме «Новое гуманитарное знание. 100 новых учебников на казахском языке», еще 3,7 % лично участвовали в реализации проекта. Доля тех, кто ничего не знает и не слышали о данном спецпроекте, составляет 41,4 % опрошенных.

40,3 % респондентов слышали о подпрограмме «Туған жер», 13,9 % выбрали вариант ответа «хорошо знаю, но не участвовал (а)». Показатель участия молодежи в реализации проекта – 6,3 %.

Меньше всего молодежь Атырауской области информирована о реализации спецпроектов «Сакральная география Казахстана» и «Современная казахстанская культура в глобальном мире». Так, ничего не знают и не слышали о данных спецпроектах 58,6 % и 44,5 % респондентов соответственно (Таблица 23).

Таблица 23.

Распределение ответов на вопрос: «Скажите, пожалуйста, о каких направлениях Программы «Рухани жаңғыру» Вы слышали, знаете или являетесь участником?», в %

	Знаю, участвовал(-а)	Хорошо знаю, но не участвовал(-а)	Что-то слышал(-а)	Ничего не слышал(-а), не знаю
Поэтапный переход казахского языка на латинскую графику	13,4	33,1	40,2	13,4
Новое гуманитарное знание. 100 новых учебников на казахском языке	3,7	15,4	39,5	41,4
Туған жер	6,3	13,9	40,3	39,5
Сакральная география Казахстана	2,4	7,7	31,3	58,6
Современная казахстанская культура в глобальном мире	4,8	12,1	38,5	44,5
100 новых лиц Казахстана	5,9	17,2	36,7	40,3

Выводы

1. Исследование диагностировало высокий уровень патриотизма в молодежной среде Атырауской области, 84,4 % опрошенных испытывают гордость, что являются гражданами Казахстана.
2. В ходе опроса определили себя патриотами государства 90,3 % молодых жителей Атырауской области.
3. При этом патриотизм характеризуется, в первую очередь, как любовь к Родине. Для каждого четвертого опрошенного быть патриотом – значит исполнять обязанности гражданина, соблюдать законы государства. Другая часть опрошенных выбрала варианты ответа: «верить в великое будущее страны» и «гордиться великими достижениями страны».
4. Преобладающая часть опрошенных жителей Атырауской области удовлетворена реализацией государственной молодежной политики в Казахстане. Однако анализ данных по типу населенного пункта респондентов показал, что городская молодежь более критично

относится к вопросу реализации молодежной политики в Казахстане по сравнению с сельскими гражданами.

5. Большая часть опрошенной молодежи оценивает степень внимания государства к вопросам поддержки молодежи как достаточную.

6. В целом социологический опрос показал поверхностный уровень осведомленности молодежи Атырауской области об организациях по работе с молодежью. Самой популярной молодежной структурой является молодежное крыло «Жас Отан» партии «Нур Отан». Низкий уровень узнаваемости в молодежной среде имеют такие организации как Конгресс молодежи Казахстана, Альянс студентов Казахстана и Научно-исследовательский центр «Молодежь».

7. Главным мотивом молодые люди участвуют в деятельности молодежных организаций для получения опыта работы. На втором месте стоит желание «быть полезным обществу», на третьем – стремление получить более высокий социальный статус.

8. Свой вклад в развитие Казахстана молодежь Атырауской области представляет по-разному: каждый второй опрошенный считает, что может принести пользу стране в том случае, если будет хорошо учиться, получать хорошее образование и развивать определенную отрасль в стране. Кроме этого, молодежь свой вклад видит через участие в общественных работах, социальных проектах. Значительная часть респондентов готова вести здоровый образ жизни и других призывать к этому. Остальные определили собственную полезность в том, чтобы быть патриотами, профессионалами, работать и платить налоги.

9. Каждый третий молодой житель Атырауской области допускает вероятность возникновения акций протеста в регионе его проживания в настоящее время. При этом наблюдается тенденция: чем старше возраст респондента, тем реже они указывают на вероятность возникновения акций протеста. Кроме этого, каждый второй опрошенный из группы с низким уровнем достатка допускает возможность возникновения акций протеста в области. Корреляционный анализ по принципу статуса занятости опрошенных демонстрирует, что учащиеся, студенты чаще говорят о возможности протестов.

10. С точки зрения опрошенных, спровоцировать протест молодежи могут экономические и неэкономические факторы. К экономическим причинам протеста можно отнести рост цен на продукты питания, бензин, лекарства, сокращение и увольнение с работы, задержка выплат по заработной плате, стипендиям, пособиям и необоснованные штрафы. К неэкономическим причинам протеста следует отнести ухудшение экологической ситуации. Однако одна треть опрошенных отрицает возможность своего участия при любых обстоятельствах в публичных акциях протеста (демонстрациях, забастовках, митингах и т.д.).

11. Полученные данные демонстрируют частичную степень осведомленности молодежи Атырауской области о программной статье Президента РК «Взгляд в будущее: модернизация общественного сознания», так как основная часть молодого населения области знакома с содержанием Программы «Рухани жаңғыру» лишь частично.

13. Среди основных источников информации о Программе были отмечены: телевидение, интернет, а также организации образования, в которых обучается молодежь (школа, колледж, университет).

14. Что касается информированности молодежи об основных направлениях Программы «Рухани жаңғыру», то самый высокий уровень информированности молодых жителей был выявлен в отношении проекта по переходу государственного языка на латинскую графику. Меньше всего молодежь Атырауской области информирована о реализации спецпроектов «Сакральная география Казахстана» и «Современная казахстанская культура в глобальном мире».

Раздел 4. Отношение молодежи Атырауской области к религии

В условиях светского государства институт религии не является определяющим в жизни общества, однако для определенных категорий граждан от отношения к религии зависит вся социальная и личная жизнь. С целью определения уровня влияния религии на повседневную жизнь молодежи Атырауской области в социологический инструментарий были включены вопросы об отношении к религии и об интенсивности исполнения основных религиозных практик.

4.1 Особенности индивидуальной религиозности молодежи

Итак, социологический опрос показал, что современная религиозная структура молодежи Атырауской области в целом выглядит следующим образом: большинство участников опроса считают себя религиозными, но без соблюдения религиозных предписаний и обрядов – 42,6 %, среди них значительна доля работающей молодежи. Тех, кто считает себя верующими, но ограничиваются лишь праздниками и соблюдением некоторых формальностей – 23,8 %. Доля глубоко верующих среди молодежи Атырауской области составляет 9,9 % (верующие, соблюдающие все предписания религии). При этом среднестатистический портрет глубоко верующего молодого человека выглядит следующим образом: преимущественно это безработный или учащийся городской житель в возрасте 19-23 лет. Гендерная принадлежность, уровень образования в данном случае не влияет на степень религиозности молодых людей.

Доля неверующих граждан, но иногда посещающих религиозные учреждения – 7,4 %. Равнодушно относятся к вопросам веры 9,3 % респондентов, атеистических взглядов придерживаются 2,8 % молодежи области (Таблица 24).

Таблица 24.

Распределение ответов на вопрос: «Скажите, пожалуйста, Вы считаете себя верующим человеком?», в %

	%
Я верующий, но не исполняю никакие религиозные обряды	42,6
Я верующий, но редко, только на праздники, посещаю мечеть, церковь, синагогу, очень редко соблюдаю религиозные нормы	23,8
Я верующий, участвую в жизни религиозной общины, следую всем религиозным нормам	9,9
Я равнодушен к религии	9,3
Я НЕ верующий, но иногда посещаю мечеть, церковь, синагогу, соблюдаю религиозные нормы	7,4

Я не верю в существование Бога, я атеист	2,8
Другое	0,3
Не знаю	3,9

Таким образом, среди молодых людей значительна доля номинально верующих, которые не участвуют в религиозной жизни, но иногда выполняют некоторые религиозные обряды. Исходя из концепции ученого Д.М. Угриновича, молодежь Атырауской области в большей степени представляет собой группу колеблющихся верующих. Общая характеристика поведения данной группы верующих выражается в ситуативном проявлении элементов религиозного поведения и нерегулярном отправлении важных религиозных обрядов.

Для более детального анализа особенностей религиозного поведения молодежи Атырауской области были выбраны такие акты культового религиозного поведения, как частота посещения культовых мест и чтение религиозной литературы.

Как часто молодежь Атырауской области посещает культовые заведения (мечеть, православный храм, костел, молельный дом и т. д.)? Опрос показал, что более половины опрошенной молодежи не посещают религиозные учреждения (54 %) (Диаграмма 11).

Диаграмма 11.

Распределение ответов на вопрос: «Как часто Вы посещаете религиозные сооружения (мечеть, церковь, синагога)?», в %

В отношении остальных респондентов можно наблюдать некоторый разброс: один раз в неделю посещают религиозные заведения 6,7 % респондентов. Следующая группа посетителей храмов, мечетей и синагог включает 17,4 % населения, они бывают на богослужениях изредка. 6,6 % опрошенных посещают религиозные места только по

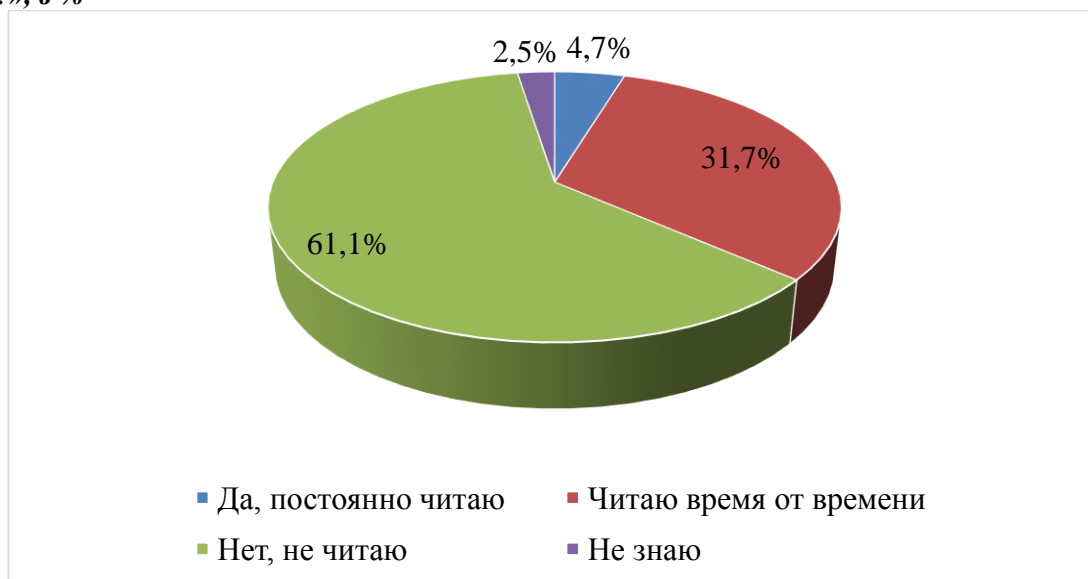
праздникам. Остальные респонденты посещают культовые заведения по определенным причинам («когда проблемы», «во время семейных событий», «когда есть желание»). Затруднились ответить на вопрос – 11,5 % респондентов.

4.2 Отношение молодежи Атырауской области к религиозной литературе и источники ее приобретения

Что касается чтения религиозной литературы, то анализ полученных данных показал, что преобладающее число молодежи Атырауской области не читает религиозную литературу (61,1 %). Читают религиозную литературу время от времени одна треть респондентов. Являются постоянными читателями книг религиозного содержания лишь каждый двадцатый опрошенный молодой человек. Можно предположить, что чтение религиозных книг является довольно трудоемким занятием, а потому наименее популярно среди молодежи как способ выражение религиозности (Диаграмма 12).

Диаграмма 12.

Распределение ответов на вопрос: «Читаете ли Вы религиозную литературу? Как часто?», в %

При этом почти каждый второй опрошенный из числа респондентов, читающих религиозную литературу, выбирает в качестве источника литературы Интернет, таковых 45,2 %. Одна треть молодежи пользуется возможностями домашней библиотеки. Каждый пятый приобретает религиозную литературу в культовых заведениях (мечеть, церковь, синагога и т.д.). 16,1 % опрошенных покупают религиозные книги в специализированных отделах книжных магазинов. Другим популярным способом приобретения религиозной литературы в

молодежной среде является вариант «беру у друзей, знакомых» – 11,7 % ответивших (Таблица 25).

Таблица 25.

Распределение ответов на вопрос: «Если Вы читаете религиозную литературу, где Вы обычно ее берете, приобретаете?», в %

	%
Читаю в Интернете	45,2
Религиозная литература есть у меня дома или дома у родителей	33,5
В мечети, церкви, синагоге	22,1
В книжном магазине в специализированном отделе	16,1
Беру у друзей, знакомых	11,7
В городской, районной, сельской библиотеке	3,3
Читаю в школе на спецпредметах, спецкурсах	2,7
Другое	0,8

В качестве заключения молодые респонденты ответили на вопрос о том, какие эмоции вызывают у них глубоко религиозные люди. Надо сказать, что каждый второй ответивший выразил уважительное отношение к верующим, но не стал бы им подражать. Когда как 19,9 % респондентов выбрали вариант ответа «я уважаю их и хочу быть таким, как они». Такая же доля молодежи относится к глубоко религиозным людям безразлично. Каждый двадцатый представитель молодежи выбрал вариант ответа «религиозная молодежь пугает меня, я стараюсь избегать общения с ней». Относятся к глубоко религиозным людям отрицательно, считая, что у них есть проблемы в общении, лишь 1,5 % участников исследования. 6,9 % опрошенных затруднились ответить на вопрос. (Таблица 26).

Поэтому, согласно разнородным ответам молодежи, нельзя вывести среднее арифметическое отношение молодых людей к глубоко религиозным людям. Возможно лишь дать характеристику каждой группе мнений.

Таблица 26.

Распределение ответов на вопрос: «Какие эмоции вызывают у Вас глубоко религиозные люди?», в %

	%
Я уважаю их, но я бы не хотел бы быть таким же	47,1
Я уважаю их и хочу быть таким, как они	19,9
Мне все равно, отношусь к ним безразлично	19
Религиозная молодежь пугает меня, я стараюсь избегать общения с ней	4,7
Отношусь к ним плохо, считаю, что они имеют проблемы в общении	1,5
Другое	0,8

Выводы

1. Уровень религиозности молодежи Атырауской области нельзя охарактеризовать однозначным образом: большинство участников опроса считают себя религиозными, но без соблюдения религиозных предписаний и обрядов. Доля глубоко верующих среди молодежи Атырауской области составляет 9,9 %. Также есть группа неверующих, равнодушных к религии и атеистов.
2. Превалирующее число опрошенной молодежи не посещает религиозные учреждения. Была выявлена немногочисленная группа молодежи, которая посещает культовые заведения только по определенным причинам («когда проблемы», «во время семейных событий», «когда есть желание»).
3. В основном, молодежь Атырауской области не читает религиозную литературу. Являются постоянными читателями книг религиозного содержания лишь каждый двадцатый молодой человек.
4. Большинство молодых людей читают религиозную литературу в Интернете. Одна треть респондентов пользуется возможностями домашней библиотеки. Другая часть приобретает религиозную литературу в культовых заведениях (мечеть, церковь, синагога и т.д.). 16,1 % опрошенных покупают религиозные книги в специализированных отделах книжных магазинов.

Раздел 5. Формы девиантного поведения молодежи Атырауской области

В последние годы девиантное поведение стали определять, как отклоняющееся. Одни ученые склонны считать, что девиация – это отклонение от нормы, которое влечет за собой изоляцию, лечение, тюремное заключение или другое наказание индивида (Н.Дж. Смелзер), другие видят причину в разрыве между целями общества и социально одобряемыми средствами существования этих целей (Р. Мертон), третьи подчеркивают, что отклонения в поведении возникают в результате конфликтов между культурными нормами. Я.И. Гишинский под девиацией понимает поступки, действия человека, не соответствующие официально установленным или фактически сложившимся в данном обществе нормам.

Актуальность данного раздела заключается в том, что все чаще и чаще среди молодежи встречается девиантное поведение. С развитием информационной системы произошло свержение ранее устоявшейся системы поведения, поэтому контролировать молодое поколение сейчас практически невозможно. Легкая доступность алкогольной, табачной продукции позволяет приобщиться к такого рода зависимостям в довольно раннем возрасте. В рамках настоящего раздела будут рассмотрены такие вопросы, как проблема физического насилия в молодежной среде, отношение к табакокурению, алкоголизму, наркотикам и проблеме экстремизма.

5.1 Проблема физического насилия в молодежной среде

Итак, начнем с проблемы физического насилия в молодежной среде. Согласно результатам опроса, преобладающее число молодежи Атырауской области никогда не становились свидетелями физического или другого насилия по отношению к их сверстникам, одноклассникам, друзьям за последние три месяца, об этом сказали 82,5 % респондентов. 4,7 % опрошенных выбрали вариант ответа «ежемесячно», 1,6 % видят такие случаи еженедельно, 1,2 % – иногда, 0,9 % – каждый день. При этом почти каждый десятый представитель молодежи затруднился ответить на вопрос (Диаграмма 13).

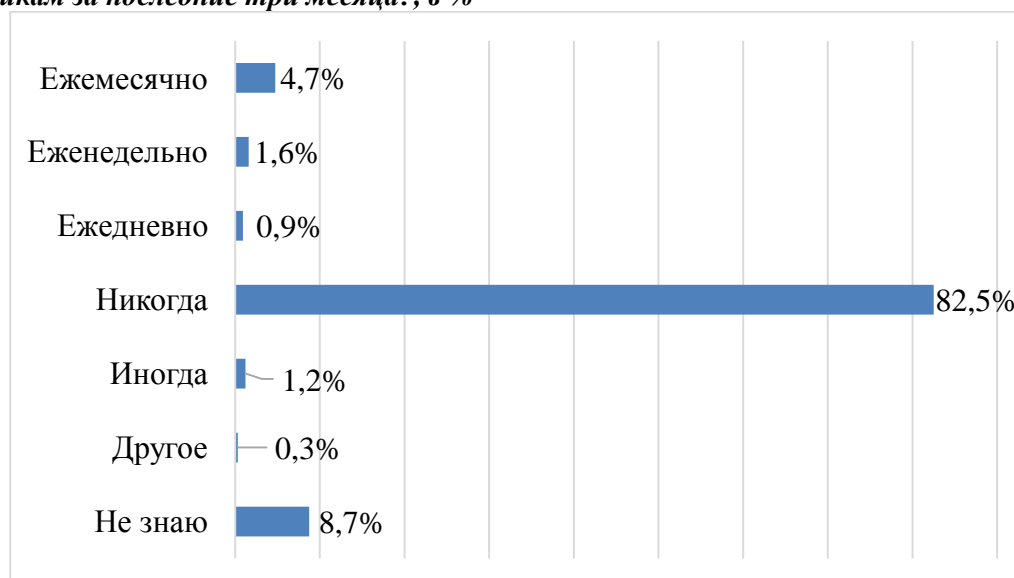
Распределение данных по критерию возраста респондентов позволяет сделать вывод о том, что молодежь Атырауской области в возрасте 14-18 лет чаще становится свидетелем совершения насилия, чем более взрослая молодежь. Также корреляционный анализ показал, что свидетелями таких ситуаций в 2 раза чаще являются юноши. По критерию занятости можно отметить учащуюся и безработную

молодежь, которые чаще остальных статусных групп отвечали утвердительно на вопрос.

Сравнительный анализ данных по критерию территориальной принадлежности респондентов позволяет говорить о том, что наиболее часто становятся свидетелями физического насилия молодые люди, проживающие в городской местности, нежели на селе. Кроме этого, был выявлен тот факт, что молодежь с низким уровнем достатка (материальное положение обозначено категорией «не всегда хватает денег на еду») чаще становится свидетелем физического или другого насилия по отношению к их сверстникам.

Диаграмма 13.

Распределение ответов на вопрос: «Как часто Вы становились объектом или свидетелем физического или другого насилия по отношению к Вам или Вашим сверстникам за последние три месяца?, в %

Далее респонденты ответили на вопрос *«Скажите, пожалуйста, кем совершалось физическое или другое насилие по отношению к Вам или Вашим сверстникам?»*. Согласно ответам, в основном насилие по отношению к сверстникам респондента совершалось другим его сверстником (20,5 %). Был свидетелем совершения физического насилия родителем каждый шестой опрошенный. Еще 7,1 % респондентов выбрали вариант ответа «одноклассником». 6,3 % являлись свидетелем физического насилия, осуществляемого учителем. Однако большая часть опрошенных (40,9 %) затруднились ответить на поставленный вопрос (Диаграмма 14). Резюмируя, можно сказать: имеет место проблема физического насилия в молодежной среде. Насилие совершается в основном сверстниками, одноклассниками потерпевшей стороны. Не редки случаи насилия, когда оно совершается родителями.

Диаграмма 14.

Распределение ответов на вопрос: «Скажите, пожалуйста, кем совершалось физическое или другое насилие по отношению к Вам или Вашим сверстникам?», в %

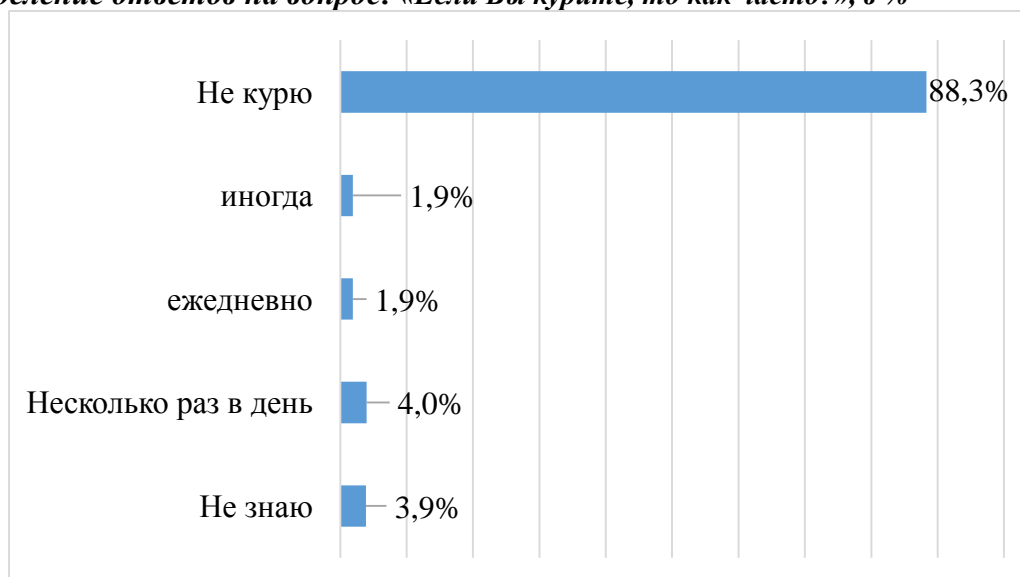

5.2 Отношение молодежи к табакокурению и алкоголизму

Отношение молодежи к табакокурению и алкоголизму можно охарактеризовать по-разному. На вопрос «Если Вы курите, то как часто?» доминирующее число ответов было получено в виде варианта «не курю» (88,3 %) (Диаграмма 15).

Диаграмма 15.

Распределение ответов на вопрос: «Если Вы курите, то как часто?», в %

Курят, соответственно, с различной регулярностью 11,7 % молодежи. Среди тех представителей молодежи, кто курит, большая часть из них являются регулярными курильщиками (4 %). Варианты

ответа «ежедневно» и «иногда» были выбраны 1,9 % и 1,9 % опрошенных, соответственно.

Относительно склонности молодежи Атырауской области к алкоголизму, можно сказать, что алкоголизм как проблема не свойственна для молодого населения региона. Такого мнения придерживается каждый второй представитель выборочной совокупности, из них 25,3 % выбрали вариант ответа «да, молодежь моего города/села умеренно употребляет алкоголь, но это не проблема» и 25 % отметили вариант «данная проблема совершенно не актуальна для молодежи моего города/села». Противоположную позицию выражают 21,8 % респондентов, выбирая вариант ответа «проблема алкоголизма очень актуальна для молодежи города/села». Еще 11,3 % опрошенных связывают данную проблему только с той молодежью, которая ведет криминальный образ жизни (Таблица 27).

Таблица 27.

Распределение ответов на вопрос: «Как Вы думаете, насколько молодежь Вашего города / села склонна к алкоголизму?», в %

	%
Да, молодежь моего города/села умеренно употребляет алкоголь, но это не проблема	25,3
Данная проблема совершенно не актуальна для молодежи моего города/села	25
Проблема алкоголизма очень актуальна для молодежи города / села	21,8
Алкоголь употребляет только та молодежь, которая ведет криминальный образ жизни	11,3
Не знаю	16,5

Анализ данных в разрезе возраста респондентов показал, что об актуальности проблемы алкоголизма в отношении современной молодежи чаще говорят респонденты в возрасте 14-18 лет. Молодежь старших возрастных групп склонна считать данную проблему не свойственной для молодежи Атырауской области (Таблица 28).

Таблица 28.

Распределение ответов на вопрос: «Как Вы думаете, насколько молодежь Вашего города / села склонна к алкоголизму?» (в разрезе возраста), в %

	14-18 лет	19-23 года	24-28 лет
Проблема алкоголизма очень актуальна для молодежи города / села	25,7 %	21,2 %	19,6 %
Да, молодежь моего города / села умеренно употребляет алкоголь, но это не проблема	23,8 %	27,7 %	25,4 %

Алкоголь употребляет только та молодежь, которая ведет криминальный образ жизни	17,4 %	8,7 %	8,5 %
Данная проблема совершенно не актуальна для молодежи моего города / села	11,3 %	18,5 %	36,1 %
Не знаю	21,9 %	23,9 %	10,5 %

5.3 Проблема распространения наркотиков среди молодежи Атырауской области

Для того, чтобы изучить проблему распространения наркотиков среди молодежи, в анкете был задан вопрос: «**Были ли Вы когда-нибудь свидетелем употребления наркотиков?**». 89,4 % молодых граждан ответили отрицательно, утверждая, что никогда не видели подобные случаи. 4,4 % становились свидетелями употребления наркотических веществ «иногда». О том, что часто являются свидетелями указанных процессов, сказали 1,9 % молодежи Атырауской области. 3,8 % затруднились ответить (Диаграмма 16).

Диаграмма 16.

Распределение ответов на вопрос: «Были ли Вы когда-нибудь свидетелем употребления наркотиков?», в %

Корреляционный анализ полученных данных показал, что свидетелями употребления наркотиков чаще становятся:

- молодые мужчины;
- в возрасте 14-18 лет;
- проживающие в городской местности;
- с низким уровнем достатка (материальное положение охарактеризовано категорией «не всегда хватает денег на еду»);

- из категории NEET (не работает и не учится);
- не титульного этноса страны (выбран вариант «другое»).

При этом в случае наличия желания попробовать наркотики, абсолютное число молодежи области не знает, где можно приобрести наркотические вещества (97,7 %). Из числа тех, кто ответил содержательно на вопрос, молодые люди ответили, что возможно приобрести наркотики через Интернет (0,7 %), у наркодилеров (0,6 %), в магазине (0,5 %), на базаре (0,2 %) (Таблица 29).

Таблица 29.

Распределение ответов на вопрос: «Как Вы считаете, если бы у молодежи Вашего города / села появилось желание попробовать наркотики, где они смогли бы приобрести их?», в %

	%
Я не знаю, где молодежь приобретает наркотики	97,7
Через интернет	0,7
У наркодилеров	0,6
В магазине	0,5
Базар	0,2
В специальных ресторанах	0,1
В аптеках	0,1
У криминальной молодежи	0,1

Почему молодые люди начинают употреблять наркотики? Согласно мнению молодежи Атырауской области, главными причинами являются любопытство при наличии свободных денег и времени (35,3 %) и безответственное отношение к здоровью и самой жизни (29,3 %). 26,2 % респондентов полагают, что главным фактором является «желание уйти от трудностей жизни в мир грез». Согласно другой позиции, всему причиной – «стремление выглядеть «крутым» (18,8 %). Аргумент «не хватает силы воли отказать распространителю наркотиков» привели еще 7 % респондентов (Таблица 30).

Таблица 30.

Распределение ответов на вопрос: «Как Вы думаете, почему некоторые молодые люди Вашего города / села начинают употреблять наркотики?», в %

	%
Из любопытства при наличии свободных денег и времени	35,3
Безответственное отношение к здоровью и самой жизни	29,3
Желание уйти от трудностей жизни в мир грез	26,2
Стремление выглядеть «крутым»	18,8
Не хватает силы воли отказать распространителю наркотиков	7
Другое	0,9
Не знаю	25,3

5.4 Ощущение молодежью Атырауской области угрозы от действий экстремистских организаций

Также в ходе социологического опроса респондентам был задан вопрос: *«Вы чувствуете себя в безопасности и защищенным от действий радикальных, экстремистских религиозных организаций в Вашем городе/селе?»*. Результаты опроса демонстрируют достаточно положительную тенденцию относительно ощущения безопасности и защищенности молодым населением. 46,1 % опрошенных указали, что чувствуют себя в полной безопасности от действий экстремистских религиозных организаций. Еще 29,2 % указали на то, что ощущают себя «скорее безопасно», хотя иногда слышат от других людей о том, что данная проблема в их населенном пункте имеет место быть. И 14,4 % ответили, что не уверены в своей личной безопасности, 9,5 % из которых по причине слабого контроля над проблемой, остальные 4,9 % - по причине полного отсутствия контроля над экстремистами в месте их проживания (Таблица 31).

Таблица 31.

Распределение ответов на вопрос: «Вы чувствуете себя в безопасности и защищенным от действий радикальных, экстремистских религиозных организаций в Вашем городе / селе?», в %

	%
Да, чувствую себя в полной безопасности от действий экстремистских религиозных организаций	46,1
Скорее да, хотя иногда слышу от других людей о том, что данная проблема в городе / селе есть	29,2
Скорее нет, думаю, что местные власти слабо контролируют данную проблему	9,5
Нет, НЕ чувствую себя безопасно, боюсь, что экстремистов в городе селе никто не контролирует	4,9
Другое	0,4
Не знаю	10

Анализ корреляционных данных показал, что на степень тревожности молодежи области относительно ощущения безопасности от действий радикальных, экстремистских религиозных организаций влияет уровень материального достатка опрошенных: чем ниже уровень материального положения, тем выше уровень тревожности.

В разрезе этнической принадлежности уровень тревожности выше среди представителей русской и других национальностей, нежели среди молодых казахов (Таблица 32).

Таблица 32.

Распределение ответов на вопрос: «Вы чувствуете себя в безопасности и защищенным от действий радикальных, экстремистских религиозных организаций в Вашем городе / селе?» (в разрезе этносов)

	Казах (-шка)	Русский (-ая)	Другое
Да, чувствую себя в полной безопасности от действий экстремистских религиозных организаций	47,4 %	26,3 %	23,8 %
Скорее да, хотя иногда слышу от других людей о том, что данная проблема в городе селе есть	29,0 %	34,2 %	28,6 %
Скорее нет, думаю, что местные власти слабо контролируют данную проблему	8,9 %	15,8 %	23,8 %
Нет, НЕ чувствую себя безопасно, боюсь, что экстремистов в городе селе никто не контролирует	4,7 %	7,9 %	9,5 %
Другое	0,3 %	2,6 %	0
Не знаю	9,7 %	13,2 %	14,3 %

Анализ данных по критерию территориальной принадлежности показал более высокий уровень тревожности в городе Атырау, тогда как в сельской местности молодежь чувствует себя в большей безопасности (Таблица 33).

Таблица 33.

Распределение ответов на вопрос: «Вы чувствуете себя в безопасности и защищенным от действий радикальных, экстремистских религиозных организаций в Вашем городе / селе?» (в разрезе типа населенного пункта)

	ГОРОД	СЕЛО
Да, чувствую себя в полной безопасности от действий экстремистских религиозных организаций	34,0 %	74,0 %
Скорее да, хотя иногда слышу от других людей о том, что данная проблема в городе / селе есть	35,6 %	14,3 %
Скорее нет, думаю, что местные власти слабо контролируют данную проблему	11,8 %	4,0 %
Нет, НЕ чувствую себя безопасно, боюсь, что экстремистов в городе селе никто не контролирует	5,9 %	2,7 %
Другое	0,5 %	0
Не знаю	12,1 %	5,0 %

Основными социальными проблемами, способствующими развитию экстремистских, радикальных настроений среди молодежи

являются: безработица (40,8 %), пьянство (17 %), преступность (15,8 %), социальное неравенство, большой разрыв между бедными и богатыми (15,7 %). В качестве других факторов, которые усиливают радикальные настроения в обществе, были отмечены следующие проблемы: конфликтные отношения между людьми разных национальностей, религий (13,5 %), наркомания среди молодежи (13 %), коррупция (12,7 %) и упадок нравов, обилие сцен насилия и жестокости на телевидении, в кино (11,9 %). Еще некоторыми респондентами были отмечены такие варианты ответа, как «жестокое обращение в семье, с детьми», «недостаток демократии, свободы слова» и «злоупотребление властью чиновниками, правоохранительными органами», 10,3 %, 9,3 % и 7,3 %, соответственно. Однако одна треть опрошенного населения из числа молодежи не смогла ответить на вопрос, так как не задумывалась об этом ранее (Таблица 34).

Таблица 34.

Распределение ответов на вопрос: «Как Вы думаете, какие социальные проблемы способствуют развитию экстремистских, радикальных настроений среди молодежи?», в %

	%
Безработица	40,8
Пьянство	17
Преступность	15,8
Социальное неравенство, большой разрыв между бедными и богатыми	15,7
Конфликтные отношения между людьми разных национальностей, религий	13,5
Наркомания	13
Коррупция	12,7
Упадок нравов, обилие сцен насилия и жестокости на телевидении, в кино	11,9
Жестокое обращение в семье, с детьми	10,3
Недостаток демократии, свободы слова	9,3
Злоупотребление властью чиновниками, правоохранительными органами	7,3
Другое	1,4
Не знаю, не задумывался, не думал об этом	28,4

Выводы

1. Превалирующее число опрошенной молодежи никогда не становилось свидетелем физического или другого насилия по отношению к сверстникам, одноклассникам, друзьям за последние три месяца. Остальные сталкиваются с подобными случаями изредка. Сравнительный анализ данных по критерию территориальной принадлежности респондентов позволяет говорить о том, что наиболее

часто становятся свидетелями физического насилия молодые люди, проживающие в городской местности в возрасте 14-18 лет.

2. В основном насилие по отношению к сверстникам респондента совершается другим его сверстником, реже – родителем, одноклассником.

3. Опрос показал, что 11,7 % молодежи Атырауской области курят сигареты, большая часть из них являются регулярными курильщиками.

4. Относительно склонности молодежи региона к алкоголизму, можно сказать, что определенная часть молодежи Атырауской области алкоголь употребляет, но умеренно, поэтому алкоголизм как проблема не свойственна для молодых жителей Атырауской области.

5. Также в ходе опроса преобладающее число респондентов заявили, что не являлись свидетелями употребления наркотиков. 4,4 % «иногда» становились свидетелями употребления наркотических веществ. О том, что часто становятся свидетелями данных явлений, сказали 1,9 % молодежи Атырауской области.

6. При этом в случае наличия желания попробовать наркотики, молодые люди могут их приобрести через Интернет, у наркоторговцев, в магазине, на базаре. Однако преобладающее число опрошенной молодежи не знает, где можно приобрести наркотические вещества.

7. Главными причинами употребления наркотиков молодыми людьми являются любопытство при наличии свободных денег и времени и безответственное отношение к здоровью и самой жизни. ¼ доля респондентов полагают, что главным фактором является «желание уйти от трудностей жизни в мир грез».

8. Результаты опроса демонстрируют достаточно положительную тенденцию относительно ощущения безопасности и защищенности у молодого населения. Более половины опрошенных указали, что чувствуют себя в полной безопасности от действий экстремистских религиозных организаций. Анализ корреляционных данных показал, что на степень тревожности молодежи области относительно ощущения безопасности от действий радикальных, экстремистских религиозных организаций влияет уровень материального достатка опрошенных: чем ниже уровень материального положения, тем выше уровень тревожности.

9. Основными социальными проблемами, способствующими развитию экстремистских, радикальных настроений среди молодежи, являются: безработица, пьянство, преступность, социальное неравенство, большой разрыв между бедными и богатыми. Усиливают радикальные настроения в обществе и конфликтные отношения между людьми разных национальностей, религий, наркомания среди молодежи, коррупция и упадок нравов, обилие сцен насилия и жестокости на телевидении, в кино.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Настоящий аналитический доклад содержит результаты социологического исследования, основной целью которого являлось изучение социального самочувствия молодежи Атырауской области, ее ключевых проблем, оценок деятельности организаций по работе с молодежью и рисков в молодежной среде.

В рамках проведенного исследования был изучен широкий спектр вопросов, касающихся различных сторон жизнедеятельности молодого поколения. По результатам исследования были сделаны следующие выводы:

Во-первых, одним из важных исследуемых показателей стало изучение ценностных ориентаций молодежи. По результатам социологического опроса можно сделать вывод, что для молодых жителей Атырауской области доминирующую ценность в жизни представляет институт семьи. При этом чем старше респондент, тем ценность семьи для него выше. Вторую позицию по значимости в сознании молодежи занимает здоровье. Третьей важной ценностью для молодежи является любовь. Следующая значимая ценность – материальное благополучие. Замыкает пятерку ценностных ориентаций молодежи ценность знаний.

Во-вторых, исследование было направлено на выявление актуальных проблем современной молодежи. В числе главных проблем молодежи Атырауской области можно отметить, прежде всего, трудности социально-экономического характера: безработица, низкий уровень дохода, рост цен на продукты питания и товары народного потребления и высокая стоимость высшего образования беспокоят каждого третьего респондента.

подавляющая часть опрошенной молодежи заявила, что испытывает трудности с поиском работы и трудоустройством. Об отсутствии таковых трудностей сказали лишь 5,1 % опрошенных. Анализ данных в территориальном разрезе показал, что сельская молодежь в 2 раза чаще сталкивается с трудностями трудоустройства, нежели городская. Превалирующее количество участников опроса считает, что основным препятствием для трудоустройства является отсутствие опыта работы у молодежи. Вторым в рейтинге главных барьеров расположился индикатор «низкая заработная плата». В тройке лидеров причин подобных проблем – отсутствие рабочих мест в районе проживания.

По данным исследования, около 7,5 % молодежи Атырауской области относятся к категории NEET, в том числе 4,6 % ответили, что не учатся и не работают, еще 2,9 % не учатся, не работают и не ищут работу. Данные показатели соотносимы со статистическими сведениями о

численности молодежи NEET в регионе в момент проведения исследования.

В-третьих, одним из главных задач исследования стал анализ показателей диагностики социальной напряженности и протестных настроений в молодежной среде. Так, около трети опрошенных оценивают вероятность протестов в регионах своего проживания как высокую. При этом наблюдается тенденция: чем старше возраст респондента, тем реже фиксируются суждения о вероятности возникновения акций протеста. В целом, наиболее высокий потенциал протестной активности отмечается в группе молодежи с низким уровнем достатка, по статусной позиции протестный потенциал выше среди учащейся молодежи области. С точки зрения опрошенных, спровоцировать протест молодежи могут разные проблемы как экономического, так и неэкономического характера. В их числе: рост цен на продукты питания, бензин, лекарства, сокращение и увольнение с работы, задержка выплат по заработной плате, стипендий, пособиям и необоснованные штрафы, ухудшение экологической ситуации. Стоит отметить, что одна треть опрошенных отрицают возможность своего участия при любых обстоятельствах в публичных акциях протеста (демонстрациях, забастовках, митингах и т.д.).

В-четвертых, настоящее исследование было направлено на изучение социальной активности молодежи Атырауской области, в том числе диагностику патриотических настроений и гражданское участие. Исследование выявило высокий уровень патриотизма в молодежной среде, 84,4 % опрошенных испытывают гордость, что являются гражданами Казахстана. При этом патриотизм характеризуется, в первую очередь, как любовь к Родине. Свой вклад в развитие Казахстана молодежь представляет по-разному: каждый второй опрошенный считает, что может принести пользу стране в том случае, если будет хорошо учиться, получать хорошее образование и развивать определенную отрасль в стране. Кроме этого, молодежь свой вклад видит в виде участия в общественных работах, социальных проектах. Значительная часть респондентов готова вести здоровый образ жизни и других призывать к этому. Остальные определили собственную полезность в том, чтобы быть патриотами, профессионалами, работать и платить налоги.

Наиболее приемлемой формой участия молодежи в жизни города/села является волонтерство. При этом желающих быть волонтерами среди молодежи с высшим образованием и ученой степенью ниже, чем среди молодежи с другим уровнем образования. Однако было выявлено, что молодые ученые хотели бы принимать участие в развитии города/села посредством внесения собственных предложений по развитию населенного пункта, разработки и

обсуждения проектов или программ по решению каких-либо общественных проблем.

В-пятых, один из фокусов исследования был направлен на изучение восприятия государственной молодежной политики в глазах самой молодежи. Большая часть опрошенной молодежи Атырауской области оценивает степень внимания государства к вопросам поддержки молодежи как достаточную. Преобладающая часть опрошенных атыраусцев удовлетворена реализацией государственной молодежной политики в Казахстане. Что касается деятельности различных организаций по работе с молодежью, то наиболее популярной молодые жители назвали деятельность Молодежного крыла «Жас Отан» партии «Нұр Отан». О работе государственных структур по работе с молодежью (Управление по вопросам молодежной политики, Молодежный ресурсный центр) знает каждый десятый опрошенный. Наименьшей известностью в молодежной среде обладают такие организации как как Конгресс молодежи Казахстана, Альянс студентов Казахстана и Научно-исследовательский центр «Молодежь».

В-шестых, в ходе опроса был изучен уровень религиозности молодежи региона. В целом, молодежь проявляет умеренный интерес к религии. Уровень религиозности молодежи Атырауской области нельзя охарактеризовать однозначным образом: больше половины опрошенных считают себя религиозными, но в религиозной жизни не участвуют или участвуют редко. 9,9 % – практикующие верующие. Также есть группа неверующих, равнодушных к религии, атеистов. Выполнение религиозных практик не характеризуется регулярностью.

В-седьмых, изучение девиантного поведения молодежи Атырауской области позволяет сделать вывод о том, что преобладающее число молодых людей не становилось свидетелями физического или другого насилия по отношению к сверстникам, одноклассникам, друзьям за последние три месяца. Остальные сталкивались с подобными случаями очень редко. Сравнительный анализ данных по критерию территориальной принадлежности респондентов позволяет говорить о том, что наиболее часто становится свидетелем физического насилия молодежь, проживающая в городской местности в возрасте 14-18 лет. Таким образом, представляется важным уделить внимание профилактике и предупреждению травли в школах и колледжах (буллинг), в том числе кибербуллингу. Относительно склонности молодежи региона к алкоголизму, можно сказать, что определенная часть молодежи алкоголь употребляет, но в умеренных количествах, поэтому алкоголизм как проблема не свойственна для молодых граждан. Также в ходе опроса преобладающее число молодежи ответили, что никогда не являлись свидетелями употребления наркотиков. 4,4 % «иногда» становились свидетелями употребления наркотических

веществ. О том, что часто являются свидетелями упомянутых ранее явлений, сказали 1,9 % респондентов.

Учитывая результаты, полученные в ходе социологического исследования, в целях улучшения социального самочувствия молодежи Атырауской области **рекомендуется:**

– в силу того, что опрошенная молодежь демонстрирует слабую информированность о некоторых молодежных организациях, рекомендуется активизация работы по проведению информационных мероприятий, по месту учебы, проживания и/или работы молодежи необходима организация и проведение выездных ознакомительных мероприятий членами всех молодежных организаций, целью которых является презентация деятельности организации, ее целей и возможностей, которые она предоставляет для развития молодежи;

– в связи с тем, что значительная часть молодежи, испытывает трудности при трудоустройстве и нуждается в помощи извне, рекомендуется активизация деятельности молодежных бирж труда в виде разъяснительных мероприятий по применению различных эффективных стратегий поиска работы; для решения данной проблемы в сельской местности необходима реализация политики занятости на селе, предусматривающая конкретные меры по стабилизации жизнедеятельности села: восстановлению и развитию аграрно-промышленного комплекса и социальной инфраструктуры села (увеличение объемов микрокредитования, обеспечение лояльных условий в предоставлении кредитов для молодежи и т.д.)

– вследствие того, что молодежь Атырауской области демонстрирует желание участвовать в развитии населенного пункта посредством волонтерской деятельности, рекомендуется в печатных СМИ, по телевидению, в учебных заведениях различного профиля популяризация волонтерской деятельности, основных ее направлений, преимуществ, демонстрация положительных эффектов в результате волонтерского опыта. Также необходимо предоставление и распространение информации среди молодежи о возможностях волонтерства с указанием контактов, локаций и доверенных лиц;

– так как в ходе опроса молодые ученые выразили желание участвовать в обсуждении и разработке предложений по решению общественных проблем, рекомендуется использовать их научный и образовательный потенциал в развитии региона посредством включения молодых ученых в экспертные группы различных ведомств;

– в целях укрепления в сознании молодежи антитеррористических, антиэкстремистских установок, необходимо транслировать социальные ролики против экстремизма и терроризма по телевидению, в популярных социальных сетях, Интернет сообществах, кинотеатрах и т.д.;

– обязательным мероприятием является формирование стойкого иммунитета у молодежи к воздействию пропаганды религиозно-политических экстремистских организаций. Для этого предлагается в учебных заведениях всех уровней практиковать проведение конкурсов научных работ, олимпиад на религиозную тематику, разработку научных проектов при соблюдении принципов межконфессионального и межэтнического согласия и толерантности; проведение встреч с лидерами религиозных конфессий как традиционного толка, так и с представителями нетрадиционных движений;

– работу с молодежью касательно профилактики девиантного поведения рекомендуется осуществлять опосредованными способами, например, через решение вопросов инфраструктуры, создание центров досуга, вовлечение молодежи в общественно полезную деятельность, волонтерство, вовлечение молодежи в обсуждение проектов, направленных на развитие города и т.д.;

– в молодежной среде выделяются возрастные группы, которые условно можно поделить на школьников, студентов и постобразовательную молодежь (в основном, работающую). В ходе исследования выявлено, что их мнения, установки, а, следовательно, и поведение значительно отличаются. Это следует принимать во внимание при разработке молодежных программ, учитывать интересы всех групп.

Анкета для массового опроса молодежи

№ анкеты _____ Дата интервью: _____
Тип населенного пункта: 1. Городской. 2. Сельский.

Уважаемый респондент! Научно-исследовательский центр «Молодежь» (г. Астана) проводит социологический опрос, посвященный актуальным проблемам молодежи Атырауской области. Вашему вниманию предложен ряд вопросов и варианты ответов на них. Прочитайте, пожалуйста, эти вопросы и предлагаемые к ним варианты ответов до конца, выберите устраивающий Вас ответ и обведите его кружком. В случае, если ни один из предложенных ответов Вас не удовлетворяет, укажите свой вариант в графе «другое».

Полученная информация будет использована исключительно в обобщенном виде. Анонимность и конфиденциальность Вашего мнения гарантируется.

БЛОК 1. СОЦИАЛЬНОЕ САМОЧУВСТВИЕ МОЛОДЕЖИ И ОЦЕНКА ОБСТАНОВКИ В ГОРОДЕ/СЕЛЕ

1. Что для Вас имеет наибольшую ценность в жизни? (НЕ БОЛЕЕ ТРЕХ ответов)

1. Материально обеспеченная жизнь
  2. Возможность получать любые удовольствия, развлекаться
  3. Здоровье
  4. Любовь
  5. Семья
  6. Общественное признание, известность, репутация
  7. Карьера, высокое положение в обществе
  8. Душевный покой
  9. Дружба
  10. Вера, религия
  11. Интересная работа, профессия
  12. Власть
  13. Знание, образование
  14. Другое (напишите) _____
- (99) Не знаю

2. Насколько Вы удовлетворены тем, как в целом развивается Ваш город/село? (ОДИН ответ)

5. Полностью удовлетворен(-а)
  6. Скорее удовлетворен(-а)
  7. Скорее НЕ удовлетворен(-а)
  8. Полностью НЕ удовлетворен(-а)
- (99) Не знаю

3. Отметьте, пожалуйста, службы Вашего города/села, работой которых Вы **НАИБОЛЕЕ** удовлетворены? (НЕ БОЛЕЕ ТРЕХ ответов)

1. Благоустройство и озеленение
2. Бытовые услуги (химчистка, ателье по пошиву и ремонту одежды, обуви и т.п.)
3. Дорожное строительство и содержание местных дорог
4. Здравоохранение, медицинское обслуживание
5. Организация досуга для молодежи
6. Образование, включая курсы дополнительного образования
7. Общественная безопасность (охрана правопорядка)
8. Общественный транспорт, включая качество автобусов, остановок, расписание автобусов
9. Поддержка малого и среднего бизнеса
10. Работа жилищно-коммунального хозяйства
11. Спортивные объекты (спортивные комплексы, спортплощадки, стадионы)
12. Торговые центры, магазины

13. Организации общественного питания (столовые, кафе, рестораны)
  14. Организация работы парков, скверов
  15. Другое (напишите) _____
- (99) Не знаю

4. Отметьте, пожалуйста, службы Вашего города/села, работой которых Вы НАИМЕНЕЕ удовлетворены? (НЕ БОЛЕЕ ТРЕХ ответов)

1. Благоустройство и озеленение
  2. Бытовые услуги (химчистка, ателье по пошиву и ремонту одежды, обуви и т.п.)
  3. Дорожное строительство и содержание местных дорог
  4. Здравоохранение, медицинское обслуживание
  5. Культура, организация досуга для молодежи
  6. Образование, включая курсы дополнительного образования
  7. Общественная безопасность (охрана правопорядка)
  8. Общественный транспорт, включая качество автобусов, остановок, расписание автобусов
  9. Поддержка малого и среднего бизнеса
  10. Работа жилищно-коммунального хозяйства
  11. Спортивные объекты (спортивные комплексы, спортплощадки, стадионы)
  12. Торговые центры, магазины
  13. Организации общественного питания (столовые, кафе, рестораны)
  14. Организация работы парков, скверов
  15. Другое (напишите) _____
- (99) Не знаю

5. Назовите, пожалуйста, наиболее актуальные проблемы молодежи в Вашем городе / селе? (НЕ БОЛЕЕ ТРЕХ ответов)

1. Высокая стоимость высшего образования
  2. Низкий уровень дохода (низкая заработная плата, стипендия, др.)
  3. Высокие цены на продукты питания, товары народного потребления
  4. Трудно устроиться на работу, безработица
  5. Отсутствие собственного жилья
  6. Неустроенность личной жизни
  7. Конфликты с родителями / преподавателями / старшим поколением, непонимание родных и близких
  8. Отсутствие уверенности в завтрашнем дне
  9. Низкий уровень культуры, бездуховность молодежи
  10. Угроза личной безопасности (страшно ходить по улицам и т.п.)
  11. Вовлечение молодежи в преступные группировки
  12. Религиозный экстремизм в молодежной среде
  13. Наркомания, токсикомания, алкоголизм и табакокурение
  14. Проблемы досуга молодежи, негде провести свободное время
  15. Отсутствие доступа к высокоскоростному Интернету, к качественной мобильной связи
  16. Низкое качество медицинского обслуживания
  17. Низкое качество образования
  18. Проблемы со здоровьем, усталость, переутомление
  19. Экологические проблемы
  20. Коррупция
  21. Нехватка социальных и психологических служб, телефонов доверия
  22. Нехватка центров дошкольного развития, дополнительного образования (кружков, секций и др.)
  23. Другое (напишите) _____
- (99) Не знаю

6. Как Вы считаете, существует ли сейчас вероятность возникновения акций протеста в Вашем городе/селе? (ОДИН ответ)

1. Однозначно, да
2. Скорее да
3. Скорее нет

4. Однозначно, нет
(99) Не знаю

7. Какая проблема может вынудить Вас пойти на публичную протестную акцию? (ЛЮБОЕ количество ответов)

1. Проблемы в школе / колледже / вузе
2. Сокращение / увольнение с работы
3. Необоснованное повышение тарифов на коммунальные услуги
4. Задержка по выплате заработной платы / стипендий / пособий
5. Халатность и непрофессионализм работников медицинских учреждений
6. Повышение выплат по кредитам или ипотеке
7. Необоснованные штрафы
8. Ухудшение экологической ситуации
9. Несправедливые судебные решения
10. Несогласие с принимаемыми реформами
11. Невозможность приобрести собственное жилье
12. Рост цен на продукты питания, бензин, лекарства
13. Перегруженность общественного транспорта
14. Другое (напишите) _____
15. Ничто не может вынудить меня открыто протестовать

(99) Не знаю

БЛОК 2. ПРОБЛЕМЫ МОЛОДЕЖИ В СФЕРЕ ТРУДОУСТРОЙСТВА И ЖИЛЬЯ

8. Как Вы считаете, испытывает ли молодежь Вашего города / села трудности с поиском работы и трудоустройством? (ОДИН ответ)

1. Да, молодежь постоянно сталкивается с проблемами трудоустройства
2. Молодые люди испытывают трудности с трудоустройством по специальности. Работу, не требующую специальных профессиональных навыков, найти не составляет труда
3. У молодых людей моего города/села нет проблем с трудоустройством
4. Другое (напишите) _____
5. Я учусь, не ищу работу, у меня нет опыта в поиске работы, трудоустройстве

(99) Не знаю

9. По Вашему мнению, что препятствует трудоустройству молодежи в Вашем городе / селе? (не более ТРЕХ ответов)

1. Отсутствие рабочих мест в районе проживания
2. Низкая заработная плата
3. Отсутствие опыта работы
4. Взятничество, коррумпированность работодателей
5. Принадлежность к женскому или мужскому полу
6. Принадлежность к этнической группе
7. Несоответствие полученного образования функциональным требованиям вакантного места
8. Отсутствие необходимых работодателю навыков
9. Состояние здоровья
10. Наличие малолетнего ребенка/детей
11. Высокие амбиции, завышенные ожидания
12. Никаких препятствий нет
13. Другое (напишите) _____

(99) Не знаю

10. Как Вы считаете, какое участие государство должно принимать в трудоустройстве выпускников учебных заведений? (ОДИН ответ)

1. Государство должно гарантировать первое рабочее место
2. Государство должно гарантировать рабочее место только в государственных структурах
3. Государство должно оказывать поддержку в поисках работы по желанию выпускника
4. Государство не должно участвовать в этом

5. Другое (напишите) _____
(99) Не знаю

11. Скажите, пожалуйста, имеете ли Вы собственное жилье? (ОДИН ответ)

1. Да, мои родители имеют собственное жилье, я живу с ними
2. Да, я имею собственное жилье и проживаю в нем
3. Нет, я и мои родители не имеем собственного жилья, арендуем
4. Нет, я живу с родственниками (друзьями и/или знакомыми) в их собственном жилье
5. Нет, я снимаю квартиру, комнату
6. Нет, я проживаю в студенческом общежитии
7. Другое (напишите) _____

12. Удовлетворены ли Вы своими нынешними жилищными условиями? (ОДИН ответ)

1. Да, я полностью ими удовлетворен (-а) -----→ ПЕРЕХОД К ВОПРОСУ № 14
2. Да, удовлетворен (-а) частично-----→ ПЕРЕХОД К ВОПРОСУ № 13
3. Нет, не удовлетворен (-а) -----→ ПЕРЕХОД К ВОПРОСУ № 13
4. Другое (напишите) _____
(99) Не знаю-----→ ПЕРЕХОД К ВОПРОСУ № 14

13. Скажите, пожалуйста, почему Вы недовольны своими условиями проживания? (НЕ БОЛЕЕ ТРЕХ ответов)

1. Неблагоустроенное жилье (отсутствие водопровода и канализации, слабое отопление в доме)
2. Старое жилье (дом, квартира)
3. Непрестижный район (отдаленность от центра, плохая экологическая обстановка и т.д.)
4. Отсутствие развитой инфраструктуры в районе (отсутствие детских садов, школ, больниц, супермаркетов и т.д.)
5. Теснота из-за большого количества проживающих
6. Маленькая площадь, неудобная планировка квартиры
7. Высокая стоимость коммунальных услуг
8. Высокая стоимость арендного жилья
9. Другое (напишите) _____
(99) Не знаю

БЛОК 3. СОЦИАЛЬНАЯ АКТИВНОСТЬ МОЛОДЕЖИ

14. Насколько Вы гордитесь тем, что живете в Казахстане? (ОДИН ответ)

1. Я не живу в Казахстане постоянно
  2. Очень горжусь
  3. Скорее горжусь, чем нет
  4. Мне все равно, безразлично
  5. Не очень горжусь
  6. Совсем не горжусь
- (99) Не знаю

15. Считаете ли Вы себя патриотом Казахстана? (ОДИН ответ)

1. Да
  2. Скорее да, чем нет
  3. Скорее нет, чем да
  4. Нет
- (99) Не знаю

16. Что, по-Вашему, значит быть патриотом Казахстана? (ОДИН ответ)

1. Гордиться великими достижениями страны
2. Верить в великое будущее страны
3. Испытывать ностальгию вдали от Родины
4. Любить Родину
5. Исполнять обязанности гражданина, соблюдать законы государства
6. Защищать интересы страны
7. Другое (напишите) _____
(99) Не знаю

17. Что Вы готовы сделать сейчас, чтобы Казахстан был процветающим государством? (НЕ БОЛЕЕ ТРЕХ ответов)

1. Участвовать в общественных работах, социальных проектах (субботники, помощь нуждающимся, донорство и др.)
  2. Вести здоровый образ жизни и других призывать к этому
  3. Быть профессионалом, работать и платить налоги
  4. Хорошо учиться, получать хорошее образование и развивать определенную отрасль в стране (например, медицину, легкую промышленность, сельское хозяйство и т.п.)
  5. Быть патриотом своей страны, рассказывать о своей стране иностранным друзьям, знакомым в социальных сетях
  6. Быть добровольцем и рассказывать молодым людям в общественных местах о государственных программах и проектах
  7. Другое (напишите) _____
  8. Сейчас я ничего не могу дать своей стране, мне самому(-ой) нужна помощь
- (99) Не знаю

18. Как Вы думаете, каким образом Вы можете принять участие в развитии Вашего города / села? (ОДИН ответ)

1. Вносить предложения (письменно) в акимат
  2. Принимать участие в обсуждении проектов или программ по решению какой-либо проблемы
  3. Перечислять средства, оказывать финансовую помощь
  4. Принимать непосредственное участие в разработке проектов и программ по решению проблем
  5. Принимать участие в общественных работах (обустройство территорий, прилегающих к жилым домам)
  6. Не имею представления о том, как я могу участвовать в этом
  7. Помогать в качестве волонтера нуждающимся категориям жителей (пожилым людям, людям с ограниченными возможностями и т.д.)
  8. Другое (напишите) _____
- (99) Не знаю

19. Как Вы считаете, достаточно ли внимания уделяют государственные органы вопросам поддержки молодежи? (ОДИН ответ)

1. Да, достаточно
  2. Скорее достаточно
  3. Скорее недостаточно
  4. Нет, недостаточно
- (99) Не знаю

20. Скажите, пожалуйста, знакомы ли Вы с содержанием Программы «Рухани жаңғыру» («Взгляд в будущее – модернизация общественного сознания»)? (ОДИН ответ)

1. Никогда не слышал (-а) -----→ ПЕРЕХОД К ВОПРОСУ № 22
  2. Что-то слышал (-а) -----→ ПЕРЕХОД К ВОПРОСУ № 21
  3. Читал, видел (-а), хорошо знаком (-а) с содержанием -----→ ПЕРЕХОД К ВОПРОСУ № 21
- (99) Не знаю-----→ ПЕРЕХОД К ВОПРОСУ № 23

21. Скажите, пожалуйста, из каких источников Вы узнали о Программе «Рухани жаңғыру» («Взгляд в будущее – модернизация общественного сознания»)? (ЛЮБОЕ КОЛИЧЕСТВО ответов)

1. Школа, колледж, университет
  2. Телевидение
  3. Газеты
  4. Интернет ресурсы
  5. Друзья, знакомые
  6. Коллеги
  7. Социальные сети
  8. Другое (напишите) _____
- (99) Не знаю

22. Скажите, пожалуйста, о каких направлениях Программы «Рухани жаңғыру» Вы слышали, знаете или являетесь участником? (ОДИН ответ по каждой строке)

	Знаю, участвовал (-а)	Хорошо знаю, но не участвовал (-а)	Что-то слышал(-а)	Ничего не слышал(-а), не знаю
Поэтапный переход казахского языка на латинскую графику	1	2	3	4
Новое гуманитарное знание. 100 новых учебников на казахском языке	1	2	3	4
Туған жер	1	2	3	4
Сакральная география Казахстана	1	2	3	4
Современная казахстанская культура в глобальном мире	1	2	3	4
100 новых лиц Казахстана	1	2	3	4
Другое(напишите) _____	1	2	3	

23. Скажите, пожалуйста, Вы удовлетворены тем, что государство делает для улучшения жизни молодежи в Казахстане? (ОДИН ответ)

1. Полностью удовлетворен(-а)
2. Скорее удовлетворен(-а)
3. Скорее не удовлетворен(-а)
4. Не удовлетворен(-а)
5. Другое (напишите) _____
6. Ничего не знаю о государственной молодежной политике (99) Не знаю

24. Скажите, пожалуйста, какие организации по работе с молодежью Вы знаете? (ОДИН ответ по каждой строке)

№	Варианты	Знаю, участвовал (-а)	Хорошо знаю, но не участвовал (-а)	Что-то слышал (-а)	Ничего не слышал (-а), не знаю
1	Управление по вопросам молодежной политики / внутренней политики Атырауской области / города Атырау	1	2	3	4
2	Молодежный ресурсный центр Атырауской области / города Атырау	1	2	3	4
3	Молодежное крыло «Жас Отан» партии «Нұр Отан»	1	2	3	4
4	Национальная волонтерская сеть	1	2	3	4
5	Конгресс молодежи Казахстана	1	2	3	4
6	Альянс студентов Казахстана	1	2	3	4
7	Научно-исследовательский центр «Молодежь»	1	2	3	4
8	Другое (напишите) _____	1	2	3	

25. Что служит для Вас мотивацией к участию в молодежных организациях? (ЛЮБОЕ КОЛИЧЕСТВО ответов)

1. Желание быть полезным (полезной) обществу, людям
  2. Получить опыт работы, в целом опыт в жизни
  3. Желание занять руководящую должность
  4. Стремление получить более высокий социальный статус
  5. Стремление продвинуться по карьерной лестнице
  6. Я не являюсь участником молодежных организаций
  7. Другое (напишите) _____
- (99) Не знаю

БЛОК 4. ОТНОШЕНИЕ МОЛОДЕЖИ К РЕЛИГИИ

26. Скажите, пожалуйста, Вы считаете себя верующим человеком? (ОДИН ответ)

1. Я верующий (-ая), участвую в жизни религиозной общины, следую всем религиозным нормам
  2. Я верующий (-ая), но редко, только на праздники, посещаю мечеть, церковь, синагогу, очень редко соблюдаю религиозные нормы
  3. Я верующий (-ая), но не исполняю никакие религиозные обряды
  4. Я НЕверующий (-ая), но иногда посещаю мечеть, церковь, синагогу, соблюдаю религиозные нормы
  5. Я не верю в существование Бога, я атеист
  6. Я равнодушен (-на) к религии
  7. Другое (напишите) _____
- (99) Не знаю

27. Как часто Вы посещаете религиозные сооружения (мечеть, церковь, синагога)? (ОТКРЫТЫЙ ВОПРОС)

1. (напишите) _____
  2. Не посещаю религиозные сооружения
- (99) Не знаю

28. Читаете ли Вы религиозную литературу? Как часто? (ОДИН ответ)

1. Да, постоянно читаю-----→ ПЕРЕХОД К ВОПРОСУ № 29
  2. Читаю время от времени-----→ ПЕРЕХОД К ВОПРОСУ № 29
  3. Нет, не читаю -----→ ПЕРЕХОД К ВОПРОСУ № 30
- (99) Не знаю-----→ ПЕРЕХОД К ВОПРОСУ № 30

29. Если Вы читаете религиозную литературу, где Вы обычно ее берете, приобретаете? (не более ДВУХ ответов)

1. Религиозная литература есть у меня дома или дома у родителей
2. В книжном магазине в специализированном отделе
3. В мечети, церкви, синагоге
4. Читаю в Интернете
5. В городской, районной, сельской библиотеке
6. Читаю в школе (колледже, университете) на спецпредметах, спецкурсах
7. Беру у друзей, знакомых
8. Другое (напишите) _____

30. Какие эмоции вызывают у Вас глубоко религиозные люди? (ОДИН ответ)

1. Я уважаю их и хочу быть таким (такой) как они
  2. Я уважаю их, но я бы не хотел (-а) бы быть таким (такой) же
  3. Отношусь к ним плохо, считаю, что они имеют проблемы в общении
  4. Религиозная молодежь пугает меня, я стараюсь избегать общения с ней
  5. Мне все равно, отношусь к ним безразлично
  6. Другое (напишите) _____
- (99) Не знаю

БЛОК 5. ДЕВИАНТНОЕ ПОВЕДЕНИЕ МОЛОДЕЖИ

31. Как часто Вы становились объектом или свидетелем физического или другого насилия по отношению к Вам или Вашим сверстникам за последние три месяца? (ОДИН ответ)

1. Ежемесячно-----→ ПЕРЕХОДИТЕ К ВОПРОСУ № 32
  2. Еженедельно-----→ ПЕРЕХОДИТЕ К ВОПРОСУ № 32
  3. Ежедневно-----→ ПЕРЕХОДИТЕ К ВОПРОСУ № 32
  4. Никогда-----→ ПЕРЕХОДИТЕ К ВОПРОСУ № 33
  5. Другое (напишите) _____
- (99) Не знаю -----→ ПЕРЕХОДИТЕ К ВОПРОСУ № 33

32. Скажите, пожалуйста, кем совершалось физическое или другое насилие по отношению к Вам или Вашим сверстникам? (ОДИН ответ)

1. Родителем
  2. Учителем
  3. Одноклассником / одноклассницей
  4. Сверстником
  5. Другое (напишите) _____
- (99) Не знаю

33. Вы чувствуете себя в безопасности и защищенным от действий радикальных, экстремистских религиозных организаций в Вашем городе / селе? (ОДИН ответ)

1. Да, чувствую себя в полной безопасности от действий экстремистских религиозных организаций
  2. Скорее да, хотя иногда слышу от других людей о том, что данная проблема в городе / селе есть
  3. Скорее нет, думаю, что местные власти слабо контролируют данную проблему
  4. Нет, НЕ чувствую себя безопасно, боюсь, что экстремистов в городе / селе никто не контролирует
  5. Другое (напишите) _____
- (99) Не знаю

34. Как Вы думаете, какие социальные проблемы способствуют развитию экстремистских, радикальных настроений среди молодежи? (НЕ БОЛЕЕ ТРЕХ ответов)

1. Безработица
2. Пьянство (алкоголизм)
3. Наркомания
4. Социальное неравенство, большой разрыв между бедными и богатыми
5. Преступность
6. Коррупция
7. Злоупотребление властью чиновниками, правоохранительными органами
8. Упадок нравов, обилие сцен насилия и жестокости на телевидении, в кино
9. Конфликтные отношения между людьми разных национальностей, религий
10. Жестокое обращение в семье, с детьми
11. Недостаток демократии, свободы слова
12. Другое (напишите) _____
13. Не знаю, не задумывался, не думал (-а) об этом

35. Если Вы курите, то как часто? (ОТКРЫТЫЙ ВОПРОС)

1. (напишите) _____
  2. Не курю
- (99) Не знаю

36. Как Вы думаете, насколько молодежь Вашего города / села склонна к алкоголизму? (ОДИН ответ)

1. Проблема алкоголизма очень актуальна для молодежи города / села
  2. Да, молодежь моего города / села умеренно употребляет алкоголь, но это не проблема
  3. Алкоголь употребляет только та молодежь, которая ведет криминальный образ жизни
  4. Данная проблема совершенно не актуальна для молодежи моего города / села
- (99) Не знаю

37. Были ли Вы когда-нибудь свидетелем употребления наркотиков? (ОДИН ответ)

1. Да, я часто вижу такие случаи
2. Иногда я становлюсь свидетелем употребления наркотиков
3. Нет, я никогда не видел подобные случаи
4. Другое (напишите) _____

(99) Не знаю

38. Как Вы считаете, если бы у молодежи Вашего города / села появилось желание попробовать наркотики, где они смогли бы приобрести их? (ОТКРЫТЫЙ ВОПРОС)

1. (напишите) _____
2. Я не знаю, где молодежь приобретает наркотики

39. Как Вы думаете, почему некоторые молодые люди Вашего города / села начинают употреблять наркотики? (НЕ БОЛЕЕ ДВУХ ответов)

1. Из любопытства при наличии свободных денег и времени
2. Не хватает силы воли отказать распространителю наркотиков
3. Желание уйти от трудностей жизни в мир грез
4. Стремление выглядеть «крутым»
5. Безответственное отношение к здоровью и самой жизни
6. Другое (напишите) _____

(99) Не знаю

В ЗАКЛЮЧЕНИИ СООБЩИТЕ, ПОЖАЛУЙСТА, НЕКОТОРЫЕ ДАННЫЕ О СЕБЕ

D1. Ваш пол: 1. Мужской 2. Женский

D2. Укажите, пожалуйста, сколько Вам полных лет? _____

D3. Ваша национальность?

1. Казах / казашка
2. Русский / русская
3. Другая национальность (напишите) _____

D4. Ваше образование:

1. Ученая степень (кандидат / доктор наук, доктор PhD)
2. Высшее
3. Незаконченное высшее
4. Среднее специальное / профессиональное образование
5. Общее среднее (11 классов)
6. Неполное среднее (9 классов)
7. Нет образования

D5. Ваше семейное положение:

1. Холост / не замужем
2. Женат / Замужем
3. Живу в незарегистрированном браке
4. Разведен / Разведена
5. Вдовец / Вдова

D6. Скажите, пожалуйста, сколько детей Вы имеете?

1. Нет детей
2. Один ребенок
3. Двое детей
4. Трое детей
5. Четверо или более детей

D7. Как бы Вы оценили материальное положение Вашей семьи?

1. Полный достаток, не ограничены в средствах
2. Денег хватает на все, кроме покупки недвижимости (дачи или квартиры)
3. Денег хватает, но покупка нового автомобиля затруднительна
4. Денег хватает на все необходимое, но покупка крупной бытовой техники затруднительна
5. Денег хватает на еду, но покупка одежды затруднительна

6. Не всегда хватает денег на еду
(99) Не знаю

D8. В настоящее время Вы работаете?

1. Нет, я только учусь -----→ **ЗАВЕРШИТЬ ЗАПОЛНЕНИЕ АНКЕТЫ**
2. Учусь и одновременно работаю (подрабатываю)
3. Да, я работаю
4. Я не учусь, не работаю и НЕ ищу работу ----→ **ЗАВЕРШИТЬ ЗАПОЛНЕНИЕ АНКЕТЫ**
5. Я не учусь, не работаю (ищу работу) -----→ **ЗАВЕРШИТЬ ЗАПОЛНЕНИЕ АНКЕТЫ**

D9. Укажите, пожалуйста, сферу, в которой Вы работаете (подрабатываете)?

1. Образование, наука, медицина
2. Государственная служба
3. Силловые структуры (военнослужащий, полиция, др.)
4. Сфера торговли
5. Сельское хозяйство
6. Сфера строительства
7. Сфера транспорта
8. Сфера информационных технологий и телекоммуникаций
9. Сфера общественного питания
10. Рабочие специальности
11. Другое (*напишите*) _____
(99) Не могу определиться

БЛАГОДАРИМ ВАС ЗА УЧАСТИЕ В ОПРОСЕ!

Наш телефон в городе Астана (7172) 27 81 59. Вы можете позвонить нам и задать свои вопросы.

ДЛЯ КОНТРОЛЯ РАБОТЫ ИНТЕРВЬЮЕРА ПОСЛЕ ЗАПОЛНЕНИЯ АНКЕТЫ К ВАМ МОГУТ ПОЗВОНИТЬ В ЦЕЛЯХ ПОДТВЕРЖДЕНИЯ ПРОВЕДЕНИЯ ОПРОСА. ДЛЯ ЭТОГО ПРОСИМ ВАС СООБЩИТЬ НОМЕР ВАШЕГО ТЕЛЕФОНА

ФИО интервьюера	№ интервьюера
Дата опроса	Подпись интервьюера

КОД _____ ВВОД _____

Линейные распределения

Что для Вас имеет наибольшую ценность в жизни?

	Количество	%
Материально обеспеченная жизнь	196	19,6
Возможность получать любые удовольствия, азвлекаться	34	3,4
Здоровье	783	78,3
Любовь	212	21,2
Семья	859	85,9
Общественное признание, известность, репутация	20	2,0
Карьера, высокое положение в обществе	63	6,3
Душевный покой	81	8,1
Дружба	168	16,8
Вера, религия	73	7,3
Интересная работа, профессия	140	14,0
Власть	14	1,4
Знание, образование	185	18,5
Другое(<i>Удача, Мир в стране, Еда, Достижение поставленных целей, Защита прав животных</i>)	8	0,8
Не знаю	3	0,3

Насколько Вы удовлетворены тем, как в целом развивается Ваш город/село?

	Количество	%
Полностью удовлетворен	278	28,6
Скорее удовлетворен	449	45,0
Скорее НЕ удовлетворен	170	17,0
Полностью НЕ удовлетворен	89	8,9
Не знаю	14	1,4

Отметьте, пожалуйста, службы Вашего города/села, работой которых Вы НАИБОЛЕЕ удовлетворены?

	Количество	%
Благоустройство и озеленение	167	16,7
Бытовые услуги	93	9,3
Дорожное строительство и содержание местных дорог	251	25,1
Здравоохранение, медицинское обслуживание	243	24,3
Организация досуга для молодежи	146	14,6
Образование, включая курсы дополнительного образования	266	26,6
Общественная безопасность	86	8,6
Общественный транспорт, включая качество автобусов, остановок, расписание автобусов	120	12,0
Поддержка малого и среднего бизнеса	180	18,0
Работа жилищно-коммунального хозяйства	45	4,5
Спортивные объекты	219	21,9
Торговые центры, магазины	317	31,7
Организации общественного питания	183	18,3

Организация работы парков, скверов	147	14,7
Другое (<i>Ничем не удовлетворен, Высокие цены, Открываются новые мечети</i>)	9	0,9
Не знаю	28	2,8

Отметьте, пожалуйста, службы Вашего города/села, работой которых Вы НАИМЕНЕЕ удовлетворены?

	Количество	%
Благоустройство и озеленение	293	29,4
Бытовые услуги	125	12,6
Дорожное строительство и содержание местных дорог	370	37,1
Здравоохранение, медицинское обслуживание	401	40,3
Культура, организация досуга для молодежи	246	24,7
Образование, включая курсы дополнительного образования	95	9,5
Общественная безопасность	92	9,2
Общественный транспорт, включая качество автобусов, остановок, расписание автобусов	292	29,3
Поддержка малого и среднего бизнеса	53	5,3
Работа жилищно-коммунального хозяйства	73	7,3
Спортивные объекты	114	11,4
Торговые центры, магазины	100	10,0
Организации общественного питания	52	5,2
Организация работы парков, скверов	174	17,5
Другое (<i>Работа по уборке улиц, Всем доволен, Нет места для концертов и кинотеатров, Всем не удовлетворена, Вывоз мусора, ТРЦ, Работа Казахтелекома, Вовлечение молодежи в преступные группировки</i>)	12	1,2

Назовите, пожалуйста, наиболее актуальные проблемы молодежи в Вашем городе / селе?

	Количество	%
Высокая стоимость высшего образования	321	32,1
Низкий уровень дохода	327	32,7
Высокие цены на продукты питания, товары народного потребления	237	23,7
Трудно устроиться на работу, безработица	372	37,2
Отсутствие собственного жилья	161	16,1
Неустроенность личной жизни	28	2,8
Конфликты с родителями, /преподавателями /старшим поколением, непонимание родных и близких	47	4,7
Отсутствие уверенности в завтрашнем дне	72	7,2
Низкий уровень культуры, бездуховность молодежи	150	15,0
Угроза личной безопасности	34	3,4
Вовлечение молодежи в преступные группировки	38	3,8
Религиозный экстремизм в молодежной среде	68	6,8
Наркомания, токсикомания, алкоголизм и табакокурение	115	11,5

Проблемы досуга молодежи, негде провести свободное время	175	17,5
Отсутствие доступа к высокоскоростному Интернету, к качественной мобильной связи	40	4,0
Низкое качество медицинского обслуживания	101	10,1
Низкое качество образования	68	6,8
Проблемы со здоровьем, усталость, переутомление	48	4,8
Экологические проблемы	178	17,8
Коррупция	108	10,8
Нехватка социальных и психологических служб, телефонов доверия	12	1,2
Нехватка центров дошкольного развития, дополнительного образования	17	1,7
Другое (<i>Трудно найти работу до 18 лет, В селе нет освещения на улицах, Неравенство между мужчинами и женщинами</i>)	3	0,3
Не знаю	11	1,1

Как Вы считаете, существует ли сейчас вероятность возникновения акций протеста в Вашем городе/селе?

	Количество	%
Однозначно, да	56	5,6
Скорее да	220	22,0
Скорее нет	288	28,8
Однозначно, нет	280	28,0
Не знаю	155	15,5

Какая проблема может вынудить Вас пойти на публичную протестную акцию?

	Количество	%
Проблемы В Школе Колледже / Вузе	85	8,5
Сокращение / увольнение с работы	142	14,2
Необоснованное повышение тарифов на коммунальные услуги	73	7,3
Задержка по выплате заработной платы / стипендий / пособий	116	11,6
Халатность и непрофессионализм работников медицинских учреждений	184	18,4
Повышение выплат по кредитам или ипотеке	58	5,8
Необоснованные штрафы	108	10,8
Ухудшение экологической ситуации	211	21,1
Несправедливые судебные решения	121	12,1
Несогласие с принимаемыми реформами	57	5,7
Невозможность приобрести собственное жилье	94	9,4
Рост цен на продукты питания, бензин, лекарства	225	22,5
Перегруженность общественного транспорта	111	11,1
Другое (<i>Неравенство между приезжими и гражданами, Ущемление прав, Открытие в селе завода по</i>	18	1,8

<i>производству серы, Запрет на ношение платка девочками в школах, Открыто выступить не могу, но в письменном виде могу, Ассимиляция со стороны китайцев, Мало мечетей, Недостаточное использование казахского языка на предприятиях, несправедливость, Халатность сотрудников правоохранительных органов)</i>		
Ничто не может вынудить меня открыто протестовать	312	31,3
Не знаю	122	12,2

Как Вы считаете, испытывает ли молодежь Вашего города / села трудности с поиском работы и трудоустройством?

	Количество	%
Да, молодежь постоянно сталкивается с проблемами трудоустройства	467	46,7
Молодые люди испытывают трудности с трудоустройством по специальности Работу, не требующую специальных профессиональных	338	33,8
У молодых людей моего города села нет проблем с трудоустройством	51	5,1
Другое (Если есть знакомые никаких трудностей нет, Неправильный выбор специальности, Мигранты из других областей занимают рабочие места)	5	,5
Я учусь, не ищу работу, у меня нет опыта в поиске работы, трудоустройстве	110	11,0
Не знаю	28	2,8

По Вашему мнению, что препятствует трудоустройству молодежи в Вашем городе / селе?

	Количество	%
Отсутствие рабочих мест в районе проживания	378	37,8
Низкая заработная плата	497	49,7
Отсутствие опыта работы	528	52,8
Взяточничество, коррумпированность работодателей	260	26,0
Принадлежность к женскому или мужскому полу	25	2,5
Принадлежность к этнической группе	11	1,1
Несоответствие полученного образования функциональным требованиям вакантного места	208	20,8
Отсутствие необходимых работодателю навыков	110	11,0
Состояние здоровья	64	6,4
Наличие малолетнего ребенка детей	39	3,9
Высокие амбиции, завышенные ожидания	84	8,4
Никаких препятствий нет	47	4,7
Другое (<i>Возрастные ограничения, После окончания вуза государство не предоставляет рабочее место, Высокие амбиции работодателя, Недоверие к молодым работникам, Отсутствие связей</i>)	6	0,6
Не знаю	44	4,4

Как Вы считаете, какое участие государство должно принимать в трудоустройстве выпускников учебных заведений?

	Количество	%
Государство должно гарантировать первое рабочее место	352	35,2
Государство должно гарантировать рабочее место только в государственных структурах	60	6,0
Государство должно оказывать поддержку в поисках работы по желанию выпускника	466	46,6
Государство не должно участвовать в этом	53	5,3
Другое (<i>Государство должно гарантировать конкурентоспособность выпускников вузов</i>)	2	0,2
Не знаю	66	6,6

Скажите, пожалуйста, имеете ли Вы собственное жилье?

	Количество	%
Да, мои родители имеют собственное жилье, я живу с ними	761	76,4
Да, я имею собственное жилье и проживаю в нем	85	8,5
Нет, я и мои родители не имеем собственного жилья, арендуем	22	2,2
Нет, я живу с родственниками в их собственном жилье	43	4,3
Нет, я снимаю квартиру, комнату	56	5,6
Нет, я проживаю в студенческом общежитии	29	2,9
Другое		

Удовлетворены ли Вы своими нынешними жилищными условиями?

	Количество	%
Да, я полностью ими удовлетворен	729	73,1
Да, удовлетворен частично	185	18,6
Нет, не удовлетворен	74	7,4
Другое	0	0,0
Не знаю	9	0,9

Скажите, пожалуйста, почему Вы недовольны своими условиями проживания?

	Количество	%
Неблагоустроенное жилье	34	13,0
Старое жилье	72	27,6
Непрестижный район	45	17,2
Отсутствие развитой инфраструктуры в районе	34	13,0
Теснота из-за большого количества проживающих	52	19,9
Маленькая площадь, неудобная планировка квартиры	64	24,5
Высокая стоимость коммунальных услуг	63	24,1
Высокая стоимость арендного жилья	59	22,6
Другое (<i>нет интернета, дорогой район, Студенческие общежития в плохом состоянии, Отдаленность от учебного заведения, Неблагоустроенная территория вокруг жилья, Плохая работа лифтов, Очередь на дома большая, а домов мало, Неразвитая инфраструктура, отсутствие асфальтовых дорог, Запах из канализации, из-за чего болеют дети, Высокая стоимость коммунальных услуг, Не устраивает работа КСК,</i>	21	8,2

<i>Отсутствие общественного транспорта, Неэффективное истребление комаров и других насекомых, Плохая экология)</i>		
Не знаю	8	3,1

Насколько Вы гордитесь тем, что живете в Казахстане?

	Количество	%
Я не живу в Казахстане постоянно	13	1,3
Очень горжусь	562	56,2
Скорее горжусь, чем нет	281	28,1
Мне все равно, безразлично	78	7,8
Не очень горжусь	43	4,3
Совсем не горжусь	12	1,2
Не знаю	11	1,1

Считаете ли Вы себя патриотом Казахстана?

	Количество	%
Да	639	63,9
Скорее да, чем нет	264	26,4
Скорее нет, чем да	38	3,8
Нет	35	3,5
Не знаю	24	2,4

Что, по-Вашему, значит быть патриотом Казахстана?

	Количество	%
Гордиться великими достижениями страны	185	18,5
Верить в великое будущее страны	193	19,3
Испытывать ностальгию вдали от Родины	19	1,9
Любить Родину	274	27,4
Исполнять обязанности гражданина, соблюдать законы государства	238	23,8
Защищать интересы страны	47	4,7
<i>Другое (Выполнять все приказы государства, не имея собственного мнения, Патриотизм мешает развитию страны, Ложные надежды и иллюзии, Все перечисленные пункты, Повышать культуру каждого гражданина, Внести свой вклад в развитие страны, Борьба с коррупцией, Осознавать все ошибки государства и делать все для развития страны, Не просто верить, а делать великое будущее)</i>	14	1,4
Не знаю	30	3,0

Что Вы готовы сделать сейчас, чтобы Казахстан был процветающим государством?

	Количество	%
Участвовать в общественных работах, социальных проектах	469	46,9
Вести здоровый образ жизни и других призывать к этому	422	42,2
Быть профессионалом, работать и платить налоги	189	18,9
Хорошо учиться, получать хорошее образование и развивать определенную отрасль в стране	560	56,0

Быть патриотом своей страны, рассказывать о своей стране иностранным друзьям, знакомым в социальных сетях	216	21,6
Быть добровольцем и рассказывать молодым людям в общественных местах о государственных программах и проектах	131	13,1
Другое (<i>Ничего не собираюсь делать, Наш менталитет не позволит нам процветать, Призывать к улучшению образования, Я готов призывать народ к единству, Быть гражданином с активной позицией, Обеспечение работой, Борьба с коррупцией, Показать сильные стороны Казахстана другим странам</i>)	15	1,5
Сейчас я ничего не могу дать своей стране, мне самому нужна помощь	64	6,4
Не знаю	25	2,5

Как Вы думаете, каким образом Вы можете принять участие в развитии Вашего города / села?

	Количество	%
Вносить предложения акимат	123	12,3
Принимать участие в обсуждении проектов или программ по решению какой-либо проблемы	195	19,5
Перечислять средства, оказывать финансовую помощь	22	2,2
Принимать непосредственное участие в разработке проектов и программ по решению проблем	62	6,2
Принимать участие в общественных работах	115	11,5
Не имею представления о том, как я могу участвовать в этом	152	15,2
Помогать в качестве волонтера нуждающимся категориям жителей	249	24,9
Другое (Организуем молодежный спорт, Стану учителем, Расширять город, озеленение)	5	0,5
Не знаю	76	7,6

Как Вы считаете, достаточно ли внимания уделяют государственные органы вопросам поддержки молодежи?

	Количество	%
Да, достаточно	193	19,4
Скорее достаточно	363	36,4
Скорее недостаточно	261	26,2
Нет, недостаточно	108	10,8
Не знаю	71	7,1

Скажите, пожалуйста, знакомы ли Вы с содержанием Программы «Рухани жаңғыру» («Взгляд в будущее – модернизация общественного сознания»)?

	Количество	%
Никогда не слышал	156	15,6
Что-то слышал	570	57,1
Читал, видел, хорошо знаком с содержанием	197	19,7
Не знаю	76	7,6

Скажите, пожалуйста, из каких источников Вы узнали о Программе «Рухани жаңғыру» («Взгляд в будущее – модернизация общественного сознания»)?

	Количество	%
Школа, колледж, университет	239	31,2
Телевидение	329	43,0
Газеты	121	15,8
Интернет ресурсы	240	31,3
Друзья, знакомые	69	9,0
Коллеги	21	2,7
Социальные сети	178	23,2
Другое (вывески на остановках, из этой анкеты, На работе постоянно обсуждаем)	12	1,2
Не знаю	12	1,6

Скажите, пожалуйста, о каких направлениях Программы «Рухани жаңғыру» Вы слышали, знаете или являетесь участником? **Количество**

	Знаю, участвовал (-а)	Хорошо знаю, но не участвовал (-а)	Что-то слышал (-а)	Ничего не слышал (-а), не знаю
Поэтапный переход казахского языка на латинскую графику	123	304	369	123
Новое гуманитарное знание. 100 новых учебников на казахском языке	34	142	363	381
Туған жер	58	128	370	363
Сакральная география Казахстана	22	71	287	537
Современная казахстанская культура в глобальном мире	44	111	352	407
100 новых лиц Казахстана	54	157	335	368
Другое				

Скажите, пожалуйста, о каких направлениях Программы «Рухани жаңғыру» Вы слышали, знаете или являетесь участником? **%**

	Знаю, участвовал (-а)	Хорошо знаю, но не участвовал (-а)	Что-то слышал (-а)	Ничего не слышал (-а), не знаю
Поэтапный переход казахского языка на латинскую графику	13,4	33,1	40,2	13,4
Новое гуманитарное знание. 100 новых учебников на казахском языке	3,7	15,4	39,5	41,4
Туған жер	6,3	13,9	40,3	39,5
Сакральная география Казахстана	2,4	7,7	31,3	58,6
Современная казахстанская культура в глобальном мире	4,8	12,1	38,5	44,5
100 новых лиц Казахстана	5,9	17,2	36,7	40,3
Другое				

Скажите, пожалуйста, Вы удовлетворены тем, что государство делает для улучшения жизни молодежи в Казахстане?

	Количество	%
--	------------	---

Полностью удовлетворен	181	20,7
Скорее удовлетворен	425	48,6
Скорее не удовлетворен	199	22,8
Не удовлетворен	69	7,9

Скажите, пожалуйста, какие организации по работе с молодежью Вы знаете?

Количество

Варианты	Знаю, участвовал (-а)	Хорошо знаю, но не участвовал (-а)	Что-то слышал (-а)	Ничего не слышал (-а), не знаю
Управление по вопросам молодежной политики / внутренней политики Атырауской области / города Атырау	62	99	450	386
Молодежный ресурсный центр Атырауской области / города Атырау	47	114	454	383
Молодежное крыло «Жас Отан» партии «Нұр Отан»	103	214	522	159
Национальная волонтерская сеть	45	103	399	447
Конгресс молодежи Казахстана	17	53	370	554
Альянс студентов Казахстана	21	51	376	544
Научно-исследовательский центр «Молодежь»	56	53	460	420
Другое				

Скажите, пожалуйста, какие организации по работе с молодежью Вы знаете? %

Варианты	Знаю, участвовал (-а)	Хорошо знаю, но не участвовал (-а)	Что-то слышал (-а)	Ничего не слышал (-а), не знаю
Управление по вопросам молодежной политики / внутренней политики Атырауской области / города Атырау	6,2	9,9	45,1	38,7
Молодежный ресурсный центр Атырауской области / города Атырау	4,7	11,4	45,5	38,4
Молодежное крыло «Жас Отан» партии «Нұр Отан»	10,3	21,4	52,3	15,9
Национальная волонтерская сеть	4,5	10,4	40,1	45,0
Конгресс молодежи Казахстана	1,7	5,3	37,2	55,7
Альянс студентов Казахстана	2,1	5,1	37,9	54,8
Научно-исследовательский центр «Молодежь»	5,7	5,4	46,5	42,5

Другое				
--------	--	--	--	--

Что служит для Вас мотивацией к участию в молодежных организациях?

	Количество	%
Желание быть полезным обществу, людям	331	33,3
Получить опыт работы, в целом опыт в жизни	365	36,7
Желание занять руководящую должность	58	5,8
Стремление получить более высокий социальный статус	80	8,0
Стремление продвинуться по карьерной лестнице	65	6,5
Я не являюсь участником молодежных организаций	333	33,5
Другое (саморазвитие)	3	0,3
Не знаю	51	5,1

Скажите, пожалуйста, Вы считаете себя верующим человеком?

	Количество	%
Я верующий, участвую в жизни религиозной общины, следую всем религиозным нормам	99	9,9
Я верующий, но редко, только на праздники, посещаю мечеть, церковь, синагогу, очень редко соблюдаю религиозные нормы	238	23,8
Я верующий, но не исполняю никакие религиозные обряды	426	42,6
Я НЕверующий, но иногда посещаю мечеть, церковь, синагогу, соблюдаю религиозные нормы	74	7,4
Я не верю в существование Бога, я атеист	28	2,8
Я равнодушен к религии	93	9,3
Другое (агностик)	3	0,3
Не знаю	39	3,9

Как часто Вы посещаете религиозные сооружения (мечеть, церковь, синагога)?

	Количество	%
Не посещаю религиозные сооружения	540	54,0
Редко	174	17,4
Только на праздники	66	6,6
еженедельно	67	6,7
Когда проблемы	5	,5
4 раза в год	9	,9
Во время семейных событий	4	,4
1 раз в месяц	16	1,6
Когда есть желание	2	,2
ежедневно	2	,2
Не знаю	115	11,5

Читаете ли Вы религиозную литературу? Как часто?

	Количество	%
Да, постоянно читаю	47	4,7
Читаю время от времени	317	31,7
Нет, не читаю	610	61,1
Не знаю	25	2,5

Если Вы читаете религиозную литературу, где Вы обычно ее берете, приобретаете?

	Количество	%
Религиозная литература есть у меня дома или дома у родителей	123	33,5
В книжном магазине в специализированном отделе	59	16,1
В мечети, церкви, синагоге	81	22,1
Читаю в Интернете	166	45,2
В городской, районной, сельской библиотеке	12	3,3
Читаю в школе на спецпредметах, спецкурсах	10	2,7
Беру у друзей, знакомых	43	11,7
Другое (<i>где угодно, ДУМК</i>)	3	0,9

Какие эмоции вызывают у Вас глубоко религиозные люди?

	Количество	%
Я уважаю их и хочу быть таким, как они	199	19,9
Я уважаю их, но я бы не хотел бы быть таким же	471	47,1
Отношусь к ним плохо, считаю, что они имеют проблемы в общении	15	1,5
Религиозная молодежь пугает меня, я стараюсь избегать общения с ней	47	4,7
Мне все равно, отношусь к ним безразлично	190	19,0
Другое (<i>Нормально, Я с ними не общаюсь</i>)	8	0,8
Не знаю	69	6,9

Как часто Вы становились объектом или свидетелем физического или другого насилия по отношению к Вам или Вашим сверстникам за последние три месяца?

	Количество	%
Ежемесячно	47	4,7
Еженедельно	16	1,6
Ежедневно	9	,9
Никогда	822	82,5
Другое (<i>Иногда</i>)	15	1,5
Не знаю	87	8,7

Скажите, пожалуйста, кем совершалось физическое или другое насилие по отношению к Вам или Вашим сверстникам?

	Количество	%
Родителем	20	15,7
Учителем	8	6,3
Одноклассником одноклассницей	9	7,1
Сверстником	26	20,5
Другое (<i>Чужие люди, Друзья на улице, Старшеклассники, Не хочу говорить</i>)	12	9,4
Не знаю	52	40,9

Вы чувствуете себя в безопасности и защищенным от действий радикальных, экстремистских религиозных организаций в Вашем городе / селе?

	Количество	%
Да, чувствую себя в полной безопасности от действий экстремистских религиозных организаций	458	46,1
Скорее да, хотя иногда слышу от других людей о том, что данная проблема в городе / селе есть	290	29,2
Скорее нет, думаю, что местные власти слабо контролируют данную проблему	94	9,5
Нет, НЕ чувствую себя безопасно, боюсь, что экстремистов в городе селе никто не контролирует	49	4,9
Другое (<i>Чувствую себя в безопасности, но за ребенка переживаю, Я им не верю, поэтому я в безопасности</i>)	4	0,4
Не знаю	99	10,0

Как Вы думаете, какие социальные проблемы способствуют развитию экстремистских, радикальных настроений среди молодежи?

	Количество	%
Безработица	407	40,8
Пьянство	170	17,0
Наркомания	130	13,0
Социальное неравенство, большой разрыв между бедными и богатыми	157	15,7
Преступность	158	15,8
Коррупция	127	12,7
Злоупотребление властью чиновниками, правоохранительными органами	73	7,3
Упадок нравов, обилие сцен насилия и жестокости на телевидении, в кино	119	11,9
Конфликтные отношения между людьми разных национальностей, религий	135	13,5
Жестокое обращение в семье, с детьми	103	10,3
Недостаток демократии, свободы слова	93	9,3
Другое (<i>невежество, Просто кто-то промывает мозги слабоморальным людям, Родители недостаточно уделяют внимания детям, Низкое качество образования, Распущенность молодежи, Рекрутирование молодежи посредством материального стимулирования, Молодежь полностью все о религии не знает, отчаяние</i>)	14	1,4
Не знаю, не задумывался, не думал об этом	283	28,4

Если Вы курите, то как часто?

	Количество	%
Не курю	883	88,3
иногда	19	1,9
ежедневно	19	1,9
Несколько раз в день	40	4,0
Не знаю	39	3,9

Как Вы думаете, насколько молодежь Вашего города / села склонна к алкоголизму?

	Количество	%
Проблема алкоголизма очень актуальна для молодежи города / села	216	21,8
Да, молодежь моего города / села умеренно употребляет алкоголь, но это не проблема	251	25,3
Алкоголь употребляет только та молодежь, которая ведет криминальный образ жизни	112	11,3
Данная проблема совершенно не актуальна для молодежи моего города / села	248	25,0
Не знаю	164	16,5

Были ли Вы когда-нибудь свидетелем употребления наркотиков?

	Количество	%
Да, я часто вижу такие случаи	19	1,9
Иногда я становлюсь свидетелем употребления наркотиков	44	4,4
Нет, я никогда не видел подобные случаи	892	89,4
Другое	5	,5
Не знаю	38	3,8

Как Вы считаете, если бы у молодежи Вашего города / села появилось желание попробовать наркотики, где они смогли бы приобрести их?

	Количество	%
Я не знаю, где молодежь приобретает наркотики	977	97,7
Через интернет	7	0,7
Базар	2	0,2
В специальных ресторанах	1	0,1
У наркоторговцев	6	0,6
В аптеках	1	0,1
У криминальной молодежи	1	0,1
В магазине	5	0,5

Как Вы думаете, почему некоторые молодые люди Вашего города / села начинают употреблять наркотики?

	Количество	%
Из любопытства при наличии свободных денег и времени	351	35,3
Не хватает силы воли отказать распространителю наркотиков	70	7,0
Желание уйти от трудностей жизни в мир грез	260	26,2
Стремление выглядеть «крутым»	187	18,8
Безответственное отношение к здоровью и самой жизни	291	29,3
Другое (У всех по-разному, Безработица, безграмотность, Нечем заняться, Плохая компания, Неосознанность и слабая заинтересованность родителей)	9	0,9
Не знаю	251	25,3

ГЛАВА II ЭКСПЕРТНЫЙ ОПРОС

Раздел 1. Методология исследования

Изучение социального самочувствия молодежи помимо выявления субъективных оценок самой молодежи предполагает также выявление экспертных оценок ситуации в молодежной среде.

Экспертный опрос – метод социологического исследования, позволяющий получить компетентное мнение от специалистов в той или иной области. Преимуществом экспертного опроса является возможность получения объективной оценки ситуации со стороны профессионалов, владеющих реальной информацией о состоянии объекта исследования, подкрепляемой статистическими данными.

Главными критериями отбора экспертов являются их компетентность и авторитетность в определенной сфере деятельности. Исходя из этого численность и представительность группы респондентов при использовании данной методики оценивается не столько количественными, сколько качественными показателями.

Объектом настоящего социологического исследования выступила молодежь Атырауской области (население в возрасте 14-28 лет).

Предмет исследования – социальное самочувствие молодежи Атырауской области.

Целью экспертного опроса является изучение социального самочувствия молодежи города Атырау в трех основных сферах жизнедеятельности – трудоустройство, гражданская активность и риски сквозь призму экспертных оценок.

Экспертный опрос был проведен среди 12 экспертов с различной сферой специализации. Отбор участников экспертного опроса осуществлялся, главным образом, среди экспертов, вовлеченных в рамках своей профессиональной деятельности в реализацию молодежной политики на местном уровне. В состав экспертов были включены специалисты центра занятости, представители администрации организаций образования, филиала Молодежного крыла «Жас Отан» партии «Нур Отан», представители КДМ вузов, сотрудники МРЦ, представители общественных объединений, руководители молодежных организаций, психологи, социальные педагоги.

Гипотеза исследования

Социальное самочувствие молодежи Атырауской области, включая ее социально-поведенческие установки, во многом зависит от степени удовлетворенности молодежи в сфере трудоустройства, от уровня общей социальной активности (включая участие в деятельности

молодежных организаций), а также от степени подверженности рискам – наркомании, алкоголизму, деструктивной религиозности, суицидам.

Сбор данных осуществлялся в ноябре 2018 года.

Раздел 2. Проблемы молодежи в сфере трудоустройства

2.1 Преимущества и ограничения молодежи на рынке труда

Молодой возраст в силу своих социальных, психологических, коммуникативных особенностей обладаем рядом преимуществ и ограничений. Отражаются они и в профессиональной деятельности.

Какие преимущества имеют молодые специалисты на рынке труда?

Согласно исследователям, молодые работники чаще всего отличаются большей активностью по сравнению с более старшими коллегами. Кроме того, опять же в силу возраста, молодежь более оптимистична, а значит с легкостью берется за новые проекты, охотнее идет на риск, не боясь ошибиться. Еще одним из преимуществ молодых работников является более быстрый процесс адаптации к новой среде, новым коллегам и видам труда. Этим во многом объясняется склонность молодежи к инновациям.

На эту особенность указывают и отечественные эксперты в области трудоустройства молодежи.

Молодежь отличается новаторством, она способна к перевороту в бизнесе и в любой другой отрасли (представитель молодежной организации).

Согласно исследователям, молодые работники большее время по сравнению с опытными коллегами проводят на рабочем месте, поскольку располагают большим объемом свободного времени. Они, как правило, не имеют собственных семей, могут работать в выходные и праздничные дни, охотнее соглашаются на командировки.

Согласны с этим мнением и опрошенные эксперты, которые считают, что преимущества молодежи на рынке труда связаны как с большим объемом свободного времени, так и с меньшими притязаниями, главным образом относительно заработной платы.

Молодые специалисты не обременены семейными обязанностями, удовлетворены низкой заработной платой, отличаются высокой производительностью труда. Кроме того, они стремятся к знаниям и открыты для них (заместитель директора по учебной части колледжа).

Мы видим, что эксперты выделяют еще одно преимущество молодежи в сфере трудоустройства – открытость знаниям и новым приемам работы.

Отечественные эксперты обращают внимание также на такое преимущество молодых работников, как более высокий уровень владения иностранными языками (главным образом, английским), что помогает им легче и быстрее разбираться в технических новинках.

У молодых профессионалов есть преимущество – знание современной науки и техники благодаря их превосходному знанию мировых языков (эксперт Центра занятости населения Акимата города Атырау).

Помимо перечисленного в качестве преимуществ молодых сотрудников эксперты выделяют креативность молодежи, грамотность и конкурентоспособность.

Какие ограничения по сравнению с другими возрастными группами имеет молодежь при трудоустройстве?

Перечисленные преимущества, как правило, сопровождаются рядом ограничений. Исследователи выделяют среди них две главные группы – объективные и субъективные. *Объективные* ограничения молодых работников связаны с недостатком или полным отсутствием профессионального опыта. Программы производственных практик в учебных заведениях разного уровня в современном Казахстане зачатую не позволяют студенту погрузиться в профессиональную среду, поскольку при выборе места прохождения практики студент редко задумывается о будущем месте работы. В результате этого время, отведенное для первоначального получения необходимых навыков, зачастую проходит неэффективно.

При этом, отсутствие навыков может быть связано с отсутствием опыта работы вообще (включая жизненный опыт), когда молодой работник впервые сталкивается с необходимостью выполнять поручения, придерживаться четкого рабочего графика, оформлять необходимые бумаги, вести переговоры и общаться с начальством и сотрудниками.

Отсутствие опыта работы, недостаточные знания, отсутствие уверенности в себе (заместитель директора по учебной части колледжа).

Исследователи в области управления персоналом выделяют также такие *субъективные* ограничения молодежи в профессиональной сфере, как отсутствие стабильности, недостаток профессиональных связей, большая подверженность стрессам и недостаток авторитета в рабочем коллективе.

Опрошенные в ходе социологического исследования эксперты обращают внимание на проблему занятости студентов. По их словам, студенты особенно уязвимы на рынке труда, поскольку не имеют возможности устроиться на работу на полный рабочий день, в результате чего, как правило, заполняют нишу неквалифицированной, низкооплачиваемой работы.

Самая низкооплачиваемая, нестабильная рабочая сила состоит из студентов. Причиной этого является то, что при постоянной работе существует множество ограничений - трудно найти работу, которая соответствует образованию молодых людей (представитель молодежной организации).

Какие навыки необходимо иметь молодежи, чтобы быть конкурентоспособной на рынке труда?

Перечисленные преимущества и ограничения в итоге приводят к высокой или низкой степени конкурентоспособности молодежи на рынке труда. Преимущества помогают молодым сотрудникам конкурировать как с более опытными коллегами, так и между собой. Ограничения, напротив, делают молодежь более уязвимой и лишают ее шансов конкурировать с другими претендентами на рабочее место.

Опрошенные эксперты убеждены, что основной источник конкурентоспособности молодых при трудоустройстве – это полученные ими знания. Следует отметить, что сюда относятся не только знания, полученные в ходе получения формального образования, но и навыки, приобретенные самостоятельно (знание языков, умение пользоваться техническими новинками и др.).

Конкурентоспособность молодежи - прежде всего, в полученных знаниях. Для развития конкурентоспособной молодежи необходимо развивать систему образования (эксперт Центра занятости населения акимата города Атырау).

Эксперты обращают внимание на то, что условием конкурентоспособности молодежи могут стать также определенные психологические особенности и личностные черты, главным образом, стрессоустойчивость, умение работать в команде, умение быстро принимать решения.

В любом деле учиться находить выход из любой ситуации (представитель молодежной организации).

2.2 Основные стратегии поиска работы молодежью

В каких сферах рынка труда города Атырау и Атырауской области сегодня насчитывается наибольшее число вакансий? Из каких источников молодежь получает о них информацию?

По мнению опрошенных экспертов, основными сферами занятости молодежи являются сфера услуг и частное предпринимательство. Именно в этих сферах сегодня в городе Атырау и Атырауской области насчитывается значительное число предложений о работе. Причем в сфере услуг трудятся как дипломированные специалисты, работающие по полученной специальности, так и учащаяся молодежь, для которой малоквалифицированный труд чаще всего носит характер временной занятости.

Сфера торговли, частные предприниматели (заместитель директора по учебной части колледжа).

Говоря об источниках получения информации об имеющихся вакансиях, эксперты подчеркивают все возрастающую роль Интернета, включая специализированные сайты, порталы и социальные сети. Кроме того, эксперты отмечают значение информации об имеющихся вакансиях в регионе, размещенной в местных газетах.

В сфере услуг. Часто информация поступает из объявлений в газетах и в социальных сетях (представитель молодежной организации).

Получают информацию из сети Интернет (заместитель директора по учебной части колледжа).

Через Центр занятости молодежи, через средства массовой информации, через различные социальные сети и через портал трудовых ресурсов enbek.kz (эксперт Центра занятости населения Акимата города Атырау).

Выделите, пожалуйста, наиболее распространенные стратегии поиска работы среди молодежи? Какие из них наиболее эффективны?

Среди наиболее распространенных стратегий поиска работы молодежью, по мнению экспертов, доминируют две – сеть знакомых и Интернет. В любом случае в процессе поиска работы молодой человек чаще всего прибегает к неформальным каналам, избегая прямого обращения в службы занятости.

Поиск через собственные социальные сети (родственники, друзья, знакомые) (представитель молодежной организации).

Интернет-сети, сайты, ярмарки вакансий (заместитель директора по учебной части колледжа).

Учитывая тот факт, что значение Интернета в повседневной жизни населения (а особенно молодежи) с каждым годом возрастает, можно предположить, что в будущем Интернет не просто сохранит высокое значение как источник поиска работы, но и выйдет на лидирующие позиции.

В каких сферах экономической деятельности занята основная часть молодежи без профессионального и технического, высшего образования?

Проблема трудоустройства молодежи, актуальная для ее значительной части, приобретает еще более серьезное значение среди тех категорий молодежи, которые по разным причинам не имеют диплома об образовании. Чаще всего такая молодежь занята в сферах неквалифицированного труда, зачастую характеризующегося низким уровнем заработной платы, преобладанием физического труда, меньшей престижностью, более высокой степенью текучести кадров.

По словам отечественных экспертов, основная часть молодежи Атырауской области без профессионального образования трудится в сфере услуг и строительной индустрии.

Услуги, строительная промышленность (эксперт Центра занятости населения акимата города Атырау).

Сфера торговли (заместитель директора по учебной части колледжа).

В любом случае молодежь данной категории помимо ограничений, связанных с возрастом, более уязвима и среди самой молодежи, поскольку зачастую не может составить конкуренции дипломированным специалистам.

2.3 Проблемы молодежи на рынке труда

Какие проблемы испытывает молодежь города Атырау и Атырауской области в сфере трудоустройства?

Проблемы, характерные именно для молодежного рынка труда, можно разделить на объективные и субъективные. К *объективным* проблемам можно отнести отсутствие вакансий для молодежи,

дисбаланс на рынке труда между востребованными и полученными специальностями, отсутствие у молодежи профессионального опыта. Кроме того, эксперты выделяют проблему слабого владения выпускниками вузов английским языком, что снижает их шансы на успешное трудоустройство.

Первой проблемой является отсутствие молодежной практики, затем снижение уровня английского языка, а затем небольшое число вакансий и низкий спрос на уровень бакалавриата (заместитель директора по учебной части колледжа).

Субъективные проблемы заложены в сознании молодых претендентов на рабочее место и заключаются зачастую в завышенных ожиданиях выпускников вузов в отношении заработной платы.

Сегодня главной проблемой для молодежи в Атырау является проблема труда и заработной платы. Особенностью Атырау является стремление молодых людей работать на высокооплачиваемых работах (эксперт Центра занятости населения Акимата города Атырау).

В ходе социологического исследования «Изучение общественно-политической ситуации в молодежной среде», проведенного во втором полугодии 2018 года НИЦ «Молодежь», 42 % опрошенной молодежи Атырауской области заявили, что постоянно сталкиваются с проблемами трудоустройства. Еще 30,4 % молодежи региона испытывают трудности с трудоустройством по специальности; работу, не требующую специальных профессиональных навыков, по их мнению, найти не сложно. Только 7 % опрошенных молодых жителей Атырауской области указали, что у молодых людей региона нет никаких проблем.

По мнению опрошенной молодежи, основными проблемами, препятствующими трудоустройству молодежи региона, являются:

1. отсутствие опыта работы – 59,4 %;
2. низкая заработная плата – 46,4 %;
3. отсутствие рабочих мест в районе проживания – 34,8 %;
4. отсутствие у молодежи необходимых работодателю навыков – 15,9 %.

При ответе на данный вопрос социологической анкеты респондентам можно было выбрать более одного варианта, поэтому общая сумма по ответам превышает 100 %.

Каковы пути и механизмы решения проблем трудоустройства молодых?

Основной механизм решения проблемы трудоустройства молодежи, по мнению экспертов, заключается в пересмотре системы

подготовки специалистов. Необходимо установление более тесной связи между теоретической подготовкой студентов и получением ими практических навыков. Для этого эксперты предлагают усилить сотрудничество учебных заведений разного уровня с государственными частными компаниями, с Палатой предпринимателей для реализации возможности прохождения учащимися профессиональной практики на их базе и дальнейшего трудоустройства.

Безработицу среди молодежи можно избежать, если университеты и профессиональные колледжи заключат контракты с государственными и частными компаниями (представитель молодежной организации).

Должно быть интенсивное взаимодействие с социальными партнерами. Необходимо усиливать сотрудничество между Палатой предпринимателей и учебными заведениями (заместитель директора по учебной части колледжа).

2.4 Категории молодежи, в наибольшей степени подверженные риску безработицы

Согласно данным Комитета по статистике Министерства национальной экономики Республики Казахстан, на 1 квартал 2018 года уровень молодежной безработицы в стране составил 4,1 %. В Атырауской области данный показатель составил 2,6 %. Если посмотреть на уровень молодежной безработицы в динамике за последние 16 лет, то мы видим поступательную тенденцию к его снижению как по республике в целом, так и по Атырауской области (Таблица 1).

Таблица 1

Уровень молодежной безработицы (в %, в динамике 2001-2017 гг.)

Период	Атырауская область	Казахстан в целом
2001	21,2	16,6
2002	17,7	14,7
2003	17,1	12,7
2004	15,8	12,6
2005	14,9	11,9
2006	12,3	11,5
2007	9,7	9,7
2008	7	8,4
2009	7	8,5
2010	7,5	6,6
2011	4,5	6,1

2012	3,5	5,4
2013	3,5	5,5
2014	3,2	4,2
2015	2,4	4,4
2016	2,2	4,1
2017	2,2	3,9

Какие категории молодежи в наибольшей степени подвержены риску безработицы?

В ходе проведения экспертного опроса поднимался вопрос о социально-демографических группах, являющихся группами риска стать безработными. Однозначно эксперты выделяли молодой возраст как наиболее подверженный опасности остаться без работы. Уязвимость молодежи на рынке труда заключается, по мнению экспертов, в том, что имеющиеся вакансии характеризуются крайне низкой заработной платой, на которую молодые претенденты не соглашаются.

Из-за монополии (ситуации на рынке, когда имеется только один покупатель и множество продавцов) многим молодым людям трудно найти работу. Молодежь в возрасте от 18 до 23 лет не может выдержать очень низкой зарплаты и отказывается от работы (представитель молодежной организации).

Кроме того, среди категорий молодых людей, в наибольшей степени подверженных риску безработицы, специалисты выделяют молодежь, не имеющую образование или имеющую невостребованную специальность.

Большинство безработной молодежи не имеет определенных специальностей (эксперт Центра занятости населения Акимата города Атырау).

Если образование не завершено, его/ее специальность не является востребованной (заместитель директора по учебной части колледжа).

Одним из последствий молодежной безработицы является увеличение доли молодежи категории NEET. Индекс NEET отражает процент молодежи без образования, без работы и без профессионального обучения (от англ. not in education, employment or training).

Данные Комитета по статистике Министерства национальной экономики Республики Казахстан показывают, что доля молодежи категории NEET на 1 квартал 2018 года составляла в Казахстане 9 % от всей молодежи. В Атырауской области данный показатель равен 8,2 %.

Каковы объемы дипломированной безработицы среди молодежи города Атырау и Атырауской области?

Еще одной проблемой, связанной с безработицей в регионе, является проблема так называемой «дипломированной безработицы», то есть ситуации, когда не могут найти работу молодые выпускники ВУЗов или ТиПО, имеющие на руках диплом об окончании учебного заведения.

«Дипломированная безработица» - безработица среди молодых граждан с наличием профессионального диплома, которые не востребованы по специальности и не желают работать в других направлениях в долгосрочном периоде.

Для снижения уровня «дипломированной безработицы» в последние годы в Казахстане проводятся мероприятия по оптимизации системы распределения образовательных грантов между гуманитарными и техническими специальностями. При этом, как отмечают отечественные специалисты, особую актуальность в этой связи приобретает усиление роли государства в области планирования оптимальной структуры как количества, так и профиля подготовки кадров с высшим и средним профессиональным образованием.

Мнения опрошенных экспертов в отношении объемов дипломированной безработицы в Атырауской области разнятся. Так, одни говорят о том, что доля безработной молодежи, имеющей диплом, в регионе составляет около 45 %. Другие утверждают, что уровень дипломированной безработицы не превышает 6 %. Третьи высказываются, что уровень безработицы в регионе характеризуется как низкий.

Около 45 % (заместитель директора по учебной части колледжа).

6 % (представитель молодежной организации).

Уровень безработицы среди молодежи Атырау низок (эксперт Центра занятости населения Акимата города Атырау).

В любом случае данный вопрос требует дальнейшего изучения, причем изучения в динамике за последние 10-15 лет. Следует обратить внимание на то обстоятельство, что многие выпускники учебных заведений, получившие диплом, не работают по полученной специальности, но безработными не являются. Часть из них, имея профессию, занята в сфере временной или частичной занятости, работает в сфере малоквалифицированного труда, в частности, в сфере услуг. Это указывает на необходимость проведения мониторинга востребованных в регионе профессий, изучение статистических данных по трудоустройству выпускников с целью дальнейшей корректировки структуры распределения образовательных грантов.

Какие проблемы социально-экономической адаптации испытывают выпускники вузов и ТиПО города Атырау и Атырауской области?

Согласно данным Акимата Атырауской области, охват молодежи в возрасте 14-24 года техническим и профессиональным образованием на начало 2018 года составил 9,8 %. По республике в целом данный показатель равен 17 %.

По мнению опрошенных экспертов, выпускники учебных заведений страны действительно нуждаются в мероприятиях по социально-экономической адаптации на рынке труда.

По словам отечественного исследователя Тулегеновой А.У., в республике для реализации молодежных программ выполняется ряд мероприятий, таких как «Молодежная практика», государственная программа «Занятость-2020», «Дорожная карта-2020». Несмотря на эти мероприятия, экономическая и политическая среда современного Казахстана воспринимается безработной молодежью преимущественно как среда ее отчуждения от производственной деятельности и общественной жизни. Это лежит в основе массового социального иждивенчества, политического экстремизма и преступности среди безработной молодежи. Ситуация безработицы оказывает разрушающее, травмирующее воздействие на психику молодого человека, вызывает состояние фрустрации, агрессии, ведет к потере смыслов общественной активности. Самостоятельно преодолеть эту ситуацию большинство из молодежи не в состоянии, они нуждаются в помощи специально организованной системы социальных служб или центров.

Одним из таких мероприятий, реализуемых во всех вузах страны, является включение в образовательные программы обучения курсов по теории экономики и права. По словам опрошенных экспертов, освоение данных дисциплин помогает выпускникам лучше понять ситуацию на рынке и быстрее приспособиться к ней.

Выпускники университета быстро адаптируются к обществу, потому что теорию экономики и права изучают на всех специальностях (представитель молодежной организации).

2.5 Оценка эффективности системы профессиональной ориентации среди молодежи

Какое участие государство должно принимать в трудоустройстве выпускников учебных заведений?

Профессиональная ориентация представляет собой систему научно обоснованных мероприятий, направленных на подготовку

молодежи к выбору профессии с обязательным учетом личностных особенностей и социально-экономической ситуации на рынке труда, на оказание помощи молодежи в профессиональном самоопределении и трудоустройстве.

По мнению многих исследователей, эффективная система профориентационной работы является ключевым звеном в реализации программ по снижению уровня молодежной безработицы. По мнению экспертов, ключевая роль в планировании и осуществлении профориентации должна принадлежать государству.

Говоря о мерах, которые должны предприниматься государством в процессе реализации профориентационной работы, опрошенные эксперты солидарны во мнении, что роль государства в этом процессе должна быть активна. В качестве конкретных механизмов профориентации эксперты предлагают введение в образовательные программы вузов и ТиПО оплачиваемой производственной практики на предприятиях.

Студентов 2-3 курсов всех учебных заведений отправлять на оплачиваемую практику на предприятия (представитель молодежной организации).

Кроме того, по мнению опрошенных специалистов, государство в лице центральных и местных органов должно проводить постоянный мониторинг ситуации с трудоустройством выпускников.

Правительство должно постоянно контролировать работу выпускников. Потому что безработица среди молодежи может привести к различным негативным последствиям (эксперт Центра занятости населения Акимата города Атырау).

Одним из предложений, высказанных экспертами, была идея об обязательном предоставлении молодым людям рабочих мест.

Предоставление молодым людям рабочих мест (заместитель директора по учебной части колледжа).

Какую работу проводят учебные заведения города Атырау и Атырауской области (вузы и ТиПО) по трудоустройству своих выпускников?

Опрошенные эксперты солидарны во мнении, что высокую эффективность имеет такая форма профориентационной работы как проведение Ярмарок вакансий в учебных заведениях области. Данное мероприятие позволяет установить столь важный для обеих сторон

контакт между учебными заведениями (с их выпускниками) и социальными партнерами (потенциальными работодателями – представителями предприятий, организаций).

В нашем общеобразовательном учреждении ежегодно проводится специализированная выставка выпускников. Крупные компании, нотариусы, местные исполнительные власти Атырауской области представляют свои вакансии на ярмарке вакансий (представитель молодежной организации).

Учебные заведения вместе с выпускниками участвуют в ярмарках вакансий, работают на контрактной основе с социальными партнерами (заместитель директора по учебной части колледжа).

Кроме Ярмарок вакансий эксперты высоко оценили эффективность такой формы профориентационной работы как Молодежная практика, осуществляемая в рамках государственной программы.

Предоставляется гарантия трудоустройства выпускникам учебных заведений. Кроме того, в рамках государственной программы осуществляется молодежная практика (эксперт Центра занятости населения Акимата города Атырау).

Несмотря на признаваемую экспертами высокую эффективность данной государственной программы в осуществлении профориентационной работы, доля молодежи области, принимающей в ней активное участие, не высока. Так, согласно данным социологического опроса «Изучение общественно-политической ситуации в молодежной среде» проведенного НИЦ «Молодежь» во втором полугодии 2018 года, с государственной программой «Молодежная практика» в той или иной степени знакомы более 50 % молодых жителей Атырауской области, тогда как доля молодых людей, активно участвующих в ней, не превышает 3 %.

Существует мнение о том, что одним из путей решения проблем молодежной безработицы может стать практика переквалификации молодежи с гуманитарных на технические специальности. Как Вы оцениваете перспективу данной меры?

По мнению некоторых исследователей, одним из механизмов решения проблемы молодежной безработицы может стать практика переподготовки выпускников, получивших гуманитарные специальности (слабо востребованные в регионе в большом количестве),

на технические специальности, спрос на которые в регионе постоянно растет.

По мнению опрошенных экспертов из Атырауской области, данная программа переквалификации может стать реальным звеном в снижении темпов молодежной безработицы в регионе, поскольку именно специалистов с техническим образованием не хватает.

В настоящее время подобная переквалификация считается более выгодной из-за того, что нефтегазовая промышленность в нашем регионе намного более развита, поэтому спрос на рабочие профессии больше (заместитель директора по учебной части колледжа).

Другие эксперты высказываются, что реализация данной идеи не является целесообразной, поскольку уже сегодня в регионе наблюдается нехватка специалистов с гуманитарным образованием, а подобная программа переквалификации может усилить данную проблему.

Я не думаю, что необходимо переквалифицировать специалистов в области гуманитарных наук на техническое направление в Атырауской области. Потому что наблюдается дефицит гуманитарных и медицинских специалистов в регионе (эксперт Центра занятости населения Акимата города Атырау).

В качестве реальной меры борьбы с молодежной безработицей в регионе эксперты видят оптимизацию системы распределения образовательных грантов, направленную на увеличение количества грантовых мест на востребованные в регионе технические специальности.

Мы все знаем, что в стране не хватает выпускников технических специальностей, таких как инженеры, механики и физики. Перспектива - это увеличение размера грантов, выделяемых образовательным учреждениям (представитель молодежной организации).

Насколько престижны для молодежи города Атырау и Атырауской области рабочие специальности?

Вопрос об увеличении количества грантов на технические специальности тесно связан с уровнем престижности данных специальностей в сознании молодежи региона. Эксперты солидарны во мнении в том, что сегодня молодежь Атырауской области признает высокую востребованность и перспективность технических специальностей, что делает их привлекательными.

Из-за большого количества иностранных нефтяных компаний в Атырау рабочие специальности имеют особое значение (эксперт Центра занятости населения Акимата города Атырау).

В настоящее время есть спрос на рабочие специальности со стороны иностранных компаний (заместитель директора по учебной части колледжа).

Одновременно, специалисты заявляют, что, несмотря на высокий спрос в регионе на технических специалистов, молодежь по-прежнему стремится работать в частном секторе.

50/50, потому что молодежь, когда смотрит на повседневную работу, в основном хочет работать в частном бизнесе (представитель молодежной организации).

Какие профессии будут востребованы в будущем?

Решение проблем молодежи в сфере трудоустройства, включая борьбу с молодежной безработицей, предполагает прогнозирование спроса на профессии в будущем. По мнению опрошенных экспертов, в будущем сохранится высокий спрос на технические специальности, а также вырастит востребованность профессионалов в области туризма.

Спрос на профессии, связанные с предпринимательством, может возрасти. В будущем туризм в стране может быть все более популярным, что приведет к необходимости профессионалов в области гостиничного дела, ресторанного и туризма (представитель молодежной организации).

Помимо этого, эксперты считают, что в будущем будут востребованы профессии в области IT-индустрии и инженерные специальности.

Раздел 3. Гражданская активность молодежи

Следуя за трактовкой исследователями гражданского общества как общества, которое характеризуется наличием добровольных самоорганизующихся организаций и ассоциаций, гражданскую активность можно определить, как добровольное участие в различных некоммерческих структурах, а гражданские ценности - как общие мировоззренческие ориентиры, связанные с благом общества.

Выявление уровня гражданской активности молодежи включает в себя изучение таких индикаторов как степень осведомленности молодежи о государственной молодежной политике, уровень удовлетворенности ею, степень участия молодежи в работе молодежных организаций, мотивация ее участия, проблемы с гражданской активностью молодежи.

3.1 Уровень осведомленности молодежи о государственной молодежной политике

Насколько молодежь города Атырау и Атырауской области осведомлена о государственной молодежной политике?

По мнению опрошенных экспертов, молодежь региона в достаточной степени осведомлена о государственной молодежной политике, поскольку регулярно в учебных заведениях области проводятся мероприятия информационного характера.

В этом году сотрудники молодежной политики лично посещали все вузы в Атырау. Уверена, что осведомлена на хорошем уровне (руководитель волонтерской организации).

Одновременно, данные массового социологического исследования «Изучение общественно-политической ситуации в молодежной среде», проведенного НИЦ «Молодежь» в первом полугодии 2018 года, фиксируют достаточно низкие показатели осведомленности молодежи Атырауской области об институтах, реализующих государственную молодежную политику. Так, согласно результатам репрезентативного опроса, только 5,8 % опрошенной молодежи заявили, что им хорошо известна деятельность Молодежных ресурсных центров своего города/села. Еще 11,6 % ответили, что им известно о таких структурах, но сами они туда никогда не обращались. 4,3 % что-то слышали о них. Получается, что только каждый пятый молодой житель Атырауской области (в сумме всех трех приведенных вариантов ответа 21,7 %) в той или иной степени осведомлен об организациях, реализующих

государственную молодежную политику. Соответственно, более 70 % молодых граждан о МРЦ не слышали ни разу.

Согласно статистическим данным, на начало 2018 года в Казахстане действовало 210 Молодежных ресурсных центров. В Атырауской области таких центров насчитывается 8.

Как бы Вы оценили уровень удовлетворенности молодежи реализацией государственной молодежной политики?

Несмотря на достаточно невысокие показатели информированности молодежи региона о государственной молодежной политике, в целом молодежь высоко оценивает ее эффективность. Оценивали эффективность государственной молодежной политики только те респонденты, которые заявили, что в той или иной степени осведомлены о ней. Результаты показывают, что три четверти (75 %) молодежи оценивают государственную молодежную политику в регионе как эффективную.

Можно говорить о том, что одной из важных проблем, касающихся гражданской активности молодежи, является низкая степень вовлеченности молодежи в реализацию государственной молодежной политики, низкий охват молодежи мероприятиями по информированию учащихся и работающей молодежи о работе молодежных организаций, реализации молодежных государственных программ и проч.

Примечательно, что та часть молодежи, которая вовлечена в данные мероприятия, воспринимает их позитивно.

Наша молодежь поддержала провозглашение в Послании Главы государства 2019 года Годом молодежи. Молодые люди благодарны, что в следующем году будут проведены большие мероприятия для молодежи (председатель КДМ университета).

3.2 Степень участия молодежи в деятельности молодежных организаций

Насколько активно молодежь Атырау и Атырауской области участвует в деятельности молодежных организаций?

Одним из важнейших показателей уровня гражданской активности молодежи является степень ее участия в работе молодежных организаций.

Согласно данным Акимата Атырауской области, на начало 2018 года в Атырауской области действовало 73 молодежных неправительственных организаций. По Казахстану в целом на этот же период зарегистрировано 866 организаций.

По словам опрошенных экспертов, степень гражданской активности молодежи региона характеризуется как средняя. При этом отмечается, что сегодня ведется активная работа в учебных заведениях области по информированию учащихся о молодежных организациях.

На данный момент все вузы Атырауской области осведомлены о молодежных организациях и имеют представление об этом. Участвуют на среднем уровне! (руководитель волонтерской организации).

У нас есть команда добровольцев, благотворительный фонд, дискуссионные клубы и студенческие самоуправления, которые помогают студентам в организации различных мероприятий (председатель КДМ университета).

В деятельности каких молодежных организаций задействована большая часть молодежи города и области?

По данным социологического исследования «Изучение общественно-политической ситуации в молодежной среде», проведенного НИЦ «Молодежь» в первом полугодии 2018 года, среди молодежных организаций, наиболее известных молодежи Атырауской области, лидируют Союз КВН Казахстана, Республиканский штаб молодежных трудовых отрядов «Жасыл ел», Молодежное крыло «Жас Отан» партии «Нур Отан», Ассоциация стипендиатов международной стипендии Президента Республики Казахстан «Болашак».

По данным социологического замера за второе полугодие 2018 года, среди предложенных в анкете названий молодежных проектов, реализуемых в стране, молодежи Атырауской области наиболее знакомыми оказались следующие программы (Таблица 2).

Таблица 2

Уровень участия молодежи Атырауской области в деятельности молодежных организаций, на второе полугодие, 2018 г., (в %)

	Знаю, участвовал	Ничего не знаю, не слышал
«Молодежная практика»	2,9	49,3
«С дипломом – в село»	1,4	20,3
«Жасыл ел»	7,2	8,7
«Дорожная карта базнеса – 2020»	1,4	31,9
Программа развития продуктивной занятости и массового предпринимательства на 2017-2021 гг.	0,0	59,4
Программа жилищного строительства «Нурлы Жер»	1,5	14,7
Международная стипендия «Болашак»	0,0	34,8

Государственная молодежная премия «Дарын»	0,0	42,6
«Серпін – 2050»	0,0	65,2
Бесплатное техническое и профессиональное образование для всех	0,0	68,1
Проект развития молодежного корпуса	0,0	75,4
Молодежный кадровый резерв	0,0	76,8

Опрошенные эксперты отмечали, что популярностью среди молодежи региона пользуются такие молодежные организации как Атырауский волонтерский корпус и Дебатный центр.

Атырауский волонтерский корпус, на данный момент база насчитывает 400 волонтеров (руководитель волонтерской организации).

Дебатный центр Атырау, Благотворительный фонд (председатель КДМ университета).

Согласно данным Акимата Атырауской области, на 2 квартал текущего года численность участников государственной программы «Жасыл ел» составила в Атырауской области 2000 человек, что выше среднего показателя по стране в целом.

3.3 Мотивация молодежи к участию в молодежных организациях

Каковы, по Вашему мнению, ее основные мотивы? Почему и для чего молодежь участвует/не участвует в работе молодежных организаций?

Согласно опрошенным экспертам в области гражданской активности, среди мотивов участия молодежи региона в работе молодежных организаций доминируют интерес, стремление к саморазвитию и желание помогать обществу.

У каждого индивидуально, у кого-то личные интересы, кто-то скажет, что хочет устроиться к ним на работу, а у кого-то чистое побуждение помогать обществу. Если, говорить про «не участие», то скорее всего это из-за лени (руководитель волонтерской организации).

Свободное время, проведенное молодыми людьми для себя и для общества, будет гораздо более полезным в будущем развитии организационных способностей (председатель КДМ университета).

По словам некоторых экспертов, состав молодежных организаций постоянно обновляется, включая в себя все новые категории молодых людей.

Каждый год приходит новая молодежь – помимо студентов и школьников приходит работающая молодежь, в том числе предприниматели (председатель общественного объединения).

3.4 Проблемы с гражданской активностью молодежи

Какие минусы в работе молодежных организаций Вы могли бы выделить?

В ходе экспертного опроса поднимался вопрос о проблемах, связанных с гражданской активностью молодежи, решение которых может поднять ее на новый уровень.

Среди основных проблем экспертами выделялись слабая мотивация молодежи к участию в работе молодежных организаций и отсутствие координации между самими организациями, работающими с молодежью.

Кроме того, одна из проблем низкого уровня гражданской активности молодежи заключается, по мнению экспертов, в отсутствии привилегий, привлекающих молодежь в ряды активных участников.

Недостаточно мотивации и привилегий предоставляется для молодежи (руководитель волонтерской организации).

Организации не поддерживают друг друга (председатель КДМ университета).

По словам специалистов, важным является не только привлечь молодежь в молодежный проект, но и удержать ее, поддерживая ее интерес новыми возможностями.

Молодежь начинается вовлекаться, но быстро потухает. Нужно как-то мотивировать ее к активной жизни в обществе (руководитель волонтерской организации).

3.5 Механизмы вовлечения молодежи в сферу гражданской активности

Что необходимо предпринять для эффективного стимулирования процессов самоорганизации в молодежной среде?

По данным Акимата Атырауской области на начало 2018 года в данном регионе функционировало 35 органов молодежного самоуправления. В данную группу организаций вошли органы самоуправления при ВУЗах, ТиПО и предприятиях области. По стране в целом таких структур самоуправления насчитывалось на начало текущего года 640.

По мнению экспертов, для сохранения имеющегося уровня гражданской активности молодежи и его увеличения необходима разработка программы стимулирования молодых людей к проявлению гражданской позиции, к включению в общественно важную деятельность. В качестве стимулирующих факторов опрошенные эксперты предлагают ввести практику поощрения активных студентов дополнительными баллами, а также награждение их билетами на престижные молодежные мероприятия.

Допустим, в Семипалатинске студентам медицинского университета, участвующим в активной жизни университета и города, прибавляют баллы к GPA оценке. Так же, отправляют самых активных на различные форумы, мероприятия в другие города, страны (руководитель волонтерской организации).

Одной из форм проявления гражданской активности является участие молодежи в волонтерском движении.

По словам директора Национальной волонтерской сети Т.Миронюк, волонтерство в Казахстане перешло на новый этап развития. Казахстанцы, особенно молодое поколение, уже понимают, что добровольный труд на благо общества является одним из условий успешной жизни не только одного человека, но и всей страны в целом.

При этом, организатор волонтерского движения в Казахстане отмечает, что, несмотря на фрагментарный характер волонтерских усилий на текущий момент, казахстанцы активно участвуют в благотворительной и социальной жизни страны. Это подтверждается возрастающим количеством волонтеров, принимающих участие в организации и проведении спортивных соревнований, благотворительных марафонов, программ поддержки детей с трудноизлечимыми заболеваниями, проектов в детских домах и онкологических отделениях.

Президент ОО «Скаутское движение Казахстана» Катенов И. отмечает, что волонтерство в Казахстане может и должно восполнить идеологический вакуум в молодежной среде, консолидировать молодежь и все общество вокруг таких ценностей как солидарность, сопричастность и социальный оптимизм.

Несмотря на активную деятельность различных волонтерских организаций в стране, подавляющая часть молодежи не знает как (или не хочет) быть к ней причастной. Так, данные репрезентативных социологических опросов демонстрируют достаточно низкий охват молодежи волонтерским движением.

Согласно результатам исследования «Изучение общественно-политической ситуации в молодежной среде», проведенного НИЦ «Молодежь» в первом полугодии 2018 года, только каждый двадцатый молодой житель Атырауской области (менее 5 % от всей молодежи) имеет опыт волонтерской деятельности. Соответственно, более 95 % молодежи региона такого опыта не имеет.

Эксперты отмечают, что в целом молодежь Атырауской области открыто высказывает свою гражданскую позицию, что можно увидеть на страницах в Инстаграм. Однако для недопущения деструктивной активности необходима дальнейшая работа.

Надо развивать мероприятия различного профиля, тогда у молодежи не будет проблемы занять свободное время. Необходимо реализовывать проекты, привлекающие саму молодежь (председатель общественного объединения).

Раздел 4. Риски и угрозы в молодежной среде

4.1 Сферы жизнедеятельности молодежи, несущие в себе риски и угрозы

Любая сфера человеческой деятельности несет в себе помимо позитивных последствий определенный набор рисков и угроз, способных вызвать негативные последствия и послужить почвой для роста уровня протестной активности. В ходе экспертного опроса рассматривались такие негативные проявления в молодежной среде как подверженность молодежи вредным привычкам, суицидальное поведение молодежи, общий уровень агрессии и степень протестной активности молодежи региона.

Каковы основные риски и угрозы в молодежной среде города Атырау и Атырауской области?

По мнению опрошенных экспертов, основные риски в среде молодежи Атырауской области связаны с состоянием ценностного вакуума, утерей молодым поколением традиционных ценностей, в результате чего происходит рост девиантного поведения.

Возможно девиантное поведение и потеря ценностей (школьный психолог).

Одним из ключевых источников подобного ценностного дезориентирования, по мнению экспертов, является Интернет, содержание контента в котором не поддается контролю.

Интернет-среда, негативное влияние различных сайтов (психолог).

По мнению многих исследований, несомненно, что виртуализация пространства может помочь личности в удовлетворении большого количества потребностей. Кроме того, так называемая киберсоциализация является двигателем технического и научного прогресса в обществе. Однако, мы видим, что, несмотря на положительные черты данного явления, нельзя не учитывать его возможных рисков, которые могут привести к достаточно плачевным последствиям.

Какие категории молодежи города Атырау и Атырауской области наиболее подвержены рискам и угрозам

По мнению экспертов, в наибольшей степени подвержены возникновению рисков и их негативных последствий те категории

молодежи, которые условно можно объединить под названием «социально уязвимые». При этом, у каждой отдельной из них будет свое основание для уязвимости. Прежде всего, говоря о социальной уязвимости, мы имеем в виду малообеспеченную молодежь, мигрантов в первом поколении (в том числе приезжих из других стран), безработных, сирот, молодежь, вовлеченную в религиозные организации и пр.

Малообеспеченная молодежь, безработные, сироты, вовлеченные в религиозные организации (школьный психолог).

Все перечисленные категории молодежи региона требуют более пристального внимания со стороны государственных органов и неправительственных общественных организаций, поскольку наличие объективных проблем, характеризующих молодой возраст, у молодежи данных категорий может стать неразрешимой проблемой для них.

По словам экспертов, причины возникновения негативных последствий в молодежной среде, как правило, лежат в ближайшем окружении молодого человека, в среде его общения (семья, друзья, одноклассники, коллеги). Ключевая роль в социализации молодого человека зачастую принадлежит улице.

Улица, общение с плохой компанией (школьный психолог).

4.2 Масштабы проблем алкоголизации и наркомании в молодежной среде

По мнению опрошенных экспертов, значительная часть рисков в среде молодежи Атырауской области связана с подверженностью вредным привычкам.

Табакокурение, алкоголизм, наркомания (социальный педагог).

Насколько молодежь города Атырау и Атырауской области склонна к вредным привычкам?

Результаты массового социологического опроса «Социальное самочувствие молодежи Атырауской области», проведенного среди жителей Атырау и Атырауской области в возрасте 14-28 лет показывают, что более 88 % опрошенных молодых людей не курят. Соответственно оставшиеся 12 % признались, что курят, зачастую несколько раз в день. Несмотря на репрезентативность полученных данных, не стоит им полностью доверять, поскольку значительная часть опрошенных,

возможно, не призналась в том, что курит, поскольку курение в общественном мнении зачатую не одобряется и вызывает осуждение.

Насколько остро среди молодежи Атырау и Атырауской области стоит проблема алкоголизма?

По данным социологического исследования «Социальное самочувствие молодежи Атырауской области», 58,4 % молодежи региона убеждены, что молодежь в той или иной степени употребляет алкоголь. Из них 21,8 % признают проблему алкоголизации очень актуальной для молодежи города/села, в котором проживают.

Каковы факторы алкоголизации молодежи города Атырау и Атырауской области?

По мнению ученых, причины употребления алкоголя различны. Все эти причины можно условно разделить на две группы. *Первая группа причин* основана на склонности определенных категорий к алкоголю из-за повышенной потребности к дополнительной релаксации. Сюда относятся потребность в эйфоризирующем, релаксирующем и седативном веществе. Потребность в достижении такого эффекта, по мнению медиков, существует у многих категорий людей: у лиц с патологическим характером, страдающих неврозами, плохо адаптированных в обществе, а также работающих с эмоциональными и физическими перегрузками.

Вторая группа причин алкоголизации лежит в социальном окружении, семейных традициях, воспитании, наличии стрессовых ситуаций, действии наследственных факторов.

Ко второй группе относится и пропаганда алкоголя в средствах массовой информации. Именно на негативные последствия открытой или скрытой рекламы алкоголя в СМИ, на показ по телевидению или в Интернете сцен с употреблением алкоголя (в том числе сцен курения и употребления наркотиков) указывали опрошенные эксперты, называя это наряду с социализацией молодого человека в пьющей семье, ключевыми факторами алкоголизации молодежи.

Пропаганда алкоголя средствами массовой информации, сцены выпивки, желание «быть как все» (сверстники) (социальный педагог).

Кроме того, склонность молодежи к алкоголю и табакокурению эксперты объясняют желанием подростков казаться старше, стремлением быть принятым в среде сверстников.

Какова наркоситуация в молодежной среде города и области?

Говоря о ситуации с употреблением наркотиков в рассматриваемом регионе, приведем данные социологического

исследования, проведенного в рамках реализации настоящего исследовательского проекта.

Изучение социального самочувствия молодежи Атырауской области показало, что около 6 % молодежи региона были свидетелями употребления наркотиков. 1,9 % опрошенных указали, что часто видят такие случаи (!).

Как уже было указано в первой главе настоящего аналитического доклада, посвященной анализу данных социологического исследования «Социальное самочувствие молодежи Атырауской области», среди причин употребления наркотиков (с точки зрения молодежи, зачастую их не принимающей) лидируют любопытство, безответственное отношение к своему здоровью и желание уйти от жизненных трудностей.

Уровень употребления наркотиков находится в прямой зависимости с ростом других заболеваний. В частности, рост потребления наркотиков приводит к росту заболеваемости СПИДом.

Данные Комитета по статистике Министерства национальной экономики Республики Казахстан показывают, что на 3 квартал 2018 года численность молодежи, находящейся на диспансерном учете в центрах СПИД составляет по республике в целом 254 человека, в том числе по Атырауской области 2 человека.

Какие меры, направленные на борьбу с наркоманией и алкоголизмом в молодежной среде, Вы считаете наиболее эффективными?

Говоря о мерах борьбы с подверженностью молодежи региона вредным привычкам, эксперты, выделяют несколько из них:

1. запрет на пропаганду табакокурения и алкоголизма в средствах массовой информации, включая Интернет;

2. развитие здорового образа жизни среди молодежи, создание в СМИ образа здорового, успешного молодого человека, занимающегося спортом и отказавшегося от вредных привычек;

3. привлечение для рекламы здорового образа жизни известных публичных людей, имеющих высокую репутацию в молодежной среде (спортсмены, музыканты, общественные деятели);

4. привлечение молодежи в работу молодежных организаций, клубов с целью повышения уровня социальной активности, ответственности;

5. решение проблем молодежи социально-экономического характера, поскольку среди групп, в наибольшей степени подверженных алкоголизации и наркомании, лидируют малообеспеченные, безработные молодые граждане, молодежь категории NEET, выходцы из неблагополучных семей.

Создание молодежных общественных организаций (социальный педагог).

4.3 Актуальность проблемы суицидов среди молодежи

Насколько актуальна среди молодежи города Атырау и Атырауской области проблема суицида?

Проблема суицида является одной из наиболее острых проблем в молодежной среде. По данным Всемирной организации здравоохранения, Казахстан занимает третье место в мире по количеству суицидов и первое - среди стран Центральной Азии. Согласно статистическим данным, число самоубийств на 100 тыс. населения в Казахстане составляет 52-53 случая. По словам уполномоченного по правам ребенка С.Айтпаевой, с начала 2018 года 124 несовершеннолетних казахстанца покончили с собой.

Согласно данным, приведенным опрошенными экспертами, число случаев суицида в Атырауской области в 2017 году равняется 14,2 на 100 тысяч населения.

По Атырауской области за текущий год факты суицидов на 100 тыс. населения 8,1, за 2017 год составило 14,2 (психолог).

По мнению экспертов, в последние годы проблема суицидов в молодежной среде стала более актуальной по причине большей распространенности религиозных течений в регионе.

В последнее время актуальна, в связи с разными религиозными течениями, а телевидение и интернет негативно сказываются на психике (школьный психолог).

Специалисты отмечают, что в Атырауской области ведется работа по профилактике суицидального поведения среди подростков и молодежи, которая имеет положительный эффект.

За 2017-2018 гг. по Атырауской области внедрена программа по превенции суицида среди подростков, с 2019 года планируется внедрение превенции суицидов среди всех категорий (психолог).

Каковы факторы (причины) самоубийств среди молодежи города Атырау и Атырауской области?

Среди факторов, влияющих на совершение молодежью самоубийств, эксперты выделяют внешние и внутренние. К внешним они относят влияние СМИ, в частности Интернета, транслирующего

информацию негативного характера, содержащую сцены агрессии и насилия. Кроме того, эксперты поднимают проблему создания в социальных сетях групп, призывающих совершить самоубийство.

Среди внутренних факторов эксперты упоминают личностный кризис, депрессию, социальную дезадаптацию. При наличии подобных проблем вкупе с низким финансовым положением, конфликтами в ближайшем окружении и проблемами в учебе или работе, молодой человек становится крайне уязвим и подвержен риску совершения суицидальных попыток.

Отсутствие жизненных целей, низкое финансовое положение, проблемы межличностного характера, экспансия средств массовой коммуникации, группы в различных соц.сетях, содержащие файлы агрессивного негативного характера (социальный педагог).

Конфликты в семье, социальные дезадаптации, снижение жизненных ресурсов, депрессия, стрессовые состояния (психолог).

Какие меры по профилактике суицидов в молодежной среде Вы считаете эффективными?

В качестве мер по превенции суицидального поведения среди молодежи эксперты предлагают проведение комплексной работы с участием различных государственных и негосударственных структур, направленной как на выявление групп рисков по суициду среди молодежи региона, так и на последующую работу с ними со стороны психологов, медиков, педагогов.

Для профилактики суицида среди молодежи необходимо проводить комплексную межведомственную и межсекторальную работу, с участием психологов, педагогов, медиков, социальных работников, сотрудников правоохранительных органов и др. (психолог).

Кроме того, для снижения случаев суицида среди молодежи эксперты обращают внимание на необходимость совместной работы молодежных организаций региона.

Координировать действие молодежных общественных объединений (социальный педагог).

4.4 Уровень агрессии среди молодежи и особенности молодежной преступности

Что обычно становится причиной возникновения вспышек насилия со стороны молодежи?

Одним из рисков в молодежной среде является проявление агрессии и крайней ее формы – совершение преступлений.

Согласно данным социологического исследования «Социальное самочувствие молодежи Атырауской области», проведенного НИЦ «Молодежь», около 17 % молодых жителей г.Атырау и Атырауской области становились (или становятся в настоящее время) объектом или свидетелем физического и/или другого насилия. Чуть более 27 % из них указывают, что чаще всего насилие по отношению к молодежи осуществляется со стороны самой молодежи (сверстников либо одноклассников). Около 16 % молодежи региона заявили, что испытывают либо видят со стороны акции насилия со стороны родителей, еще 6,3 % – со стороны учителей.

Опрошенные в ходе настоящего исследования эксперты уверены, что акции проявления агрессии со стороны молодежи обусловлены ее низким финансовым состоянием, невозможностью найти работу, внутренним протестом против социальной несправедливости.

Низкое финансовое состояние, безработица (социальный педагог).

4.5 Причины развития радикальных настроений среди молодежи

В качестве потенциального риска в молодежной среде исследователи выделяют рост радикализма, в том числе религиозного. По словам экспертов, уровень религиозности молодежи города Атырау и Атырауской области постепенно возрастает, что может послужить сигналом о возможности развития при определенных условиях радикальных настроений среди молодежи.

Эксперты убеждены, что основными проблемами, способствующими развитию экстремистских, радикальных настроений среди молодежи города Атырау и Атырауской области являются безработица, малообеспеченность, наличие личностных проблем (одиночество и др.).

4.6 Уровень протестной активности среди молодежи

Какова вероятность возникновения в городе и области акций протеста среди молодежи?

Одной из угроз в молодежной среде является рост протестной активности. Принимая во внимание тот факт, что подобных проявлений в регионе не было, эксперты считают маловероятным рост протестных настроений среди молодых жителей региона.

Маловероятно, акций протеста в Атырауской области не было (психолог).

Подтверждают высказывание экспертов и данные социологического исследования, проведенного в первом полугодии 2018 года НИЦ «Молодежь». Согласно результатам исследования, 71 % молодежи Атырауской области убеждены, что вероятности возникновения акций протеста в месте проживания (городе или селе) нет. При этом стоит обратить внимание, что 26 % опрошенных молодых людей признают вероятность роста протестной активности в регионе возможной.

Какие проблемы могут вынудить молодежь выйти на публичную протестную акцию?

Среди проблем, способных подтолкнуть молодежь открыто протестовать, эксперты выделяют ухудшение жизни, потерю работы, снижение жизненных шансов, личностные проблемы, депрессию.

Ухудшение условий жизни (социальный педагог).

Данные цитируемого выше социологического опроса показывают, что важными проблемами для молодежи Атырауской области, которые могут вынудить молодежь выйти на публичную акцию протеста, являются:

1. задержка по выплате заработной платы / стипендий / пособий (49,3 % случаев упоминания);
2. необоснованное повышение тарифов на коммунальные услуги (43,5 %);
3. рост цен на продукты питания, горюче-смазочные материалы (ГСМ), лекарства (42 %);
4. ухудшение экологической ситуации (39,1 %);
5. проблемы с жильем (33,3 %);
6. проблемы в школе/ колледже/ вузе (21,7 %).

Данный вопрос анкеты относится к множественным вопросам, поэтому сумма всех вариантов ответа превышает 100 %.

Мы видим, что среди потенциальных причин выхода молодежи на публичную акцию протеста лидируют проблемы социально-экономического характера, что в который раз указывает на

озабоченность молодежи региона данной проблемой, на решение которой должны быть направлены основные программы в области региональной государственной политики.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Проблемы молодежи в сфере трудоустройства

1. Основными преимуществами молодежи на рынке труда являются: большая активность, оптимизм, готовность к риску, склонность к инновациям, высокая степень адаптивности к новой среде и условиям работы, наличие свободного времени, высокая производительность труда, низкие притязания в заработной плате, открытость знаниям, знание иностранного языка, быстрое освоение техники.
2. Ограничения молодых работников на рынке труда связаны главным образом с отсутствием опыта работы, отсутствием стабильности, недостаток профессиональных связей, большая подверженность стрессам и недостаток авторитета в рабочем коллективе, уязвимость студентов при трудоустройстве.
3. Основным источником конкурентоспособности молодых при трудоустройстве эксперты признают полученные знания, как в области профессии, так и напрямую к ней не относящиеся.
4. Основными сферами занятости молодежи являются сфера услуг и частное предпринимательство. Эксперты подчеркивают все возрастающую роль Интернета, включая специализированные сайты, порталы и социальные сети как основной стратегии поиска работы. Одновременно признается использование традиционного способа трудоустройства – с помощью родственников, друзей и знакомых.
5. Основная доля молодежи Атырауской области без профессионального образования трудится в сферах услуг и строительства.
6. К объективным проблемам молодежи на рынке труда относятся: отсутствие вакансий для молодежи, дисбаланс на рынке труда между востребованными и полученными специальностями, отсутствие у молодежи профессионального опыта. Субъективные проблемы заложены в сознании молодых претендентов на рабочее место и заключаются зачастую в завышенных ожиданиях выпускников ВУЗов в отношении заработной платы.
7. Основной механизм решения проблемы трудоустройства молодежи, по мнению экспертов, заключается в установлении более тесной связи между теоретической подготовкой студентов и получением ими практических навыков.
8. К категориям населения, в наибольшей степени подверженным риску безработицы, эксперты относят молодежь, лиц, не имеющих образования, а также дипломированных специалистов, получивших невостребованную в регионе специальность.
9. Объем дипломированной безработицы в Атырауской области оценивается экспертами неоднозначно – от 6 до 45 %.

10. Выпускники ВУЗов и ТиПО нуждаются в мероприятиях по социально-экономической адаптации на рынке труда, заключающихся, прежде всего, в выработке умений анализировать ситуацию на рынке, получении основных знаний в области экономической теории и права.

11. По мнению экспертов, основная роль в проведении профориентационной работы должна принадлежать государству. Среди мер ее реализации предлагается введение системы оплачиваемой производственной практики во время обучения.

12. Эксперты признают значительную роль в проведении профориентационной работы Ярмарок вакансий, проводимых в учебных заведениях, а также высокую эффективность реализации программы «Молодежная практика», несмотря на невысокие показатели участия в ней молодежи региона.

13. Одним из решений проблем молодежной безработицы эксперты видят внедрение программы переквалификации специалистов с гуманитарным образованием на технические специальности, а также изначальное увеличение количества выделяемых государством грантов на них.

Гражданская активность молодежи

1. Эксперты в области гражданской активности молодежи говорят о высоком уровне осведомленности молодежи Атырауской области о деятельности институтов государственной молодежной политики, тогда как более 70 % молодых граждан в ходе социологических опросов заявляют, что ничего не слышали о них (в частности, о МРЦ).

2. Несмотря на достаточно невысокие показатели информированности молодежи региона о государственной молодежной политике, в целом молодежь высоко оценивает ее эффективность.

3. Степень гражданской активности молодежи региона характеризуется как средняя. Высокой популярностью среди молодежи региона пользуются такие молодежные организации как Атырауский волонтерский корпус и Дебатный центр.

4. Среди мотивов участия молодежи региона в работе молодежных организаций доминируют интерес, стремление к саморазвитию и желание помогать обществу.

5. Среди основных проблем в сфере гражданской активности молодежи экспертами выделялись слабая мотивация молодежи к участию в работе молодежных организаций и отсутствие координации между самими организациями, работающими с молодежью.

6. Учитывая достаточно низкий уровень интереса молодежи к политике, вовлечение молодежи в сферу гражданской активности возможно через стимулирование таких форм гражданской активности, которые не являются политическими, а позволяют молодежи проявить себя и свою активность в важном деле, являющемся «модным» во многих странах

мира. Одной из самых распространенных форм такого участия является волонтерство.

7. Необходимо проведение информационных кампаний в СМИ с целью формирования образа молодого активного человека, с четкой гражданской позицией, занимающегося важным для себя и всего общества делом, который ответственен за свою жизнь.

Риски и угрозы в молодежной среде

1. Ключевые риски в среде молодежи Атырауской области связаны с потерей молодым поколением традиционных ценностей, обусловленной негативным воздействием неконтролируемого контента Интернет-ресурсов.

2. В большей мере, чем другие, рискам и угрозам подвержена социально уязвимая молодежь региона - малообеспеченная молодежь, мигранты, безработные, сироты, молодежь, вовлеченная в радикальные религиозные организации.

3. Основными факторами алкоголизации молодежи Атырауской области являются: влияние на молодежь социального девиантного окружения, наличие стрессовых ситуаций, действие наследственных факторов, пропаганда алкоголя в средствах массовой информации, а также подражание взрослым и стремление быть принятым в среде сверстников.

4. Основными мерами в борьбе с распространением наркомании среди молодежи могут стать решение социально-экономических проблем молодежи и пропаганда здорового образа жизни.

5. Проблема суицидов среди молодежи имеет высокую степень актуальности, рост числа самоубийств в регионе могут вызвать: ухудшение социально-экономической обстановки в регионе, рост безработицы, влияние Интернета, рост радикальной религиозности в регионе.

6. Возможные акции проявления агрессии со стороны молодежи могут быть обусловлены ее низким финансовым состоянием, невозможностью найти работу, внутренним протестом против социальной несправедливости. Эти же проблемы могут способствовать развитию экстремистских, радикальных настроений среди молодежи города Атырау и Атырауской области.

7. Эксперты считают маловероятным рост протестных настроений среди молодых жителей региона. По словам самой молодежи, ухудшение жизни, потеря работы, снижение жизненных шансов, личные проблемы, депрессия, могут вынудить молодежь открыто протестовать.

ПРИЛОЖЕНИЕ 1

**ГАЙД ЭКСПЕРТНОГО ОПРОСА
(СФЕРА ТРУДОУСТРОЙСТВА)**

1. Выделите, пожалуйста, наиболее распространенные стратегии поиска работы среди молодежи? Какие из них наиболее эффективны?
2. Какие проблемы испытывает молодежь города Атырау и Атырауской области в сфере трудоустройства? Чем обусловлены эти проблемы?
3. Какие преимущества имеют молодые специалисты на рынке труда?
4. Какие ограничения по сравнению с другими возрастными группами имеет молодежь при трудоустройстве?
5. Какие категории молодежи в наибольшей степени подвержены риску безработицы? (возраст, пол, уровень образования, специальность и иные характеристики)
6. Каковы объемы дипломированной безработицы среди молодежи города Атырау и Атырауской области?
7. Какие проблемы социально-экономической адаптации испытывают выпускники вузов и ТиПО города Атырау и Атырауской области?
8. Какую работу проводят учебные заведения города Атырау и Атырауской области (вузы и ТиПО) по трудоустройству своих выпускников? Насколько она эффективна?
9. Какое участие государство должно принимать в трудоустройстве выпускников учебных заведений?
10. В каких сферах рынка труда города Атырау и Атырауской области сегодня насчитывается наибольшее число вакансий? Из каких источников молодежь получает о них информацию?
11. В каких сферах экономической деятельности занята основная часть молодежи без профессионального и технического, высшего образования?
12. Насколько престижны для молодежи города Атырау и Атырауской области рабочие специальности?
13. Каковы пути и механизмы решения проблем трудоустройства молодых?
14. Существует мнение о том, что одним из путей решения проблем молодежной безработицы может стать практика переквалификации молодежи с гуманитарных на

технические специальности. Как Вы оцениваете перспективу данной меры? Насколько она эффективна?

15. Какие навыки необходимо иметь молодежи, чтобы быть конкурентоспособной на рынке труда?

16. Какие профессии будут востребованы в будущем? Что необходимо предпринять, чтобы система профориентации, образования и т.д. могла своевременно реагировать на новые вызовы рынка труда?

ПРИЛОЖЕНИЕ 2

**ГАЙД ЭКСПЕРТНОГО ОПРОСА
(ГРАЖДАНСКАЯ АКТИВНОСТЬ МОЛОДЕЖИ)**

1. Насколько молодежь города Атырау и Атырауской области осведомлена о государственной молодежной политике?
2. Насколько активно молодежь Атырау и Атырауской области участвует в деятельности молодежных организаций?
3. Каковы, по Вашему мнению, ее основные мотивы? Почему и для чего молодежь участвует/не участвует в работе молодежных организаций?
4. Каков социально-демографический портрет молодежи, принимающей активное участие в деятельности молодежных организаций?
5. В деятельности каких молодежных организаций задействована большая часть молодежи города и области?
6. Как Вы думаете, уровень гражданской активности молодежи Атырау и Атырауской области выше по сравнению с молодежью других регионов страны?
7. Как бы Вы оценили уровень удовлетворенности молодежи реализацией государственной молодежной политики?
8. Какие минусы в работе молодежных организаций Вы могли бы выделить?
9. Какие проблемы, связанные с гражданской активностью молодежи города Атырау и Атырауской области, Вы могли бы выделить?
10. Что необходимо предпринять для эффективного стимулирования процессов самоорганизации в молодежной среде? Назовите наиболее действенные, на Ваш взгляд, механизмы вовлечения молодежи в общественную деятельность?
11. Какие меры необходимы для недопущения деструктивных проявлений гражданской активности / протестов в молодежной среде?

ПРИЛОЖЕНИЕ 3

**ГАЙД ЭКСПЕРТНОГО ОПРОСА
(РИСКИ И УГРОЗЫ В МОЛОДЕЖНОЙ СРЕДЕ)**

1. Выделите, пожалуйста, наиболее распространенные стратегии поиска работы среди молодежи? Какие из них наиболее эффективны?
2. Какие проблемы испытывает молодежь города Атырау и Атырауской области в сфере трудоустройства? Чем обусловлены эти проблемы?
3. Какие преимущества имеют молодые специалисты на рынке труда?
4. Какие ограничения по сравнению с другими возрастными группами имеет молодежь при трудоустройстве?
5. Какие категории молодежи в наибольшей степени подвержены риску безработицы? (возраст, пол, уровень образования, специальность и иные характеристики)
6. Каковы объемы дипломированной безработицы среди молодежи города Атырау и Атырауской области?
7. Какие проблемы социально-экономической адаптации испытывают выпускники вузов и ТиПО города Атырау и Атырауской области?
8. Какую работу проводят учебные заведения города Атырау и Атырауской области (вузы и ТиПО) по трудоустройству своих выпускников? Насколько она эффективна?
9. Какое участие государство должно принимать в трудоустройстве выпускников учебных заведений?
10. В каких сферах рынка труда города Атырау и Атырауской области сегодня насчитывается наибольшее число вакансий? Из каких источников молодежь получает о них информацию?
11. В каких сферах экономической деятельности занята основная часть молодежи без профессионального и технического, высшего образования?
12. Насколько престижны для молодежи города Атырау и Атырауской области рабочие специальности?
13. Каковы пути и механизмы решения проблем трудоустройства молодых?
14. Существует мнение о том, что одним из путей решения проблем молодежной безработицы может стать практика переквалификации молодежи с гуманитарных на

технические специальности. Как Вы оцениваете перспективу данной меры? Насколько она эффективна?

15. Какие навыки необходимо иметь молодежи, чтобы быть конкурентоспособной на рынке труда?

16. Какие профессии будут востребованы в будущем? Что необходимо предпринять, чтобы система профориентации, образования и т.д. могла своевременно реагировать на новые вызовы рынка труда?